Herbert George Wells
În zilele cometei
Traducere: Angela Sălăgean-Nana
Editura Dacia, 1976
Prefaţă de Ion Hobana
Serie îngrijită de Ion Hobana
Coperta de Florin Creangă
Herbert George Wells
In the Days of the Comet
Bernhard Tauchnitz, *Leipzig*, *1906*

Prefaţă

Cu un an înainte ca marţienii să invadeze Pământul… în paginile romanului *Războiul lumilor* (1898), Herbert George Wells îşi imagina consecinţele unui alt tip de „agresiune" extraterestră. Este vorba despre pătrunderea unui corp ceresc necunoscut în sistemul nostru solar. Steaua se ciocneşte de Neptun, violenta îmbrăţişare cosmică dând naştere unei uriaşe mase incandescente, care se apropie de Terra. Sub influenţa ei se produc uragane, inundaţii, cutremure, erupţii vulcanice, creşterea temperaturii până la limita rezistenţei umane. Apoi astrul fatal se îndepărtează de planeta devastată şi se prăbuşeşte în Soare.

Ideea posibilităţii unui astfel de cataclism nu-i aparţine marelui scriitor englez. În *Sfârşitul lumii*, *Istoria timpului prezent şi a lucrurilor viitoare* (1830), Rey Dussueyl pretindea că, peste doi ani, cometa lui Biela va determina deplasarea axei Pământului şi acoperirea uscatului de către apele oceanului mondial. O altă cometă, aceea din dialogul lui Edgar Allan Poe, *Discuţia lui Eiros cu Charmion* (1839), provoacă, în cele din urmă, incendierea bruscă a întregii atmosfere terestre. Mai amintim, în treacăt, textele lui Verniculus (*Povestea sfârşitului lumii sau Cometa din 1904*, 1882), Felicien Champsaur (*Ultimul om*, 1886), Camille Flammarion (*Sfârşitul lumii*, 1893), George Griffith (*Olga Homanoff*, 1894). *Ceea ce aduce Steaua*, faţă de aceste catastrofe imaginare prewellsiene, este sugerarea unor schimbări nu numai ale reliefului şi climei: „… relaţiile noi care se dezvoltară imediat între oameni…" Amplificată la volumul câtorva sute de pagini, această sugestie va duce la apariţia, în 1906, a romanului *în zilele cometei*.

Cititorul care se aşteaptă să întâlnească situaţii, personaje şi decoruri specifice literaturii utopice, sau măcar insolite, va fi descumpănit când, după un „Prolog" promiţător, va pătrunde într-un univers oarecum familiar, prezent în numeroase opere ale realismului critic. Să nu uităm însă că Wells nu este doar un maestru al anticipaţiei, ci şi autorul unor cărţi ca *Dragostea şi dl. Lewisham*, *Roţile destinului*, *Kipps* etc, care i-au făcut pe contemporani să viseze la „un nou Dickens". Şi R.D. Mullen nu se înşală când afirmă despre *în zilele cometei* că: „Prima jumătate a acestei cărţi înfăţişează o imagine mult mai întunecată despre viaţa clasei de jos decât cea prezentată în Kipps sau în oricare alta dintre lucrările de început". [1] O imagine a cărei sursă trebuie căutată nu în lecturi, sau într-o documentare ad-hoc, ci în experienţele din copilărie adolescenţă ale autorului. Aşa se explică prezenţa numeroaselor elemente autobiografice, de la vizitele eroului la conacul unde tatăl iubitei sale e prim-grădinar – tatăl lui Wells fusese şi el grădinar, iar maică-sa cameristă şi apoi guvernantă la conacul Up Park, până la discuţiile cu Parload, care amintesc dezbaterile aprinse şi sterile din cadrul Societăţii studenţeşti şi al Societăţii fabiene.

Wells i-a descoperit pe fabieni în 1884, când sosise la Londra ca bursier al Şcolii normale de ştiinţe. Numele acestei grupări „socialiste" se trăgea de la generalul roman Quintus Fabius Maximus, zis Cunctator – adică Temporizatorul. Respingând ideea revoluţiei, fabienii credeau că noua orânduire poate fi instaurată pe calea unor lente reforme administrative. „Ei voiau mai curând să se infiltreze în ordinea existentă, decât s-o schimbe", scria mai târziu Wells, în încercare de autobiografie. Din păcate, propria sa viziune asupra acestei schimbări nu constituia rezultatul unei analize cu adevărat ştiinţifice, scriitorul atribuind convulsiile economice şi sociale la care asista nu însăşi naturii relaţiilor de producţie capitaliste, ci incompetenţei şi cupidităţii. Iată un pasaj edificator din romanul pe care-l veţi citi: „Anul acela a fost rău, un an al dezorganizării economice mondiale. Datorită lipsei unei conduceri înţelepte, marele «Trust» al fabricanţilor americani din industria fierului, o bandă de proprietari de furnale, întreprinzători, dar fără orizont, topiseră o cantitate de fier cu mult mai mare decât era nevoie în lumea întreagă (...). Au făcut asta fără ca măcar să se consulte cu confraţii lor din vreo altă ţară". Mai departe, se

vorbeşte despre „acţiuni stupide”, „urmările propriei lor incapacităţi”, „un «magnat industrial» sărac cu duhul”, „elemente necinstite şi nesăbuite”, „oameni de stat retrograzi şi speriaţi”. Cu un ochi neiertător sunt inventariate şi trăsăturile negative ale reprezentanţilor celorlalte clase şi pături sociale, ajungându-se la concluzia că, de vreme ce sursa răului se află în oameni, numai o intervenţie exterioară poate realiza dorita asanare morală. Şi atunci apare cometa, a cărei influenţă benefică transforma viaţa din temelii.

Evident, afirmaţia lui Mullen nu trebuie înţeleasă în sensul existenţei unei rupturi între cele două părţi ale romanului. Ideea Marii Schimbări pe care avea să o determine cometa străbate ca un laitmotiv relatarea suferinţelor tânărului Leadford. Această referire continuă este cerută nu numai de forma relatării – o povestire autobiografică scrisă după Schimbare, ci şi de procedeul artistic fundamentat astfel de Wells în prefaţa la o culegere din operele sale: „Pentru ca autorul de povestiri fantastice să-şi ajute cititorul să joace jocul cum se cuvine, trebuie să-l călăuzească fără ostentaţie, pe toate căile, ca să-l familiarizeze cu ipoteza fantastică. Trebuie să-l încânte astfel încât să-l facă să accepte pe nesimţite un punct de pornire oarecum plauzibil şi să continue lectura, atâta timp cât durează iluzia (...) De îndată ce trucul a izbutit, tot ce-i mai rămâne de făcut scriitorului este să menţină toate celelalte elemente într-un cadru uman şi real. Sunt imperios necesare notaţii de detalii prozaice şi o aderenţă riguroasă la ipoteză”. [2] Aşadar, prezenţa tot mai obsedantă a cometei pe cerul nocturn, cu corolarul ei, Schimbarea, despre care ştim că s-a înfăptuit, este menită să-l familiarizeze pe cititor cu ipoteza fantastică, după cum cadrul uman şi real, notaţiile de detaliu prozaice (pingelele rupte ale lui Willie Leadford!) fac să crească gradul de credibilitate a povestirii. Dar cât de credibilă poate fi regenerarea morală pusă pe seama inhalării aburilor verzi?

Înainte de Wells, „alterarea” atmosferei provocată de intruşii cosmici are doar efecte fizice. „Încă o zi – şi oamenii respiră mai liber”, îi spune Eiros lui Charmion, în amintitul dialog al lui Poe. „Ne bucuram chiar de o elasticitate a membrelor şi de o vioiciune a spiritului insolite” şi iată explicaţia fenomenului, propusă de autor: „Oxigenul, principiu al combustiei şi vehicul al căldurii, era absolut necesar întreţinerii vieţii animale şi constituia agentul cel mai puternic şi cel

mai energic al naturii (...) Dintr-un exces de oxigen trebuia să rezulte, lucru verificat, o creştere a spiritului vital asemănătoare celei pe care o cunoscusem". Să notăm ca excesul se datorează schimbării compoziţiei aerului, printr-o extragere treptată a azotului de către cometă. Leadford are şi el senzaţii inedite: „Mă uimea că-mi simţeam trupul oarecum străin (...) toate senzaţiile cele mai intime ale corpului meu erau altele (...) Pipăitul, văzul, auzul şi toate simţurile îmi erau schimbate, deveniseră mai subtile..." Această prefacere nu reprezintă însă doar un stadiu al unui proces catastrofic şi nu se rezumă la starea fizică a oamenilor: „... schimbarea senzaţiilor trupeşti (...) avea ca rezultat o nouă detaşare a spiritului de pasiunile şi complicaţiile excesive ale vieţii personale", „... locul gândurilor şi simţămintelor şovăitoare, nesigure, întunecate de patimă, era acum luat de altele, statornice, depline, fireşti. Şi toate acestea cum nu se poate mai simplu: „Oamenii se ridicau, trăgeau în piept aerul nou – o inspiraţie adâncă şi trecutul lor se ştergea... Interesant este faptul că Wells atribuie rolul hotărâtor aceluiaşi corp gazos (dar nu dispariţiei lui, ca în dialogul lui Poe): „Se spune că azotul din atmosferă, străvechiul azot s-a schimbat, devenind într-un răstimp de o oră un gaz respirabil, diferit de oxigen, contribuind şi menţinând acţiunea acestuia, o adevărată baie de forţă şi sănătate pentru nervi şi creier".

Explicaţia pare mai curând de domeniul miraculosului, dar ceea ce-l interesează în primul rând pe autor nu este veridicitatea ştiinţifică, sau pseudoştiinţifică. „De îndată ce ipoteza a fost lansată – scrie el în amintita prefaţă – întregul interes constă în a privi sentimentele şi comportarea oamenilor din noul punct de vedere astfel dobândit". În zilele cometei se supune întru totul acestui principiu. Primul act al Marii Schimbări îl constituie un fel de autocritică generală, Leadford regretând gelozia lui nesăbuită, ministrul Meimount – acceptarea pasivă a declanşării războiului, băcanul Wiggins – concurenţa stupidă cu negustorul de peste drum, proprietarul Pettigrew – atitudinea neomenoasă faţă de chiriaşi... Apoi se trece la desprinderea fizică de trecut. Metropolele colcăitoare sunt dărâmate, pentru a se construi oraşe luminoase şi înverzite. Uriaşe ruguri mistuie vechiturile: mobile, covoare, haine, încălţăminte, obiecte de artă comercială. Nu sunt cruţate nici cărţile şi maşinile, pe care oamenii se străduiau să le salveze în Steaua. E adevărat că autorul precizează: „... s-au strâns

căruţe de gunoi pline cu ediţii ieftine, prost tipărite, ale clasicilor englezi de mâna a doua – în marea lor majoritate scorneli anoste, încă puţin răsfoite – şi aproximativ un vagon de romane senzaţionale, murdare şi cu colţurile îndoite, banale stupidităţi apoase, bune de dispreţuit, hidropizia cugetului nostru naţional…" Iar vehiculele zgomotoase şi murdare au devenit anacronice într-o lume raţională şi armonioasă.

Schimbarea acţionează şi pe tărâmul relaţiilor dintre sexe – problemă de care Wells se arată a fi preocupat într-o seamă de romane sau lucrări cu un caracter hibrid, ca Dragostea şi dl. Lewisham, Ann Veronioa, Prieteni pasionaţi, Căsătoria, Tainiţele inimii, Tatăl Christinei Alberta ele. În încercare de autobiografie, autorul le judecă excesiv de aspru: „Ele au ajutat la eliberarea unei generaţii de opreliştile care apăsau asupra ei; e cam tot ceea ce am obţinut. Din punct de vedere estetic, n-aveau mare valoare. Nimeni nu le va citi vreodată numai de plăcere" Fără a se ridica la nivelul lui Kipps sau al lui Tono Bungay, al celor mai izbutite creaţii ştiinţifico-fantastice wellsiene, aceste cărţi n-au avut totuşi doar un rol funcţional. Ofensiva împotriva unor tabuuri ale moralei burgheze şi cu deosebire britanice era susţinută nu numai prin rechizitorii lucide, ci şi prin personaje de o mare supleţe spirituală, animate de un suflu pasionat care le mărea forţa de convingere. Nonconformismul lor capătă uneori accente discutabile, aşa cum se petrec lucrurile şi în finalul romanului de faţă. Dar exagerările nu trebuie interpretate ad litteram, fiind menite să-i smulgă pe cititorii primului deceniu al secolului al XX-lea din inerţia gândirii şi a gesturilor cotidiene.

Este în zilele cometei „una dintre cele mai slabe povestiri ale lui Wells", cum consideră Ian Clarke [3]? Mai curând una dintre cele mai inegale, tabloul realist-critic fiind net superior schiţei utopice. De altfel, cam toate incursiunile prospective ale autorului (a nu se confunda cu textele ştiinţifico-fantastice!) sunt, aşa cum le caracterizează Basil Davenport, „vagi ca proiect şi (…) de o drăgălaşă monotonie ca perspectivă" [4] Ce se întâmplă, de pildă, în romanul de faţă, după distrugerea structurilor respinse de noua mentalitate? Marile case ale aristocraţilor sunt declarate bun obştesc, iar în rest… vorbe, vorbe, vorbe: „… fuseseră şterse mii de drepturi şi timidităţi stânjenitoare, ne puteam manifesta spiritul de iniţiativă, contopeam întreprinderi,

desfiinţând parcelările pământului, de atâtea generaţii piedică şi îngreunare; îmbinam şi despărţeam, făcând economii uriaşe…" Pe cât de concret şi amănunţit este descrisă viaţa dinaintea Marii Schimbări, pe atât de vag şi general ni se înfăţişează lumea purificată de trecerea cometei. Cât despre monotonia la care se referă Davenport, se pare că Wells a simţit primejdia, după cum stă mărturie o reflecţie a povestitorului: „Nimeni n-ar îndrăzni să viseze la o întoarcere la amărăciunile timpurilor de odinioară şi, totuşi, acea suferinţă era străpunsă, vălul ei cenuşiu era mereu sfâşiat de bucurii intense, de senzaţii acute care îmi par acum dispărute definitiv din viaţă. Oare Schimbarea să fie aceea, mă întreb, care a despuiat viaţa de contrastele ei, ori poate este doar faptul că tinereţea m-a părăsit (…) luând cu ea disperările şi extazul, lăsându-mi poate raţiune, înţelegere, aduceri aminte?"

Unul dintre răspunsuri poate fi găsit într-o lucrare anterioară a lui Wells, *O utopie modernă* (1905). Referindu-se la „speculaţiile utopice", scriitorul observă: „… lucrul care este doar propus, doar sugerat, oricât ar fi de raţional, de necesar, pare straniu şi inuman în liniile sale clare, dure, inflexibile, cu suprafeţele şi unghiurile sale prea nete". Pentru a evita această încremenită perfecţiune, autorul recurge, în romanul de faţă, la o stratagemă: eroul său trece în noua eră marcat de sentimentul răscolitor care-l dusese până la tentativa de „crimă pasională. Dar acest sentiment, urmărit cu fineţe şi pătrundere în prima parte, devine parcă şi el straniu şi inuman în ipostaza de după Schimbare, pierzându-şi fiorul autenticităţii. Să fie un blestem care-i urmăreşte pe cei ce încearcă să descifreze tulburătoarele enigme săpate pe chipul viitorului?

„Utopia modernă trebuie să fie nu statică, ci cinetică; ea nu poate să capete o formă imuabilă, ci trebuie să ne apară ca o fază tranzitorie căreia îi vor urma un lung şir de faze care o vor transforma fără încetare", scria Wells în lucrarea mai sus citată. Şi, mai departe: „Vom schiţa Statul nostru universal cu anotimpuri schimbătoare, catastrofe neaşteptate, boli, animale şi insecte dăunătoare, cu bărbaţi şi femei stăpâniţi de pasiuni, capricii şi dorinţe asemănătoare alor noastre". Am putea reproduce şi alte pasaje care stau mărturie că scriitorul cunoştea formula complexă a redării pulsului vieţii în literatura despre ziua de mâine. Utilizarea consecventă a acestei

formule l-ar fi dus însă nu la obstinatele sale construcţii utopice, ci la capodopere ştiinţifico-fantastice de talia Maşinii timpului şi a Războiului lumilor. Să citim în zilele cometei întrezărind contururile unei astfel de capodopere posibile.

ION HOBANA

1. *The Books and Principal Pamphlets of H.G. Wells*: *A Chronological Survey*, în „*Science-Fiction Studies*", Volume 1, Part 2, Fall 1973.

2. *Seven famous novels by H.G. Wells*, Alfred A. Knopf, New York, 1934.

3. *The Talk of the Future*, London, The Library Association, 1972.

4. Introducere la culegerea de eseuri *The Science Fiction Novel*, Advent Publishers, 1969.

PROLOG – Omul din turn

La o masă, un om cu tâmplele încărunţite scria. Părea că se află într-un turn, la mare înălţime, încât prin fereastra înaltă din stânga lui se percepeau doar distanţe, orizontul îndepărtat al mării, un promontoriu şi acel abur scânteietor în asfinţit, care conturează un oraş la mai multe mile depărtare. Tot mobilierul încăperii era îngrijit şi frumos, de un anumit rafinament; ici-colo, câte o mică particularitate dădea impresia de lucru nou şi deosebit. Nu aş putea preciza vreun stil, iar hainele simple cu care era îmbrăcat omul nu sugerau vreo epocă sau vreo ţară anume. Ar fi putut fi, îmi ziceam, „Viitorul fericit", sau „Utopia", sau „Ţara visurilor simple"; o fărâmă trecătoare a memoriei, o frază din povestirea lui Henry James *The Great Good Place* îmi străfulgeră prin minte, trecând fără să lase vreo lumină.

Omul pe care îl vedeam scria cu un obiect aducând cu un stilou – însemn modern, care anula orice retrospecţie istorică – şi de cum umplea cu un scris uşor, fluent, câte o coală de hârtie, o adăuga unui teanc ce sporea mereu pe o măsuţă de sub fereastră. Ultimele foi scrise zăceau împrăştiate, acoperind în parte altele, prinse în fascicule.

Nu era conştient de prezenţa mea; nu l-am deranjat, am aşteptat să se oprească din scris. Scria cu o mână sigură, cu toate că era bătrân.

Am descoperit că sus, deasupra capului său, atârna pieziş o oglindă; o mişcare reflectată în ea mi-a atras atenţia, şi ridicând privirea, am zărit, deformată şi fantastică, dar strălucitoare şi minunat colorată, imaginea mărită, reflectată şters, a unui palat şi a unei terase,

panorama unei străzi largi cu mulţi oameni distorsionaţi, cu o înfăţişare imposibilă din cauza curburii oglinzii, mişcându-se încoace şi încolo. Mi-am întors capul repede, să pot vedea totul mai bine prin fereastra din spatele meu, dar ea se afla prea sus pentru a-mi permite să cuprind cu privirea această scenă mai de aproape şi mai direct, aşa că, după o scurtă pauză, m-am întors din nou la oglinda care deforma.

De data aceasta, însă, cel ce scria stătea cu spatele rezemat de scaun. Îşi puse pana pe masă şi oftă cu un pic de năduf – „O, trudă! câtă mulţumire îmi aduci şi, totuşi, cât de mult mă oboseşti! „oftatul unui om care scrie pentru propria lui satisfacţie.

— Ce loc este acesta? am întrebat. Şi cine eşti dumneata?

Privi în jur, tresărind surprins.

— Ce loc e acesta? am repetat. Unde mă aflu?

Timp de o clipă, mă privi stăruitor pe sub fruntea brăzdată de riduri, apoi expresia i se destinse într-un zâmbet. Îmi arătă printr-un gest un scaun de lângă masă.

— Scriu aici, zise.

— Despre toate acestea?

— Despre Schimbare.

M-am aşezat. Era un scaun foarte confortabil şi bine plasat sub lumină.

— Dacă ai vrea să citeşti… îmi spuse.

Am arătat spre manuscris.

— Asta explică?

— Da, răspunse el.

În vreme ce mă privea, trase spre el o nouă coală de hârtie.

Întorcându-mi privirile, mi le-am purtat prin încăpere, apoi am revenit la măsuţă. O fasciculă însemnată distinct cu „I „mi-a atras atenţia şi am luat-o în mână. Omul mă privi cu ochi prietenoşi; i-am zâmbit.

— Foarte bine, am spus, simţindu-mă dintr-odată în largul meu, iar el dădu din cap şi continuă să scrie. Într-o stare sufletească oscilând între încredere şi curiozitate, am început să citesc.

Iată povestea scrisă, în acel loc încântător, de bătrânul acela plin de energie şi având un aer atât de fericit.

CARTEA ÎNTÂI – COMETA

CAPITOLUL I. Pulbere în umbră

1.

Am început să aştern pe hârtie povestea „Marii Schimbări", în măsura în care aceasta a avut o înrâurire asupra propriei mele vieţi precum şi asupra câtorva oameni cu care mă aflam în strânsă legătură; însă în primul rând pentru propria-mi plăcere.

Cu ani în urmă, în tinereţea mea aspră şi nefericită, nutream dorinţa de-a scrie o carte. Să mâzgălesc în secret şi să visez la o paternitate literară era una din alinările cele mai mari şi citeam cu invidie şi totodată cu simpatie orice frântură ce-mi cădea în mână în legătură cu lumea literaturii şi cu viaţa oamenilor de litere. Totuşi este ceva, chiar în condiţiile fericirii prezente, să găsesc răgazul şi posibilitatea de a-mi relua şi a înfăptui în parte aceste vise vechi şi fără speranţă. Dar numai atât, într-o lume în care sunt de făcut, chiar pentru un om în vârstă, atâtea lucruri atrăgătoare şi interesante, cred că nu m-ar putea obliga să mă aşez la această masă de scris. O trecere în revistă a trecutului meu, aşa cum o voi face aici, devine necesară pentru a-mi asigura înlănţuirea neîntreruptă a gândurilor. Trecerea anilor îl face pe om, în cele din urmă, să privească înapoi; la vârsta de şaptezeci şi doi de ani, tinereţea devine cu mult mai importantă decât la patruzeci. Iar eu am pierdut contactul cu tinereţea mea. Începuturile vieţii îmi par atât de rupte de viaţa pe care o trăiesc acum, atât de străine şi iraţionale, încât uneori le găsesc aproape incredibile. Vremurile s-au dus, la fel clădirile şi locurile. M-am oprit înmărmurit mai zilele trecute, în timp ce îmi făceam plimbarea de după-amiază, peste câmpul unde, odinioară, spre Leet, se întindea periferia mohorâtă a oraşului Swathinglea, întrebându-mă: Oare într-adevăr aici am stat ghemuit printre bălării şi gunoaie şi cioburi de oale sparte, încărcându-mi revolverul, gata să înfăptuiesc o crimă? S-a întâmplat oare vreodată un asemenea lucru în viaţa mea? A fost posibil să trec printr-o astfel de stare sufletească, să am asemenea gând şi intenţie? Sau, mai degrabă, vreun demon bizar, de coşmar, din ţara visurilor mi-a furişat o falsă amintire în catastifele vieţii mele trecute. Pesemne că mai trăiesc încă mulţi oameni care au aceleaşi nedumeriri. Şi mai cred că aceia care acum cresc pentru a ne lua locul în aventura îndrăzneaţă a umanităţii vor avea nevoie de multe asemenea istorisiri pentru a-şi forma o concepţie cât de parţială despre vechea lume de umbre care a existat înaintea vremurilor noastre. Şi, din întâmplare,

cazul meu este întru totul tipic pentru „Schimbare”; am fost prins în vâltoarea unei răbufniri de tulburare sufletească şi o întâmplare curioasă a făcut ca un timp să mă aflu chiar în nucleul noii orânduieli…

Aducerile aminte mă poartă înapoi, peste răstimpul de cincizeci de ani, într-o cămăruţă prost luminată, cu o fereastră ce se deschidea spre cerul înstelat, şi imediat simt mirosul caracteristic al acelei camere, duhoarea pătrunzătoare a unei lămpi cu fitilul prost tăiat, în care ardea parafină ieftină. Iluminatul electric fusese introdus în urmă cu cincizeci de ani, dar cea mai mare parte a lumii folosea încă asemenea lămpi. Toată această primă scenă a povestirii mele va fi însoţită, cel puţin în mintea mea, de un astfel de miros greu, pe care îl avea odaia seara. În timpul zilei primea un miros mai greu de definit, o îmbâcseală specifică, uşor înţepătoare, pe care o asociez – nu ştiu de ce – cu praful.

Dar să descriu această odaie mai amănunţit. Ca suprafaţă avea cam opt picioare pe şapte, înălţimea depăşind oricare din aceste dimensiuni; tavanul era tencuit cu ipsos, crăpat şi coşcovit, cenuşiu din cauza funinginii şi într-un loc avea nişte pete galbene şi verzui, pricinuite de pătrunderea umezelii venită de sus. Pereţii erau acoperiţi cu un tapet de un cenuşiu-cafeniu, pe care fusese imprimat un model, repetat oblic, de culoare purpurie, un fel de pană buclată de struţ, sau o floare de acant, care în zonele mai puţin decolorate răsfrângea o oarecare veselie soioasă. Erau în perete câteva găuri, lipite cu ipsos, cauzate de încercările zadarnice ale lui Parload de-a bate în el cuie de care să poată atârna tablouri. Un cui nimerise într-un loc potrivit, între două cărămizi, şi de el stătea atârnat cam nesigur, de o sfoară uzată şi înnodată, raftul de cărţi al lui Parload, nişte scânduri date peste tot cu un email de un albastru dulceag şi împodobite apoi cu un volănaş festonat din pânză de America, fixat provizoriu cu ţinte. Dedesubt se afla o măsuţă care se comporta, faţă de orice genunchi vârât pe neaşteptate sub ea, cu o îndărătnicie de catâr; era acoperită de o faţă de masă cu modele în roşu şi negru, a cărei monotonie era întreruptă de accidentele cauzate de călimara mereu mişcată din loc a lui Parload; iar pe ea, ca un laitmotiv trona duhnind lampa. Această lampă, trebuie să înţelegeţi, fusese confecţionată dintr-un fel de material alburiu, translucid, care nu era nici porţelan, nici sticlă, cu un abajur din acelaşi material. Acest abajur nu proteja în niciun fel ochii cititorului, părea

făcut anume pentru a da la iveală, fără cruţare, mâzgăleala de praf de parafină lăsată cu o generozitate nepăsătoare pe exteriorul lămpii după ajustarea ei.

Scândurile denivelate ale podelei acestui apartament erau acoperite cu un lac scorojit, de culoarea ciocolatei, pe care înflorea estompat, prin praf şi umbre, mica insulă a unui covor uzat.

Tot acolo se afla o sobiţă foarte mică, făcută dintr-o bucată de fier turnat, vopsită în galben închis, şi o apărătoare şi mai mică, nepotrivită, din acelaşi material, care scotea în evidenţă piatra cenuşie a căminului. Focul nu era aprins, doar câteva fâşii de hârtie mototolită şi măciulia unui cocean de porumb apăreau de după grătar, iar în colţ, cam ferită, se afla o ladă de cărbuni colţuroasă, dată cu lac strălucitor şi având balamalele stricate. În acele zile era obiceiul să se încălzească fiecare cameră cu câte o altă sobă care producea mai multă murdărie decât căldură, iar fereastra şubredă, hornul îngust şi uşa descleiată îşi împărţeau aerisirea camerei fără vreo altă intervenţie.

Patul pe rotile al lui Parload îşi ascundea cearşafurile sure sub o cuvertură veche, peticită, într-o parte a camerei, camuflând totodată nişte lăzi şi alte asemenea vechituri, iar la cele două colţuri ale ferestrei existau o etajeră veche şi un spălător pe care stăteau împrăştiate ustensile simple de toaletă.

Acest spălător fusese înjghebat în mare grabă, din lemn de brad cu un exces de ornamente de strungărie, de către cineva care încercase să atragă atenţia de la lucrul executat de mântuială împodobind încheieturile şi picioarele în mod izbitor cu protuberanţe şi noduri. Apoi, se pare că această mobilă a încăput pe mâna unei persoane care dispunea de mult timp liber şi avea la îndemână o găleată cu vopsea gălbuie, lac şi o garnitură de piepteni flexibili. Piesa a fost întâi vopsită, după care, îmi imaginez, persoana a mâzgălit-o cu lac şi, în sfârşit, s-a pus pe lucru cu pieptenii, să strieze şi să pieptene vopseaua într-o imitaţie grotească a nervurilor unui lemn fantastic. Spălătorul astfel confecţionat fusese supus, în mod evident, unui lung şir de violenţe: ciobit, lovit, despicat, găurit, pătat, pârjolit, ciocănit, uscat, stropit şi deteriorat, cunoscuse într-adevăr toate întâmplările imaginabile, în afară doar de vreun incendiu, sau o curăţenie radicală, pentru ca în cele din urmă să găsească un înalt adăpost în mansarda lui Parload, spre a face faţă modestelor lui cerinţe de curăţenie personală. Se

găseau acolo un lighean şi o cană de apă, o găleată de tablă pentru apa murdară, apoi o bucată de săpun galben într-o tăviţă, o perie de dinţi, un pămătuf năpârlit, un prosop de pânză groasă şi câteva obiecte mai puţin importante. În acele timpuri, numai oamenii foarte înstăriţi aveau ceva în plus faţă de aceste ustensile, şi se cuvine să se atragă atenţia asupra faptului că fiecare picătură de apă folosită de Parload era cărată de o nefericită de servitoare – „sclava", cum o numea Parload – de jos de la subsol până în vârful casei şi apoi iarăşi jos. Începem deja să uităm ce invenţie modernă este curăţenia personală. Este un adevăr faptul că lui Parload, în toată viaţa lui, nu i-a trecut prin cap să se dezbrace ca să înoate, iar corpul nu şi-l mai îmbăiase din copilărie. Nici măcar unul din cincizeci nu făcea acest lucru în zilele despre care vă vorbesc.

Un scrin, la fel de straniu vărgat şi striat, cu două sertare mari şi două mici, păstra rezervele vestimentare ale lui Parload şi nişte cuiere fixate pe uşă, susţinând cele două pălării, întregeau inventarul acestui dormitor-salonaş, aşa cum l-am cunoscut înainte de schimbare. Dar – uitasem! – se mai afla şi un scaun cu o „pernă „care cerea parcă iertare fără niciun rezultat pentru defectele fundului de nuiele. Uitasem acest lucru, pentru moment, deoarece tocmai şedeam pe scaun atunci când începea această istorisire.

Am descris camera lui Parload atât de amănunţit fiindcă asta vă va ajuta să înţelegeţi tonalitatea în care sunt scrise primele mele capitole, dar nu trebuie să vă imaginaţi că aranjamentul bizar sau mirosul lămpii îmi reţineau atenţia câtuşi de puţin în acel timp. Acceptam toată această urâciune soioasă, ca şi cum ar fi fost cadrul de existenţă cel mai natural şi cel mai potrivit cu putinţă. Era lumea aşa cum o cunoşteam eu. Mintea îmi era pe de-a întregul preocupată atunci de probleme mai grave şi mai arzătoare, şi numai acum, privind retrospectiv trecutul, aceste detalii de ambianţă îmi apar deosebite, semnificative, expresia vizibilă a dezordinii ce domnea în inimile noastre în acele timpuri.

2.

Parload stătea în faţa ferestrei deschise, cu binoclul în mână, căutând noua cometă, găsind-o, nesigur în privinţa existenţei ei, pierzând-o din nou.

Pentru mine, atunci, cometa era o adevărată pacoste, deoarece

aş fi dorit să vorbesc despre alte lucruri. Dar pentru Parload ea era totul. Capul îmi era înfierbântat. Eram copleşit de amărăciuni şi neplăceri, doream să-mi deschid inima în faţa lui – sau cel puţin să mi-o potolesc dezvăluindu-mi necazurile într-o izbucnire romantică – şi dădeam prea puţină atenţie lucrurilor despre care îmi vorbea. Era pentru prima oară că auzeam despre această fărâmă nouă printre nenumăratele firimituri ale cerului şi nu m-aş fi supărat dacă n-aş mai fi auzit vreodată de existenţa ei.

Eram doi tineri, cam de aceeaşi vârstă, Parload avea douăzeci şi doi de ani, cu opt luni mai mare decât mine. El era un fel de grefier la un mic avocat în Overcastle. iar eu al treilea în ierarhia personalului de birou al întreprinderii Rawdon, din Clayton. Ne întâlnisem pentru prima oară în „Parlamentul „Asociaţiei Tinerilor Bărbaţi Creştini din Swathinglea; am descoperit că frecventam amândoi cursuri în Overcastle, el de ştiinţe, eu de stenografie; obişnuiam să mergem acasă împreună şi astfel s-a înfiripat prietenia noastră. Ar trebui să menţionez că Swathinglea, Clayton şi Overcastle erau oraşe învecinate în mare zonă industrială din Midlands. Ne împărtăşiserăm îndoielile religioase pe care le nutream în secret, ne-am destăinuit interesul comun pentru socialism. El fusese invitat de mama mea în două rânduri la cină, duminică seara, iar eu aveam oricând acces în apartamentul său. El era pe atunci un tânăr înalt, cu părul de culoarea cânepii, stângaci, cu gâtul şi încheieturile disproporţionat dezvoltate, capabil oricând să se entuziasmeze; îşi consacra două seri pe săptămână cursurilor organizate de şcoala de ştiinţe din Overcastle, „materia „să preferată fiind fiziografia şi, prin această subtilă receptivitate a minţii lui, minunăţia spaţiului cosmic îi pusese stăpânire pe suflet. Îşi însuşise de la unchiul său, care era fermier în ţinutul Leet, un binoclu vechi, îşi cumpărase un planisfer ieftin din hârtie precum şi Almanahul Whitaker, şi o bucată de vreme ziua şi nopţile cu lună nu însemnau altceva pentru el decât simple întreruperi fără sens în unica realitate ce-i da satisfacţia vieţii – aceea a contemplării stelelor. Puseseră stăpânire pe el adâncurile, imensităţile şi misterul ce putea pluti nedescoperit în acel abis necunoscut. Printr-o strădanie fără margini şi cu ajutorul unui articol foarte documentat din „The Heavens”, o mică revistă lunară care căuta să satisfacă curiozitatea celor ce trăiau sub această obsesie, îşi pironise în cele din

urmă binoclul asupra noii vizitatoare care îşi făcea apariţia în sistemul nostru, venind din spaţiul extraterestru. Privea într-un fel de extaz acea mică pată, tremurătoare, de lumină, ce apărea printre micile gămălii scânteietoare. Pentru el, neplăcerile mele mai puteau aştepta.

— Minunat! oftă el, şi apoi, ca şi cum această primă accentuare nu l-ar fi mulţumit, repetă: Minunat!

Se întoarse spre mine.

— N-ai vrea să vezi şi tu?

A trebuit să mă uit, apoi a trebuit să ascult cum această intrusă abia perceptibilă avea să fie, nu peste mult, una din cele mai mari comete din câte s-au văzut vreodată pe lumea aceasta, cum traiectoria ei avea s-o aducă până la cel mult atâtea şi atâtea zeci de milioane de mile depărtare de Pământ, doar un pas, după cum părea să creadă Parload; cum spectroscopul îi vestea secretele chimice, încurcându-l o bandă în verde nemaiîntâlnită până atunci, cum chiar în acel moment era fotografiată descolăcindu-şi într-o direcţie neobişnuită coada, îndreptată spre soare (ca să şi-o încolăcească din nou), iar eu, în tot acest răstimp, rămas undeva mult în urmă, mă gândeam mai întâi la Nettie Stuart şi la scrisoarea pe care tocmai mi-o scrisese, şi apoi la faţa detestabilă a bătrânului Rawdon, aşa cum o văzusem în acea după-amiază. Plănuiam când răspunsuri lui Nettie, când tardive riposte spirituale patronului meu, apoi din nou „Nettie", care radia pe tot fundalul gândurilor mele…

Nettie Stuart era fiica primului grădinar al bogatei văduve a domnului Verrall, şi încă înainte de-a fi împlinit optsprezece ani ne sărutasem şi ne jurasem dragoste. Mamele noastre erau verişoare de-al doilea şi vechi colege de şcoală, şi deşi mama mea devenise înainte de vreme văduvă datorită unui accident de tren, fiind pusă în situaţia de-a închiria camere mobilate (parohul din Clayton locuia la ea), şi având astfel o situaţie socială apreciată ca fiind mult inferioară celei în care se găsea doamna Stuart, bunul obicei de-a face vizite ocazionale la casa grădinarului de la Checkshill Towers mai păstra încă legăturile de prietenie. Şi îmi aduc aminte, în amurgul unei seri strălucitoare de iulie, una din acele seri lungi de aur, care nu cedează locul nopţii, ci oferă în cele din urmă, ca o favoare, găzduirea lunii şi unui alai ales de stele, Nettie şi cu mine ne-am făcut timid jurământul de început la iazul cu peştişori aurii, acolo unde se întâlneau potecile

tivite cu arbori de tisă. Încă îmi mai aduc aminte – şi această amintire mă va tulbura mereu – emoţia sfioasă a acelei întâmplări. Nettie era îmbrăcată în alb, cu părul pornind în valuri negre, mătăsoase, deasupra ochilor negri, strălucitori; purta un şirag de perle cu un mic bănuţ de aur în jurul gâtului frumos modelat. Am sărutat buzele care se codeau doar pe jumătate şi după aceea, timp de trei ani din viaţa mea – ba nu! cred că aproape pentru tot restul vieţilor noastre – aş fi fost în stare să mă jertfesc de dragul ei.

Trebuie să înţelegeţi – şi, cu fiecare an care trece, devine din ce în ce mai greu de înţeles – cât de mult se deosebea viaţa de atunci de cea de azi. Era o lume întunecată, plină de tulburări, boli, suferinţe ce ar fi putut fi prevenite, violenţe şi cruzimi stupide, făcute fără premeditare, şi poate tocmai datorită beznei generale existau momente de o rară şi efemeră frumuseţe care par a nu mai fi posibile în viaţa mea. Marea Schimbare a venit pentru totdeauna, fericirea şi frumuseţea fac parte din atmosfera noastră, pe Pământ este pace, înţelegere între toţi oamenii. Nimeni n-ar îndrăzni să viseze la o întoarcere la amărăciunile timpurilor de odinioară şi, totuşi, acea suferinţă era străpunsă, vălul ei cenuşiu era mereu sfâşiat de bucurii intense, de senzaţii acute care îmi par acum dispărute definitiv din viaţă. Oare Schimbarea să fie aceea, mă întreb, care a despuiat viaţa de contrastele ei, ori poate este doar faptul că tinereţea m-a părăsit – până şi tăria anilor maturităţii mă părăseşte acum – luând cu ea disperările şi extazul, lăsându-mi poate raţiune, înţelegere, aduceri aminte?

N-aş putea spune. Ar trebui să fiu tânăr acum, şi să fi fost tânăr şi atunci, pentru a hotărî în această problemă imposibilă.

Poate chiar atunci, demult, un observator rece n-ar fi găsit prea multă frumuseţe în perechea noastră. În timp ce scriu am cele două fotografii ale noastre la îndemână, în biroul meu, iar ele îmi arată un tânăr stângaci, îmbrăcat în haine cumpărate de-a gata, prost croite, şi Nettie – Nettie este într-adevăr rău îmbrăcată, şi are o atitudine cât se poate de ţeapănă; dar eu văd dincolo de această fotografie, iar strălucirea ei plină de viaţă, ceva din acel farmec misterios pe care l-a avut pentru mine, îmi reînvie în minte. Faţa ei a triumfat asupra fotografului – dacă nu ar fi fost aşa, de mult aş fi aruncat fotografia.

Frumuseţea nu poate fi descrisă în cuvinte. Aş vrea să stăpânesc

o artă înrudită cu a mea şi să pot desena pe marginea filei ceva ce scapă descrierii. Avea un fel de gravitate în privire. Un aer abia perceptibil în jurul buzei de sus, astfel încât gura i se închidea dulce şi tot la fel de dulce se deschidea într-un zâmbet. O, acel zâmbet dulce şi grav!

După ce ne-am sărutat şi am hotărât ca o vreme să nu spunem nimic părinţilor de hotărârea nestrămutată pe care o luaserăm, a venit momentul să ne despărţim, timid, şi în faţa celorlalţi, iar eu împreună cu mama ne-am înapoiat, prin parcul luminat de razele lunii – cu tufişurile de ferigă foşnind, mişcate de căprioarele speriate – până la gara din Checkshill, apoi în subsolul nostru muced din Clayton, şi n-am mai văzut-o pe Nettie, timp de aproape un an, decât în gândurile mele. Dar la următoarea noastră întâlnire am hotărât să corespondăm şi am făcut acest lucru în mare secret, fiindcă Nettie nu voia ca nimeni din casă, nici chiar unica ei soră, să ştie ceva despre ataşamentul ei. Astfel că eu trebuia să-i trimit preţioasele mele documente sigilate, pe ascuns, printr-un coleg de-al ei de şcoală care locuia în apropierea Londrei… Aş putea scrie adresa aceea şi acum, deşi casă, strada şi suburbia au dispărut fără urme.

Odată cu această corespondenţă a început şi înstrăinarea noastră, deoarece pentru prima oară ne aflam într-un alt contact decât cel senzorial şi minţile noastre căutau posibilităţi de exprimare.

Trebuie să înţelegeţi că lumea ideilor în acele zile era mai mult decât bizară, sufocată de formule învechite, necorespunzătoare, întortocheate ca un labirint cu felurite născociri şi potriviri, reţineri, convenţii şi subterfugii minore. Considerente josnice mânjeau adevărul pe buzele fiecărui ins. Am fost crescut de către mama într-o credinţă îngustă, bizară, de modă veche, în formule religioase fixe, concepţii categorice privind ordinea socială şi politică, ce aveau tot atâta legătură cu realităţile şi nevoile vieţii contemporane de fiecare zi ca nişte pânzeturi curate puse spre păstrare, cu flori de levănţică, într-un dulap. Într-adevăr, religia ei avea miros de levănţică; în zilele de duminică lăsa la o parte toate problemele realităţii, îmbrăcămintea şi accesoriile de toate zilele, îşi ascundea mâinile butucănoase şi uneori crăpate din cauza spălatului în mănuşi negre, cârpite cu grijă, îşi punea rochia veche de mătase neagră şi boneta, luându-mă şi pe mine, tot aşa de neobişnuit de curat şi de proaspăt, la biserică. Acolo

cântam şi făceam plecăciuni, ascultam rugăciuni răsunătoare, luând şi noi parte la ritual cu replici sonore, apoi ne ridicam oftând, înviorați şi uşurați când imnul de laudă ce începea cu cuvintele: „Acum lui Dumnezeu Tatăl şi Dumnezeu Fiul", însoţit de o plecăciune, punea capăt predicii scurte şi serbede. În acea religie a mamei mele sălăşluia un iad, un iad cu flăcări roşii, agitate, care fusese odată îngrozitor; exista şi un diavol, care *ex officio* era şi duşmanul regelui Angliei, şi mai era o aspră denunţare a vicioaselor pofte trupeşti; ni se cerea să credem că cea mai mare parte a sărmanei noastre lumi nefericite urma să ispăşească pentru toată confuzia şi nenorocirea de pe Pământ prin chinuri insuportabile, pentru vecii vecilor, fără sfârşit, Amin. Şi totuşi, acele flăcări încolăcite păreau destul de vesele. Toată această poveste fusese atenuată şi estompată într-o blândă irealitate cu mult înaintea timpului în care am trăit eu; dacă m-a îngrozit vreodată în copilărie, am uitat asta, povestea nu era nici pe departe atât de teribilă ca aceea a uriaşului omorât de Vrejul-de-Fasole. Acum eu le văd pe toate ca pe un decor pentru faţa obosită şi neagră de funingine a sărmanei şi bătrânei mele mame şi, aproape cu duioşie, ca făcând parte din ea. Cred că şi domnul Gabbitas, chiriaşul nostru mic şi durduliu, transfigurat în mod ciudat în odăjdiile sale, ridicându-şi vocea cu bărbăţie până la timbrul rugăciunilor elizabetane, contribuia la interesul ei deosebit pentru Dumnezeu. Ea răspândea asupra Lui propria-i bunătate timidă şi îl mântuia pe El de toate implicaţiile teologilor răzbunători; ea era într-adevăr, să-mi fi dat doar seama de asta, răspunsul valabil la tot ceea ce ar fi dorit ea să mă înveţe.

Aşa văd eu lucrurile acum, însă există o anume asprime în zelul înfocat al tinereţii, şi acceptând la început toate aceste lucruri, inclusiv iadul fioros şi răzbunarea Domnului, cu foarte multă seriozitate, ca şi cum ar fi fost la fel de firești ca Uzinele metalurgice Bladden şi întreprinderile Rawdon, cu aceeaşi seriozitate le-am alungat mai târziu din mintea mea.

Trebuie să vă spun că domnul Gabbitas mă lua uneori în seamă; după ce am părăsit şcoala mă îndemnase să continui să citesc şi, cu cea mai bună intenţie din lume, precum şi pentru a anticipa otrava vremurilor, îmi împrumutase cartea lui Burble *Ripostă scepticismului*, atrăgându-mi astfel atenţia asupra bibliotecii Institutului din Clayton.

Excelentul Burble mi-a produs un adevărat şoc. Din

răspunsurile lui date scepticului, apărea limpede că acea cauză a ortodoxismului doctrinal şi toată acea viaţă de apoi, ştearsă şi câtuşi de puţin înspăimântătoare, pe care o acceptasem eu până atunci aşa cum acceptam soarele, erau extrem de şubrede; iar pentru a-mi întări această idee, prima carte pe care am primit-o de la Institut s-a întâmplat să fie ediţia americană a operelor complete ale lui Shelley, proza vaporoasă şi versurile lui eterice. În curând eram pregătit pentru o necredinţă ostentativă. La Asociaţia Tinerilor Bărbaţi Creştini am făcut curând cunoştinţă cu Parload, care, sub promisiunea unui strict secret, mi-a mărturisit că era „socialist până în măduva oaselor". Mi-a împrumutat mai multe exemplare ale unui ziar, intitulat zgomotos „Goarna", care tocmai pe atunci începea o cruciadă împotriva religiei acceptate. Anii de adolescenţă ai fiecărui tânăr înzestrat cu o oarecare inteligenţă lasă şi vor lăsa întotdeauna, în chip sănătos, drum liber contaminării cu îndoieli filosofice, dispreţului şi ideilor noi, şi mărturisesc că am trecut prin această fază cu multă ardoare. Spun îndoială, dar nu era atât îndoiala – un lucru de altfel complex – ci o contestare uimită, categorică. „Să fi crezut eu *asta*! „Şi trebuie să vă reamintesc că tocmai în această perioadă începusem să-i scriu lui Nettie scrisori de dragoste.

Trăim acum, când Marea Schimbare a fost în cea mai mare parte desăvârşită, într-un timp în care cu toţii suntem educaţi în spiritul unei bunătăţi intelectuale, bunătate ce nu slăbeşte cu nimic din forţa noastră şi ne vine greu să înţelegem felul sufocant şi conflictual de a cugeta al majorităţii tinerilor din generaţia mea. Chiar şi numai *gândul* la anumite lucruri era un act de răzvrătire ce te făcea să şovăi între a te furişa sau a sfida. Oamenii încep să-l găsească pe Shelley – în ciuda melodicităţii sale – zgomotos şi exagerat, acum, după dispariţia Anarhiştilor săi; totuşi, a existat un timp în care gândirea nouă trebuia să ridice tonul până la intensitatea la care sticla se sparge. E oarecum dificil să-ţi imaginezi starea de spirit efervescentă, manifestată de către noi, adolescenţii imaturi, pornirea de a striga şi a scuipa în faţa autorităţii instituite, de a menţine o notă persistentă de provocare. Am început să citesc cu aviditate scrierile pe care Carlyle, Browning şi Heine le-au lăsat spre nedumerirea posterităţii, şi nu numai să le citesc şi să le admir, ci şi să le imit. Scrisorile mele către Nettie, după una sau două manifestări sincer intenţionate de tandreţe înflăcărată, au erupt

în direcţia teologiei, sociologiei şi cosmosului, în expresii bombastice şi uluitoare. Fără îndoială, ele o zăpăceau din cale afară.

Mă cuprinde o intensă înduioşare şi un sentiment ce inexplicabil se apropie de invidie pentru propria-mi tinereţe apusă, dar mi-ar fi greu să-mi apăr cauza în faţa celui care m-ar acuza că am fost un adolescent cât se poate de prostănac, plin de sine şi sentimental, aidoma celui din fotografia cea ştearsă. Iar când încerc să-mi reamintesc cu exactitate care trebuie să fi fost şi tonul şi conţinutul eforturilor mele susţinute de-a scrie memorabil iubitei mele, mărturisesc că mă înfior… Cu toate acestea, aş dori ca ele să nu fi fost toate distruse.

Scrisorile ei trimise mie erau destul de simple, cu un scris rotunjit, neformat, într-un stil sărăcăcios. Primele două sau trei arătau o timidă plăcere de-a folosi cuvântul „dragă", şi îmi aduc aminte că la început am fost nedumerit, iar apoi, când am înţeles, am fost încântat, deoarece scrisese „Willie *asthore* „sub numele meu. „Asthore", am dedus eu, însemna „dragule". Dar când au început să iasă la iveală semnele efervescenţei mele, răspunsurile ei au devenit mai puţin fericite.

Nu vă voi plictisi povestindu-vă felul în care ne-am certat, stupid, aşa cum i se întâmplă oricui în tinereţe, şi cum m-am dus sâmbăta următoare fără să fi fost invitat la Checkshill, înrăutăţind lucrurile şi mai mult, şi cum după aceea i-am scris o scrisoare pe care ea a considerat-o „frumoasă", şi astfel lucrurile s-au îndreptat. Şi nici nu vă voi aminti toate fluctuaţiile de neînţelegeri care au urmat. Eu eram întotdeauna cel care comiteam ofensa şi sfârşeam apoi prin a mă căi, până la această ultimă complicaţie care începea acum; dar în răstimpuri aveam şi momente de o delicată intimitate şi eu o iubeam foarte mult. Ghinionul în toată povestea era că, atunci când mă găseam singur şi pe întuneric, să mă gândesc la ea cu ardoare, la ochii ei, la atingerea ei, la dulcea şi încântătoarea ei prezenţă, iar atunci când mă apucam să-i scriu, să-mi vină în minte Shelley şi Burns şi propria-mi persoană, precum şi tot felul de alte chestiuni, fără nicio legătură cu noi doi. Când eşti îndrăgostit în felul acesta clocotitor este mai greu să-ţi mărturiseşti dragostea decât atunci când nu iubeşti deloc. Iar în ceea ce o priveşte pe Nettie, ea era îndrăgostită, ştiu acest lucru, nu de mine, ci de nişte mistere ameţitoare. Nu vocea mea era menită să-i

transforme visele în pasiune… Astfel, scrisorile noastre continuau să fie distonante. Apoi dintr-odată, mi-a scris exprimându-şi îndoiala că va putea iubi vreodată un socialist sau pe cineva care nu crede în biserică, această scrisoare fiind urmată imediat de un bileţel cu schimbări neaşteptate în stilul de exprimare. Socotea că nu ne potrivim, avem gusturi şi idei atât de deosebite, încât de mai multă vreme se gândea să mă dezlege de angajamentul pe care îl făcusem. În realitate, deşi nu mi-am dat seama pe deplin la primul şoc, eram respins. I-am primit scrisoarea tocmai când mă întorsesem acasă după refuzul câtuşi de puţin politicos al bătrânului Rawdon de a-mi ridica salariul. Aşadar, în acea seară deosebită despre care scriu, căutam să mă adaptez cu înfrigurare la două realităţi noi şi uluitoare, care aproape că mă copleşeau: nu eram indispensabil nici pentru Nettie, nici pentru Rawdon. Şi, în această stare sufletească, să mai discut despre comete!

De fapt care era situaţia mea?

Mă obişnuisem atât de mult s-o socotesc pe Nettie inseparabil legată de mine – întreaga tradiţie a „dragostei adevărate „mă îndreptăţea la asta – încât eram profund şocat că ea făcea această întoarcere, părăsindu-mă, cu asemenea formulări scurte şi precise, după ce ne sărutasem şi după tot ce ne şoptisem, apropiindu-ne atât de mult în micile intimităţi îndrăzneţe ale tinereţii. Pe mine! pe mine! Şi nici Rawdon nu mă găsea de neînlocuit. Simţeam că, pe neaşteptate, eram repudiat de către întregul univers, ameninţat cu dispariţia şi că într-o manieră categorică şi energică trebuia să mă impun fără întârziere. Pentru amorul meu propriu rănit nu exista vreun balsam, nici în religia în care fusesem crescut şi nici în necredinţa pe care o adoptasem. Oare să las baltă fără întârziere slujba de la Rawdon şi apoi, printr-o manevră extraordinară, rapidă, să-mi croiesc norocul la fabrica învecinată şi concurentă, a lui Frobisher?

Prima parte a acestui plan ar fi fost, în orice caz, uşor de dus la îndeplinire, să merg la Rawdon şi să-i spun: „Veţi mai auzi de mine”, cât despre rest, s-ar fi putut ca Frobisher să se comporte sub aşteptările mele. Oricum, aceasta era o chestiune de mai mică importanţă. Problema predominantă era Nettie. Îmi străfulgerau mintea o mulţime de crâmpeie retorice, care ar fi putut fi folosite în scrisoarea pe care aveam să i-o scriu. Ce ar fi trebuit să exprim –

dispreţ, ironie, tandreţe?…

— Drace! exclamă Parload deodată.

— Poftim?

— Arde focul la turnătoria Bladden şi fumul trece chiar peste bucăţica mea de cer.

Această întrerupere venea tocmai atunci când eu eram gata să-i mărturisesc gândurile mele.

— Parload, am spus, se pare că va trebui să las baltă toate astea. Bătrânul Rawdon nu vrea să-mi ridice salariul şi, după ce am cerut acest lucru, nu cred că mai pot continua în vechile condiţii. Înţelegi? Aşa că se pare că va trebui să plec din Clayton pentru totdeauna.

3.

Cuvintele mele l-au făcut pe Parload să lase binoclul şi să se uite la mine.

— Timpurile nu sunt prielnice unei schimbări, acum, îmi spuse după o scurtă pauză.

Rawdon spusese cam acelaşi lucru, dar pe un ton mai puţin plăcut.

Când eram însă cu Parload, simţeam întotdeauna nevoia să folosesc un ton eroic.

— Sunt sătul de corvezile plictisitoare la care sunt supuşi oamenii. Poţi tot aşa de bine să laşi să-ţi flămânzească trupul, părăsindu-ţi slujba, după cum îţi înfometezi sufletul.

— Nu înţeleg nimic din ce spui, vorbi Parload încet.

Şi astfel am început una din conversaţiile noastre interminabile, una din acele discuţii lungi, cu digresiuni, intens generalizate, dar şi personale, care rămân atât de scumpe inimilor tuturor tinerilor înzestraţi cu inteligenţă cât va fi lumea şi Pământul. Oricum, Schimbarea nu a adus nimic nou în privinţa aceasta. Ar fi o performanţă de necrezut să-mi reamintesc toată acea şerpuitoare ceaţă de cuvinte; într-adevăr, abia îmi amintesc câte ceva, deşi în mintea mea împrejurările şi atmosfera în care au fost rostite se încheagă într-o imagine clară şi distinctă. Pozam, aşa cum îmi era în fire, ridicol, fără îndoială; un egoist purtând în suflet o rană usturătoare, iar Parload juca rolul de filosof preocupat de adâncuri.

După un timp ne plimbam pe afară, în noaptea caldă de vară, discutând nestingheriţi. Dar de un lucru pe care l-am spus, arătând

spre cer, îmi aduc aminte bine.

— Uneori aş vrea ca această cometă a ta, sau ceva asemănător să se ciocnească într-adevăr cu lumea asta, să ne şteargă de pe faţa Pământului pe toţi, greve, războaie, agitaţii, iubiri, gelozii şi toată mizeria vieţii!

— Eh! spuse Parload şi se părea că ideea îl preocupă. Asta ar putea doar să mai adauge ceva la mizeriile vieţii, spuse el, după un timp, fără nicio legătură, când eu îi vorbeam despre alte lucruri.

— Ce?

— Ciocnirea cu o planetă. Asta doar ar da lumea înapoi. Ar face ca ceea ce rămâne din viaţă să fie şi mai sălbatic decât este în prezent.

— Dar de ce să rămână ceva din viaţă? am întrebat.

Era stilul nostru, şi în tot acest timp ne plimbam pe strada îngustă, prin faţa locuinţei lui, urcând apoi străduţa cu scări şi ulicioarele ce duceau pe Clayton Crest şi spre şosea.

Dar amintirile mă poartă cu atâta exactitate în urmă, spre zilele de dinaintea Schimbării, încât uit că acum toate aceste locuri s-au transformat, devenind de nerecunoscut, că strada îngustă şi uliţa scărilor, panorama de pe Clayton Crest şi într-adevăr toată acea lume în care m-am născut, am fost crescut şi format, a dispărut cu desăvârşire, în afara spaţiului şi timpului, s-au şters aproape cu totul din imaginaţia tuturor celor mai tineri cu o generaţie decât mine. Nimeni nu mai poate vedea drumul pustiu, întunecos, între căsuţe sărăcăcioase, drumul pustiu, luminat la colţ de o lampă împăienjenită de gaz, nimeni nu mai poate simţi sub ghete caldarâmul din pietre aspre, să vadă ferestrele ici-colo slab luminate şi umbrele lăsate pe storurile urâte, adeseori peticite şi mototolite de cei închişi îndărătul lor. Apoi, nu mai poţi trece pe lângă berăria cu ferestrele în mod dubios acoperite, dincolo de care lampa de gaz ardea mai puternic, nici nu mai simţi izul de aer stricat şi limbajul trivial de la uşa ei, nici nu zăreşti silueta ghemuită, ascunsă, a vreunui copil ştrengar, coborând pe furiş scările, strecurându-se pe lângă tine.

Am traversat o stradă mai lungă, în susul căreia îşi croia drum, zăngănind, un tramvai greoi, cu aburi, scoţând fum şi scântei, iar în jos se putea vedea sclipirea murdară a faţadelor unor prăvălii şi torţele de păcură de pe cărucioarele vânzătorilor ambulanţi, lăsând picături de foc în noapte. O mişcare nedesluşită unduia de-a lungul acelui drum şi

auzeam vocea unui predicator ambulant ridicându-se dintre case, de pe un maidan părăginit. Nu puteţi vedea aceste lucruri aşa cum le pot vedea eu, nici nu vă puteţi imagina – afară doar dacă nu cumva cunoaşteţi tablourile lăsate lumii de marele artist Hyde – efectul uriaşelor panouri de afişaj pe lângă care treceam, luminate de jos de o lampă de gaz şi înălţându-se brusc, ca un tăiş negru, ascuţit, pe cerul palid.

Oh, panourile acelea! Erau lucrurile cele mai viu colorate în toată lumea dispărută. Pe ele se îmbinau într-o totală nepotrivire cromatică, în straturi succesive de clei şi hârtie, toate întreprinderile învălmăşite ale timpului; vânzători de hapuri şi predicatori, teatre şi instituţii filantropice, săpunuri miraculoase şi murături nemaipomenite, maşini de scris şi maşini de cusut, se amestecau într-un vacarm vizual. Şi, trecând pe lângă ele, dădeai într-o străduţă noroioasă, cu zgură, o stradelă fără lumină, în băltoacele căreia se oglindea din când în când câte o stea luată cu împrumut de pe cer. Mergeam împroşcând noroiul în dreapta şi în stânga, nepăsători, în timp ce vorbeam.

Apoi treceam printre loturile cultivate cu varză, printre bărăci jalnice, pe lângă fabrică pustie, părăsită, şi o ţineam tot aşa până la şosea. Şoseaua urca făcând o curbă pe lângă câteva case şi berării, arcuindu-se până ajungea să domine toată valea în care se îngrămădeau patru oraşe industriale.

Trebuie să admit că, odată cu asfinţitul, peste acel ţinut se lăsa o vrajă, o splendoare stranie, ce stăruia asupră-i până în zori. Oribila sărăcie reliefată de amănunte se voala, odată cu colibele ce serveau drept locuinţe, cu mulţimile ţepoase de hornuri, petele de vegetaţie chinuită între gardurile provizorii făcute din doage de butoi şi sârmă. Stâncile roşcate abrupte, care încadrau movilele de partea cealaltă, de unde se scotea minereul de fier şi munţii sterpi de zgură de la furnale nu se mai vedeau; noaptea absorbea şi transfigura duhoarea şi fumul clocotitor, praful de la turnătorii şi furnale. Atmosfera încărcată de praf, care era o apăsare cenuşie în timpul zilei, devenea în asfinţit un mister de culori adânci, transparente, de nuanţe albastre şi purpurii, culori roşietice sumbre sau vii, neobişnuite limpezimi lucitoare de verde şi galben de la un capăt la altul al cerului care se învăluia în întuneric. Furnalele uzurpatoare se încoronau cu flăcări după apusul

soarelui, monarhul lor; grămezile întunecate de zgură începeau să scânteieze în focuri tremurătoare şi fiecare coş se încununa răzvrătit cu o coroană de lumină vulcanică. Imperiul zilei se fărâmiţa într-o sumedenie de feude de cărbune arzător. Străduţele mai mici se recunoşteau de-a curmezişul văii prin lămpile de gaz de un galben palid, care se înviorau, amestecându-se, în toate pieţele şi intersecţiile principale, cu paloarea verzuie a învelişurilor incandescente şi cu strălucirea orbitoare, trufaşă şi rece a arcului electric. Liniile ferate, împletite, îşi arătau semafoarele luminoase la intersecţii şi semnalizatoarele roşii şi verzi, în constelaţii dreptunghiulare. Trenurile deveneau şerpi negri articulaţi, scoţând foc pe nări…

Pe lângă acestea toate, sus, pe cerul înalt, Parload redescoperise ceva intangibil, aproape uitat, o împărăţie care nu era cârmuită nici de soare, nici de furnale – universul stelelor.

Acesta era cadrul multor discuţii pe care noi doi le purtam împreună. În timpul zilei, când treceam chiar pe culme, privind înspre vest, zăream câmpuri şi parcuri, clădiri mari, turnul ascuţit al unei catedrale îndepărtate, iar uneori, când era vreme de ploaie, crestele munţilor se profilau limpede în zare, pe cer. Dincolo de această panoramă, undeva departe, se afla Checkshill; îl simţeam acolo mereu, în întuneric, mai bine chiar decât la lumina zilei. Checkshill şi Nettie!

Nouă, celor doi tineri care ne plimbam, dezbătându-ne problemele, pe poteca de zgură ce trecea pe lângă drumul brăzdat de roţi, ni se părea că de pe această culme se deschidea priveliştea concisă a întregii noastre lumi.

Pe de o parte, acolo, în întunecimea îmbâcsită din jurul fabricilor şi oribilelor locuri de muncă era turma muncitorilor prost îmbrăcaţi, prost hrăniţi, prost educaţi, serviţi rău şi scump în toate împrejurările vieţii, nesiguri până şi pe mijloacele lor de trai neîndestulătoare de fiecare zi; printre casele lor dărăpănate se înfoiau capele, biserici şi cârciumi ca nişte saprofite în mijlocul corupţiei generale. Iar pe de altă parte – abia luând în seamă cele câteva bordeie, pe cât de pitoreşti pe atât de aglomerate, în care putrezeau de vii lucrătorii – în spaţii largi, în libertate şi bucurându-se de prestigiu, trăiau proprietarii şi stăpânii turnătoriilor, atelierelor, fermelor şi minelor. În depărtare, distantă, fără vreo legătură cu lucrurile din jur, ivindu-se dintr-un mic mănunchi de anticariate, reşedinţe bisericeşti,

hanuri şi alte anexe la întâmplare ale unui târguşor în declin, catedrala din Lowchester îşi înălţa fără stridenţă turnul frumos spre un cer vag, neverosimil. Şi aşa ni se părea, că lumea toată era plăsmuită în acele prime impresii ale tinereţii.

Totul era simplu, aşa cum li se pare întotdeauna celor tineri. Aveam soluţiile noastre violente în care credeam şi oricine ar fi îndrăznit să le critice era socotit prieten al jefuitorilor. Căci, socoteam noi, era vorba de un jaf evident: acolo, în casele mari, stăteau la pândă Proprietarul, Capitalistul, cu Avocatul ticălos, cu Preotul escroc, iar noi, ceilalţi, ajunseserăm cu toţii victimele ticăloşiilor premeditate. Fără îndoială, că-şi trăgeau cu ochiul şi jubilau, bându-şi vinurile rare, lângă femeile lor care îşi luau vederea cu îmbrăcămintea lor imorală, punând la cale alte împilări pentru cei sărmani. Pe de altă parte, în mijlocul mizeriei, brutalităţii, ignoranţei, beţiei, suferea în fel şi chip victima lor nevinovată, muncitorul. Iar noi, aproape dintr-o privire, dibuiserăm toate acestea, ce trebuiau doar confirmate vehement, cu elocvenţă abilă, pentru ca faţa întregii lumi să fie schimbată. Muncitorul se va ridica şi se va regăsi într-un Partid al Muncii, care îl va reprezenta prin oameni tineri ca Parload şi ca mine – şi apoi?…

Apoi va fi vai şi amar de jefuitori şi totul se va sfârşi cât se poate de mulţumitor.

Dacă memoria nu-mi joacă vreo festă, toate acestea exprimă fidel crezul de idei şi fapte pe care Parload şi cu mine îl socoteam drept rezultatul final al înţelepciunii umane. Credeam în el cu ardoare şi nu recunoşteam, cu aceeaşi ardoare, vădita lui cruzime. Din când în când, în decursul aprinselor noastre discuţii, ne îmbătam cu speranţe ameţitoare pentru triumful apropiat al doctrinei noastre, însă de cele mai multe ori starea noastră de spirit era cea de indignare fierbinte împotriva netrebniciei şi stupidităţii, care întârziau o reconstrucţie a lumii, atât de simplă şi de evidentă. Eram stăpâniţi apoi de o ură de moarte, ne gândeam la baricade şi violenţă neînfrânată. În această noapte despre care vă povestesc cu atâtea amănunte ştiu că eram foarte înverşunat şi unica faţă a hidrei Capitalismului şi Monopolului pe care o puteam vedea cu claritate zâmbea tocmai ca bătrânul Rawdon, atunci când a refuzat să-mi dea mai mult decât acei mizerabili douăzeci de şilingi pe săptămână.

Doream cu ardoare să-mi salvez sentimentul propriei mele

demnităţi, printr-o răzbunare asupra lui şi simţeam că, dacă mi-ar fi stat în putinţă să realizez asta înjunghiind hidra, i-aş fi târât stârvul până la picioarele lui Nettie, rezolvând dintr-o lovitură şi cealaltă încurcătură a mea. „Ce părere ai despre mine, Nettie, *acum*?”

Cred că toate acestea arată destul de limpede felul meu de-a gândi de atunci, pentru a vă putea imagina cum gesticulam şi peroram în faţa lui Parload, în noaptea aceea. Imaginaţi-vă două figuri negre, neispititoare ca înfăţişare, în mijlocul unei nopţi pustiite de văpăile industriei şi firavul meu glas zbârnâind retoric, în proteste şi denunţări…

Veţi crede despre concepţiile tinereţii mele că erau nişte biete fleacuri, ridicole din cale afară, şi le veţi privi astfel mai ales dacă faceţi parte din generaţia mai tânără, formată de la Schimbare încoace. În zilele noastre oamenii gândesc cu chibzuială, faptele sunt certe, limpezi, încât vă este cu neputinţă să vă imaginaţi un alt mod de gândire. Daţi-mi voie atunci să vă spun cum vă puteţi transpune într-o stare asemănătoare cu cea în care eram noi atunci. În primul rând, distrugeţi-vă sănătatea, mâncând şi bând fără măsură şi pierzându-vă condiţia fizică prin lipsa totală de antrenament sportiv, apoi inventaţi motive de îngrijorare, spaimă şi nelinişte, iar în cele din urmă spetiţi-vă muncind din greu patru, cinci zile, multe ore pe zi la ceva prea neînsemnat pentru a fi interesant, prea complicat pentru a fi făcut mecanic, şi fără vreo importanţă cât de mică pentru voi. După ce îndepliniţi toate acestea, intraţi într-o cameră neaerisită, cu aer viciat, şi acolo căutaţi să ticluiţi o problemă cât mai complicată. În foarte scurtă vreme vă veţi găsi într-o stare de confuzie intelectuală, plictisiţi, nerăbdători, repezindu-vă la ceea ce este evident, alegând şi respingând apoi concluziile în mod hazardat. Încercaţi să jucaţi şah în asemenea condiţii, veţi juca prost şi vă veţi pierde controlul. Încercaţi să faceţi orice v-ar solicita gândirea ori calmul şi veţi eşua.

Înainte de Schimbare întreaga lume era suferindă şi înfrigurată, extenuată, îngrijorată şi dezorientată de probleme care nu puteau fi exprimate uşor, care se schimbau neputând fi rezolvate, era o atmosferă atât de viciată şi alterată încât devenise de nerespirat; nimeni în lume nu avea o gândire profundă, calmă. Nicăieri nu exista nimic în mintea oamenilor în afară de jumătăţi de adevăr, presupuneri pripite, năluciri şi emoţie. Nimic altceva…

Ştiu că totul pare de necrezut, că de pe acum există tineri care pun sub semnul îndoielii măreţia Schimbării ce s-a petrecut în lumea noastră; dar citiţi – citiţi ziarele din timpul acela! Fiecare epocă devine parcă mai frumoasă şi oarecum înnobilată în mintea noastră atunci când se pierde în trecut. Cei care, ca şi mine, au de relatat întâmplări din acele vremuri, trebuie prin urmare să ofere, printr-un realism meticulos, un antidot împotriva acestei aureole romantice.

4.

Când eram cu Parload, eu vorbeam mai mult. Sunt încredinţat că, privind în urmă, mă pot judeca cu o detaşare aproape perfectă, lucrurile s-au schimbat atât de mult, încât acum sunt într-adevăr o altă fiinţă, având foarte puţin în comun cu tânărul lăudăros, nesăbuit, ale cărui necazuri le evoc aici. Îl văd jucând teatru de prost gust, egoist, nesincer, nu-l simpatizez decât prin acea afecţiune fizică instinctivă, rodul unei intimităţi neîntrerupte. Deoarece el era eu însumi, cred că pot să simt şi să scriu cu înţelegere despre lucruri care îl vor face antipatic aproape tuturor cititorilor, însă de ce i-aş ascunde sau apăra caracterul?

Întotdeauna, cum spun, eu eram cel care vorbea, şi aş fi fost peste măsură uimit dacă cineva mi-ar fi spus că nu apăream cel mai inteligent în aceste ciocniri de idei. Parload era un tânăr liniştit, rigid şi reţinut în tot ce făcea, în vreme ce eu aveam o însuşire esenţială pentru tineri şi democraţi, darul unei exprimări fecunde. În secret îl etichetam pe Parload puţin cam mărginit; afecta o tăcere încărcată de semnificaţii, credeam eu, fiind obsedat de o noţiune înrudită cu „prudenţa ştiinţifică”. Nu observam că în timp ce mâinile mele erau îndeosebi folosite pentru a gesticula sau a ţine o pană de scris, mâinile lui Parload puteau executa tot felul de lucruri şi de aceea nu-mi trecea prin minte că era neapărată nevoie ca nişte fire să ducă de la degetele lui la ceva din creierul său. Cu toate că eu făceam atâta paradă de stenografia mea, de cunoştinţele mele literare, de aportul meu indispensabil la afacerile lui Rawdon, Parload nu se lăuda cu conurile şi calculele pe care le învăţa „tocind”. Parload este acum un om renumit, o personalitate ilustră a unor vremuri măreţe, opera sa despre radiaţiile de intersecţie a lărgit pentru totdeauna orizontul intelectual al omenirii, iar eu, care în cel mai bun caz sunt un tăietor de lemne într-o pădure spirituală, un proiectant de apă vie, nu pot decât

să zâmbesc, la fel ca şi el, reamintindu-mi cum îl patronam cu un aer superior, pălăvrăgind în întunericul acelor zile de demult.

În noaptea aceea eram strident şi meşter la vorbe peste măsură. Bineînţeles, Rawdon era punctul central – inechitatea „sclaviei salariilor „şi tot ce decurgea din acest impas industrial în care păreau să fie îmbrâncite vieţile noastre. Dar mereu îmi veneau în minte şi alte lucruri. Nettie era totdeauna prezentă pe fundalul gândurilor mele, privindu-mă enigmatic. Faptul că aş avea o iubire romantică, undeva departe, mult deasupra sferei relaţiilor noastre făcea parte din poza pe care o afişam faţă de Parload, şi asta dădea o notă de rezonanţă byroniană multora dintre lucrurile fără noima, etalate spre marea lui consternare.

Nu vă voi plictisi printr-o relatare amănunţită a vorbăriei unui tânăr prostănac care mai era şi abătut şi nefericit şi a cărui voce era balsam pentru umilinţele ce-i ardeau în privire. Într-adevăr, acum îmi este cu neputinţă să descâlcesc această tiradă despre care vă vorbesc, multe lucruri le-aş fi putut spune în alte convorbiri cu Parload. De exemplu, nu-mi aduc aminte dacă atunci, sau mai înainte, sau după aceea, ca din întâmplare, am scăpat ceva care ar fi putut trece drept un fel de recunoaştere a faptului că eram căzut în patima drogurilor.

— N-ar trebui să faci asta, zise Parload, brusc. Nu face să-ţi otrăveşti creierul în felul acesta!

Creierul, elocinţa mea, urmau să fie bunuri foarte importante pentru partidul nostru în revoluţia ce avea să vină…

Dar un lucru ţine cu siguranţă de această conversaţie anume, pe care o evoc acum. Când am pornit de acasă, în mintea mea era pe deplin hotărât că nu trebuia să părăsesc slujba de la Rawdon. Ţineam doar să-l ponegresc în fel şi chip pe patron în faţa lui Parload. Dar, ascultându-mi vorbele, am ajuns să pierd orice legătură cu argumentele logice care pledau pentru rămânerea mea pe loc şi m-am întors acasă în seara aceea ferm hotărât să aplic o politică energică – pentru a nu spune sfidătoare – faţă de patronul meu.

— N-am să-l mai pot suporta mult timp pe Rawdon! i-am spus lui Parload, bombastic.

— Vor veni timpuri grele, spuse Parload.

— Iarna viitoare.

— Mai curând. Americanii au supraproducţie şi intenţionează să

vândă în străinătate cu preţ redus. Comerţul cu fier va fi zdruncinat.

— Nu-mi pasă. Fabricile sunt sigure.

— Chiar în criză de borax? Nu. Am auzit…

— Ce ai auzit?

— Secrete de producţie. Nu e niciun secret, însă, că vor avea necazuri. S-au făcut împrumuturi şi speculaţii. Patronii nu se mai ocupă azi doar de o singură afacere, cum făceau mai demult. Atât pot să spun. S-ar putea ca, în mai puţin de două luni, jumătate din muncitorii din vale să „intre în joc".

Parload rosti acest discurs neobişnuit de lung în felul său concis şi măsurat.

„Să intre în joc „era eufemismul nostru local prin care înţelegeam un timp când omul n-avea nici de lucru şi nici bani, o perioadă de stagnare şi de hoinăreală flămândă şi tristă, zi după zi. Asemenea interludii păreau a fi în zilele acelea o consecinţă necesară a organizării industriale.

— Ai face mai bine să te ţii de Rawdon, zise Parload.

— Uf! am exclamat, afişând un nobil dezgust.

— Vor fi necazuri, spuse Parload.

— Ei şi? N-au decât să fie – cu cât mai multe, cu atât mai bine. Mai devreme sau mai târziu trebuie să se termine cu acest sistem. Capitaliştii ăştia, cu speculaţiile, stocările de mărfuri şi trusturile lor, fac ca lucrurile să meargă din ce în ce mai rău. De ce să mă înjosesc în biroul lui Rawdon, ca un căţel speriat, când foamea cutreieră străzile? Foamea este stăpâna revoluţiei. Când apare ea, se cuvine să-i ieşim în întâmpinare şi s-o salutăm. În orice caz, eu unul aşa voi proceda acum.

— Toate-s bune şi frumoase, începu Parload.

— M-am săturat! am spus. Vreau să mă iau de piept cu toţi aceşti Rawdon. Cred că, poate, dacă aş fi flămând şi scos din fire, aş putea vorbi celor flămânzi…

— Mai este şi mama ta, spuse Parload potolit şi cu judecată, după cum avea obiceiul.

Aceasta era într-adevăr o dificultate.

Printr-o întorsătură retorică, am trecut peste ea. „De ce ar sacrifica cineva viitorul lumii, de ce şi-ar sacrifica propriul său viitor, din cauza unei mame total lipsite de imaginaţie?"

5.

Era târziu când m-am despărţit de Parload şi apoi m-am dus acasă.

Casa noastră se găsea într-o piaţetă foarte respectabilă, în apropierea bisericii parohiale din Clayton. Domnul Gabbitas, parohul întregii comunităţi, locuia la parter, etajul fiind ocupat de o bătrânică, domnişoara Holroyd, care picta flori pe porţelan şi o întreţinea pe sora ei oarbă, locuind într-o cameră învecinată; mama şi cu mine locuiam la subsol şi dormeam la mansardă. Faţada casei era ascunsă de o plantă agăţătoare care sfida aerul din Clayton şi se înmănunchea în mase dezordonate, încâlcite deasupra verandei de lemn.

Urcând scările, l-am zărit pe domnul Gabbitas făcând copii după fotografii la lumina lumânării, în camera sa. Suprema desfătare a vieţii sale meschine era să-şi petreacă vacanţa în străinătate, în tovărăşia unui mic şi ciudat aparat de fotografiat, întorcându-se apoi cu o mulţime de negative ceţoase şi sinistre făcute în locuri frumoase şi interesante. Acestea erau developate în condiţii avantajoase de întreprinderea de aparate fotografice, iar în tot timpul anului omul îşi petrecea serile făcând copii pe care le dădea cu de-a sila prietenilor care nu le meritau. De pildă la Şcoala Naţională din Clayton exista o serie întreagă de asemenea fotografii, cu inscripţii în litere englezeşti vechi: „Imagini de călătorie în Italia, executate de Rev. E.B. Gabbitas”. Se părea că pentru asta trăia, călătorea şi acesta era scopul întregii sale existenţe, singura lui bucurie adevărată. În lumina umbrită de abajur îi puteam vedea nasul mic şi ascuţit, ochii spălăciţi în dosul ochelarilor, gura făcută pungă de strădania îndeletnicirii lui.

„Mercenar mincinos”, murmurai, fiindcă nu făcea oare şi el parte din sistem, nu era şi el părtaş la uneltirea jefuitoare care făcea din Parload şi din mine nişte sclavi ai salariului? Chiar dacă partea lui din câştig nu era prea mare.

— Mercenar mincinos! repetai, stând în întuneric, neîmpărtăşind nici măcar această strălucire ştearsă a unei culturi spicuite din călătorii…

Mi-a deschis mama.

Mă privi tăcută, ştiind că ceva nu era în regulă şi că nu avea niciun rost să-mi pună întrebări.

— Noapte bună, mamă! am spus, sărutând-o cam repezit, apoi mi-am aprins lumânarea şi, luând-o, am urcat scara spre odaia de

culcare, fără să privesc în urmă.

— Ţi-am păstrat ceva pentru cină, dragul meu.

— Nu-mi trebuie nimic de cină.

— Dar, dragule…

— Noapte bună, mamă! apoi am urcat, trântindu-i uşa în nas, mi-am stins lumânarea, lungindu-mă îndată. Am stat aşa mult timp înainte de-a mă scula să mă dezbrac.

Erau momente când acea stăruinţă mută întipărită pe faţa mamei mele mă irita nespus. La fel s-a întâmplat şi în noaptea aceea. Simţeam că trebuia să lupt, că nu puteam exista dacă mă lăsam în voia acestei implorări şi asta mă durea şi mă îndepărta de ea, pentru a-i rezista, aproape mai mult decât puteam îndura. Vedeam limpede că trebuia să chibzuiesc singur în problemele religioase şi sociale, în chestiuni de comportament şi soluţii practice; că bietele ei credinţe simple la care ţinea atât de mult nu mă puteau ajuta deloc – lucruri pe care ea nu le înţelegea. Neexistând decât religia acceptată, singurele ei idei sociale erau de supunere oarbă faţă de ordinea recunoscută – faţă de legi, doctori, preoţi, avocaţi, stăpâni şi faţă de toate persoanele respectabile care deţineau puterea. La ea credinţa însemna respect profund. Dintr-o sumedenie de semne mărunte, cu toate că o mai însoţeam uneori la biserică, ea simţea că mă îndepărtam de toate aceste lucruri care îi cârmuiau viaţa, îndreptându-mă spre un înspăimântător necunoscut. Din lucruri pe care le scăpam, putea deduce tainele mele ascunse cu stângăcie. Simţea că aveam idei socialiste, ghicea spiritul meu de revoltă împotriva ordinii instaurate, simţea resentimentele neputincioase care mă umpleau de amărăciune împotriva a tot ceea ce pentru ea era sacru. Şi totuşi, trebuie să ştiţi că ea nu căuta atât să-şi apere zeităţile care îi erau atât de scumpe, cât mai ales pe mine! Parcă mereu dorea să-mi spună: „Dragule, ştiu că ţi-e greu, dar revolta este şi mai grea. Nu te războiu cu lumea, dragul meu – să nu faci asta! Nu păcătui cu nimic împotriva ei. Sunt sigură că, dacă o vei face, vei avea de suferit – vei avea de suferit, dacă o vei face”.

Fusese adusă la supunere prin intimidare, ca atâtea alte multe femei din acele timpuri, prin simpla brutalitate a ordinii impuse şi universal recunoscute. Ordinea existentă o domina în aşa măsură încât avea un adevărat cult pentru supunerea oarbă în faţa legilor. Fusese îngenuncheată, îmbătrânită, îi slăbise vederea astfel încât la cincizeci şi

cinci de ani ajunsese să mă privească prin nişte ochelari ieftini, abia zărindu-mă, veşnic cuprinsă de spaime şi mâinile ei… O, sărmanele ei mâini dragi! Nicăieri pe pământ n-ai putea găsi acum o femeie cu mâini atât de înnegrite de funingine, cu atâtea împunsături de ace, atât de sluţite de trudă, atât de crăpate şi înăsprite, tratate atât de hain… În orice caz. există un lucru pe care pot să-l spun în apărarea mea, şi anume că amărăciunea mea împotriva lumii şi a sorţii îmi venea gândindu-mă la ea în aceeaşi măsură în care mă gândeam la mine.

Totuşi, în noaptea aceea am trecut pe lângă ea fără milă. i-am răspuns tăios, lăsând-o îngrijorată şi nedumerită pe coridor, trântind uşa în faţa ei.

Şi am stat întins mult timp, turbând de furie împotriva vitregiei şi tuturor relelor lumii, împotriva dispreţului lui Rawdon, a răcelii lipsite de dragoste din scrisoarea lui Nettie, împotriva slăbiciunii şi a lipsei mele de importanţă, împotriva tuturor lucrurilor pe care le găseam de neîndurat şi a celor pe care nu le puteam îndrepta. Şi bietul meu creier depăna fără răgaz, istovit, incapabil să oprească roata de ocnă a necazurilor mele. Nettie. Rawdon. Mama. Gabbitas. Nettie…

Deodată m-am simţit cuprins de o adevărată extenuare sufletească. Un ceas bătea miezul nopţii. La urma urmei eram tânăr; puteam trece brusc de la o stare la alta. Îmi amintesc limpede, m-am ridicat dintr-odată, scoţându-mi hainele repede, pe întuneric; abia mi-am pus capul pe pernă că am şi adormit.

Dar cum a dormit mama în noaptea aceea nu ştiu.

Este destul de curios: nu-mi fac reproşuri pentru acest fel de-a mă comporta faţă de mama, deşi conştiinţa mă mustră aspru pentru aroganţa mea faţă de Parload. Regret comportarea pe care am avut-o faţă de mama în zilele dinaintea Schimbării, este în amintirea mea o cicatrice care mă va durea până la sfârşitul zilelor mele, dar nu văd cum astfel de lucruri puteau fi evitate în condiţiile de atunci. În vremurile acelea de confuzie şi întunecime, oamenii erau copleşiţi de nevoi, de trudă şi de violente tulburări sufleteşti înainte de-a avea şansa să gândească limpede un timp mai îndelungat; se afundau în solicitări intense, extenuante, în îndatoriri mărunte dar imediate, şi în felul acesta dezvoltarea gândirii lor înceta. Porneau pe căi înguste, obişnuindu-se cu ele. Puţine femei după vârsta de douăzeci şi cinci de ani şi puţini bărbaţi trecuţi de treizeci şi unu ori treizeci şi doi mai erau

în stare de vreo idee nouă. Nemulţumirea faţă de lucrurile existente era considerată drept imorală, o adevărată pacoste şi singurul protest împotriva lor, singurul efort împotriva acelei tendinţe universale în toate instituţiile umane de-a se complica şi supraîncărca, de-a funcţiona haotic şi prost, de-a regresa şi slăbi, mergând spre catastrofe, venea de la tineret – acel tineret aspru şi necruţător.

În acele vremi, oameni cu judecată socoteau că, după legea severă a existenţei noastre, trebuia sau să ne supunem celor mai în vârstă, fiind astfel înăbuşiţi, sau să nu-i luăm în seamă, neascultându-i, să-i dăm deoparte, făcând micul nostru pas de progres, înainte de-a ne anchiloza, devenind obstrucţionişti şi noi, la rândul nostru.

Faptul că am bruscat-o pe mama, retragerea mea indiferentă în propriile mele meditaţii taciturne ilustra întru totul, acum îmi dau seama, relaţiile chinuitoare dintre copii şi părinţi în acele zile. Se părea că nu exista o altă cale de ieşire; acea tragedie veşnic repetată făcea parte din însăşi natura progresului omenirii. Pe atunci nu credeam că gândirea s-ar putea maturiza fără a deveni rigidă, sau copiii şi-ar putea respecta părinţii după ce ar ajunge să judece singuri. Eram furioşi şi grăbiţi, ne sufocam în beznă, într-o atmosferă otrăvită şi viciată. Acea însufleţire deliberată a inteligenţei care-i acum calitatea universală, acea robusteţe însoţită de judecată şi discernământ însoţit de iniţiativă ce-ţi dă încredere, care iluminează toată lumea noastră, erau bucurii fărâmiţate şi necunoscute în atmosfera coruptă a condiţiei noastre de atunci.

Astfel s-a terminat prima fasciculă. *Am pus-o deoparte şi voiam să mă apuc de a doua*.

— Ei bine? *întrebă omul care scria*.

— Născocire?

— Povestea mea.

— Dar dumneata… În mijlocul acestei frumuseţi… Oare dumneata să fi fost acel tânăr gâlcevitor, *crescut în mizerie*, *despre care am citit*?

Zâmbi.

— Intervine o anumită Schimbare, *spuse*. *N-am lăsat oare să se înţeleagă asta*?

Am ezitat să-i pun o întrebare, *apoi am observat fascicula a doua şi-am ridicat-o*.

CAPITOLUL II. Nettie

1.

Acum nu-mi pot aduce aminte (*povestea se reînnoda*) cât timp s-a scurs între acea seară în care Parload mi-a arătat pentru întâia oară cometa – cred că atunci mă prefăceam doar că o văd – şi după-amiaza de duminică pe care am petrecut-o la Checkshill.

Între aceste două evenimente a trecut destul încât să dau un preaviz şi să plec de la Rawdon, să încerc să-mi caut cu înverşunare şi în zadar o altă situaţie, să rostesc în gând sau cu voce tare multe lucruri supărătoare şi aprige la adresa mamei mele şi a lui Parload şi să trec prin nişte stări de profundă nefericire. Tot ce se poate ca între mine şi Nettie să fi existat o corespondenţă pasionată, dar toată vorbăria şi vehemenţa ei mi s-a şters acum din memorie. Ce mi-a rămas foarte limpede în minte este că i-am scris o măreaţă scrisoare de adio, izgonind-o pentru totdeauna din viaţa mea, la care drept răspuns am primit un bileţel pretenţios, în care spunea că, şi dacă între noi totul urma să se sfârşească, nu aveam nicio scuză să-i scriu în felul în care îi scrisesem. Apoi mi se pare că i-am scris din nou, pe un ton despre care aveam impresia că era satiric. La aceasta nu mi-a mai răspuns. Au trecut astfel cel puţin trei săptămâni, sau poate patru, deoarece cometa, care prima dată fusese doar o pată imprecisă pe cer, încât o vedeai bine numai atunci când era mărită, ajunsese acum mai luminoasă decât Jupiter, o prezenţă mare, albă, cu o umbră proprie. Omenirea se preocupa stăruitor de ea, toţi vorbeau despre cometă, fiecare îi pândea splendoarea crescândă de îndată ce apunea soarele – ziarele, teatrele de estradă, panourile de afişaj se ocupau şi ele de fenomen.

Da, cometa devenise atotstăpânitoare înainte ca eu să mă fi dus la Nettie să-i arăt clar cum stăteau lucrurile. Iar Parload cheltuise două lire economisite, cumpărându-şi un spectroscop, să vadă el însuşi, noapte după noapte, linia misterioasă, aţâţătoare – necunoscuta linie verde. Mă întreb de câte ori, înainte de-a mă fi răzvrătit, am privit acel simbol tremurător al lucrurilor necunoscute ce se năpusteau asupra noastră din spaţiul nepământean? Dar în cele din urmă n-am mai putut suporta şi i-am reproşat lui Parload, cu multă înverşunare, că-şi irosea vremea cu acest „diletantism astronomic”.

— Aici, spuneam eu, suntem pe marginea celei mai mari crize

din istoria acestei ţări: ne aşteaptă nenorociri şi foamete, tot sistemul de concurenţă capitalistă, ca o plagă inflamată, iar tu îţi petreci timpul căscând gura la blestemata aceea de dungă idioată de pe cer!

Parload mă privi ţintă.

— Da, ai dreptate, nu-i aşa… spuse încet, ca şi cum ar fi auzit o idee nouă.

— Am de gând să organizez nişte întruniri de noapte pe maidanul lui Howden.

— Crezi că te-ar asculta?

— Ba bine că nu!

— N-au făcut-o înainte, spuse Parload, privindu-şi instrumentul preferat.

— A fost o demonstraţie a şomerilor la Swathinglea, duminică. S-au apucat să arunce cu pietre.

Parload a tăcut o vreme, pe când eu am spus o mulţime de lucruri. Parcă se gândea la ceva.

Numai rareori se întâmpla ca Parload să participe la o discuţie, opunând o rezistenţă atât de fermă. Eram aşa de obişnuit ca eu să fiu acela care conduce pe deplin conversaţiile încât scurta lui contrazicere mi-a dat o lovitură neaşteptată.

— Nu eşti de acord cu mine! am repetat.

— Nu, spuse Parload.

— Şi de ce, mă rog?

— Sunt de părere că ştiinţa are o importanţă mai mare decât socialismul, spuse el. Socialismul e o teorie. Ştiinţa – ştiinţa este ceva mai mult.

Şi asta părea să fie tot ce era el în stare să-mi spună.

Ne-am angajat într-una din acele dispute ciudate, care ajung atât de aprinse între nişte tineri ignoranţi. Ştiinţă sau socialism? Desigur, era ca şi cum ai discuta dacă este mai convenabil să fii stângaci sau să-ţi placă ceapa, două lucruri cu neputinţă de comparat. Dar gama elocinţei mele a făcut ca în cele din urmă să reuşesc să-l exasperez pe Parload, iar simplul fapt că refuza să accepte concluziile mele a fost suficient pentru a mă aduce la exasperare pe mine, până ce totul s-a sfârşit pe un ton de ceartă în toată puterea cuvântului. Am spus:

— O, foarte bine, acum măcar ştiu cum stau lucrurile!

Am trântit uşa ca şi cum aş fi pus dinamită la toată casa, am

coborât furios strada, însă eram convins că, înainte ca eu să fi trecut colţul, Parload era din nou la fereastră, închinându-se binecuvântatei sale linii verzi.

Mi-a trebuit aproape o oră de plimbare ca să mă liniştesc înainte de-a putea merge acasă.

Şi, culmea, tocmai Parload fusese cel care îmi vorbise pentru prima oară despre socialism!

Laşul!

Cele mai năstruşnice gânduri îmi treceau prin minte în acele zile groaznice. Mărturisesc că în seara aceea mintea mă purta mereu spre revoluţii, după cel mai bun model francez, şi eu făceam parte dintr-un Comitet al siguranţei, judecându-i pe cei ce se lepădau de crezul lor revoluţionar. Parload era acolo, printre prizonieri, renegat de frunte, prea târziu dându-şi seama de greşeala pe care o făcuse mergând pe această cale. Era cu mâinile legate la spate, pregătit pentru eşafod; prin uşa deschisă, se auzea vocea justiţiei, aspra dreptate a poporului. Îmi părea rău, dar trebuia să-mi fac datoria.

— Dacă-i pedepsim pe cei care ar vrea să ne trădeze regilor, spuneam eu cumpănind cu mâhnire, cu atât mai mult trebuie să-i condamnăm pe aceia care ar trăda Statul, pentru a se îndeletnici cu ştiinţa, care nu aduce niciun folos; şi astfel, cu o satisfacţie sumbră, îl expediam la ghilotină.

— Ah, Parload! Parload! De ce nu m-ai ascultat mai demult, Parload…

Totuşi, după cearta aceea am fost foarte nefericit. Parload era singurul meu confident, cu care pălăvrăgeam, şi acum îmi venea foarte greu să mă ţin departe, gândindu-mă la el cu duşmănie, fără a avea pe nimeni altul să mă asculte seară de seară.

Perioada aceea, înainte de-a face ultima mea vizită la Checkshill, a fost cât se poate de jalnică pentru mine. Lungile mele ceasuri de şomer erau foarte apăsătoare. Nu dădeam pe acasă toată ziua, pe de o parte amăgindu-mă cu gândul că eram într-o asiduă căutare a unei noi situaţii, iar pe de altă parte pentru a scăpa de întrebarea stăruitoare ce se citea în privirea mamei. „De ce te-ai certat cu domnul Rawdon? *De ce* ai făcut asta? De ce continui să umbli de colo-colo, cu o faţă atât de ursuză, riscând să jigneşti şi mai mult? „Îmi petreceam cea mai mare parte a dimineţii la biblioteca publică, în sala revistelor, compunând

cereri imposibile pentru slujbe imposibile – îmi amintesc că, printre alte lucruri de acest fel, mi-am oferit serviciile unei firme de detectivi particulari, o speţă sinistră de profitori de pe urma unor gelozii josnice, din fericire dispărută acum de pe pământ, şi am mai scris, în legătură cu un anunţ dintr-un ziar care căuta „stivatori", că nu ştiam care ar putea fi îndatoririle unui astfel de stivator, dar că eram capabil şi dispus să învăţ – iar după-amiezile şi serile rătăceam printre ciudatele lumini şi umbre ale văii în care m-am născut, gândindu-mă cu ură la toate creaturile de pe faţa pământului. Până la descoperirea care a pus brusc capăt rătăcirilor mele: mi se stricau ghetele.

Vai, maladia cronică a acelor timpuri!

Îmi dau seama că eram un tânăr irascibil, dușmănos, cu o mare capacitate de a urî, *dar*…

Totuşi, se putea găsi o scuză pentru această ură.

Era o greşeală din partea mea să urăsc indivizii, să fiu crud, neîndurător şi răzbunător faţă de o persoană sau alta, însă ar fi fost o greşeală tot atât de mare dacă aş fi primit fără resentiment ceea ce viaţa îmi oferea atât de nemilos. Văd acum limpede şi calm ceea ce simţeam pe atunci nelămurit şi cu o intensitate necumpănită, faptul că situaţia mea era insuportabilă. Munca pe care o făceam era plicticoasă şi greoaie, cerând o parte disproporţionat de mare din timpul meu, eram rău îmbrăcat, prost hrănit, cu locuinţă necorespunzătoare, prost educat şi instruit, voinţa îmi era înăbuşită şi paralizată până la paroxismul unei torturi, nu aveam o mândrie personală echilibrată şi nicio şansă rezonabilă de-a îndrepta lucrurile. Era o viaţă ce abia merita să fie trăită. Faptul că o mare parte a celor din jurul meu nu aveau o soartă mai bună, că mulţi o duceau chiar mai rău, nu schimba cu nimic situaţia. Era o viaţă în care mulţumirea ar fi fost dezgustătoare. Dacă unii dintre ei erau mulţumiţi, sau resemnaţi, cu atât mai rău pentru fiecare. Faptul că am renunţat la situaţia mea a fost fără îndoială pripit şi nechibzuit, dar totul în organizarea noastră socială era, în mod vădit, atât de absurd şi fără vreun scop, încât nu mă pot învinovăţi pentru hotărâre, afară doar de faptul că astfel mi-am mâhnit mama, cauzându-i îngrijorări.

Gândiţi-vă numai la faptul, plin de semnificaţii, al închiderii fabricilor!

Anul acela a fost rău, un an al dezorganizării economice

mondiale. Datorită lipsei unei conduceri înţelepte, marele „Trust „al fabricanţilor americani din industria fierului, o bandă de proprietari de furnale, întreprinzători, dar fără orizont, topiseră o cantitate de fier cu mult mai mare decât era nevoie în lumea întreagă. (Pe atunci nu existau mijloace de-a aprecia în prealabil necesităţile de felul acesta.) Au făcut asta fără ca măcar să se consulte cu confraţii lor din vreo altă ţară. În această perioadă de intensă activitate, ei oferiseră servicii unui mare număr de muncitori, ridicând o uriaşă uzină producătoare. Se cuvine, fără îndoială, ca cei ce se lansează pripit în asemenea acţiuni stupide să sufere ei înşişi consecinţele faptelor lor, dar în acele zile era posibil şi chiar se obişnuia ca adevăraţii vinovaţi de asemenea dezastre să arunce asupra altora aproape toate urmările propriei lor incapacităţi. Nimeni nu considera o greşeală ca un „magnat industrial „sărac cu duhul, care şi-a împins muncitorii spre supraproducţie, spre o producere disproporţionată a unui anumit articol, să-i lase apoi pe drumuri, concediindu-i; nimic nu-l putea împiedica pe vreun rival să-şi vândă subit şi cu frenezie produsele sub preţ, luând prin surprindere şi distrugând negoţul altuia, atrăgându-şi noi clienţi pentru propriile sale nevoi umflate, aruncând astfel pe spinarea altcuiva o parte din pedeapsa lui. Această vânzare spasmodică sub preţ era cunoscută sub denumirea de „dumping". Fabricanţii americani din industria fierului îşi vindeau produsele sub preţul de cost pe piaţa britanică. Firește, patronii britanici îşi scoteau, pe cât era posibil, pierderile pe spinarea muncitorilor lor, în afară de aceasta agitându-se şi pentru o legislaţie care să împiedice – nu respectivul surplus în producţie făcut din prostie, ci dumpingul – nu boala, ci urmările ei. Nu existau cunoştinţele necesare pentru a preveni dumpingul, sau cauza lui, producerea de mărfuri la întâmplare, dar acest lucru nu avea prea mare importanţă pentru industriaşi şi, drept răspuns la cererile lor, apăruse un grup ciudat de aşa-zişi protecţionişti represivi, care propuneau ca atacurilor convulsive din partea industriaşilor străini să li se răspundă violent cu intenţia vădită a unor speculaţii financiare. Existau elemente necinstite şi nesăbuite în această mişcare, încărcând şi mai mult atmosfera generală de neîncredere şi nesiguranţă; de teamă ca puterea fiscală să nu încapă pe mâna clasei de oameni cunoscuţi sub numele de „noii financiari", anumiţi oameni de stat, retrograzi şi speriaţi, afirmau cu tărie că de fapt nu există niciun „dumping", şi, chiar dacă există, este un

lucru de-a dreptul liniştitor. Nimeni nu era dispus să privească în faţă şi să rezolve o problemă atât de încâlcită. Pentru un observator rece, toate acestea aduceau cu un stol de minţi sporovoitoare, purtate de vânt în derivă deasupra unei înlănţuiri iraţionale de cataclisme economice, preţuri şi slujbe năruite asemenea unor turnuri pe timp de cutremur, şi în mijlocul acestor mase mişcătoare muncitorii de rând îşi duceau existenţele cum puteau, suferind, derutaţi, neorganizaţi, incapabili de altceva decât de proteste violente, însă zadarnice. S-a întâmplat că, în timp ce în India oamenii mureau de foame, în America se dădea foc grânelor ce n-au putut fi vândute. Pare relatarea unui vis de-a dreptul absurd, nu-i aşa? Era un vis, un vis din care nimeni pe Pământ nu se aşteptase să se deştepte vreodată.

Nouă, tineretului, cu fermitatea şi raţionalismul caracteristice tinereţii, ni se părea că grevele, închiderea fabricilor, supraproducţia şi mizeria nu puteau fi numai rezultatul ignoranţei, a lipsei de judecată şi simţire. Aveam nevoie de factori mai dramatici decât aceste ceţuri ale minţii, aceşti diavoli lipsiţi de consistenţă. De aceea alergam spre locul de refugiu comun al tuturor ignoranţilor nefericiţi, o credinţă în existenţa unor urzeli crude, inumane – pe care le numeam „comploturi „împotriva săracilor.

Felul în care ne imaginam toate acestea mai poate fi văzut încă în orice muzeu, căutând caricaturile despre capital şi muncă, cu care erau garnisite ziarele socialiste germane şi americane ale timpului.

2.

O abandonasem pe Nettie printr-o epistolă elocventă, credeam că într-adevăr totul s-a sfârşit între noi, pentru totdeauna. „Am terminat-o cu femeile”, i-am spus lui Parload, apoi s-a lăsat o tăcere care a ţinut mai bine de o săptămână.

Mă întrebam cu o emoţie crescândă, încă înainte de sfârşitul acelei săptămâni, ce avea să se mai întâmple acum cu noi.

Mă pomeneam gândindu-mă mereu la Nettie, închipuindu-mi-o uneori cu o sumbră satisfacţie, alteori cu înduioşare şi căinţă – jelind, regretând, dându-şi seama de sfârşitul ireversibil care ne despărţea. În străfundurile inimii mele credeam în posibilitatea unui sfârşit între noi cam tot atât cât credeam că va veni un sfârşit al lumii. Oare nu ne sărutasem, nu intrasem în acea atmosferă intimă, a şoaptelor, oare nu învinsesem împreună neprihănita noastră sfiiciune? Fără îndoială, ea

îmi aparţinea, aşa cum eu eram al ei, iar despărţirile, certurile decisive, cruzimea şi depărtarea nu erau decât tulburări de moment pe fondul acestui adevăr etern. Cel puţin aşa simţeam eu lucrurile, oricum mi-aş fi conturat gândurile. Ori de câte ori lăsam frâu liber imaginaţiei pe când săptămâna se apropia de sfârşit, în mod firesc îmi apărea *ea*, ziua mă gândeam la ea neîncetat şi o visam în timpul nopţii. Sâmbătă noaptea am visat-o intens. Faţa îi era îmbujorată şi udă de lacrimi, părul în dezordine, iar când i-am vorbit s-a întors în altă parte. Într-un fel acest vis mi-a lăsat în inimă suferinţă şi îngrijorare. Dimineaţa am simţit o sete cumplită de-a o revedea.

În duminica aceea mama a ţinut morţiş ca eu să merg la biserică. Avea un dublu motiv, se gândea că rugăciunea va influenţa, în mod precis, favorabil, încercările mele de a-mi găsi o slujbă în decursul săptămânii următoare şi, în plus, domnul Gabbitas, cu o undă de mister în dosul ochelarilor săi, promisese să vadă ce ar putea face pentru mine, iar mama voia să-l oblige să-şi ţină promisiunea. Am consimţit cu jumătate de glas, însă, apoi, dorinţa de-a o vedea pe Nettie puse stăpânire pe mine. I-am spus mamei că nu mai merg la biserică şi, în jurul orei unsprezece, am pornit-o pe jos, cale de şaptesprezece mile, până la Checkshill.

Oboseala acelui drum lung şi istovitor a fost mult accentuată de faptul că la scurt timp talpa unei ghete s-a desprins la vârf, iar după ce am tăiat bucata ce se bălăngănea a ieşit la iveală un cui care a început să mă chinuiască. Dar gheata arăta bine după această operaţie, fără să trădeze prin vreun zgomot faptul că mă jena. Pe drum am luat nişte pâine şi brânză la un mic han şi în jurul orei patru mă găseam în parcul din Checkshill. Nu m-am dus pe drumul ce trecea pe lângă casă, făcând apoi un ocol spre grădină, ci am luat-o de-a dreptul peste deal, pe după căsuţa paznicului secund, de-a lungul unei poteci pe care Nettie obişnuia s-o numească *a ei*. Era doar o urmă de căprioare. Ea însoţea firul unei văi în miniatură, o vâlcea încântătoare în care ne întâlneam de obicei, apoi, trecând pe lângă tufele de ilice, devenea o potecă îngustă, ducând din apropierea desişului de arbuşti până în grădină.

În mintea mea, acel drum prin parc, înainte de-a o întâlni pe Nettie, se conturează cu mare intensitate. Calea lungă şi obositoare parcursă mai înainte îmi aminteşte doar de un drum prăfuit şi o gheată care mă jena; în schimb, valea cu ferigi şi tumultul impetuos de îndoieli

şi speranţe extraordinare, ce mă copleşeau, se reliefează acum plin de semnificaţii, ceva de neuitat, esenţial pentru a înţelege cele ce au urmat. Unde ar fi fost mai bine s-o întâlnesc? Oare ce va spune? Îmi pusesem deja aceste întrebări şi găsisem un răspuns. Acum ele reveneau însoţite de un şir de noi implicaţii, iar eu nu le mai găseam răspunsul. Pe măsură ce mă apropiam de Nettie, ea înceta de-a mai fi o fiinţă anume, destinată satisfacerii eului meu egoist, păzitorul mândriei mele de bărbat, conturându-se şi devenind, mai presus de orice, o personalitate proprie, o personalitate şi un mister, un sfinx pe care-l ocolisem numai pentru a-l întâlni din nou.

Îmi vine destul de greu să descriu natura relaţiilor amoroase, caracteristice lumii vechi, în aşa fel încât ele să poată fi înţelese acum.

Practic, noi, tinerii, nu eram pregătiţi în niciun fel pentru tulburarea şi emoţiile adolescenţei. Faţă de cei tineri lumea păstra o conspiraţie de tăceri aţâţătoare. Nu se făcea nicio iniţiere. Existau cărţi, istorioare scrise într-o ciudată manieră convenţională, stăruind asupra unor anumite calităţi necesare în orice relaţie sentimentală şi stârnind la culme dorinţa fiecăruia de a le obţine: încredere totală, loialitate perfectă, devotament de o viaţă. O mare parte din esenţa complexă a dragostei era cu desăvârşire ascunsă. Citeai aceste lucruri, întrezăreai la întâmplare aluzii ba la una, ba la alta, îţi puneai întrebări, apoi uitai, crescând în felul acesta. Urmau emoţii stranii, noi şi alarmante dorinţe, vise ciudat încărcate de tulburare; un inexplicabil imbold la uitarea de sine începea să pătrundă, în mod bizar, printre preocupările familiare, pur egoiste şi materialiste, ale adolescenţei. Eram aidoma călătorilor îndrumaţi greşit să-şi ridice tabăra în albia secată a unui fluviu tropical. Curând stăteam scufundaţi în apă până la genunchi, apoi până la gât. Fiinţa ne părăsea pe neaşteptate în căutarea altei fiinţe – nu ştiam de ce. Această nouă şi arzătoare dorinţă de-a te încredinţa unei persoane de sex opus ne atrăgea. Eram ruşinaţi şi în acelaşi timp plini de dorinţe. Consideram această pornire drept o taină vinovată şi eram hotărâţi s-o satisfacem în pofida întregului univers. Într-o asemenea stare eram purtaţi în voia curentului, cu totul întâmplător, înspre o altă creatură ce căuta bâjbâind, unindu-ne atomii ce se năşteau.

Eram obsedaţi de cărţile citite, de tot ce auzisem discutându-se în jurul nostru, de faptul că, odată uniţi, eram uniţi pe viaţă. Mai apoi descoperem că acest altul era şi el tot un complex de idei şi impulsuri,

ce nu corespundeau cu ale noastre.

Astfel stăteau lucrurile, după cum vă spun, cu tinerii de condiţia mea şi cu majoritatea tinerilor în lumea noastră. Aşa s-a întâmplat ca eu s-o caut pe Nettie în după-amiaza zilei de duminică, întâlnind-o pe neaşteptate, cu trupul ei uşor, zveltă şi feminină, cu ochi căprui, cu faţa ei dulce, tânără şi catifelată ivindu-se de sub umbra pălăriei de paie; fermecătoare Venus care, hotărâsem, avea să fie numai şi numai a mea.

Acolo, fără să-şi dea încă seama de prezenţa mea, se afla ea, care era pentru mine eternul feminin, întruchiparea acelui ceva lăuntric al vieţii – şi mai presus de toate un alt *necunoscut*, o persoană la fel cu mine.

Ţinea în mână o cărticică deschisă, ca şi cum s-ar fi plimbat citind. Însă asta era doar atitudinea ei, de fapt stătea nemişcată, cu privirile îndreptate spre desişul de arbuşti cenuşii, cu licheni; probabil asculta. Avea buzele puţin întredeschise, arcuite în acea dulce umbră, nelămurită, a unui zâmbet.

3.

Îmi amintesc foarte clar neobişnuita ei tresărire la foşnetul paşilor ce se apropiau, surprinderea ei, ochii aproape îngroziţi cu care m-a privit. Mi-aş putea aminti fiecare cuvânt mai semnificativ pe care l-a rostit în timpul întâlnirii noastre şi aproape tot din ce i-am spus eu. Cel puţin aşa cred, deşi ar fi posibil să mă înşel. Dar nu voi încerca să fac acest lucru. Amândoi eram prea puţin educaţi pentru a ne putea exprima gândurile pe deplin, ne estompam emoţiile prin fraze stângace, stereotipe; cei ce au avut parte de o educaţie mai bună n-ar reuşi să înţeleagă intenţia vorbelor noastre. Rezultatul ar fi o inepţie. Dar vă pot spune primele noastre cuvinte, care, deşi atunci nu-mi spuneau mare lucru, mai târziu s-au dovedit a fi fost pline de înţeles.

— *Tu*, Willie! spuse ea.

— Am venit, am zis, uitând pe loc tot ce îmi pregătisem cu grijă şi aveam de gând să-i spun. Credeam că te voi surprinde…

— Mă vei surprinde?

— Da.

Mă privi cu ochi măriţi. Parcă îi văd şi acum faţa fermecătoare, cum mă privea, chipul ei scump, impenetrabil. Râse, un râs mic, ciudat, şi pentru o clipă culoarea îi pieri din obraji, revenindu-i îndată ce începu să vorbească.

— Să mă surprinzi, cum? spuse pe un ton mai ridicat.

Eram prea absorbit de propria mea justificare pentru a mă gândi la ceea ce ar putea ascunde vorbele ei.

— Aveam de gând să-ţi spun că n-am crezut chiar… tot ce ţi-am scris în scrisoare.

4.

La şaptesprezece ani, Nettie şi cu mine eram de aceeaşi vârstă şi cu totul de-o seamă. Acum aveam cu un an şi nouă luni mai mult şi metamorfoza ei era aproape terminată, în timp ce eu mă găseam abia la începutul lungii perioade de adolescenţă a unui bărbat.

Într-o clipă ea a înţeles situaţia. Motivele ascunse în căpşorul ei repede maturizat organizau fulgerător un plan intuitiv de acţiune. Mă trata cu acea înţelegere perfect meşteşugită pe care o femeie tânără o arată faţă de un băiat.

— Dar cum ai venit? mă întreabă.

I-am spus că am venit pe jos.

— Pe jos!

În clipa următoare mă conducea spre parc. *Trebuie* să fiu obosit. Trebuie neapărat să intru cu ea în casă şi să mă aşez. Într-adevăr, era aproape timpul ceaiului (Stuarţii serveau ceaiul după moda veche, la ora cinci). Cu toţii vor fi *atât* de surprinşi să mă vadă. Imaginează-ţi, să vină pe jos! Închipuieşte-ţi! Dar, în acelaşi timp, presupunea că şaptesprezece mile nu înseamnă mare lucru pentru un bărbat. Oare când *oi fi putut* pleca de acasă?

În tot acest timp mă ţinea la distanţă, fără măcar să-i pot atinge mâna.

— Dar, Nettie! Eu am venit să vorbesc cu tine…

— Dragul meu băieţaş! Ceaiul mai întâi, te rog! Şi-apoi, nu vorbim?

„Dragul meu băieţaş „aducea o notă nouă, care îmi suna ciudat în urechi.

Îşi iuţi un pic pasul.

— Doream să-ţi explic… am început.

Orice aş fi dorit să-i explic, nu mi s-a dat niciun prilej s-o fac. Am spus câteva lucruri fără vreo legătură, la care ea răspunse mai degrabă prin intonaţie decât prin cuvinte.

Dincolo de aleea cu arbuştii, îşi potoli puţin graba şi astfel, pe

cărarea de sub fagi, am ajuns în parc. Mergând, îşi ţinea aţintiţi asupra mea ochii strălucitori, cu privirea deschisă, de copil; părea că face asta tot timpul, dar acum ştiu mai bine decât atunci că, din când în când, arunca câte o privire fugară peste mine şi înapoi, înspre aleea de arbuşti. Se gândea intens, la adăpostul vorbelor fără legătură pe care le spunea pe nerăsuflate.

Rochia pe care o purta marca sfârşitul transformării sale.

Aş putea oare s-o descriu?

Mă tem că nu, oricum nu în termenii folosiţi de o femeie. Însă părul castaniu, strălucitor, care altă dată îi curgea pe spate într-o codiţă veselă, legată cu o funduliţă roşie, era acum prins sus într-o urzeală de unduiri încântătoare deasupra urechii mici, deasupra obrazului şi liniei lungi, delicate a gâtului ei; rochia albă îi cobora până la călcâie; talia zveltă, cândva o simplă expresie abstractă, o linie imaginară aidoma Ecuatorului, era acum de o flexibilă frumuseţe. Cu un an în urmă, un chip frumuşel de fată se ivea dintr-o rochiţă oarecare, purtată deasupra unei perechi de picioare foarte sprintene, acoperite de ciorapi maro. Acum părea un trup nou, neştiut, ţâşnind parcă de sub haine cu unduiri insistente. Fiecare mişcare, şi mai ales felul neobişnuit cum cobora mâna şi braţul până la fustele cu care nu era deprinsă, pe care le strângea pe lângă ea, şi o graţioasă înclinare înainte, iarăşi ceva nou, îmi atrăgeau plăcut privirile. O foarte diafană eşarfă – presupun că aşa i se spune – dintr-o ţesătură străvezie de culoare verde, obiect pe care un instinct nou trezit îi ceruse să şi-l arunce în jurul umerilor, când i se lipea de trupul tânăr şi unduitor, când plutea fâlfâind o clipă într-o adiere de vânt şi, aidoma unui timid tentacul independent, având de împărtăşit un secret de-al lui, venea într-o efemeră atingere cu braţul meu.

Am intrat prin poarta verde din zidul înalt al grădinii. I-am ţinut-o deschisă, ca să poată trece, asta făcând parte din puţinul meu bagaj de politeţe rigidă, şi atunci, pentru o clipă, aproape că m-a atins. Astfel am ajuns la grupul bine îngrijit de straturi cu flori din apropierea casei primului grădinar şi la mănunchiul de sere din stânga. Treceam printre borduri de cimişir şi straturi de begonie, prin umbra unui gard viu de tisă, la numai câţiva paşi de acelaşi eleşteu cu peştişori de aur la marginea căruia ne rostiserăm jurămintele, şi astfel am ajuns pe prispa înecată de glicină.

Uşa era larg deschisă şi ea intră înaintea mea.

— Ghiciţi cine a venit să ne vadă! strigă.

Tatăl ei răspunse nedesluşit din salon şi se auzi un scârţâit de scaun. Am presupus că i-am tulburat somnul de după-amiază.

— Mamă! strigă ea cu vocea-i tânără, cristalină. Puss!

Puss era sora ei.

Le spuse pe un ton plin de uimire că venisem din Clayton pe jos, tot drumul, iar ei se adunară în jurul meu cu aceleaşi accente de surpriză.

— Ai face mai bine să te aşezi Willie, zise tatăl ei. Acum, când în sfârşit *ai ajuns*. Ce mai face maică-ta?

În timp ce vorbea, mă privi într-un fel ciudat.

Era îmbrăcat cu hainele de duminică, făcute dintr-un fel de tweed maroniu, iar vesta îi era descheiată pentru a se simţi mai în largul său pe când moţăia. Era un bărbat roşcovan, cu ochi căprui, îmi mai stăruie şi acum în minte sclipirea firelor de păr roşu-auriu care-i pornea din obraz, revărsându-i-se apoi în barbă. Era scund, însă bine clădit, iar barba şi mustăţile te impresionau cel mai mult la el. Nettie îi moştenise toată frumuseţea, atâta câtă o avea, pielea curată, ochii strălucitori de culoarea alunei, adăugându-le o anume sprinteneală pe care o primise de la maică-sa. Pe cât mi-aduc aminte, mama ei era o femeie foarte activă, cu o privire ascuţită; acum îmi pare că nu făcea altceva decât să aducă şi să ducă nişte feluri de mâncare, sau altceva de soiul ăsta, iar faţă de mine – atât de dragul mamei cât şi de-al meu – se arăta întotdeauna primitoare şi cu bunăvoinţă. Puss era o fetişcană cam de paisprezece ani, a cărei privire ageră, stăruitoare, şi o piele palidă, ca a mamei sale, sunt principalele trăsături pe care le mai păstrez în memorie. Toţi se purtau foarte amabil cu mine şi mă bucuram din partea lor de recunoaşterea unanimă, uneori exprimată foarte agreabil, a faptului că eram „deştept”. Stăteau în jurul meu ca şi cum ar fi fost puţin stingheriţi.

— Stai jos! zise tatăl ei. Dă-i un scaun, Puss.

Am stat de vorbă cam ceremonios – erau evident surprinşi de apariţia mea neaşteptată, prăfuit, ostenit şi palid; dar Nettie n-a rămas prea mult să întreţină conversaţia.

— Ei! Asta-i bună! strigă deodată, ca şi cum ar fi fost supărată, repezindu-se afară din cameră.

— Doamne, ce mai fată! zise doamna Stuart. Nu ştiu ce a apucat-o.

A trecut o jumătate de oră înainte ca Nettie să se fi întors. Mi s-a părut un timp foarte lung şi totuşi ea alergase, fiindcă atunci când a revenit abia mai sufla. În acest răstimp, am aruncat ca din întâmplare o vorbă despre plecarea mea de la Rawdon.

— Pot să fac ceva mai bun decât acolo, am spus.

— Mi-am uitat cartea în vâlcea, zise Nettie trăgându-şi sufletul. E gata ceaiul? fură singurele ei cuvinte de scuză…

Nu ne-am simţit mai în largul nostru nici când s-a adus ceaiul. În casa grădinarului ceaiul era luat în serios, servit cu tort şi prăjituri, dulceţuri şi fructe, pe o faţă de masă fină. Trebuie să vă imaginaţi cât eram de ursuz, stângaci şi preocupat, uluit de acel ceva atât de inexplicabil şi neaşteptat la Nettie, vorbind puţin şi privind-o încruntat pe deasupra tortului, în ciuda elocvenţei pe care o pregătisem în ultimele douăzeci şi patru de ore, pierdută lamentabil undeva, în străfundul cugetului meu. Tatăl lui Nettie încercă să mă facă să vorbesc; îi plăcea darul meu de-a vorbi spontan, întrucât lui îi veneau ideile greu şi iarăşi îi făcea plăcere, uimindu-l totodată, să mă asculte cum îmi dădeam frâu liber părerilor. Într-adevăr, acolo eram, cred, chiar mai vorbăreţ decât cu Parload, deşi în general lumea mă considera un tânăr timid şi necioplit.

— Ar trebui să scrii despre astea la ziare, obişnuia să spună. Asta ar trebui să faci. Eu unul n-am mai auzit niciodată asemenea trăsnăi.

— Ai papagal, tinere! Ar fi trebuit să te facem avocat.

Dar, în după-masa aceea, nici chiar în ochii lui nu străluceam. Negăsind niciun alt stimulent, reveni la încercările mele de a-mi găsi o situaţie; nici acest subiect nu m-a captivat.

5.

Mult timp m-am temut că va trebui să fac cale întoarsă la Clayton fără a mai schimba vreun cuvânt cu Nettie, părea că tratează cu nepăsare nevoia pe care o simţeam eu de-a vorbi cu ea, şi mă gândeam chiar să-i cer brusc acest lucru, de faţă cu toată lumea. Maică-sa, care îmi cercetase chipul, manevră în cele din urmă destul de transparent, trimiţându-ne să facem ceva împreună – nu-mi aduc acum aminte ce – într-una din sere. Oricare ar fi fost această mică sarcină, ea

era doar un pretext, cel mai simplu şi mai vizibil, o uşă sau o fereastră de închis, şi nu cred că am îndeplinit-o.

Nettie ezită, apoi se supuse. Ea merse înainte prin una dintre sere. O alee pardosită cu cărămidă, joasă şi înecată de arbori, trecea printre rafturile care susţineau o mulţime compactă de ghivece cu ferigi, în spatele plantelor mari, rămuroase, împrăştiate şi ţintuite în cuie, alcătuind astfel deasupra capului un impenetrabil înveliş de frunze; şi în acea tainică intimitate verde ea se opri şi, deodată, se întoarse spre mine ca un animal încolţit.

— Nu găseşti că această ferigă tremurătoare este minunată? spuse, şi mă privi cu ochi care spuneau: „*Acum*".

— Nettie, am început, am fost un prost atunci când ţi-am scris în felul în care am făcut-o.

M-a făcut să tresar prin consimţământul care i-a scăpărat pe faţă. Dar n-a spus nimic şi părea că aşteaptă.

— Nettie, m-am hazardat nebuneşte, nu pot trăi fără tine. Eu… te iubesc.

— Dacă m-ai iubi, zise ea mustrător, privindu-şi degetele albe pe care şi le afunda printre ramurile verzi de selaginella, ai putea scrie aşa cum îmi scrii?

— Nu cred tot ce scriu, am spus. Cel puţin nu întotdeauna.

De fapt, consideram că scrisorile erau foarte bune şi că Nettie era o nepricepută dacă putea să creadă altfel, însă pe moment îmi dădeam perfect de bine seama că nu puteam să-i spun asta.

— Dar le-ai scris.

— Da, însă acum am făcut şaptesprezece mile pe jos, numai ca să-ţi spun că nu cred tot ce ţi-am scris.

— Da. Dar poate că le crezi.

Am impresia că eram pierdut; am repetat, încet; „nu le cred".

— Tu crezi că mă iubeşti, Willie. Dar nu mă iubeşti.

— Ba da, Nettie! Ştii doar că te iubesc.

Drept răspuns, ea scutură din cap.

Am făcut ceea ce consideram a fi o încercare foarte eroică.

— Nettie, am zis. Ţin la tine mai mult decât… decât la propriile mele idei.

Încă tot mai era preocupată de selaginella.

— Aşa crezi acum, zise.

Am izbucnit în proteste.

— Nu, zise ea scurt. Acum e altfel.

— Dar de ce ar schimba două scrisori atât de mult lucrurile? am spus.

— Nu e vorba numai de scrisori. Dar e altfel. E altfel… pentru totdeauna.

Se opri puţin, căutându-şi parcă cuvintele. Îşi ridică brusc privirea spre ochii mei, apoi dădu să plece, e adevărat că încet, parcă sugerând că discuţia noastră ar trebui să se termine.

Dar eu nu concepeam ca ea să se termine astfel.

— Pentru totdeauna? Nu!… Nettie! Nettie! Sper că nu vrei să spui asta!

— Ba da, zise încet, privindu-mă încă, şi prin toată atitudinea ei exprima o hotărâre definitivă. Părea că-şi adună toate puterile pentru a face faţă dezlănţuirii ce avea să urmeze.

Bineînţeles că am izbucnit într-un potop de cuvinte. Dar n-am putut-o birui. Stătea baricadată, descărcându-şi contraargumentele ca pe nişte arme de foc împotriva atacului meu de vorbe împrăştiate.

Îmi amintesc că discuţia noastră a luat forma absurdă a unei controverse, dacă eu o iubeam sau nu. Şi iată-mă prezent numai în aparenţă, cu o întristare tot mai vie şi mai adâncă în suflet, văzând că ea putea să stea acolo, apărându-se, mai strălucitoare şi mai frumoasă ca oricând şi, într-un fel inexplicabil, departe de mine şi inaccesibilă.

Ştiţi, nu mai fusesem niciodată împreună, înainte, fără a încerca mici gesturi de dezmierdare, fără o emoţie oarecum vinovată şi atât de încântătoare.

Am pledat, am argumentat, încercând să-i arăt că până şi scrisorile mele mai aspre şi mai greu de înţeles izvorâseră din dorinţa mea de-a o face să-mi priceapă pe deplin sentimentele. I-am spus în cuvinte exagerate, alese, cât de mult o doream când eram departe, ce zdruncinare şi suferinţă era pentru mine s-o ştiu înstrăinată şi rece. Mă privi, simţind emoţia cuvintelor mele, dar nepăsătoare la ceea ce exprimau. Nu mă îndoiam câtuşi de puţin – oricâtă sărăcie ar putea să arate cuvintele scrise acum la rece – că în momentele acelea eram convingător. Credeam cu aprindere şi eram pe deplin concentrat asupra a tot ce spuneam. Eram hotărât să-i împărtăşesc cu deplină sinceritate sentimentul că-mi lipsea şi intensitatea dorinţei mele. Îmi

croiam anevoie drum spre ea, cu chin şi încăpăţânare, printr-o junglă de cuvinte.

Faţa i se schimbă foarte încet – tot atât de imperceptibil cum apare lumina în zori pe un cer senin. Simţeam că se înduioşează, că încăpăţânarea i se topea oarecum, hotărârea domolindu-i-se pentru a face loc ezitării. Undeva, în mintea ei, mai stăruia obişnuinţa vechii noastre familiarităţi. Dar nu mă lăsa să ajung la ea.

— Nu! strigă deodată, făcând o mişcare.

Îşi puse mâna pe braţul meu. O undă nouă, învăluitoare, de prietenie apăru în glasul ei.

— Imposibil, Willie. Totul s-a schimbat acum… totul. Am făcut o greşeală. Noi, doi tineri prostuţi, am făcut o greşeală şi totul s-a schimbat pentru totdeauna. Da, da.

Se întoarse.

— Nettie, am strigat şi, protestând încă, am urmat-o de-a lungul aleii înguste, printre suporturile de flori, spre uşa serei. O urmăream cu o insistentă imputare, iar ea mergea înaintea mea ca un vinovat care se ruşinează. Aşa îmi amintesc acum.

Nu voia să mă mai lase să-i vorbesc. Totuşi, puteam vedea că vorbele mele înlăturaseră întru totul impresia limpede de răceală ce existase între noi în momentul întâlnirii din parc. Mereu, mereu îi surprindeam aţintiţi asupra mea ochii căprui. Ei exprimau ceva nou – o surpriză, ca şi cum ar fi fost conştientă de o relaţie neobişnuită între noi, şi o milă plină de înţelegere. Şi totuşi… părea că se apără.

Când am ajuns înapoi, la căsuţă, am început să vorbesc oarecum mai liber cu tatăl său despre naţionalizarea căilor ferate, iar starea mea de spirit şi echilibrul sufletesc se îmbunătăţiseră atât de mult, dându-mi seama că o mai puteam impresiona pe Nettie, încât am glumit cu Puss. Doamna Stuart deduse de aici că lucrurile stăteau mai bine în ceea ce mă privea decât erau în realitate şi începu să zâmbească mulţumită.

Însă Nettie rămase pe gânduri, vorbind foarte puţin. Era pierdută în dileme a căror adâncime nu o puteam măsura şi nu peste mult timp se strecură de lângă noi, urcând scările.

6.

Bineînţeles că mă dureau prea tare picioarele pentru a mă reîntoarce pe jos la Clayton, dar aveam în buzunar un şiling şi un

penny pentru a-mi lua un bilet între Checkshill şi Two Mile Stone, distanţă pe care mi-am propus s-o parcurg cu trenul. Când eram gata de plecare Nettie, m-a uimit, manifestând o solicitudine cu totul remarcabilă faţă de mine. Trebuie, spunea ea, să merg pe şosea. Scurtătura care ducea până la căsuţa portarului era mult prea întunecoasă. I-am spus că era lună.

— Şi apoi mai este şi cometa, zise bătrânul Stuart.

— Nu, insistă ea, *trebuie* să mergi pe şosea.

Continuam să mă opun.

Stătea în picioare lângă mine.

— Pentru ca să-mi faci *mie* o plăcere, insistă ea pe un ton grăbit, în surdină, şi cu o privire insistentă ce mă nedumerea. Chiar şi în acel moment, mă mai întrebam de ce i-ar face un asemenea lucru atâta plăcere.

Poate aş fi căzut de acord, dacă ea n-ar fi continuat, spunând:

— Ilicele de lângă arbuşti sunt atât de întunecoase, şi apoi mai sunt şi ogarii.

— Nu mi-e frică de întuneric, am zis. Şi nici de ogari.

— Dar câinii aceia… dacă vreunul e dezlegat!

Un argument tipic pentru o fată care încă nu înţelesese că teama era un subiect ce putea fi discutat pe faţă numai de către propriul ei sex. Mă gândeam şi eu la dihăniile sure şi costelive, la hărmălaia pe care ar putea s-o facă noaptea, auzind paşi întârziaţi pe la marginea pădurii Killing. Iar acest gând mi-a alungat orice dorinţă de a-i satisface lui Nettie plăcerea. Asemeni firilor pline de imaginaţie, eram capabil de spaime şi laşităţi, şi mereu preocupat de înăbuşirea şi ascunderea lor, încât era cu neputinţă să refuz să merg pe drumul cel mai scurt atunci când s-ar fi putut crede că făceam asta din cauza câtorva câini mai mult ca sigur legaţi.

Astfel am pornit-o, în ciuda voinţei ei, simţindu-mă îndrăzneţ şi bucuros de-a putea trece cu atâta uşurinţă drept un bărbat curajos, încercat totuşi de un mic regret la gândul că ea s-ar putea considera trădată de mine.

Un nor subţire acoperea luna, iar cărarea de sub fagi era întunecată, abia distingându-se. Nu eram atât de preocupat de problemele mele sentimentale încât să neglijez ceea ce, mărturisesc, obişnuiam să fac întotdeauna noaptea, de câte ori treceam prin parcul

acela sălbatic şi izolat. Mi-am făcut un fel de armă de apărare, legând într-un capăt al batistei răsucite o piatră mare, prinzând celălalt capăt de încheietura mâinii şi, astfel înarmat, mi-am văzut de drum.

Şi s-a întâmplat ca, ieşind dintre tufele de ilice de lângă colţul aleii de arbuşti, să am surpriza de-a da pe neaşteptate peste un tânăr îmbrăcat în haine de seară, care fuma o ţigară de foi.

Mergeam pe gazon, iar zgomotul paşilor mei era foarte uşor. S-a profilat clar în lumina lunii, havana îi scânteia ca o stea însângerată, şi în acel moment nu-mi trecea prin minte că înaintam spre el aproape invizibil, într-o umbră greu de străpuns.

— Ei! strigă, cu un fel de somare prietenoasă. Eu sunt primul.

Am ieşit în lumină.

— Şi ce dacă eşti primul? am zis.

Pentru moment am dat cuvintelor lui o interpretare pripită. Ştiam că exista un permanent litigiu între stăpânii parcului şi oamenii din sat în legătură cu folosirea acelui drum şi cred că nu mai este nevoie să spun de care parte erau simpatiile mele în acest conflict.

— Ce! strigă el surprins.

— Credeai cumva că o iau la fugă? am zis, venind mai aproape de el. Toată ura nemăsurată pe care o simţeam faţă de clasa lui izbucni la vederea costumului său, la provocarea pe care îmi imaginam că o ascundeau cuvintele lui. Îl cunoşteam. Era Edward Verrall, fiul celui care stăpânea nu numai această moşie întinsă ci şi mai mult de jumătate din fabrica lui Rawdon, care avea acţiuni şi proprietăţi, terenuri carbonifere şi rente pe tot cuprinsul ţinutului Four Towns. Circula zvonul că era un ins elegant şi foarte deştept. Deşi atât de tânăr, se vorbea despre posibila lui intrare în Parlament; avusese mare succes la universitate şi i se făcea cu perseverenţă popularitate în rândurile noastre. El ajungea cu uşurinţă şi siguranţă de sine, ca şi cum ar fi fost ceva absolut firesc, la avantaje pentru care eu aş fi avut de înfruntat roţi de tortură, deşi aveam convingerea fermă că, dintre noi doi, eu eram cel mai bun. Era, aşa cum stătea acolo chintesenţa a tot ceea ce mă umplea de amărăciune. Într-o zi se oprise cu o maşină în faţa casei noastre şi îmi amintesc cutremurarea de furie cu care observam admiraţia respectuoasă din ochii mamei, în timp ce-l iscodea printre jaluzele.

— E tânărul domn Verrall, a zis. Oamenii spun că e foarte

deştept.

— Să spună, i-am răspuns. Lua-i-ar dracu', cu el cu tot!

Dar aceasta este o altă poveste.

Se vedea că era uluit găsindu-se faţă în faţă cu un bărbat.

— Cine naiba mai eşti şi dumneata? întrebă.

Am ripostat, repetându-i cuvintele ca un ecou: „Cine naiba mai eşti şi dumneata?"

— Ei bine? zise el.

— Merg pe cărarea aceasta, dacă îmi place, am spus. Ştii? E o cărare pentru toţi, tot aşa cum mai demult acesta era pământ al tuturor. Ai furat pământul – tu şi cu ai tăi, şi acum vrei să furi şi dreptul de-a folosi această cărare. În curând o să ne pretinzi să pierim de pe faţa Pământului! Ei, uite, n-am să-ţi fac plăcerea. Bine?

Eram mai scund şi cred că aveam cu câţiva ani mai puţin decât el, dar ţineam în buzunar ghioaga improvizată, gata pregătită, şi tare aş fi vrut să mă bat cu el. Dar, pe când mă îndreptam spre el, se trase un pas înapoi.

— Eşti socialist, poate? zise cu prudenţă, dar liniştit, cu o uşoară nuanţă de tachinare în glas.

— Unul dintre cei mulţi.

— Cu toţii suntem socialişti în ziua de azi, remarcă el filosofic, şi n-aveam nici cea mai mică intenţie să-ţi contest dreptul de-a merge pe cărare.

— Nici nu te-aş sfătui, am spus.

— Nu!

— Nu.

A reînceput să tragă din havană şi a urmat o scurtă pauză.

— Vrei să prinzi trenul? aruncă doar într-o doară.

Părea absurd să nu răspund.

— Da, am zis scurt.

Spuse că era o seară plăcută pentru plimbare.

Am stat o clipă la îndoială, cărarea era chiar în faţa mea, iar el stătea mai la o parte. Se părea că n-aveam altceva de făcut, decât să merg mai departe.

— Noapte bună, zise el când această intenţie a mea s-a tradus în faptă.

Am mârâit un noapte bună posac.

Mă simţeam ca o bombă plină de înjurături, gata să explodeze sălbatic. În timp ce-mi continuam drumul pe cărarea liniştită. În ciocnirea noastră, el era cel care câştigase.

7

În minte mi se detaşează cu intensă claritate o amintire, amestec bizar între două lucruri cu totul deosebite. În timp ce traversam ultima pajişte deschisă, mergând pe scurtătură spre gara Checkshil, mi-am dat seama că aveam două umbre.

Lucrul acesta m-a izbit, oprindu-mi pentru moment torentul emfatic din minte. Îmi amintesc de felul în care am fost smuls din gândurile mele de acest nou interes, trezit pe neaşteptate. M-am întors brusc şi am stat privind luna şi cometa mare, albă, dezvelită dintr-odată de norii purtaţi de vânt.

Între cometă şi lună erau cam vreo douăzeci de grade. Ce minunată era, plutind acolo, o apariţie verzuie şi albă în adâncurile albastre şi întunecate! Părea mai strălucitoare decât luna, pentru că era mai mică, însă umbra pe care o arunca, deşi mai precis conturată, era cu mult mai slabă decât umbra lunii… Continuam să observ toate acestea, privind cele două umbre care mă însoţeau.

Sunt cu totul incapabil să explic succesiunea gândurilor mele de atunci. Dar, pe neaşteptate, ca şi cum m-ar fi izbit ceva, cometa mi-a ieşit din minte şi mă găseam acum în faţa unei ideii cu totul noi. Mă întreb uneori dacă cele două umbre pe care le proiectam, una dintre ele având un fel de delicateţe feminină în comparaţie cu cealaltă şi fiind mai puţin înaltă, nu-mi puteau sugera cumva cuvântul sau ideea unui rendez-vous. Tot ce ştiu limpede este că mi-am dat seama brusc, cu certitudinea intuiţiei, ce îl adusese pe tânărul îmbrăcat în haină de seară în preajma aleii de arbuşti. Bineînţeles! Venise să se întâlnească cu Nettie. Odată pornite, gândurile mi se înlănţuiau cu repeziciune. Ziua aceea plină de nedumeriri pentru mine, lucrul invizibil, misterios, care ne ţinuse pe Nettie şi pe mine departe unul de altul, acel ceva străin, inexplicabil în felul ei de-a fi se dezvăluia, lămurind totul.

Ştiam acum de ce avusese un aer vinovat la apariţia mea, ce o adusese afară în după-amiaza aceea, de ce mă făcuse să intru cu atâta grabă în casă, ce fel de „carte „era cea după care alergase s-o aducă, motivul pentru care dorise ca eu să mă înapoiez pe şosea şi de ce mă privise tot timpul cu milă. Totul îmi devenea limpede în acel moment.

Trebuie să vă închipuiţi că eram o fiinţă mică, negricioasă, amuţită pe neaşteptate – încremenită pentru o clipă – apoi dintr-odată pradă unei furii neputincioase, dând drumul unui strigăt nearticulat, cu două umbre mici care îşi băteau joc de durerea ei, iar în jurul acestor siluete imaginaţi-vă un spaţiu larg, cu iarbă, în lumina lunii, străjuit de sugestia vagă a unor arbori îndepărtaţi – arbori scunzi, palizi şi estompaţi – şi, plutind deasupra, liniştea bolţii cereşti în noaptea minunată şi strălucitoare.

O vreme, înţelegerea acestui adevăr m-a năucit. Gândurile mi s-au oprit, aţintite asupra descoperirii mele. În tot acest răstimp picioarele mă purtau prin întunericul molcom până la gara cu luminiţe mici din Checkshill, la geamul casei de bilete, apoi în tren.

Parcă m-aş fi trezit la realitate – stăteam singur într-unul dintre compartimentele sărăcăcioase, de clasa a treia, care existau pe atunci – şi-mi amintesc revolta năprasnică, aproape delirantă a mâniei mele. M-am ridicat cu urletul unui animal furios, izbindu-mi cu toată puterea pumnul în tăblia de lemn din faţa mea… Destul de curios: am uitat cu desăvârşire care a fost starea mea de spirit puţin după aceea, ştiu doar că mai târziu m-am aplecat afară din vagon un timp, poate un minut, prin uşa deschisă, reflectând la o săritură din tren. Urma să fie un salt dramatic, apoi aveam să mă reîntorc la Checkshill, să mă năpustesc asupra ei, dând-o în vileag, zdrobind-o; stăteam aşa, atârnând în afară, îndemnându-mă s-o fac. Nu-mi amintesc cum de m-am hotărât în sfârşit să renunţ la această idee, dar în cele din urmă n-am pus-o în aplicare.

Când trenul opri în gara următoare, părăsisem orice gând de-a merge înapoi. Şedeam în colţul compartimentului, cu mâna strivită şi rănită strânsă sub braţ, fără să simt încă durerea, încercând să chibzuiesc cu claritate un plan de acţiune – acţiune care să exprime indignarea cumplită ce mă stăpânea.

CAPITOLUL III. Revolverul

1.

— Parcă văd cometa asta ciocnindu-se de Pământ! spuse, pe când se aşeza, unul dintre cei doi călători urcaţi în tren.

— Oare? întrebă celălalt.

— Se zice că-i alcătuită din gaz. Doar n-o să ne arunce în aer, ce părere ai?

Ce importanţă aveau toate acestea pentru mine?

Eu mă gândeam la răzbunare – răzbunare asupra condiţiilor esenţiale ale existenţei mele. Mă gândeam la Nettie şi la iubitul ei. Eram ferm convins că nu va fi a lui, chiar dacă pentru a împiedica asta aş fi fost nevoit să-i ucid pe amândoi. Nu-mi păsa ce s-ar fi putut întâmpla după aceea, important era să-mi pot atinge ţelul. Sentimentele mele respinse se preschimbaseră toate în furie. În noaptea aceea aş fi fost gata să accept fără nicio urmă de şovăire chinurile veşnice ale iadului, numai să am certitudinea răzbunării. Sute de posibilităţi de acţiune, un uragan de planuri violente se urmăreau unele pe altele în mintea mea exasperată, copleşită de ruşine. Singura perspectivă pe care o puteam îndura era un fel de reabilitare uluitoare, crudă şi neînduplecată, a eului meu umilit.

Şi Nettie? Încă tot o mai iubeam pe Nettie, însă acum cu o gelozie fără margini, cu ura ascuţită, nemăsurată, a mândriei rănite şi a dorinţei fierbinţi, zădărnicite.

2.

Îmi amintesc că, pe când coboram dealul de la Clayton Crest – întrucât banii pe care-i avusesem mi-au permis să călătoresc cu trenul numai până la Two Mile Stone, de acolo fiind nevoit să trec dealul pe jos – am zărit un omuleţ ţinând, cu vocea lui stridentă, sub o lampă de gaz atârnată de un panou de afişaj, o predică în faţa unui grup de gură-cască. Era scund, chel, cu o bărbuţă blondă cârlionţată, la fel şi perciunii, cu ochi albaştri spălăciţi, şi propovăduia apropiatul sfârşit al lumii.

Cred că auzeam pentru prima oară pe cineva făcând o legătură între cometă şi sfârşitul lumii. Vorbea confuz, amestecând toate, de-a valma, cu politica internaţională şi profeţiile din cartea lui Daniel.

M-am oprit doar câteva minute. Cred că nu m-aş fi oprit deloc, dacă ceata celor care-l ascultau nu mi-ar fi blocat drumul; mi-au mai reţinut atenţia expresia lui ciudată, sălbatică, gestul cu degetul îndreptat în sus.

— Acolo se găseşte sfârşitul tuturor păcatelor şi nesăbuinţei voastre, profera pe un ton ameninţător. Acolo! Acolo-i Steaua Judecăţii, Judecata lui Dumnezeu Atotputernicul. Toţi oamenii sunt sortiţi pieirii, tuturor a le este scris să moară! – vocea i se schimbă într-o ciudată psalmodiere monotonă – şi, după moarte, Judecata! Judecata!

Am mers mai departe, croindu-mi cu greu drum printre privitori, urmărit de vocea lui stridentă şi categorică. Mă preocupau tot gândurile pe care le avusesem înainte – de unde aş putea cumpăra un revolver şi cum aş putea învăţa să-l mânuiesc – şi poate că aş fi uitat cu totul de acest predicator dacă n-ar fi făcut parte şi el din visul hidos care a pus capăt somnului meu scurt din noaptea aceea. Cea mai mare parte a timpului am stat treaz, gândindu-mă la Nettie şi la iubitul ei. Au urmat apoi trei zile ciudate, care acum îmi par dedicate rezolvării unei singure probleme: cumpărarea revolverului. Mă cramponam cu îndârjire de ideea că eram obligat să mă reabilitez în ochii lui Nettie, printr-un act extraordinar, care să dovedească putere şi violenţă, sau, dacă nu, trebuia s-o omor. Nu voiam în niciun chip să cedez. Simţeam că dacă las lucrurile aici, ultima mea fărâmă de mândrie şi onoare va dispare şi ea, că pentru tot restul vieţii nu voi mai merita niciodată respectul sau dragostea vreunei femei. Printre răbufnirile furiei, mândria îmi întreţinea dorinţa de răzbunare.

Şi totuşi, nu mi-a fost uşor să cumpăr revolverul.

Mă gândeam cu oarecare teamă la clipa când aveam să stau faţă în faţă cu vânzătorul, ţineam cu tot dinadinsul să am la îndemână o poveste în caz că ar fi găsit de cuviinţă să mă întrebe în ce scop cumpăram un astfel de obiect. Chibzuisem să-i spun că plecam în Texas şi era foarte posibil ca acolo să am nevoie de el. Texasul avea în acele zile reputaţia unui ţinut sălbatic, unde nu existau legi. Cum nu ştiam nimic despre noţiunile de calibru şi ricoşare, voiam de asemenea să pot fi în stare să-l întreb, cu toată stăpânirea de sine, de la ce distanţă putea fi omorât un bărbat sau o femeie cu arma cumpărată. Eram destul de liniştit în privinţa acestor aspecte practice ale problemei. A fost mai greu să găsesc un armurier. Este adevărat că într-o prăvălie de biciclete se vindeau nişte carabine de vânătoare de calibru mic şi alte asemenea lucruri, însă singurele revolvere pe care le-am văzut acolo aduceau prea mult cu nişte jucării şi le consideram prea mici pentru scopul meu. Am găsit ceea ce doream în vitrina unei case de amanet de pe îngusta stradă principală din Swathinglea, un obiect cu aspectul destul de greoi şi impunător. „Aşa ceva se foloseşte în armata americană", mi s-a spus.

Pentru a face această achiziţie îmi scosesem de la bancă soldul pe care-l aveam, aproximativ două lire, şi în cele din urmă tranzacţia

s-a dovedit cât se poate de uşoară. Vânzătorul de la casa de amanet mi-a spus de unde puteam lua muniţie şi seara m-am întors acasă cu buzunarele burduşite; eram un om înarmat.

Cumpărarea revolverului mi-a fost, după cum vă spuneam, cea mai însemnată preocupare din zilele acelea, dar să nu vă imaginaţi că eram atât de absorbit de ea încât să nu observ agitaţia de pe străzile pe unde treceam în căutarea mijloacelor cu ajutorul cărora să-mi duc la bun sfârşit gândul. Erau pline de murmur: prin uşile strâmte ale caselor de pe tot cuprinsul ţinutului Four Towns se vedeau oameni încruntaţi, ameninţători. Şuvoiul enorm al celor care în mod obişnuit mergeau la lucru sau la treburile lor era acum paralizat. Mulţimi de oameni ieşiseră în stradă, adunaţi în grupuri mai mari sau mai mici, asemeni globulelor care se strâng laolaltă în vasele de sânge în primele stadii ale unei inflamaţii. Femeile erau palide şi îngrijorate. Muncitorii de la uzinele siderurgice refuzaseră propunerea de-a li se reduce salariile şi fabricile începeau să fie închise.

Comisia de arbitraj făcea tot ce-i stătea în putinţă pentru a împiedica o ruptură între mineri şi proprietari, însă vicleana politică de îngheţare a salariilor, urmărită de tânărul lord Redcar, cel mai puternic dintre patronii minelor noastre de cărbuni, având în stăpânirea sa toată Swathinglea şi jumătate din Clayton, făcu ruptura inevitabilă. Era un tânăr chipeş, galant; mândria lui se revolta la ideea de-a fi pus la punct de către o „bandă de mineri afurisiţi „şi, după spusele lui, avea de gând să lupte până la capăt. Viaţa îl tratase cu generozitate încă din primii săi ani; frumoasa lui educaţie fusese plătită din acţiunile fondurilor comune a cinci mii de oameni şi mintea, instruită cu dărnicie, îi era plină de uriaşe ambiţii romantice, costisitoare. Se remarcase la Oxford de timpuriu, printr-o atitudine plină de dispreţ la adresa democraţiei. Exista în antagonismul său rafinat faţă de mulţime ceva ce putea înflăcăra imaginaţia – pe de o parte tânărul nobil strălucit, într-o pitorească singurătate; pe de alta mulţimea urâtă, inexpresivă, îmbrăcată fără eleganţă în salopete, needucată, prost hrănită, invidioasă, demnă de dispreţ, manifestând o repulsie necuviincioasă faţă de muncă şi o poftă la fel de necuviincioasă pentru lucrurile bune de care aveau parte atât de rar. Şi pentru a nu stânjeni într-un fel imaginaţia, din acest tablou fusese lăsat afară poliţistul, poliţistul solid, care îi proteja lordului puterea,

ignorându-se în acelaşi timp şi adevărul că în timp ce lord Redcar putea ajunge nemijlocit şi legal la adăpostul şi la pâinea muncitorilor, aceştia puteau răzbi la el numai încălcând cu violenţă legea.

Locuia la Lowchester House, aproximativ la cinci mile de Checkshill; dar, în parte pentru a arăta ce puţină importanţă acorda adversarilor săi şi fără îndoială că în parte pentru a se menţine la curent cu negocierile care mai continuau încă, putea fi văzut aproape în fiecare zi în Four Towns şi prin împrejurimi, conducându-şi automobilul spaţios, în stare să-l transporte cu şaizeci de mile pe oră. Datorită înclinaţiei englezeşti spre corectitudine, acest procedeu îndrăzneţ ar fi putut trece drept lipsit de orice primejdie, însă în realitate lord Redcar nu era cu totul scutit de insulte, într-o împrejurare fiind chiar ameninţat cu pumnul de către o irlandeză ameţită de băutură.

În piaţa din faţa Primăriei din Clayton, unde se duceau tratativele, stătea ameninţătoare, asemeni unui nor negru plutind deasupra unui pisc de munte, o mulţime întunecată, tăcută, pe zi ce trecea tot mai numeroasă, alcătuită mai bine de jumătate din femei.

Mă consideram îndreptăţit să privesc cu intensă duşmănie automobilul lordului Redcar, care trecea tocmai atunci, şi asta datorită găurilor apărute în acoperişul nostru.

Căsuţa în care locuiam era închiriată; proprietarul, un bătrân harpagon pe nume Pettigrew, locuia la Overcastle într-o vilă împodobită cu câini şi căprioare din ipsos şi, în ciuda contractului bine precizat, nu voia să ne facă niciun fel de reparaţii. Stătea, lipsit de orice grijă, la adăpostul timidităţii mamei mele. Odată, mai demult, când mama rămăsese în urmă cu chiria, jumătate din chiria ei pe un trimestru, a binevoit să-i prelungească zilele de păsuire cu o lună, iar sentimentul că s-ar putea să aibă nevoie din nou de aceeaşi îndurare o transformase în sclava lui vrednică de plâns. Se temea ca nu cumva să-l supere rugându-l să repare acoperişul. Dar într-o noapte ploaia a pătruns în patul ei, făcând-o să răcească, udând şi umplând de pete plapuma veche, peticită. Atunci m-a făcut să-i compun bătrânului Pettigrew o scrisoare excesiv de politicoasă, în care să-i cer, ca o favoare, să-şi îndeplinească obligaţiunile legale. Faptul că legile părtinitoare existente constituiau un profund mister pentru oamenii de rând, că prevederile lor erau imposibil de stabilit şi cu neputinţă de

urnit mecanismul ce le acţiona ţinea de imbecilitatea generală care domnea în acele zile. În locul codului clar, de reguli şi principii precis formulate, puse acum în slujba tuturor, exista secretul confuz al profesiunii legale. Oamenii săraci şi istoviţi de muncă erau neîncetat nevoiţi să se supună în faţa unor nedreptăţi mărunte, din cauza intolerabilei incertitudini în privinţa legilor cât şi a costului, timpului şi energiei cerute de dezbateri. Într-adevăr, nu exista dreptate pentru cei a căror sărăcie nu le permitea să beneficieze de cinstea şi loialitatea unui avocat bun; n-aveau parte de altceva decât de protecţia de mântuială a poliţiei, dezgustul magistraţilor şi sfaturile excentrice pe care le dădeau maselor largi ale populaţiei. Îndeosebi legea civilă era o armă secretă a claselor înstărite şi nu-mi pot imagina o nedreptate îndeajuns de mare pentru a o determina pe biata mea mamă să apeleze la ea.

Toate acestea încep să pară de necrezut. Pot doar să vă asigur că ceea ce vă spun se întâmpla cu adevărat.

Aflând că bătrânul Pettigrew venise să-i povestească mamei despre reumatismele sale, apoi să inspecteze acoperişul şi să afirme că nu era nevoie de nicio reparaţie, am căzut pradă uneia din răbufnirile de furie mistuitoare pe care le aveam atât de des în acele zile, hotărând să mă ocup eu personal de această problemă. I-am scris, cerându-i, într-o terminologie juridică impresionantă, să repare acoperişul „conform contractului”, adăugând că „dacă nu va fi terminat în timp de o săptămână, vom fi obligaţi să intentăm proces. „Nu-i comunicasem mamei, la început, această înaltă linie de conduită, astfel că atunci când bătrânul Pettigrew îşi făcu apariţia la noi într-o stare de mare agitaţie, cu scrisoarea mea în mână, ea se tulbură aproape tot atât de mult.

— Cum ai putut să-i scrii în felul acesta bătrânului domn Pettigrew?

I-am spus părerea mea că bătrânul Pettigrew era un pungaş neruşinat, sau nişte cuvinte asemănătoare şi mă tem că n-am fost prea cuviincios atunci când m-a anunţat că aplanase lucrurile cu el – nu voia să-mi spună cum anume, însă nu mi-a fost prea greu să ghicesc în ce fel – rugându-mă să-i făgăduiesc sub jurământ că nu voi mai întreprinde nimic în această problemă. N-am vrut să-i promit.

Şi, neavând nimic mai bun de făcut în acel moment, am pornit-o imediat spre Pettigrew pentru a-i prezenta întreaga chestiune în ceea

ce consideram eu a fi adevărata ei lumină. Bătrânul Pettigrew s-a sustras lămuririlor mele; m-a văzut pe când urcam scările din faţa casei – parcă-i văd şi acum nasul curios, sprânceana zbârlită deasupra ochiului şi micul smoc de păr cărunt ivindu-se la marginea jaluzelelor – şi-i dădu instrucţiuni servitoarei să pună lanţul înainte de a răspunde la uşă şi să-mi spună că el nu doreşte să mă vadă. M-am văzut din nou nevoit să recurg la toc şi cerneală.

Neavând habar despre felul în care era mai potrivit să „acţionez", mi-a venit strălucita idee să apelez la lordul Redcar în calitatea sa de proprietar al terenului şi deci stăpânul nostru feudal, atrăgându-i atenţia asupra faptului că valoarea rentei sale se deprecia în mâinile bătrânului Pettigrew. Am adăugat apoi câteva observaţii cu caracter general în legătură cu închirierile, arendarea terenurilor, precum şi referitor la proprietatea privată asupra pământului. Iar lordul Redcar, al cărui spirit se revolta la ideea democraţiei şi care tocmai pentru a arăta acest lucru avea un fel de a fi impertinent şi umilitor faţă de inferiorii săi, a pus-o pe secretară ca, odată cu complimentele sale, să-mi prezinte şi dorinţa lui ca eu să binevoiesc să-mi văd de treburile mele şi să-l las pe el să şi le rezolve pe ale lui, asigurându-se astfel pentru vecie de toată ura mea. Eram atât de furios încât am rupt scrisoarea în nenumărate bucăţele mici, pe care le-am împrăştiat apoi teatral prin toată camera – ca apoi să fiu nevoit, pentru a o scuti pe mama, să mă aplec şi să le culeg frumos una câte una.

Încă mai meditam asupra unei riposte formidabile, o punere sub acuzare a clasei lordului Redcar, cu moravurile, cu crimele sale economice şi politice, când s-a ivit necazul meu cu Nettie, înecând toate supărările mărunte. Totuşi, nu într-o asemenea măsură încât, pe când eram în lunga şi întortocheata căutare a unei arme şi maşina înălţimii sale a trecut în zbor pe lângă mine, să nu mârâi cu îndârjire. După un timp am băgat de seamă că mamei i se învineţise un genunchi şi şchiopăta. Temându-se ca nu cumva să mă irite dacă aducea iarăşi vorba despre găurile din tavan, se apucase, fără a-mi cere ajutorul, să mute patul din calea picăturilor de ploaie şi se lovise la genunchi. Am descoperit că tot bietul ei mobilier era acum înghesuit, lipit de pereţii coşcoviţi ai dormitorului; apăruse o pată mare pe tavan, iar mijlocul camerei era ocupat de un hârdău…

Este necesar să vă prezint aceste lucruri, toată gama

neplăcerilor şi tulburării din acele zile, să vă sugerez suflul de răzvrătire stârnit de-a lungul străzilor înfierbântate de vară, îngrijorarea pricinuită de grevă, zvonurile şi indignarea, întrunirile şi adunările, gravitatea tot mai accentuată zugrăvită pe chipurile poliţiştilor, titlurile combative ale ziarelor locale, pichetele de grevişti privind cercetător pe oricine trecea pe lângă forjele tăcute, reci, însă trebuie să înţelegeţi că în mintea mea asemenea impresii veneau şi dispăreau în dezordine; ele alcătuiau un mişcător fundal de nuanţe schimbătoare pentru preocuparea şi scopul meu ce se contura ameninţător şi în realizarea căruia un revolver devenea un obiect indispensabil şi esenţial.

Pe străzile ce se întunecau, în mijlocul mulţimilor posace, gândul la Nettie, Nettie a mea, şi la onorabilul ei iubit îmi persista în minte viu, mă împingea să iau o hotărâre.

3

Trei zile mai târziu – într-o miercuri – a avut loc prima dintre izbucnirile sinistre care aveau să culmineze cu ciocnirea sângeroasă din Galeria Peacock şi cu inundarea întregii linii de extracţie a minelor de cărbuni din Swathinglea. Singura dintre tulburări la care aveam să fiu martor, ea fiind cel mult o simplă pregătire a acelei lupte.

Relatările scrise în legătură cu această ciocnire diferă foarte mult unele de altele. Citindu-le, îţi dai seama în ce fel falsificarea adevărului dezonora presa în acele ultime zile. În biroul meu am mai multe cotidiene vechi – de fapt le colecţionez – şi am scos, chiar în această clipă, trei sau patru ziare apărute aproximativ la acea dată, uitându-mă prin ele pentru a-mi reîmprospăta impresiile despre cele văzute atunci. Sunt în faţa mea – obiecte bizare, stafidite, de necrezut; hârtia ieftină a ajuns acum sfărâmicioasă şi închisă la culoare, ruptă pe la îndoituri, cerneala decolorată sau pătată şi trebuie să le întorc cu foarte mare băgare de seamă, ori de câte ori arunc câte o privire peste titlurile lor stridente. Felul în care sunt scrise şi potrivite de la un capăt la altul, tonul lor, argumentele şi îndemnurile conţinute mă fac ca, citindu-le, aici, în locul acesta liniştit, să-mi pară venite din partea unor oameni drogaţi sau cu mintea înceţoşată de alcool. Ele îţi dau impresia unor urlete stinse, ţipete şi strigăte auzite vag la un mic gramofon… Descopăr că abia ziarele de luni conţin vreo aluzie, îngropată adânc dedesubtul ştirilor de pe front, că în Swathinglea şi Clayton ar fi avut

loc unele incidente neobişnuite.

Ceea ce am văzut eu s-a întâmplat spre seară. Făcusem exerciţii de tragere cu noul meu obiect, ieşisem cu el la vreo patru-cinci mile în afara oraşului, traversând un petic de teren mlăştinos, apoi coborând într-un crâng retras, plin de clopoţei, la jumătatea drumului dintre Leet şi Stafford. Aici îmi petrecusem după-amiaza, făcând exerciţii şi antrenându-mă cu multă prudenţă şi cu o stăruinţă înverşunată. Adusesem cu mine o veche ramă de zmeu din trestie, care se putea strânge şi desface şi am însemnat şi numărat toate găurile, pentru a le compara cu celelalte încercări. În cele din urmă am rămas mulţumit că puteam atinge o carte de joc, de la o distanţă de treizeci de paşi, de nouă ori din zece; se făcuse prea întuneric pentru a mai vedea centrul ţintei, însemnat cu creionul şi, simţind o anumită indispoziţie ascunsă, ce apare uneori la oamenii pasionaţi odată cu primele semne de foame, m-am reîntors prin Swathinglea spre casă.

Calea pe care apucasem cobora printre jalnice case de muncitori, strânse în şiruri înghesuite de fiecare parte şi, de la punctul de unde începeau liniile tramvaielor cu aburi, marcat de o lampă şi o cutie de scrisori, îşi asuma *rolul* de stradă principală în Swathinglea. Până aici, drumul murdar şi înfierbântat fusese neobişnuit de liniştit şi pustiu, însă, după ce am dat colţul, din locul unde se îngrămădeau primele berării a început să se aglomereze. Era însă linişte, până şi copiii nu găseau nimic de făcut, doar un mare număr de oameni stăteau împrăştiaţi în grupuri mici, în direcţia porţilor minei Bantock Burden.

Locul era înţesat de pichete de grevişti, deşi la ora aceea în mod teoretic lucrul nu încetase, iar la Primăria din Clayton mai aveau loc negocieri între patroni şi muncitori. Unul dintre angajaţii de la mina Bantock Burden, pe numele Jack Briscoe, era socialist şi devenise cunoscut datorită unei scrisori vehemente în legătură cu criza economică, scrisoare adresată principalului ziar socialist din Anglia, „Goarna”, unde se încumetase să critice comportamentul lordului Redcar. Publicarea scrisorii fusese urmată de concedierea lui pe loc. Aşa cum a scris lordul Redcar cu o zi mai târziu în ziarul „Times „păstrez ziarul acela, precum şi toate ziarele apărute la Londra în ultima lună înainte de Schimbare – „Omul a fost remunerat şi concediat. Oricare patron care se respectă ar face la fel”. Totul se

întâmplase peste noapte, iar oamenii n-au urmat imediat o linie de conduită clară, în ceea ce era de fapt o situaţie litigioasă foarte complicată. Însă în toate minele lordului Redcar de peste canalul care împarte în două oraşul Swathinglea a avut loc un fel de grevă semioficială. Au procedat astfel, fără un preaviz formal, încălcând contractul prin întreruperea bruscă a lucrului. Însă în decursul îndelungatelor lupte muncitoreşti din trecut se întâmpla adeseori ca muncitorii să facă greşeli, comiţând ilegalităţi, datorită acelui impuls irezistibil de a răspunde prompt şi dramatic oricărei nedreptăţi, caracteristic unor minţi lipsite de educaţie.

Niciun om n-a ieşit din mina Bantock Burden. Ceva nu era în regulă acolo, se simţea o nehotărâre, dacă nu altceva; în mină încă se mai lucra şi circula zvonul că ar fi intrat nişte oameni din Durham pe care lordul Redcar îi avea la îndemână pentru orice eventualitate. Acum este cu totul imposibil să se stabilească exact adevărul. Ziarele spun una sau alta, însă n-a rămas nimic demn de încredere.

Cred că aş fi trecut mai departe, peste scena mohorâtă a acestei drame industriale mocninde, dacă nu s-ar fi întâmplat să-şi facă apariţia, cam în acelaşi timp cu mine, lordul Redcar, punând brusc capăt acalmiei.

Promisese că, dacă oamenii voiau să se lupte, le va aranja el o bătălie pe care s-o ţină minte şi fusese foarte preocupat în tot cursul după-amiezii să se întreţină vrajba, pregătind cât se poate mai bătător la ochi corpul eterogen al „spărgătorilor de grevă „cum îi numeam noi – care avea să-i înlocuiască, spunea el, iar noi îl credeam, pe greviştii din minele sale.

Am fost martor ocular al întregii întâmplări care s-a petrecut în faţa minei Bantock Burden şi tot nu ştiu bine ce-a fost!

Închipuiţi-vă cum am ajuns să intru în această scenă. Coboram drumul abrupt, lăsat în paragină, plin de gropi excavate, dintre cărările ce şerpuiau la aproape şase picioare înălţime şi spre care se deschidea şirul neîntrerupt, monoton al uşilor camerelor de zi ale unui rând de căsuţe joase, întunecate. Perspectiva acoperişurilor cocoşate, de ardezie albastră, şi a puzderiei de hornuri se continua în jos, spre spaţiul denivelat din faţa minei – o suprafaţă deschisă, acoperită cu noroi amestecat cu cărbune, crestată de roţi, în partea stângă având pata unei grămezi de zgură năpădită de buruieni, iar în dreapta porţile

minei. Mai departe începea din nou, continuându-se cu toată seriozitatea, strada principală cu prăvălii şi chiar de sub locul unde stăteam porneau liniile tramvaiului cu aburi, când strălucitoare şi strident vizibile în lumina reflectată de cer, când pierdute în umbră, oglindind pentru o clipă, cu intensitate, înainte de a pieri după curbă, iradierea galbenă, lucioasă a unei lămpi de gaz de curând aprinse. Apoi, şi mai departe, se întindea o mlaştină posomorâtă de case, un număr nesfârşit de cocioabe fumegânde, dintre care ieşeau la iveală biserici sărăcăcioase, cârciumi, şcoli primare şi alte clădiri, în mijlocul coşurilor industriale din Swathinglea, care dominau totul în jur. În partea dreaptă, la o oarecare înălţime, se vedea gura minei Bantock Burden, foarte clar marcată de un grilaj deşirat ce susţinea o roată mare, neagră, conturată distinct în amurg, iar mai încolo, într-o perspectivă neregulată, se distingeau altele, urmând linia filoanelor. Impresia de ansamblu, pe când coborai dealul, era aceea a unei vieţi întunecate, comprimate sub bolta înaltă a cerului luminos de seară, pe care se proiectau aceste roţi de mină. Şi, dominând asupra spaţiului calm al acelui cer, marea cometă se arăta acum verde-albă şi minunată tuturor celor care aveau ochi să vadă.

La apus, geana de lumină palidă a asfinţitului şterse în grabă toate contururile şi linia orizontului, iar cometa se ridică, dinspre răsărit, din tumultul şiroitor de fum al forjelor Bladen. Încă nu răsărise luna.

Pe atunci cometa luase forma unui nor, formă devenită familiară datorită miilor de fotografii şi schiţe. La început nu fusese mai mare decât un grăunte telescopic; ajunsese mai apoi strălucitoare, atingând dimensiunile celei mai mari stele de pe cer; crescuse în continuare, ceas cu ceas, cu o viteză de necrezut, în năvala ei tăcută şi inevitabilă spre Pământ, până ce ajunsese să fie la fel de mare ca luna, apoi chiar s-o întreacă. Era acum cea mai splendidă imagine apărută vreodată pe acest cer al pământului. N-am văzut niciodată o fotografie reuşită a ei. Nu avea conturul convenţional, cu coadă, pe care se presupune că îl au cometele. Astronomii pretindeau că avea două cozi, una precedând-o, iar alta venind în urma ei; însă, la o scară micşorată, ele nu se distingeau prea bine, aşa că avea mai degrabă forma unui nor mic, îngroşat, de fum luminos, cu un miez de o strălucire mai intensă. La început culoarea îi era de un galben cald şi abia după ce se ridicau

pâclele serii începea să-şi arate nuanţa verde caracteristică.

Un timp atenţia mi-a fost captată de ea. În ciuda preocupărilor mele pământeşti, n-am putut să n-o privesc o clipă cuprins de uimire, cu o vagă presimţire că, de fapt, în vreun fel oarecare, un obiect atât de straniu şi de splendid trebuia să aibă o semnificaţie, el n-ar fi putut rămâne cu totul în afara ordinii şi valorilor din viaţa mea.

Dar în ce fel?

Mă gândeam la Parload, la panica şi neliniştea ce se răspândeau în rândul oamenilor, la asigurările date de savanţi că obiectul cântărea foarte puţin – cel mult câteva sute de tone de gaz şi pulbere fin difuzată – încât, chiar dacă ar lovi Pământul în plin, tot nu s-ar întâmpla nimic grav. Şi la urma urmei, mi-am spus, ce tâlc pământesc ar putea avea stelele?

Apoi, coborând mai departe panta, ieşeau la iveală casele şi clădirile, grupurile de oameni ce stăteau la pândă, toată tensiunea situaţiei; şi uitai de cer.

Îmi croiam cu greu drum prin ameninţarea încremenită a acestei mulţimi, preocupat de propria mea persoană şi de visul meu întunecat în legătură cu Nettie şi cu onoarea mea, şi astfel am fost surprins, pe neaşteptate, atunci când întreaga scenă s-a transformat fulgerător în dramă…

Atenţia tuturor a era irezistibil îndreptată spre strada principală, atrăgându-mă şi pe mine, asemeni unui snop de fân târât de furia apelor. Brusc, întreaga mulţime scoase o singură exclamaţie: Nu era un cuvânt, ci un sunet, un amestec de ameninţare şi protest, ceva între un „Oh! „şi „Uh! „prelungit. Apoi, cu glasuri răguşite de furie, exprimând o ferocitate animalică, urmă o huiduială adâncă şi grea: „Huu! huu-uu! „Tuu, tu! „replică ridicol automobilul lordului Redcar. „Tuu, tu! „Îl auzeai zbârnâind şi vibrând, silit de către mulţime să oprească.

Toţi păreau că se-ndreaptă spre porţile minei, şi eu la fel, odată cu ei.

Am auzit un strigăt. Printre siluetele întunecate din preajma mea, am văzut maşina oprindu-se, apoi înaintând din nou, şi pentru o clipă am întrezărit ceva zvârcolindu-se la pământ…

Mai târziu s-a afirmat că lordul Redcar îşi conducea el însuşi maşina şi că-l trântise la pământ în mod intenţionat pe un băieţaş, care

nu voia să se dea la o parte din calea lui. Cu aceeaşi certitudine alţii susţineau că băieţaşul era un bărbat în toată firea, care în timp ce automobilul înainta încet prin mulţime încercase să traverseze prin faţa lui, scăpase ca prin minune, apoi alunecase, căzând pe şina tramvaiului. Păstrez ambele versiuni, relatate sub titluri senzaţionale, în două din ziarele ponosite de pe masa mea. Nimeni n-a putut stabili vreodată adevărul. Dar oare putea exista un adevăr în această dezlănţuire de furie oarbă?

Mulţimea a dat buzna înainte, s-a auzit claxonul maşinii, totul s-a deplasat cu violenţă aproximativ zece iarzi mai la dreapta, şi a răsunat un fel de împuşcătură ca de pistol.

Pentru o clipă, toată lumea părea gata să o rupă la fugă.

O femeie cu un copil în braţe, învelit într-un şal, s-a poticnit de mine şi m-a împins înapoi, clătinându-mă. Toată lumea se gândea la arme de foc, dar de fapt fusese un fel de stricăciune la motor, ceva ce se numea pe atunci „rateu”. Un nor subţire de fum albăstrui stăruia în aer, înapoia automobilului. Majoritatea oamenilor se risipiră în dezordine, lăsând un gol în jurul automobilului, care se aflase în centrul încăierării.

Omul, sau băiatul care căzuse, zăcea la pământ, fără nimeni lângă el, o masă neagră, din care ieşeau un braţ întins şi două picioare. Automobilul se oprise şi cei trei ocupanţi se ridicară. Şase sau şapte siluete negre înconjurară maşina şi se ţineau de ea, ca şi cum ar fi vrut s-o împiedice să pornească din nou; unul dintre ei – Mitchell, un binecunoscut lider al muncitorilor – se certa cu lordul Redcar pe un ton adânc, fioros. Nu puteam distinge nimic din ceea ce spuneau, nefiind destul de aproape. În spatele meu porţile minei erau deschise şi plutea în aer senzaţia că de acolo veneau ajutoare pentru automobil. Între maşină şi poartă era un spaţiu noroios, liber, de vreo cincizeci de iarzi, după care se profilau pe cer, negre, roţile şi gura minei. Făceam parte dintr-un grup de oameni mânioşi, care deocamdată stăteau în cumpănă, neştiind ce atitudine să ia în această dispută.

Era firesc, cred, ca degetele să mi se încleşteze pe revolverul din buzunar.

Am înaintat cu cea mai incertă intenţie din lume şi nu destul de repede pentru a mă detaşa de un grup care se grăbea să se alăture celor ce ţineau în loc maşina.

Lordul Redcar, în paltonul mare, îmblănit, domina grupul din jurul său, avea gesturi dezinvolte şi ameninţătoare şi o voce puternică. Trebuie să admit că făcea o impresie bună; era un tânăr înalt, blond, frumos, cu o voce plăcută, de tenor, şi cu un adevărat instinct al eleganţei în comportare. La început nu-mi puteam dezlipi deloc privirile de la el. Părea un simbol, un simbol triumfător a tot ce revendica teoria aristocraţiei ca pe un drept al său, a tot ce-mi umplea sufletul de indignare. Şoferul lui stătea ghemuit slugarnic, iscodind mulţimea pe sub braţul înălţimii sale. Dar şi Mitchell avea o înfăţişare hotărâtă, cu vocea lui fermă şi puternică.

— L-aţi lovit pe tânărul acela, zise Mitchell de mai multe ori. Veţi aştepta aici, până se va vedea dacă e rănit.

— Voi aştepta sau nu, după cum voi crede de cuviinţă, zise Redcar; apoi către şofer: Hai, coboară, şi uită-te la el.

— Ai face mai bine să nu te dai jos, spuse Mitchell; iar şoferul rămase aplecat şi ezitând pe scară. Omul de pe scaunul din spate se ridică, aplecându-se înainte, vorbi cu lord Redcar şi pentru prima oară atenţia mi-a fost atrasă asupra lui. Era tânărul Verrall! Chipul lui frumos strălucea nobil şi distins în paloarea verde a cometei. Nu mai auzeam cearta pe ton ridicat dintre Mitchell şi lord Redcar. Acest nou element dăduse cu repeziciune totul la o parte, trecându-l pe ultimul plan. Tânărul Verrall!

Era propria mea ţintă, care venea să mă întâlnească la jumătatea drumului.

Avea să urmeze o luptă, mai mult ca sigur, se va ajunge la o încăierare, şi iată-ne aici pe amândoi…

Ce era de făcut? m-am gândit la repezeală. Dacă nu mă înşală memoria, am acţionat cu o hotărâre precipitată. Mâna mi s-a strâns pe revolver, însă atunci mi-am adus aminte că era neîncărcat. Într-o secundă mă şi gândisem cum să ies de acolo. Am făcut stânga-împrejur, croindu-mi drum afară din mulţimea furioasă, care se îndrepta acum în valuri spre maşină. Mă gândeam că între grămezile de zgură de peste drum ar fi existat un loc liniştit şi ascuns privirilor, unde să-mi pot încărca neobservat arma… Un tânăr solid, venind cu paşi mari şi cu pumnii încleştaţi, s-a oprit o secundă, văzându-mă.

— Ce! zise el. Ţi-e frică de ei?

Am aruncat o privire în spate şi, întorcându-mă apoi spre el,

i-am arătat pe furiş pistolul, iar expresia din ochii lui s-a schimbat. Rămase o clipă privindu-mă perplex. Apoi se îndepărtă mârâind. În urma mea, auzeam vocile ridicându-se puternic şi ascuţit. Am ezitat, întors pe jumătate spre cei ce se înfruntau, după care am luat-o la fugă, în direcţia grămezilor. Instinctul îmi spunea că nu era bine să fiu surprins încărcându-mi arma. Eram destul de stăpân pe mine pentru a mă gândi la urmările faptei pe care intenţionam s-o fac. M-am uitat din nou înapoi, spre disputa indecisă, ori era deja luptă? apoi m-am lăsat să cad în groapă, îngenunchind printre buruieni şi încărcându-mi revolverul cu degete avide, tremurătoare. Am umplut un încărcător, m-am ridicat şi am făcut câţiva paşi înapoi, cântărind diferite posibilităţi, oscilând; apoi m-am reîntors şi le-am încărcat pe toate celelalte. Am făcut toate acestea încet, cu o oarecare neîndemânare, iar la sfârşit a urmat un moment de control: oare nu uitasem ceva? Am stat tupilat la pământ câteva secunde înainte de-a mă ridica, rezistând primei reacţii năvalnice pe care am simţit-o împotriva impulsului meu. M-am gândit şi, pentru o clipă, meteorul acela verde-alb de deasupra capului a năvălit din nou în gândurile mele. Atunci, pentru prima oară, am legat în mod clar cometa de violenţa sălbatică strecurată în vieţile oamenilor. Făceam o legătură între ea şi intenţiile mele. Aveam să-l împuşc pe tânărul Verrall şi totul se va întâmpla sub binecuvântarea acelei străluciri verzi…

Dar Nettie? Îmi era peste putinţă să-mi imaginez această complicaţie evidentă. M-am urcat din nou pe morman şi am pornit-o încet înapoi spre locul conflictului.

Fără îndoială, trebuia să-l omor…

Aş vrea să mă credeţi că nu doream deloc să-l ucid pe tânărul Verrall exact în acel moment. Nu mă gândisem la o împrejurare de felul celei întâlnite, nu-mi închipuisem niciodată că el ar putea avea vreo legătură cu lord Redcar şi cu mohorâta noastră lume industrială. El ţinea de cealaltă lume, îndepărtată, din Checkshill, lumea parcurilor şi grădinilor, a emoţiilor calde, însorite şi a lui Nettie. Apariţia lui aici era derutantă, fusesem luat pe neaşteptate, prea obosit şi flămând pentru a gândi limpede, iar implicaţia aspră a antagonismului nostru a ieşit triumfătoare. În tumultul emoţiilor mele din trecut, mă gândeam de multe ori la conflicte, confruntări, la acte de violenţă, iar acum amintirea acestor lucruri pusese stăpânire pe mine, ca şi cum ele ar fi

fost decizii irevocabile.

S-a auzit o exclamaţie ascuţită, ţipătul unei femei, şi mulţimea s-a dat în valuri înapoi. Lupta începuse. Cred că lord Redcar sărise din maşină, doborându-l pe Mitchell, şi dinspre porţile minei alergau deja oameni în ajutorul său.

Mi-am croit cu greu drum prin mulţime; îmi amintesc încă foarte bine că la un moment dat eram strivit cu braţele lipite de coapse între doi oameni solizi, dar toate celelalte amănunte mi-au ieşit din minte, până ce m-am trezit proiectat cu violenţă în mijlocul busculadei.

M-am izbit de marginea maşinii şi, înconjurând-o, m-am trezit faţă în faţă cu tânărul Verrall, care tocmai cobora pe uşa din spate. Din cauza farurilor mari ale automobilului faţa lui căpătase o nuanţă portocalie, care contrasta cu umbrele aruncate de lumina cometei, alterându-i trăsăturile în mod straniu. Efectul acela a durat doar o secundă, însă suficient pentru a mă irita. Apoi a făcut un pas înainte şi, odată cu luminile roşietice, a dispărut şi impresia bizară. Nu cred că m-a recunoscut, însă şi-a dat seama imediat că aveam de gând să-l atac. Mi-a dat o lovitură la întâmplare, în obraz.

Instinctiv am dat drumul pistolului, mi-am smuls mâna din buzunar, ridicând-o într-o întârziată încercare de a-l împiedica, apoi i-am tras una în piept cu mâna stângă.

L-am făcut să se clatine şi, în vreme ce se dădea înapoi, am citit pe faţa lui un amestec de recunoaştere şi uluire.

— Mă cunoşti, porcule! am strigat, lovindu-l din nou.

O clipă mai târziu, mă clătinam într-o parte, pe jumătate năuc, cu o umflătură straşnică sub fălci cauzată de lovitura unui pumn. Lordul Redcar se desluşea vag, ca un morman de blană dominând lupta aidoma unui erou homeric. Eram trântit la picioarele lui – el parcă se înălţa, fără să mă mai bage în seamă. Vocea lui răspicată îl povăţuia pe tânărul Verrall:

— Fugi, Teddy! Nu merge. Sunt tari…

În jurul meu tropăiau paşi şi un miner, încălţat cu bocanci cu cuie, mi-a lovit glezna, împiedicându-se. Se auzeau strigăte şi blesteme, apoi totul a trecut repede pe lângă mine. M-am rostogolit cu faţa în jos şi l-am zărit pe şofer, pe tânărul Verrall şi pe lord Redcar – acesta din urmă părea o figură grotescă ţinându-şi ridicate poalele lungi de blană – unul în spatele celuilalt, traversând în goană spaţiul luminat rece de

cometă, spre porţile deschise ale minei.

M-am ridicat în mâini.

Tânărul Verrall!

Nici nu-mi scosesem revolverul, uitasem de el. Genunchii, coatele, umerii, spatele îmi erau pline de noroi de cărbune. Nici măcar nu-mi scosesem revolverul!…

Eram copleşit de un simţământ de neputinţă ridicolă. Cu preţul unor sforţări dureroase m-am ridicat în picioare.

Am ezitat o clipă s-o iau spre porţile minei, apoi am plecat şchiopătând spre casă, înfrânt, îndurerat, răvăşit şi ruşinat. N-am avut nici inima şi nici dorinţa să ajut la sfărâmarea şi incendierea automobilului lordului Redcar.

4.

În timpul nopţii, febra, durerea, dezgustul – poate indigestia pricinuită de pâinea cu brânză pe care o mâncasem seara – m-au trezit în cele din urmă dintr-un somn chinuit de vedenii, ca să înfrunt deznădejdea. Eram un suflet pierdut în mijlocul dezolării şi ruşinii, dezonorat, tratat lamentabil şi fără speranţă. Eram furios împotriva lui Dumnezeu, pe care, zăcând în pat, îl renegam şi-l blestemam.

Era firesc ca datorită febrei mele, doar în parte cauzată de boală şi istovire, în rest fiind tulburarea unui tânăr îndrăgostit, ca Nettie – o Nettie ciudat schimbată – să apară printre scurtele vise oglindindu-mi epuizarea cauzată de veghe, spre a-mi domina nefericirea. Îmi dădeam seama, cu o exagerată limpezime, de intensitatea cu care îi simţeam farmecul fizic, de toată gingăşia şi frumuseţea ei; ea era stăpână pe o întreagă gamă a dorinţelor şi mândriei mele. Trupul ei era onoarea mea cea mai de preţ. Pierderea ei nu însemna numai o pagubă, ci şi o dezonoare. Ea simboliza Viaţa şi tot ce-mi era refuzat; îşi bătea joc de mine ca de o creatură sortită eşecului şi înfrângerii. Spiritul meu se înălţa spre ea, dar, deodată mi-am simţit vânătaia de sub falcă încingându-se de o căldură surdă şi m-am rostogolit din nou în noroi, la picioarele rivalilor mei.

Erau clipe când mă aflam aproape de nebunie, scrâşnind din dinţi, înfigându-mi unghiile în mâini şi încetând să mai blestem sau să strig numai pentru că nu-mi ajungeau cuvintele. Iar odată, în zori, m-am sculat din pat, aşezându-mă în faţa oglinzii, cu revolverul încărcat în mână. În cele din urmă m-am ridicat şi l-am pus cu grijă

într-un sertar, încuindu-l acolo – inaccesibil vreunui impuls nestăpânit. După aceea am dormit un timp.

Asemenea nopţi nu erau deloc neobişnuite în acea ordine de demult a lumii. Nu exista oraş, sau noapte de-a lungul întregului an, în care printre cei ce dormeau să nu fie alţii în stare de veghe, sondând adâncimile mâniei şi suferinţei. Nenumărate mii de oameni, bolnavi, nenorociţi, agonizând aproape în pragul demenţei, erau, fiecare, centrul unui univers întunecat şi pierdut…

Ziua următoare mi-am petrecut-o într-o letargie sumbră.

Intenţionasem să merg în ziua aceea la Checkshill, însă glezna învineţită mi se umflase prea tare pentru a mai putea face acest efort. Am stat acasă, în bucătăria de la subsol, prost luminată, cu piciorul bandajat, meditând posomorât şi citind. Biata mama stătea tot timpul în preajma mea, urmărindu-mă cu ochii ei căprui, surprinsă de neagra mea tăcere, de preocupările ce-mi încreţeau fruntea. Nu-i spusesem din ce pricină aveam glezna învineţită şi hainele pline de noroi. Pe acestea mi le periase dimineaţa, înainte de a mă scula eu.

Ei bine! Acum, mamele nu mai sunt tratate în felul ăsta, ceea ce ar trebui să fie o mângâiere pentru mine. Mă întreb dacă aţi fi în stare să vă imaginaţi camera aceea întunecoasă, murdară, dezordonată, cu masa ei goală, de scândură de brad, cu tapetul zdrenţuit, tigăile şi ceainicul de pe soba îngustă, ieftină, dar departe de a fi economică, cenuşa de sub cămin, grătarul de oţel cu pete de rugină pe care mi se odihneau picioarele bandajate; mă întreb cât de aproape de adevăr v-aţi putea imagina adolescentul cu faţa palidă şi încruntată, neras şi fără guler, şezând în scaunul stil Windsor şi mica bătrânică timidă, veştedă, devotată, învârtindu-se în jurul meu şi privindu-mă cu dragoste pe sub pleoapele-i zbârcite…

Înainte de prânz, când a ieşit să cumpere zarzavaturi, mi-a adus un ziar de o jumătate de penny. Era unul ca acesta de pe masa mea, atâta doar că exemplarul pe care-l citeam atunci era încă umed, cum ieşise de sub tipar, spre deosebire de cele de aici, atât de scorojite şi fragile, gata să se rupă la o simplă atingere. Am un exemplar tocmai al numărului pe care l-am citit în dimineaţa aceea; se intitula cu emfază „New Paper", Gazeta Nouă, însă toată lumea îl cumpăra poreclindu-l „răcnetul". Era plin de ştiri senzaţionale sub titluri şi mai senzaţionale, atât de uluitoare încât pentru un timp m-am trezit din meditaţia mea

egoistă la interese mai largi. Se părea că Germania şi Anglia erau în pragul războiului. Dintre toate fenomenele iraţionale, monstruoase din trecut, războiul era, hotărât, cea mai impresionantă demenţă. Poate că în realitate era cu mult mai puţin vătămător decât alte rele în aparenţă mai paşnice, ca de exemplu consimţământul general de care se bucură proprietatea privată asupra pământului, însă consecinţele lui nefaste erau atât de vizibile încât te cutremurau chiar şi în acele zile de confuzie sufocantă. Nu se poate concepe niciun temei care să justifice războiul modern. Nu avea alt rezultat decât masacrarea şi schilodirea unei mulţimi de oameni, distrugerea unor imense cantităţi de materiale, irosirea a nenumărate energii. În vremurile de demult, războaiele purtate între naţiunile barbare şi sălbatice schimbau cel puţin faţa Pământului; te declarai un trib superior ca putere fizică şi disciplină, demonstrai acest lucru asupra vecinilor tăi, în caz de reuşită luându-le pământul şi femeile pentru a-ţi perpetua şi creşte supremaţia. Războiul modern nu schimba nimic, decât culoarea hărţilor, desenul timbrelor poştale, relaţiile dintre o mână de indivizi care ieşeau din anonimat cu totul întâmplător. Într-una din aceste ultime crize de epilepsie internaţională, Anglia, cu multă poezie proastă, dizenterie şi câteva sute de morţi pe câmpul de bătaie, a cucerit burii din Africa de Sud, la un preţ global de aproximativ trei mii de lire pe cap de locuitor – ar fi putut cumpăra în întregime acea absurdă imitaţie a unei naţiuni plătind doar a zecea parte din această sumă – şi, exceptând unele substituiri de personalităţi, un grup de funcţionari corupţi cu altul etc, schimbarea a fost de o însemnătate cu totul neglijabilă. (Doar un tânăr dezaxat din Austria şi-a pus capăt zilelor, atunci când, în cele din urmă, Transvaalul a încetat de a mai fi o „naţiune”). După ce totul se sfârşise, oamenii au revăzut teatrul de război şi au găsit omenirea neschimbată, în afara unei sărăciri generale, a unui stoc nelimitat de cutii de alimente goale, sârmă ghimpată, şi cutii de cartuşe, reluându-şi cu o uşoară nedumerire toate vechile obiceiuri şi neînţelegeri, negrul tot în kraalul lui sărăcăcios, albul în căsuţa urâtă şi prost amenajată…

Dar noi, în Anglia, vedeam toate aceste lucruri, sau dimpotrivă, nu le vedeam, într-o lumină delirantă, prin mirajul ziarului „New Paper”. Toată adolescenţa mea, de la paisprezece până la şaptesprezece ani, a fost însoţită de muzica acelei zădărnicii cu

rezonanţe monstruoase, de aclamaţiile, îngrijorările, cântecele şi fluturarea drapelelor, de greşelile generalului Buller şi eroismul glorios al lui de Wet – care scăpa *întotdeauna*; aceasta era marea calitate a eroicului de Wet – şi niciodată nu ne-a venit în minte gândul că totalul populaţiei împotriva căreia luptam nu atingea nici măcar jumătate din numărul acelora care duceau o viaţă strâmtorată şi lipsită de demnitate în perimetrul celor Patru Oraşe.

Dar, înainte şi după acel conflict al neroziei, luă fiinţă, definindu-se încet şi pe tăcute, ca ceva inevitabil, scăpând uneori atenţiei, numai pentru a reapare şi mai accentuat, căpătând câteodată, fulgerător, o expresie decisivă, răsunătoare, sau alteori infiltrându-se şi cuprinzând o nouă regiune a gândirii, antagonismul dintre Germania şi Anglia.

Când mă gândesc la proporţia tot mai mare de cititori aparţinând întru totul noii orânduiri, care cresc acum, când amintirile despre lumea de demult s-au şters aproape, îmi vine foarte greu să scriu despre acele confuzii de neînţeles, cu totul fireşti atunci, pentru părinţii lor. Într-o parte eram noi, englezii, patruzeci şi unu de milioane de oameni fără niciun ideal, într-o dezordine economică şi morală de nedescris, fără a avea curajul sau inteligenţa de a îmbunătăţi această situaţie la care cei mai mulţi dintre noi abia îndrăzneam să ne gândim, şi cu toate problemele noastre încâlcite în mod dezastruos, cu încurcăturile total diferite ale altor trei sute cincizeci de milioane de persoane răspândite pe glob, iar de cealaltă parte se găseau, împotriva noastră, germanii, cincizeci şi şase de milioane într-un haos cu nimic mai prejos decât al nostru; şi apoi mai erau acele mici creaturi guralive care scriau cărţi, dirijau ziare, sau ţineau conferinţe, pretinzându-se a fi, în acele timpuri de demenţă mondială, sufletul naţional. În ambele ţări, aceştia îşi îndemnau de zor cele două popoare, cu un soi de unanimitate infernală şi de cele mai multe ori convingându-le cu succes să-şi irosească toată bruma de zestre comună, neîndestulătoare, de energie materială, morală şi intelectuală într-un război distrugător. Şi – trebuie să vă spun aceste lucruri, chiar dacă nu mă veţi crede, deoarece au o foarte mare importanţă pentru istorisirea mea – nu exista niciun om pe lume care să poată arăta concret vreun beneficiu permanent şi real, ceva, orice, care să despăgubească într-o măsură oricât de mică pierderile şi răul atât de evident care ar fi rezultat

dintr-un război între Anglia şi Germania, oricare ar fi fost sfârşitul lui, indiferent dacă Anglia ar fi zdrobit Germania, sau, dimpotrivă, ar fi fost la rândul ei copleşită şi învinsă.

Războiul era, de fapt, o imensă obsesie iraţională, de un ciudat paralelism în macrocosmosul naţiunii cu furia şi gelozia egoistă de care era stăpânit microcosmosul meu individual. El arăta măsura în care inteligenţa era dominată de emoţie, moştenirea de patimă nestăvilită pe care am primit-o de la fiara din care ne tragem. Întocmai ca mine, care devenisem sclavul propriei mele descoperiri şi furii şi umblam de colo-colo cu un revolver încărcat asupra mea, căutând să comit crime imprecise, imaginare, tot aşa aceste două naţiuni străbăteau pământul în lung şi în lat, într-o stare de exaltare şi confuzie, cu vase încărcate şi armate pregătite la îndemână. Numai că nu exista nici măcar o Nettie care să le justifice prostia. De ambele părţi nu era decât o duşmănie închipuită.

Iar presa era principalul instrument folosit pentru a ţine aceste două mulţimi uriaşe de oameni asmuţite una împotriva celeilalte.

Presa – acele ziare care ne par acum atât de stranii – cu titluri ca „Empires", „Nations", „Trusts „şi cu toate celelalte formulări monstruoase, măreţe ale acelor vremuri bizare – era plină de neprevăzut. Apăruse din întâmplare, aşa cum cresc buruienile în grădini părăsite, întocmai cum apăruse toată lumea noastră – deoarece lipsea o Voinţă clară în lume, care să înfăptuiască ceva mai bun. Spre sfârşit această „presă „era aproape în întregime dirijată de nişte tinerei, aparţinând tipului înflăcărat, nu prea inteligent, incapabil de a-şi recunoaşte lipsa de ideal, dedicaţi unor ţeluri lipsite de valoare, plini de trufie şi zel exagerat şi, pentru a înţelege cu adevărat această lume nebună căreia i-a pus capăt cometa, trebuie să reţineţi că asemenea evenimente ciudate se petreceau de fiecare dată, într-un iureş nestăvilit, în perioade caracterizate de multă risipă de energie fără vreun scop anume.

Să vă descriu foarte pe scurt o zi la un ziar.

Imaginaţi-vă în primul rând o clădire proiectată şi ridicată în mare pripă, pe o stradă dosnică din vechea Londră, murdară şi presărată cu hârtii, şi un număr de oameni îmbrăcaţi ponosit, intrând şi ieşind cu iuţeala unui proiectil, iar înăuntrul acestei fabrici închipuiţi-vă grupurile de tipografi lucrând încordat, cu degete

sprintene – tipografii erau întotdeauna zoriţi – mânuindu-şi viguros maşinile de cules litere, turnând în zaţ şi aranjând mase de metal într-un fel de bucătărie infernală, deasupra căreia, într-un stup de cămăruţe puternic luminate, stau şi scriu grăbiţi oameni cu părul în dezordine. Atmosfera pulsează de sunetul telefoanelor şi ţăcănitul acelor de telegraf, de mesageri grăbiţi, e un permanent du-te-vino de oameni înfierbântaţi, care înhaţă şpalturi şi manuscrise. Apoi începe vuietul şi ţăcăneala tot mai accelerată a maşinăriilor, molipsite şi ele, mergând din ce în ce mai repede, zbârnâind şi bubuind – mecanici murdari, care din faşă n-au avut niciodată timp să se spele, aleargă încoace şi încolo cu bidoane de ulei, în timp ce hârtia se deapănă de pe rulouri cu un tremur grăbit. Apoi trebuie să vă imaginaţi sosirea explozivă a patronului într-un automobil rapid, coborând înainte ca maşina să oprească, cu scrisori şi documente strânse în mână, năvălind înăuntru hotărât „să acţioneze „repede şi energic, încurcând de minune pe toată lumea. Văzându-l, chiar şi curierii care aşteaptă se ridică şi încep să alerge de colo-colo. Împestriţaţi această imagine cu conflicte, cu înjurături, cu o totală lipsă de coerenţă.

Poate vă puteţi face o idee despre felul în care toate părţile acestei maşinării complicate, nebuneşti, se ambalau isteric, cu precipitare şi agitaţie crescândă, în timp ce noaptea se apropia de sfârşit. În cele din urmă, singurele care par a se mişca încet în toată clădirea aceasta mistuitoare şi vibrantă sunt arătătoarele ceasornicului.

Încetul cu încetul, ziarul se apropie de momentul publicării, încununarea tuturor acestor agitaţii. Apoi, în primele ore ale dimineţii, pe străzile acum întunecate şi pustii apare un vârtej sălbatic de vehicule şi oameni, se azvârle hârtie la fiecare uşă, teancuri, maldăre, torente de ziare ce sunt imediat înşfăcate şi împrăştiate în ceea ce pare a fi o încăierare generală, spre a fi duse apoi mai departe în iureş şi hărmălaie, spre răsărit, apus, miazănoapte şi miazăzi. Toată atenţia se îndreaptă spre exterior, oamenii din căruţe pleacă acasă, tipografii se răspândesc căscând, presele zgomotoase se domolesc. Ziarul a ieşit. După apariţie urmează distribuirea; să urmărim deci teancurile.

Imaginea se împrăştie. Se văd pachete năpustindu-se în gări, prinzând trenuri în ultimul moment; gonind pe drumul lor, se desfac în pachete mai mici, azvârlite apoi cu o punctualitate înverşunată pe

peroane; pretutindeni pachetele se împart în altele şi mai mici, pacheţele ce se trimit în direcţii diferite, apoi în ziare separate şi, astfel, zorii zilei trec neobservaţi în mijlocul atâtor alergături şi strigăte ale vânzătorilor de ziare, care aruncă exemplarele prin deschizăturile cutiilor de scrisori, sau prin geamuri întredeschise, sau le aşază pe standuri. Pentru câteva ore, trebuie să vă imaginaţi ţara întreagă presărată cu ziare albe, foşnitoare – reclame vociferând pretutindeni minciuna grăbită a zilei; bărbaţi şi femei în trenuri, bărbaţi şi femei mâncând şi citind, bărbaţi în faţa căminului din camera de lucru, oameni citind în pat, mame, fii şi fiice aşteptând să termine tata – milioane de oameni răspândiţi, citind – citind grăbiţi – ori aşteptând cu înfrigurare să citească. E tocmai ca şi cum această spumă albă de ziare ar fi împrăştiată pe toată suprafaţa Pământului de un jet năvalnic…

Apoi, ştiţi, ea dispărea surprinzător, dispărea cu desăvârşire, topindu-se asemeni spumei pe o plajă de nisip.

Absurd! Totul era un paroxism zgomotos al prostiei, o frământare fără rost, o absurditate fără sens şi o irosire de energie fără nicio semnificaţie.

Una din aceste fărâme albe era ziarul pe care-l ţineam în mâini în timp ce stăteam cu piciorul bandajat, aşezat pe grătarul de oţel din bucătăria întunecoasă de la subsol, trezit de-a binelea din încurcăturile mele personale de nişte titluri stridente. Mama şedea, cu mânecile suflecate pe braţele-i subţiri ca nişte frânghii, curăţând cartofi pe când eu citeam.

Acel ziar era un germene din valul de boală ce se abătuse asupra unui organism. Iar eu, o părticică în marele trup amorf al comunităţii engleze, unul din patruzeci şi unu de milioane de asemenea corpuscule şi, în ciuda tuturor preocupărilor mele, aceste titluri convingătoare, acest ferment al ziarului m-a prins, răscolindu-mă. Pretutindeni, în ţară, în ziua aceea, milioane de oameni citeau la fel ca mine, alergând sub aceeaşi vrajă magnetică – oare cum se spunea? – ah! da – „să înfrunte vrăjmaşul”.

Cometa fusese trecută undeva, în obscuritate, pe contrapagină. Coloana intitulată „Un eminent savant afirmă că va avea loc o ciocnire între cometă şi Pământul nostru. Ce însemnătate are acest lucru? „rămâne necitită. Germania – de obicei îmi imaginam această vicleană

creatură legendară în persoana unui împărat, strâns în corset, cu mustaţa ţeapănă, imagine la care se mai adăugau nişte aripi negre heraldice şi o sabie mare – insultase steagul nostru. Acesta era mesajul din „New Paper „şi monstrul se ridica deasupra mea, ameninţând cu noi nelegiuiri, scuipând în văzul lumii stindardul fără pată a ţării mele. Cineva înălţase un drapel britanic pe malul drept al unui râu tropical de care nu mai auzisem niciodată înainte, iar un ofiţer neamţ beat, dând curs unor instrucţiuni neclare, îl smulsese de acolo. Apoi unul dintre indigenii destul de înstăriţi ai ţării, incontestabil un supus britanic, fusese împuşcat în picior. Însă aceste fapte nu erau prea limpezi. Nimic nu era limpede, decât că nu vom tolera nicio neghiobie din partea Germaniei. Indiferent de ceea ce s-a întâmplat sau nu, noi doream să ni se prezinte scuze, ceea ce, după cât se părea, lor nici prin gând nu le trecea s-o facă.

„ÎN SFÂRŞIT E RĂZBOI?”

Acesta era titlul. Inima tresărea consimţind…

Au fost în ziua aceea ore când uitam cu totul de Nettie, visând bătălii şi victorii, pe uscat şi pe apă, bombardamente de artilerie şi tranşee, mormane de oameni măcelăriţi.

Dar a doua zi dimineaţa am plecat la Checkshill, îmi aduc aminte, într-o ciudată stare de spirit, plin de încredere, uitând de cometă, greve şi războaie.

5.

Trebuie să înţelegeţi că nu aveam un plan stabilit de a comite vreun omor atunci când m-am dus la Checkshill. Nu aveam niciun fel de plan. În capul meu se învălmăşeau intenţii dramatic formulate, scene de ameninţare, demascare şi teroare, însă nu intenţionam să ucid. Revolverul avea menirea să întoarcă împotriva rivalului meu dezavantajul pe care îl aveam ca vârstă şi fizic… Chiar aşa era! Revolverul… am luat revolverul fiindcă îl aveam şi deoarece eram un tânăr nesăbuit şi caraghios. Era dramatic să ai un asemenea obiect asupra ta. Deci, cum spun, nu-mi făcusem niciun plan.

În repetate rânduri, în timpul celui de al doilea drum lung şi obositor spre Checkshill, am fost iluminat de o nouă şi nebunească speranţă. Dimineaţă mă deşteptasem cu nădejdea, poate era ultima urmă neveştejită a unui vis nimicit, că ar mai fi fost totuşi posibil ca Nettie să se înduioşeze, că în inima ei mai avea bunătate faţă de mine,

în ciuda a tot ce-mi imaginam că se întâmplase. Mă gândeam chiar că ar fi posibil ca eu să fi interpretat greşit ceea ce am văzut. Poate că ea va explica totul. Cu toate acestea, revolverul mi se găsea în buzunar.

La început am şchiopătat puţin, însă după vreo două mile glezna mi s-a obişnuit, făcându-mă să uit de ea, şi în restul drumului am mers binişor. Dacă, totuşi, mă înşelam?

Pe când treceam prin parc, mai meditam asupra acestui lucru. La marginea păşunii de lângă căsuţa paznicului, nişte zambile albastre, întârziate, mi-au reamintit timpul când le culegeam împreună, Nettie şi cu mine. Părea de necrezut să ne fi despărţit pentru totdeauna. Un val de tandreţe năvăli asupra mea, copleşindu-mă în timp ce treceam prin vâlcea, spre tufele de ilice. Dar acolo, dulcea Nettie a dragostei mele adolescentine se estompă, în gândurile mele apărând Nettie cea nouă, a dorinţei, şi bărbatul pe care îl întâlnisem în noaptea aceea cu lună, ţelul precis şi fierbinte care ţâşnise atât de limpede din învolburarea mea primă văratică, şi sufletul mi se înnegri ca noaptea.

Am traversat pădurea de fagi, venind spre parc cu o inimă hotărâtă şi îndurerată. Când am ajuns la uşa verde din zidul parcului, am fost cuprins pentru un timp de un tremur atât de violent, încât nu puteam apuca zăvorul să-l ridic, nemaiavând niciun fel de îndoială asupra felului cum se vor termina toate acestea. Tremurul fu urmat de paloare şi de o senzaţie de frig, de un sentiment de autocompătimire. Nu mă aşteptam să mă trezesc strâmbându-mă şi să-mi simt obrajii umezi; de aceea m-am lăsat cu totul în voia unui sălbatic acces de plâns. Trebuia să-mi trag sufletul măcar o clipă, înainte de a săvârşi ceva… Am plecat de lângă poartă, împleticindu-mă câţiva paşi, plângând cu suspine, m-am aşezat mai la o parte, între tufişurile de ferigă, calmându-mă din nou. Am zăcut acolo un timp. Aproape că-mi venea să renunţ, dar apoi emoţia mi-a trecut, ca umbra unui nor, şi am păşit foarte stăpân pe mine în parc.

Prin uşa deschisă a uneia dintre sere l-am zărit pe bătrânul Stuart. Stătea rezemat de un raft cu flori, cu mâinile în buzunar, atât de adâncit în gânduri încât nici nu mă observă…

Am şovăit o clipă, apoi m-am îndreptat încet spre casă. Simţeam că ceva era neobişnuit, dar nu puteam spune la început ce anume. Una din ferestrele dormitorului era deschisă, iar storul de obicei ridicat avea acum bara de sus, de aramă, în parte desprinsă, căzând oblic de-a

curmezişul spaţiului gol. Părea neglijent şi neobişnuit, pentru că de obicei în casă totul era aranjat cu foarte multă grijă.

Uşa era larg deschisă şi… nicio mişcare. Însă o stivă de trei farfurii murdare, cu cuţitele şi furculiţele folosite pe ele, aşezată pe unul din scaunele holului – era aproximativ două şi jumătate după-amiază – dădeau acestui antreu, de obicei ordonat, o înfăţişare ciudată. Am intrat în hol, m-am uitat în fiecare cameră, şovăind.

Apoi am apucat energic ciocănaşul de la uşă şi l-am lovit cu putere, adăugând un „Hello „prietenos.

Un timp nu mi-a răspuns nimeni şi am rămas în aşteptare, ascultând, cu degetele lipite de revolver. La etaj cineva a început să se mişte îndată, apoi s-a făcut din nou linişte. Se părea că tensiunea aşteptării îmi liniştea nervii.

Pusesem pentru a doua oară mâna pe ciocănaş, când apăru în uşă Puss.

Pentru o clipă am rămas cu ochii pironiţi unul la altul, fără să vorbim. Părul îi era în dezordine, faţa murdară, pătată de lacrimi şi roşie pe alocuri. Văzându-mă, pe chip i se aşternu o expresie de totală uluire. Credeam că era gata să-mi spună ceva, apoi o zbughi din nou afară din casă.

— Hei, Puss! am strigat. Puss!

Am alergat după ea.

— Puss! Ce s-a întâmplat? Unde e Nettie?

Dispăru după colţul casei.

Am ezitat nedumerit, neştiind dacă s-o urmez sau nu. Ce însemnau toate acestea? apoi am auzit pe cineva sus.

— Willie! răsună strigătul doamnei Stuart. Tu eşti?

— Da, am răspuns. Unde-s ceilalţi? Unde e Nettie? Vreau să vorbesc cu ea.

N-a răspuns, dar i-am auzit rochia foşnind în timp ce se mişca. Socoteam că se află în holul etajului.

M-am oprit la picioarele scărilor, aşteptând să apară şi să coboare.

Pe neaşteptate se auzi un sunet ciudat, o precipitare de sunete, o învălmăşeală de cuvinte grăbite, confuze şi nedesluşite, scoase din gâtlej pe o notă de suferinţă, care în cele din urmă înecă cu totul cuvintele, sfârşindu-se într-un bocet. În afara faptului că venea din

gâtlejul unei femei, era exact sunetul îngăimat de un copil supărat. „Nu pot", spuse, „nu pot", şi asta a fost tot ce am putut distinge. Pentru urechile mele era sunetul cel mai ciudat care ar fi putut veni din partea unei femei micuţe şi binevoitoare, cu suflet de mamă, la care mă gândisem întotdeauna mai ales ca la o specialistă fără pereche în pregătirea prăjiturilor. Eram speriat. Am urcat imediat scările, într-o stare de panică fără margini, şi am găsit-o acolo, pe interval, aplecată peste scrinul de lângă uşa dormitorului ei, vărsând lacrimi amare. Nu mai auzisem niciodată un asemenea plânset. O şuviţă groasă de păr negru i se desfăcuse şi îi atârna unduind pe spate; niciodată până atunci nu observasem că avea fire albe.

În timp ce urcam, vocea i se ridică din nou. „Oh, să trebuiască să-ţi spun asta, Willie! Să ajung să-ţi spun asta! „Îşi lăsă iarăşi capul în piept şi un alt val de lacrimi luă cu sine toate cuvintele care au urmat.

N-am spus nimic, eram prea uluit; însă m-am apropiat mai mult de ea şi am aşteptat…

N-am mai întâlnit niciodată un plânset asemănător; batista din care picurau lacrimi îmi stăruie şi astăzi în minte.

— Să mai trăiesc să văd şi ziua asta! gemu ea. Mai bine aş fi văzut-o de o mie de ori moartă la picioarele mele…

Începeam să înţeleg.

— Doamnă Stuart, am spus, dregându-mi glasul. Ce s-a întâmplat cu Nettie?

— Să apuc să trăiesc ziua asta! spuse ea drept răspuns.

Am aşteptat până ce s-a potolit.

A urmat un moment de acalmie. Uitasem de arma din buzunar. N-am spus nimic, apoi, deodată, femeia se ridică dreaptă în faţa mea, ştergându-şi ochii umflaţi.

— Willie, spuse, înghiţindu-şi lacrimile, s-a dus!

— Nettie?

— S-a dus!… A fugit… A fugit de acasă. Oh, Willie, Willie! Ce ruşine! Ce păcat şi ce ruşine!

Se aruncă pe umărul meu, agăţându-se de mine şi începu din nou să dorească să-şi vadă fata moartă la picioarele noastre.

— Liniştiţi-vă, nu mai plângeţi, am spus tremurând din tot corpul. Unde s-a dus? am întrebat cu toată blândeţea de care eram în stare.

Dar pentru moment era preocupată de propria ei durere şi trebuia s-o sprijin şi s-o mângâi, în timp ce în suflet mi se cuibărise deznădejdea hotărârii finale.

— Unde s-a dus? am întrebat pentru a patra oară.

— Nu ştiu… nu ştim. Şi, oh, Willie, a plecat ieri dimineaţa! I-am zis: „Nettie", i-am zis, „eşti grozav de dichisită pentru o vizită de dimineaţă". „Haine frumoase pentru o zi frumoasă", a răspuns şi acestea au fost ultimele cuvinte pe care mi le-a adresat… Willie!… Copilul pe care l-am crescut la pieptul meu!

— Bine, bine. Dar unde s-a dus? am întrebat.

Îşi continuă povestea, printre suspine, cu un fel de grabă întreruptă:

— A ieşit, voioasă şi strălucitoare, din casa asta, pentru totdeauna. Zâmbea, Willie… ca şi cum ar fi fost bucuroasă că se duce. („Bucuroasă că se duce", repetară ca un ecou, buzele mele mute.) „Eşti tare dichisită pentru dimineaţă", am spus, „eşti teribil de gătită". „Lasă fata să fie frumoasă", zice taică-său, „cât e tânără! „Şi ea avea pe undeva, ascuns, un pachet cu lucrurile ei, să şi-l ia, şi pleca din casa asta pentru totdeauna!

Se linişti.

— Să fie fata frumoasă, cât e tânără, repetă ea. Lasă să fie frumoasă, cât timp e tânără… Oh! cum de mai putem trăi, Willie?… El nu se arată, dar e ca un animal lovit. E rănit până în străfundul sufletului. Ea a fost întotdeauna preferata lui. N-a iubit-o niciodată pe Puss, aşa cum a iubit-o pe ea. Şi ea l-a rănit…

— Unde s-a dus? am revenit în cele din urmă tot la asta.

— Nu ştiu. Îşi lasă neamul ei, se lasă în seama… Oh, Willie, asta mă va sfârşi! Aş vrea să zacă cu mine în mormânt.

— Dar – mi-am umezit buzele şi am spus încet – poate că s-a dus să se mărite.

— O, dacă ar fi aşa! M-am rugat lui Dumnezeu să fie aşa, Willie. Mă rog să-i fie milă de ea – lui, vreau să spun, celui cu care s-a dus.

Am tresărit:

— Cine-i?

— În scrisoarea ei spune că e un domn. Chiar aşa a spus, că e un gentleman.

— În scrisoarea ei? A scris? Pot să-i văd scrisoarea?

— A luat-o tatăl ei.

— Dar dacă scrie… Când a scris?

— Am primit-o azi-dimineaţă.

— Dar de unde a fost trimisă? Se poate afla…

— N-a scris. A spus că e fericită. A spus că dragostea te ia ca o furtună…

— La naiba! Unde e scrisoarea? S-o văd. Cât despre domnul acela…

Mă privi ţintă.

— Ştiţi cine este.

— Willie! protestă ea.

— Ştiţi cine este, indiferent dacă v-a spus sau nu.

Ochii ei tăgăduiau mut, fără convingere.

— Tânărul Verrall?

Nu răspunse.

— Tot ce am putut face pentru tine, Willie, începu ea îndată.

— E tânărul Verrall? am insistat.

Pentru o clipă, poate, am stat faţă în faţă, înţelegându-ne perfect… Apoi se lăsă pe scrin cu un zgomot surd, luându-şi batista udă de lacrimi şi mi-am dat seama că urmărea un refugiu din faţa ochilor mei neîndurători.

Mila mea pentru ea se risipi. Ştia că era fiul stăpânei ei la fel de bine ca mine! Şi ştia mai de mult, simţise.

M-am învârtit în jurul ei o clipă, bolnav de un dezgust neaşteptat. Brusc, mi-am adus aminte de bătrânul Stuart, aflat afară, în seră, şi m-am întors, coborând scările.

Mi-am mai ridicat o singură dată privirile, s-o văd pe doamna Stuart, cu umerii căzuţi, târându-se istovită spre camera ei.

6.

Bătrânul Stuart era într-o stare jalnică.

L-am găsit, tot înlemnit, în sera în care îl văzusem la început. N-a făcut nicio mişcare când m-am apropiat de el; îmi aruncă o căutătură fugară, apoi privi din nou, încruntat, cu ochii pierduţi, ghivecele de flori din faţa lui.

— O, Willie, spuse, asta e o zi neagră pentru noi toţi.

— Ce aveţi de gând să faceţi? am întrebat.

— Nevastă-mea e atât de mâhnită, spuse, am ieşit aici.

— Ce aveţi de gând să faceţi?

— Ce poate face un om în asemenea situaţie?

— Faceţi ceva! am strigat, de ce nu… Faceţi ceva!

— S-ar cădea s-o ia de nevastă, zise.

— Pe toţi sfinţii, da! am strigat. Oricum, e obligat s-o facă.

— Aşa s-ar cădea. E… e cumplit. Dar ce pot eu să fac? Dacă nu vrea s-o ia? Mai mult ca sigur că n-o să vrea. Ce se întâmplă atunci?

Îşi lăsă capul în jos, cu o disperare şi mai mare.

— Uite casa aceasta, spuse, căutând o motivare meschină. Am trăit aici toată viaţa, s-ar putea spune… Să plecăm de aici… La vârsta mea… Nu pot muri într-o magherniţă.

Un timp am stat în faţa lui, întrebându-mă ce gânduri s-ar putea ascunde în dosul acestor frânturi de cuvinte. Mi se părea dezgustătoare această letargie şi mentalitatea vag formulată pe care o dezvăluiau cuvintele sale.

— Aveţi scrisoarea ei? am întrebat pe neaşteptate.

Îşi vârî mâna în buzunarul hainei, stătu nemişcat cam vreo zece secunde, apoi îşi reveni şi îmi arătă scrisoarea. O scoase din plic cu stângăcie şi mi-o întinse tăcut.

— Ce-i cu tine? strigă, privindu-mă pentru prima oară, ce ai păţit la bărbie, Willie?

— Nu-i nimic, am spus. E o zgârietură; şi am deschis scrisoarea.

Era scrisă pe o hârtie fină, de nuanţă verzuie, conţinând mai mult chiar ca de obicei banalităţi în genul lui Nettie şi dovedind imperfecţiunea modului ei de exprimare. Literele nu trădau nicio urmă de emoţie; erau rotunde, drepte şi clare, de parcă ar fi fost scrise într-o oră de caligrafie. Scrisorile îi erau întotdeauna ca nişte măşti aplicate pe faţă; ele cădeau asemenea unor cortine peste farmecul schimbător al chipului ei, citindu-le îi uitai cu totul sunetul vocii cristaline, erai confruntat cu ceva stereotip, greu de înţeles, care în mod misterios punea stăpânire pe inima şi mândria ta. Ce era în scrisoarea aceea?…

„*DRAGĂ MAMĂ*.

Te rog nu fi supărată din cauza plecării mele. *Sunt undeva în siguranţă*, *cu cineva care ţine la mine foarte mult*. *Îmi pare rău pentru voi*, *dar se pare că aşa trebuia să fie*. *Dragostea este un lucru foarte serios şi pune stăpânire pe tine aşa cum nici nu te aştepţi*. *Să nu credeţi că-mi este ruşine de ceea ce am făcut*, *mă mândresc cu dragostea mea şi*

nu trebuie să vă faceţi prea multe griji din cauza mea. Sunt foarte, foarte fericită (puternic subliniat).

Multă dragoste lui Tata şi lui Puss.

A ta iubitoare

NETTIE".

Ah, acel mic document caraghios! Acum îl pot vedea aşa cum era în realitate, o simplă copilărie, însă atunci l-am citit torturat de o furie înăbuşită. Mă scufunda într-o prăpastie a ruşinii fără speranţă; se părea că pentru mine nu mai rămânea mândrie în viaţă până ce nu mă răzbunam. Priveam ţintă la literele acelea rotunjite, drepte, fără să îndrăznesc să vorbesc sau să mă mişc. În cele din urmă, m-am uitat pe furiş la Stuart.

Ţinea plicul în mână, privind cu atenţie ştampila poştală dintre degetele lui mari, bătătorite.

— Nici nu-ţi poţi da seama unde se află, zise întorcând scrisoarea pe faţă şi pe dos, fără speranţă, apoi renunţă. E greu pentru noi, Willie. Iată, n-avea nimic de ce să se plângă; era răsfăţata noastră. N-o puneam nici măcar la treabă în casă. Şi ea ne lasă şi pleacă, întocmai ca o pasăre ce a învăţat să zboare. Nu poate avea *încredere* în noi, asta e ceea ce mă dă gata. Se lasă la cheremul… Dar mai apoi? Ce o să se întâmple cu ea?

— Ce se va întâmpla cu el?

Clătină din cap pentru a arăta că problema îl depăşeşte.

— Veţi merge după ea, am spus pe acelaşi ton; îl veţi sili s-o ia în căsătorie?

— Unde să mă duc? întrebă deznădăjduit şi îmi arătă cu un gest plicul. Şi ce aş putea face? Chiar dacă aş şti… Cum aş putea lăsa parcul?

— Dumnezeule mare, am strigat, să nu laşi parcul ăsta! E onoarea dumitale în joc, omule! Dacă ar fi fost fiica mea – dacă ar fi fata mea – aş sfâşia lumea în bucăţi!… M-am înecat. Ai de gând să tolerezi una ca asta?

— Ce pot face?

— Fă-l s-o ia de nevastă! Biciuieşte-l! Biciuieşte-l, îţi spun! Eu l-aş strânge de gât!

Îşi scărpină încet obrazul păros, deschise gura şi clătină din cap. Apoi spuse, cu o insuportabilă notă de înţelepciune supusă şi blajină:

— Oamenii de felul nostru, Willie, nu pot face astfel de lucruri.

Aproape turbam de furie. Eram cuprins de un impuls sălbatic de a-l lovi în faţă. Odată, pe când eram copil, s-a întâmplat să dau de o pasăre sfârtecată îngrozitor de o pisică şi am omorât-o înnebunit de oroare şi de milă. Mă stăpânea un val de emoţie asemănătoare acum, văzând cum se zvârcolea în pulbere, în faţa mea, acest suflet mutilat, copleşit de ruşine. Apoi am considerat că el nu mai putea hotărî în acest caz.

— Pot să văd? am întrebat.

Mi-a întins plicul şovăind.

— Iată-l, zise, arătându-l cu degetul aspru de grădinar. I.A.P.A.M.P. Ce înţelegi din toate acestea?

Am luat plicul în mână. Timbrul care se lipea în mod obişnuit în acele zile era acoperit de o ştampilă circulară cu numele oficiului de plecare şi data. Ştampila fusese presată prea uşor sau fără suficientă cerneală şi jumătate din literele numelui nu lăsaseră urme. Am putut distinge…

IAP AMP

şi dedesubt, foarte slab, D.S.O.

Am ghicit numele numaidecât, într-o străfulgerare a intuiţiei. Era Shaphambury. Chiar spaţiile goale îmi sugeraseră cuvântul în minte. Poate într-un fel de semivizibilitate mai erau acolo şi alte litere la care te-ai fi putut gândi. Era o localitate undeva pe coasta de est, ştiam asta, în Norfolk sau Suffolk.

— Asta-i bună! am strigat – şi m-am oprit.

Ce rost avea să-i spun.

Bătrânul Stuart mă privi o clipă pătrunzător, aş putea spune, aproape cu teamă.

— L-ai descifrat cumva? a spus.

Shaphambury – trebuia să ţin minte.

— Crezi că l-ai descifrat? spuse.

I-am înapoiat plicul.

— O clipă am crezut că ar putea fi Hampton, am zis.

— Hampton, repetă el. Hampton. Cum ai putut ajunge la Hampton? întoarse plicul în mână. H.A.M. – ce să-ţi spun, Willie, nu te pricepi nici cât mine!

Puse iarăşi scrisoarea în plic, apoi, îndreptându-şi spatele, o vârî în buzunarul hainei.

Nu voiam să risc nimic în această afacere. Am scos un capăt de creion din buzunarul vestei, m-am întors puţin într-o parte şi am scris foarte repede „Shaphambury „pe manşeta destrămată şi cam murdară a cămăşii.

— Bine, am spus, cu aerul că n-am făcut nimic demn de luat în seamă.

M-am întors spre el, făcând o observaţie lipsită de importanţă, am uitat ce anume.

Oricum, n-am apucat să termin această remarcă nedefinită, abia începută.

Ridicându-mi privirea, am descoperit o a treia persoană ce aştepta în uşa serei.

7.

Era bătrâna doamnă Verrall.

Mă întreb dacă vă pot împărtăşi impresia pe care o lăsa persoana ei. Era o doamnă scundă, în vârstă, cu un păr neobişnuit de deschis, de culoarea cânepii; trăsăturile ei uşor acviline exprimau aroganţa rangului şi era îmbrăcată luxos. Aş vrea să subliniez acest „îmbrăcată luxos", sau să cer să mi se tipărească aceste cuvinte cu vechi litere înflorite, englezeşti sau gotice. Astăzi nimeni nu poartă haine chiar atât de bogate cum purta ea, niciun om, bătrân sau tânăr, nu-şi mai permite o somptuozitate atât de simplă, şi totuşi atât de desăvârşită. Nu trebuie să vă imaginaţi nicio extravaganţă a croielii, sau vreo frumuseţe ori bogăţie a culorii. Culorile predominante erau negrul şi cafeniul, de nuanţa blănurilor, iar efectul de bogăţie se datora în întregime scumpetei extreme a materialelor întrebuinţate. Avea preferinţă pentru brocarturile de mătase cu desene bogate şi complicate, dantelă neagră de foarte mare valoare peste atlas crem sau purpuriu, garnituri complicate prin care se încolăceau fire şi panglici de catifea şi, iarna, blănuri rare. Mănuşile i se asortau de minune, şi mica sa persoană era împodobită cu lanţuri de aur, cu şiraguri de perle într-o risipă ostentativă şi un mare număr de brăţări. Erai forţat să simţi că cel mai neînsemnat articol pe care-l purta costa mai mult decât toată garderoba unei duzini de fete ca Nettie; pălărioara ei se întrecea în valoare cu rubinele. Bogăţia era prima impresie cu care aş vrea să rămâneţi în legătură cu această bătrână doamnă, iar a doua calitate – curăţenia. Simţeai că bătrâna doamnă Verrall era de o

curăţenie perfectă. Dacă ai fi fiert-o pe biata şi iubita mea mamă în sodă timp de o lună, tot n-ai fi putut-o face să fie atât de curată cum era în mod constant şi vizibil doamna Verrall. Şi, străbătându-i toată fiinţa, cea de a treia calitate a ei: încrederea deplină în subordonarea respectuoasă a celor din jur faţă de ea.

În ziua aceea era palidă, cu respiraţia întretăiată, însă fără să fi pierdut nimic din absoluta sa încredere în sine şi mie îmi era limpede că venise să-l descoase pe Stuart în legătură cu izbucnirea pasională care aruncase o punte peste prăpastia dintre familiile lor.

Şi iată că mă trezesc scriind într-o limbă de neînţeles pentru cititorii mei mai tineri. Voi, cei care cunoaşteţi numai lumea care a urmat Marii Schimbări, veţi găsi de neconceput multe lucruri din cele povestite aici. În aceste probleme nu pot apela la vechile ziare, aşa cum am făcut-o în privinţa altor confirmări; erau lucruri despre care nu scria nimeni, deoarece fiecare le înţelegea şi fiecare luase o atitudine. Existau în America şi Anglia, şi de fapt în toată lumea, două mari diviziuni neoficiale ale fiinţelor umane – cei care trăiau în siguranţă şi cei care trăiau în nesiguranţă. Nu exista şi nici nu existase vreodată în aceste două ţări o nobilime – a fost şi rămâne o eroare generală credinţa că lorzii englezi erau nobili; nici după lege şi nici după datină nu existau familii nobile şi lipsea cu desăvârşire elevaţia spirituală ce putea fi găsită în Rusia, de exemplu, la nobilimea săracă. Demnitatea de lord era o posesiune ereditară care, la fel ca şi pământul familiei, privea numai pe primul născut al unei case; nu emana niciun lustru de *noblesse oblige*. Restul oamenilor erau, după lege şi practică, oameni de rând – iar în America toţi erau de rând. Dar prin dispariţia obligaţiilor feudale şi printr-o desăvârşită lipsă de previziune politică, în America întinse proprietăţi deveniseră artificial stabile în mâinile unei mici minorităţi, căreia trebuia să-i fie ipotecate toate întreprinderile publice şi particulare, minoritate strâns unită nu prin vreo tradiţie nobiliară, ci datorită unor interese comune şi aceleiaşi dorinţe de a trăi pe picior mare. Era o clasă fără graniţe bine definite; individualităţi viguroase, prin metode de cele mai multe ori violente şi dubioase, îşi croiau mereu drum din sărăcie spre rândurile celor bogaţi şi invers, fii şi fiice de oameni înstăriţi, prin căsătorii cu cei săraci ori prin risipă nebunească sau vicii oribile, se scufundau în viaţa de griji şi nevoi, în existenţa obişnuită a oamenilor. Restul populaţiei era fără pământ şi,

dincolo de faptul că munceau direct sau indirect pentru cei Bogaţi, n-aveau niciun alt drept legal la existenţă. Şi era atât de mare lipsa de adâncime a gândirii, egotismul sufocant al tuturor simţămintelor noastre din acele Ultime Zile, încât foarte puţini din rândul Bogaţilor se îndoiau câtuşi de puţin că aceasta ar fi ordinea firească şi singura posibilă a lumii.

Ceea ce vă descriu aici este viaţa Săracilor în lumea aceea veche şi nădăjduiesc să vă pot reda ceva din amărăciunea şi deznădejdea ei, însă nu trebuie să credeţi că Bogaţii trăiau într-o fericire paradiziacă. Prăpastia sărăciei se făcea simţită, chiar dacă nu era înţeleasă. Viaţa din jurul lor era urâtă; nu puteai scăpa de priveliştea caselor mizerabile şi respingătoare, a oamenilor prost îmbrăcaţi, de strigătele vulgare ale negustorilor de mărfuri ieftine. Undeva, în subconştientul lor, exista un sentiment de neliniște; nu numai că nu aveau idei clare privitoare la economia socială, ci dovedeau şi o instinctivă lipsă de înclinaţie spre a gândi, în general. Siguranţa lor nu era atât de perfectă încât să nu simtă deloc spaima unei alunecări în prăpastie, se legau mereu cu frânghii noi, având o permanentă preocupare nedemnă de a cultiva relaţii interesate, o dorinţă de a-şi consolida şi îmbunătăţi poziţiile. Pentru a simţi tot izul vieţii lor, citiţi-l pe Thackeray. Bacteriile nu ţineau cont de deosebirile de clasă şi bogaţii erau veşnic nemulţumiţi de servitorii lor. Citiţi-le cărţile care s-au mai păstrat. Fiecare generaţie deplânge dispariţia acelei „fidelităţi „a servitorilor pe care de fapt nicio generaţie n-a cunoscut-o vreodată. N-au fost nicicând în stare să înţeleagă că murdăria nu poate rămâne într-un colţ, ea se-ntinde în toată lumea. Credeau că, dacă Pământul nu era destul de bogat pentru a îndestula pe toată lumea aceasta era voia lui Dumnezeu şi condiţia imuabilă a vieţii, şi se cramponau de avuţia lor disproporţionată cu patimă şi cu sentimentul că li se cuvenea. Menţineau între ei relaţii de aşa-zisă „societate „a tuturor celor cu o situaţie materială prosperă şi faptul că aleseseră acest cuvânt ilustrează pe deplin calitatea filosofiei lor. Dacă vă puteţi familiariza cu aceste idei străine, ce stăteau la temelia vechiului sistem, veţi înţelege în aceeaşi măsură oroarea pe care o aveau aceşti oameni faţă de căsătoriile cu cei Săraci. Asemenea căsătorii erau foarte rare în cazul fetelor şi femeilor lor, şi în cazul ambelor sexe erau considerate drept crime sociale dezastruoase. Mai bine orice decât asta. Vă daţi seama,

probabil, care putea fi, în acele ultime zile întunecate, destinul cumplit, hărăzit oricărei fete aparţinând clasei sărace, care iubea şi se lăsa în voia impulsului dragostei ei în afara căsătoriei, şi astfel veţi înţelege situaţia specială a lui Nettie în combinaţia cu tânărul Verrall. Ori unul, ori altul trebuia să sufere. Starea de mare exaltare a sentimentelor, care îi putea face capabili de generozităţi neobişnuite unul faţă de celălalt, faptul că ar fi fost posibil ca fiul ei să sufere, precum şi perspectiva ca Nettie să revină ca stăpână la Checkshill Towers ca rezultat al acestei legături înflăcărate şi iresponsabile erau probleme deschise şi, natural, surse de mari nelinişti pentru o mamă în situaţia doamnei Verrall. Şansele erau net împotriva acestui deznodământ, însă uneori se mai întâmplau şi asemenea lucruri.

Ştiu că aceste legi şi obiceiuri par a fi acum relatarea născocirilor hidoase ale unei minţi rătăcite. Dar ele erau realităţi de neînlăturat în acea lume dispărută în care s-a întâmplat să mă nasc eu şi în care visul la o viaţă mai bună era socotit drept absurd. Gândiţi-vă doar! Această fată pe care eu o iubeam din tot sufletul, pentru care mi-aş fi dat şi viaţa, nu era destul de bună pentru a fi luată în căsătorie de tânărul Verrall. Trebuia doar să mă uit la chipul lui neted, frumos, inexpresiv pentru a-mi da seama că era o creatură mai slabă şi cu nimic mai bună decât eram eu. Ea avea să-i satisfacă poftele până când lui i-ar fi venit să o alunge, iar firea ei fusese atât de mult pătrunsă de otrava sistemului nostru social, costumele lui de seară, libertatea şi banii lui îi păreau lucruri atât de minunate în comparaţie cu hainele mele murdare, încât se închinase în faţa acestui viitor, ce se deschidea în faţa ei. A fi iritat de convenţiile sociale care făceau posibilă o asemenea situaţie se numea „invidie de clasă", şi predicatori de viţă nobilă ne reproşau cel mai neînsemnat resentiment împotriva unei nedreptăţi pe care în lumea de astăzi nimeni n-ar mai îndura-o şi nici n-ar consimţi să profite de pe urma ei.

Ce sens avea să spui „pace „atunci când nu exista pace? Dacă mai era o speranţă în dezordinea acelei lumi vechi, ea însemna revoltă şi luptă până la moarte.

Numai cunoscând grotescul ruşinos al vieţii de atunci, veţi putea înţelege interpretarea pe care o dădeam eu prezenţei bătrânei doamne Verrall acolo.

Venise pentru a evita dezastrul printr-un compromis!

Iar Stuarţii *vor accepta* compromisul! Vedeam asta prea bine.

Perspectiva întâlnirii iminente între Stuart şi stăpâna lui mă umplea de un enorm dezgust, făcându-mă să mă comport violent şi iraţional. Cu orice preţ voiam să evit să văd până şi primul gest pe care l-ar fi făcut Stuart într-o asemenea ocazie.

— Plec, am zis, întorcându-i spatele fără să-mi iau alt rămas bun.

Linia mea de retragere trecea pe lângă bătrâna doamnă, aşa că am înaintat spre ea.

Am văzut cum i s-a schimbat expresia, gura deschisă puţin, fruntea încreţită, ochii rotunjiţi. Fără doar şi poate mă găsea un tip ciudat din primul moment şi ceva din felul cum înaintam îi tăia răsuflarea.

Stătea pe una din cele trei-patru trepte ce coborau în seră. Se retrase câţiva paşi, cu un aer de demnitate jignită de graba mea hotărâtă.

N-am salutat-o nicicum.

Ei bine, de fapt, am salutat-o totuşi într-un fel. Nu doresc să mă dezvinovăţesc acum pentru ceea ce am spus – dacă vă voi putea dezvălui aceste lucruri destul de limpede, aşa cum s-au petrecut, mă veţi înţelege şi mă veţi ierta. Mă copleşea o dorinţă brutală şi irezistibilă de a o insulta.

„Hoţii dracului, hoţi de pământ! „i-am spus verde în faţă acestei bătrânele luxoase, transformând-o printr-o violentă metonimie într-un plural cuprinzător. „*Aţi venit să le oferiţi bani*?"

Şi am plecat, trecând cu grosolănie pe lângă ea, fără a-i mai lăsa posibilitatea unei riposte, ieşind din lumea ei cu paşi mari şi cu pumnii strânşi…

De atunci am încercat mereu să-mi imaginez cum i s-o fi părut ei acest incident. Atât cât ţinea universul ei aparte, eu nu existasem deloc, sau fusesem doar o creatură negricioasă, obscură, un grăunte pasager, lipsit de semnificaţie, foarte departe de parcul ei, fără ca între noi să existe vreo legătură cât de mică, până în acel moment în care venise, tulburată dar demnă, în propriile ei grădini ferite de primejdie, căutându-l printre sere pe bătrânul Stuart. Apoi, deodată, pe aleea pavată cu cărămidă, împrejmuită cu zidul de verdeaţă, am apărut eu, un tânăr ţigănos, prost îmbrăcat, care, după ce o fixase mai întâi cu

privirea, înainta încruntat spre ea. Odată întruchipat, mă transformam vertiginos, crescând în perspectivă, devenind cu fiecare moment din ce în ce mai important şi mai sinistru. Urcam scările cu duşmănie şi cu o nemaipomenită lipsă de respect în înfăţişare, mă înălţăm deasupra ei, rostind cu o intensitate arzătoare cuvintele acelea răutăcioase şi de neînţeles, deveneam pentru o clipă cel puţin un fel de a doua Revoluţie Franceză. Timp de o secundă am ameninţat-o cu nimicirea. Din fericire, acesta a fost punctul culminant.

Apoi am trecut mai departe, iar Universul a rămas în linii mari aşa cum fusese întotdeauna, afară doar de vârtejul acela sălbatic, şi de sentimentul nelămurit de nesiguranţă pe care episodul meu îl lăsa în urma lui.

Singurul lucru pe care nu-l puteam înţelege, în acele zile, era că cea mai mare parte a bogaţilor erau de bună-credinţă că totul li se cuvenea lor. Eu eram convins că ei judecau lucrurile întocmai ca şi mine, negând acest lucru intenţionat, din răutate. Însă în realitate bătrâna doamnă Verrall era incapabilă să se îndoiască de dreptul incontestabil al familiei sale de a stăpâni un întreg ţinut, mai mult decât de dreptul ei de a examina cele Treizeci şi nouă de Articole, sau de a avea relaţii sociale cu oricare altul dintre stâlpii de nezdruncinat pe care se sprijinea în deplină siguranţă lumea ei.

Fără îndoială, am făcut-o să tresară, speriind-o îngrozitor. Dar ea nu putea să înţeleagă.

Niciunul dintre cei de o seamă cu ea nu păreau să înţeleagă vreodată aceste fulgere livide de ură, care mereu luminau întunericul îmbâcsit de sub picioarele lor. Ele ţâşneau pentru o secundă din beznă, pierind imediat, asemeni unei fantasme ameninţătoare pe un drum părăsit, luminată o clipă de lampa unei trăsuri întârziate, apoi înghiţită de noapte. Ei le socoteau coşmaruri şi făceau tot ce le stătea în putinţă pentru a uita ceea ce era, evident, pe cât de nesemnificativ, pe atât de tulburător.

CAPITOLUL IV. Război

1.

Din momentul în care am insultat-o pe bătrâna doamnă Verrall, devenisem un reprezentant, eram un om care îi reprezenta pe toţi dezmoşteniţii de pe pământ. Nu mai aveam nicio speranţă de mândrie sau de bucurie în mine, furia mea se dezlănţuise împotriva lui

Dumnezeu şi a omenirii. Nu mai eram purtat într-o parte sau în alta de intenţii nedesluşite; ştiam prea bine ce voiam să fac.

Aveam să protestez şi apoi să mor. Am s-o omor pe Nettie – Nettie cea care zâmbise, promisese şi se dăruise altuia şi care acum întruchipa toată desfătarea ce se poate imagina, fanteziile pierdute ale unei inimi tinere, toate bucuriile irealizabile ale vieţii; şi pe Verrall, care îi reprezenta pe toţi cei ce profitau de nedreptatea incurabilă a orânduirii noastre sociale. Îi voi omorî pe amândoi. Iar după aceea îmi voi zbura creierii şi voi vedea ce Pedeapsă avea să urmeze refuzului meu categoric de a trăi.

Într-adevăr, eram hotărât. Turbam din cale afară, iar deasupra mea, lăsând în umbră stelele, triumfând asupra lumii galbene în declin, se ridica spre zenit meteorul gigantic.

— Îi ucid! Ah! îi ucid.

Aşa strigam în nebunia mea. Eram atât de înfierbântat încât uitam de foame şi de oboseală; mult timp hoinărisem fără ţintă peste câmpia stearpă ce ducea spre Lowchester, vorbind de unul singur, iar acum, când noaptea se lăsase de-a binelea, mă târam spre casă, fără să mă gândesc la odihnă. Şi de dimineaţă nu pusesem nimic în gură.

Trebuie să fi fost nebun, dar îmi pot reaminti această nebunie.

Erau momente când umblam plângând prin acea lumină transparentă care nu era nici zi nici noapte, iar alteori dialogam incoerent cu ceea ce eu consideram a fi Spiritul Tuturor Lucrurilor. Însă mă adresam de fapt acelei splendori albe de pe cer.

— Oare de ce mai trăiesc numai ca să sufăr dezonoare? mă întrebam. De ce m-ai înzestrat cu această mândrie nepotolită şi dorinţe care mă răscolesc şi mă sfâşie? Lumea asta e o farsă – o glumă la adresa unor musafiri? Eu… până şi eu… aş avea un umor de mai bună calitate!

— De ce nu vrei să înveţi de la mine o decenţă a îndurării? De ce nu vrei să îndrepţi răul? Chinuit-am eu oare vreodată, zi de zi, un vierme nenorocit, făcându-l să se târască printr-un gunoi dezgustător, înfometându-l, bătându-mi joc de el? De ce ai face Tu asta? Farsa ta e grosolană. Încearcă… încearcă să te distrezi acolo sus cu mai puţină cruzime, mă auzi? Ceva ce să nu doară atât de cumplit.

— Spui că asta este intenţia Ta, că ai un scop cu mine. Faci într-adevăr ceva cu mine – sufletul meu trece prin chinurile iadului.

Ah! Cum aş putea să te cred? Uiţi că mă preocupă alte lucruri. Şi, lăsându-mă pe mine la o parte, ce ai de spus despre broscuţa de sub roata căruţei, o Doamne? şi despre chinurile păsării sfârtecate de pisică?

Şi, după asemenea blasfemii, îmi ridicam mina cu un gest ridicol, obişnuit pe atunci în dezbateri: „Răspunde-mi la asta!"

Înainte cu o săptămână, peste întinsul parcului lumina o lună albă, înnegurată şi stăruitoare, dar acum lumina era ceţoasă, lividă. O pâclă albă, neobişnuit de joasă, la mai puţin de trei picioare deasupra pământului, plutea melancolic peste iarbă, iar copacii se ridicau aidoma unor năluci din acea mare fantomatică. Imensă, ireală şi stranie era lumea în noaptea aceea, în care se părea că nimeni nu ieşise din casă; iar eu, cu vocea mea piţigăiată, de adolescent, hoinăream singuratic printre misterele tăcute. Uneori argumentam, după cum v-am spus, alteori mă împleticeam trist într-un vid de idei, alteori chinul meu era viu şi ascuţit.

Apoi, brusc, apatia mi se preschimba într-o furie clocotitoare, când mi-o închipuiam pe Nettie batjocorindu-mă şi râzând de mine, pe ea şi pe Verrall îmbrăţişaţi.

— N-am să îngădui una ca asta! am ţipat. Nu voi îngădui aşa ceva!

Într-una din aceste crize de delir mi-am scos revolverul din buzunar şi am tras cu el trei focuri în noaptea liniştită.

Gloanţele sfâşiară văzduhul, copacii înfioraţi îşi povestiră unul altuia în ecouri descrescânde fapta pe care o săvârşisem, apoi, încet şi definitiv, noaptea vastă şi răbdătoare se linişti din nou. împuşcăturile mele, înjurăturile şi blestemele, rugăciunile – fiindcă mă rugam mereu – au fost învăluite, toate, de Tăcere.

Era – cum aş putea exprima acest lucru? – un protest înăbuşit, acum potolit, pierdut, pierdut în imensitatea netulburată a imperiului copleşitor al acelei străluciri. Zgomotul împuşcăturilor mele, efectul lui asupra lucrurilor din jur fusese pentru o clipă enorm, apoi dispăruse. M-am trezit stând cu revolverul ridicat, înmărmurit, cu simţirea pătrunsă de ceva ce nu putea fi înţeles. Apoi am privit în sus, peste umăr, la steaua aceea uriaşă, rămânând cu ochii aţintiţi la ea.

— Cine eşti *tu*? am întrebat într-un târziu.

Eram ca un om solitar, care, într-un deşert, aude pe neaşteptate

o voce…

A trecut şi asta.

Îmi aduc aminte că, venind peste Clayton Crest, n-am mai întâlnit mulţimea ce ieşea acum noapte de noapte să se uite la cometă, şi nici micul predicator de pe locul viran din spatele panourilor de afişaj, care îi avertiza pe păcătoşi să se pocăiască înainte de Judecata de Apoi, nu se mai găsea la locul său obişnuit.

Trecuse cu mult de miezul nopţii şi toţi plecaseră acasă. Dar la început nu m-am gândit la asta şi pustietatea mă nedumerea, încât îmi amintesc şi acum. Lămpile de gaz fuseseră toate stinse din cauza strălucirii cometei, şi asta era ceva neobişnuit. Micul vânzător de ziare din liniştita Stradă Principală închisese şi plecase la culcare, însă o scândură, probabil scoasă târziu şi uitată acolo, mai purta un afiş.

Cuvântul scris pe el – doar un singur cuvânt scris cu litere bătătoare la ochi – era „RĂZBOI”.

Închipuiţi-vă străduţa aceea sărăcăcioasă, pustie, pe care paşii mei răsunau a gol şi unde nu exista niciun alt suflet treaz în afară de mine. Apoi, cum m-am oprit la panou. Şi în mijlocul acelei linişti adormite, cuvântul mâzgălit în grabă pe afişul cam strâmb şi mototolit, care se distingea însă foarte clar sub strălucirea aceea meteorică, orbitoare şi rece, cuvântul absurd şi înfricoşător ce exprima o nenorocire incomensurabilă:

„RĂZBOI!”

2.

M-am trezit în acea stare de nepăsare care adesea urmează unui torent de emoţii.

Era târziu, şi mama stătea lângă patul meu. Pe o tavă veche îmi aducea ceva pentru micul dejun.

— Nu te scula încă, dragul meu, spuse. Dormi. Ai ajuns acasă azi-noapte la trei. Trebuie să fi fost mort de oboseală. Aveai faţa albă ca varul – continuă ea – şi ochii strălucitori… M-am speriat când ţi-am deschis uşa. Şi te-ai împiedicat pe scări.

Ochii mi-au alunecat discret spre buzunarul de la haină, unde se mai vedea o umflătură. Probabil că n-o observase.

— Am fost la Checkshill.

— Am primit o scrisoare ieri-seară, dragul meu, spuse aplecându-se asupra mea pentru a-mi pune tava pe genunchi; mă

sărută uşor pe păr. Pentru o clipă am rămas amândoi nemişcaţi, în această atitudine, obrazul ei abia dacă îmi atingea capul.

I-am luat tava din mâini, pentru a curma tăcerea.

— Nu te atinge de hainele mele, mamă! i-am spus iritat, în timp ce se îndrepta spre ele. Pot să mi le perii şi singur.

Apoi, pe când se îndepărta, am uimit-o cu vorbele:

— Tu, mamă dragă, tu! Puţin… înţeleg. Numai că… acum… dragă mamă… oh! Lasă-mă! Lasă-mă!

Şi, cu docilitatea unei servitoare supuse, plecă de lângă mine. O, inimă scumpă a supunerii, cu care eu şi lumea ne-am purtat atât de nedrept!

În dimineaţa aceea mi se părea că n-aş mai putea să mă las iarăşi în voia unui val de afecţiune. Aveam aceeaşi mâhnire neînduplecată în suflet. Ţelul meu părea acum de neclintit, ca fierul; nu mai rămăsese în mine nici dragoste, nici ură, nici frică – îmi era doar tare milă de mama pentru tot ceea ce avea să urmeze. Am mâncat pe îndelete, gândindu-mă unde aş putea afla ceva despre Shaphambury şi cum aş putea ajunge acolo. N-aveam nici măcar cinci şilingi.

M-am îmbrăcat metodic, alegând gulerele cele mai puţin roase şi bărbierindu-mă cu mult mai multă grijă decât de obicei; apoi m-am dus la Biblioteca Publică, să consult o hartă.

Shaphambury era pe coasta Essexului, încât de la Clayton până acolo călătoria era lungă şi complicată. M-am dus la gară, unde mi-am făcut nişte însemnări privind mersul trenurilor. Hamalii pe care i-am întrebat nu prea aveau o idee clară despre Shaphambury, însă funcţionarul de la casa de bilete mi-a fost de ajutor şi am lămurit împreună tot ceea ce doream să aflu. Apoi am ieşit din nou pe strada de culoarea cărbunelui. Trebuia să fac rost de cel puţin două lire.

M-am reîntors la Biblioteca Publică, în sala de reviste, să reflectez asupra acestei probleme.

Un fapt îmi atrăgea atenţia. Oamenii păreau să fie într-o stare de agitaţie cu totul excepţională din cauza ziarelor de dimineaţă, plutea ceva neobişnuit în aerul din sală, erau mai mulţi cititori şi mai multe discuţii decât de obicei şi pentru o clipă toate acestea m-au intrigat. Apoi mi-am adus aminte: „Războiul cu Germania, natural! „Se presupunea că în Marea Nordului avea loc o bătălie navală. N-au decât! Eu m-am întors a problemele mele.

Parload?

M-aş fi putut duce să mă împac cu el şi să-i cer bani împrumut? Am cântărit şansele acestui demers. Apoi m-am gândit să vând sau să amanetez ceva, dar părea un lucru dificil. Paltonul meu, chiar nou, nu costase o liră, iar pe ceas probabil n-aş fi luat mulţi şilingi. Totuşi, aceste două obiecte puteau fi luate în considerare. Mă gândeam cu oarecare ciudă la micile economii pe care le strângea mama, probabil pentru chirie. Făcea asta în mare taină şi banii erau ascunşi într-o cutie de ceai din camera ei. Ştiam că ar fi aproape imposibil să obţin ceva din banii aceia cu voia ei şi, deşi îmi spuneam că în această problemă de dragoste şi moarte nu mai contau detaliile, nu mă puteam debarasa de scrupule chinuitoare, ori de câte ori îmi venea în minte cutia aceea de ceai. Oare nu exista nicio altă posibilitate? Poate că, după ce toate celelalte surse de bani ar fi fost epuizate, aş fi putut completa suma cu câţiva şilingi ceruţi de la ea, pe faţă. Ei, tipii ăştia – îmi spuneam, gândindu-mă acum fără ranchiună la fiii de bani gata – ar găsi că-i anevoios să-şi rezolve poveştile amoroase cu fonduri scoase de la muntele de pietate. Noi însă trebuie s-o scoatem la capăt.

Simţeam cum se scurge ziua, dar asta nu mă tulbura. „Graba strică treaba", obişnuia să spună Parload şi eu aveam de gând să chibzuiesc totul în cele mai mici amănunte, să ochesc bine şi apoi să acţionez asemeni unui proiectil în zbor.

La ora prânzului, în drum spre casă, am ezitat o clipă în faţa unei prăvălii de amanet, însă m-am hotărât să nu-mi amanetez ceasul înainte de a-mi putea aduce şi paltonul.

Am mâncat în tăcere, frământând în gând planuri.

3.

După masa de prânz – plăcintă de cartofi, mai ales cartofi cu câteva fire de varză şi slănină – mi-am luat paltonul, scoţându-l din casă pe când mama se afla în bucătărioara din dos, unde se spălau vasele.

În case cum era a noastră, în vremea aceea, vasele se spălau într-o încăpere umedă, dezgustătoare, de cele mai multe ori la subsol, în spatele bucătăriei întunecoase ce servea şi de cameră de zi, iar faptul că în ea se deschidea pivniţa de cărbuni, o groapă căscată, de murdărie neagră, din care se împrăştiau mici bucăţele ce scârţâiau pe podeaua neregulată de cărămidă, o făcea şi mai murdară decât erau

asemenea încăperi în mod obişnuit. Aici se desfăşura „spălatul vaselor", activitate apoasă, unsuroasă, care urma fiecărei mese; atmosfera acestui loc era întotdeauna plină de aburi pe cale de răcire, de un iz rămas de la varza fiartă şi, gândindu-mă la ea, îmi apar în faţa ochilor petele negre de funingine din locurile unde fuseseră lăsate o clipă cratiţa şi ceainicul, bucăţi de coji de cartofi prinse pe sita canalului de scurgere şi cârpa oribilă, de o provenienţă imposibil de stabilit, care se numea „spălătoare". Altarul acestui loc era chiuveta, un bazin de piatră, a cărei atingere îţi provoca repulsie, acoperită cum era cu un strat de grăsime şi neplăcută la vedere, iar deasupra ei exista un robinet de apă rece, plasat în aşa fel încât stropea şi uda pe oricine l-ar fi deschis. Acest robinet ne aproviziona cu apă. Şi, într-un asemenea loc, trebuie să vă imaginaţi o bătrânică, poate cam nepricepută, dar foarte de treabă – un suflet altruist, capabil de orice sacrificiu – îmbrăcată în haine murdare, ale căror culori iniţiale se topiseră într-un cenuşiu ordinar de culoarea prafului, cu ghete scâlciate care nu i se potriveau pe picior, cu mâinile deformate de atâta lucru şi cu părul încărunţit, în dezordine: mama. Iarna, avea mâinile crăpate şi era chinuită de tuse. Şi acum, în timp ce spăla vasele, eu ieşeam din casă ca să-mi vând paltonul şi ceasul, pentru a o părăsi.

Mergând să amanetez cele două articole care puteau forma obiectul unei tranzacţii, mă simţeam cuprins de o ciudată ezitare. Cum nu-mi convenea să-mi las lucrurile în Clayton, unde mă cunoştea cămătarul, m-am dus până la uşa casei din Lynch Street, în Swathinglea, acolo unde îmi cumpărasem revolverul. Apoi mi-a trecut prin gând că dădeam astfel prea multe indicii despre persoana mea unui singur om şi în cele din urmă am revenit în Clayton. Am uitat câţi bani am primit, însă îmi aduc aminte că era o sumă mai mică decât socotisem eu că valora un bilet pentru o singură călătorie până la Shaphambury. Stând încă la îndoială, m-am înapoiat la Biblioteca Publică, să văd dacă exista vreo posibilitate de a scurta călătoria cu trenul, indiferent unde, mergând pe jos zece, douăsprezece mile. Ghetele mele ajunseseră într-o stare deplorabilă, mi se dezlipea şi talpa stângă şi n-am putut să nu constat că toate planurile mi s-ar putea duce pe apa sâmbetei, dacă în aceste momente hotărâtoare aş fi umblat trăgându-mi pingelele după mine. Cât timp mergeam cu grijă, mă ţineau, de bine de rău, dar nu erau potrivite pentru un drum greu.

M-am prezentat la pantofarul din Hacker Street, dar acesta n-a vrut să-mi promită că-mi va repara încălţămintea în mai puţin de patruzeci şi opt de ore.

Am ajuns acasă la trei fără cinci minute, hotărât ca, în orice caz, să pornesc cu trenul de cinci spre Birmingham, dar încă tot nemulţumit din pricina banilor. M-am gândit la un moment dat să amanetez o carte sau ceva de felul ăsta, însă nu-mi aminteam să avem în casă ceva de o valoare reală. Argintăria mamei – două linguri de supă şi o solniţă – fuseseră amanetate cu câteva săptămâni în urmă, în ziua de plată a chiriei trimestriale din luna iunie. Dar prin minte îmi treceau tot felul de posibilităţi.

Urcând scările spre uşa noastră, l-am văzut pe domnul Gabbitas ivindu-se o clipă de după draperiile de un roşu şters şi uitându-se la mine cu un fel de hotărâre alarmantă în privire, apoi dispărând; în timp ce străbăteam coridorul, îşi deschise uşa pe neaşteptate, chiar în faţa mea, oprindu-mă.

Sper că puteţi să vă faceţi o idee despre felul în care arătam, un tânăr necioplit, negricios, posac, în hainele ce se purtau pe atunci, ponosite, ieftine, lucind pe toate porţiunile tocite, cu o cravată roşie, decolorată şi cu lenjeria ferfeniţă. Mâna stângă îmi stătea în buzunar, ca şi cum acolo ar fi existat un lucru ce trebuia ţinut bine strâns. Domnul Gabbitas era mai scund decât mine şi te izbea la prima impresie cu aspectul lui de pasăre. Cred că el chiar dorea să semene cu o pasăre, şi într-adevăr putea avea ceva din farmecul unei păsări, însă, în realitate, în fiinţa lui nu era nimic din vioiciunea înflăcărată a păsărilor. O pasăre nu stă niciodată cu gura deschisă, fără răsuflare. Purta îmbrăcămintea clericală – costumul acela care pare acum, poate, cel mai ciudat dintre toate hainele lumii vechi – şi el o etala în forma ei cea mai ieftină: neagră, din material prost, neajustată, de o croială bizară. Fustele lungi accentuau şi mai mult forma de poloboc a trupului său şi scurtimea picioarelor. De sub gulerul rotund, sub faţa lui inocentă, cu ochelari masivi, ieşea o legătoare albă, iar între dinţii care nici ei nu străluceau de curăţenie ţinea o pipă din lemn de iarbă neagră. Avea tenul deschis şi, deşi era abia de treizeci şi trei, treizeci şi patru de ani, părul blond-roşcat începea să i se rărească pe creştet.

Astăzi v-ar părea un personaj cu totul bizar, prin felul în care, în ţinută, refuza cu desăvârşire orice frumuseţe fizică, orice distincţie. Da,

l-aţi găsi cu totul ciudat, însă în vremurile acelea era o persoană nu numai acceptată, ci şi respectată. A mai trăit până acum un an-doi, însă în ultimul timp aspectul său se schimbase foarte mult. Aşa cum l-am văzut eu în acea după-amiază, era doar o biată fiinţă umană, greoaie şi neîngrijită; nu numai că hainele îi erau mai mult decât urâte şi nelalocul lor, însă, dacă şi le-ar fi scos, în pântecul proeminent pricinuit de moleşirea muşchilor şi de lăcomia sa nestăpânită, în umerii rotunjiţi şi în pielea gălbuie, plină de pete, ai fi descifrat aceeaşi lipsă a oricărui efort de cultivare a frumuseţii şi curăţeniei. Simţeai instinctiv că aşa fusese de la început. Aveai sentimentul nu numai că plutea prin viaţă la voia întâmplării, mâncând ce apuca, crezând tot ce îi ieşea în cale, săvârşind fără nicio vlagă ceea ce avea de făcut, ci şi că apăruse *în această viaţă* în mod cu totul întâmplător. Nu puteai crede că el ar fi putut fi vlăstarul mândriei, al unei hotărâri supreme, sau al vreunei minunate pasiuni amoroase. Venise pe lume întâmplător… De fapt aşa se întâmpla cu noi toţi, pe atunci. Dar de ce vorbesc astfel tocmai despre acest biet preot?

— Ei! spuse, cu naturaleţe amicală. Nu te-am mai văzut de câteva săptămâni! Intră, să mai stăm puţin de vorbă.

O invitaţie venită din partea locatarului care ocupa salonul semăna a poruncă. Mi-ar fi plăcut foarte mult s-o refuz, nicio invitaţie n-a fost vreodată mai puţin dorită ca aceea, dar n-am avut prezenţa de spirit de a născoci o scuză.

— Bine, am acceptat fără tragere de inimă, iar el îmi ţinu uşa deschisă să intru.

— Mă bucură foarte mult că accepţi, întări el. Nu prea ai ocazia să poţi discuta cu oameni inteligenţi în această parohie.

În sinea mea mă întrebam ce naiba voia. Se învârtea în jurul meu, cu o amabilitate agitată, vorbind în fragmente întretăiate, frecându-şi mâinile una de alta şi iscodindu-mă pe furiş de după şi peste ochelari. Nu ştiu de ce, fotoliul acoperit cu piele în care m-am aşezat îmi aducea aminte, în mod straniu, de cel aflat în cabinetul dentistului din Clayton.

— Se pare că ne vor da de furcă în Marea Nordului, remarcă ei cu un fel de interes nevinovat. Mă bucur că au de gând să se bată.

În cameră plutea un aer de erudiţie, care mă punea la respect întotdeauna, făcându-mă şi de această dată să mă simt intimidat. Pe

masa de lângă fereastră stăteau în dezordine materiale fotografice şi albumele de dată mai recentă cu amintirile lui de pe continent, iar pe etajerele garnisite cu pânză ce acopereau nişele de fiecare parte a căminului se găseau ceea ce consideram pe atunci a fi un număr aproape incredibil de cărţi – poate opt sute în total, cuprinzând albumele de fotografii, precum şi manualele de şcoală şi de colegiu ale cucernicului părinte. Această aluzie la ştiinţă era accentuată şi de micul scut de lemn, având pe el un blazon de colegiu, care atârna deasupra oglinzii, şi de o fotografie a domnului Gabbitas în togă şi robă la Oxford, împodobind peretele opus. În mijlocul aceluiaşi perete se afla masa lui de scris, despre care ştiam că, atunci când era deschisă, avea compartimente şi care îl făcea să pară nu numai instruit, ci şi un om de litere. La această masă scria predici, compuse de el însuşi!

— Da, zise păşind pe covoraşul din faţa căminului, războiul trebuia să vină, mai devreme sau mai târziu. Dacă le-am distruge flota acum, ei bine, totul s-ar sfârşi!

Se ridică în vârful picioarelor, apoi se lăsă brusc pe călcâie, privind tandru prin ochelari la o acuarelă făcută de sora lui – subiectul era un bucheţel de viorele – ce atârna deasupra bufetului care îi servea în acelaşi timp de cămară, sipet pentru ceaiuri şi depozit de vin. „Mda”, mormăi mulţumit, pentru sine.

Am tuşit, întrebându-mă cum aş putea face să scap de acolo cât mai repede.

M-a invitat să fumez – acel vechi şi ciudat obicei! – iar apoi, când am refuzat, începu să vorbească pe un ton confidenţial despre „problema atât de îngrozitoare „a grevelor. „Războiul nu va ameliora cu nimic această perspectivă”, spuse, şi o clipă rămase foarte grav.

A vorbit apoi despre faptul că minerii dovedesc lipsă de grijă faţă de soţiile şi copiii lor atunci când fac grevă numai de dragul sindicatului, şi această afirmaţie mi-a trezit dorinţa de a-l contrazice, abătându-mă oarecum de la hotărârea de a scăpa de acolo.

— Nu sunt întru totul de acord cu această părere, am spus, dregându-mi glasul. Dacă oamenii n-ar face acum grevă pentru sindicat, dacă ar lăsa ca sindicatul să fie desfiinţat, cine i-ar ajuta în momentul crucial al reducerilor de salarii?

La aceasta răspunse că minerii nu se puteau aştepta la salarii mari, atunci când proprietarii vindeau cărbunele la preţuri mici.

— Nu asta-i problema, am ripostat. Proprietarii nu se poartă cinstit cu ei. Minerii trebuie să se apere ei înşişi.

— Ei bine, nu ştiu! răspunse domnul Gabbitas. Stau în Four Towns de câtva timp şi, drept să spun, nu cred că balanţa nedreptăţilor se înclină înspre patroni.

— Cade pe capul oamenilor, am încuviinţat, dinadins interpretându-i cuvintele greşit.

Şi astfel ne-am antrenat într-o discuţie. „Fir-ar a naibii de discuţie! „mă gândeam; însă nu ştiam cum să mă retrag şi în voce mi se strecură o undă de iritare. Pe obrajii şi pe nasul domnului Gabbitas se iviră trei mici pete de culoare, dar vocea nu-i trăda prin nimic enervarea.

— Vedeţi, am spus, eu sunt socialist. Nu cred că lumea asta a fost făcută pentru ca o mică minoritate să danseze pe capul celorlalţi.

— Dragul meu băiat, zise reverendul Gabbitas, şi eu sunt socialist. Cine nu *e*? însă asta nu mă conduce la ură de clasă.

— Dumneavoastră n-aţi simţit călcâiul acestui sistem blestemat. Dar *eu* l-am simţit.

— Ah! făcu el; în acel moment se auzi o bătaie în uşa din faţă şi, în timp ce el stătea în aşteptare, am auzit-o pe mama lăsând pe cineva înăuntru, apoi o bătaie timidă în uşa lui.

„*Acum*", m-am gândit, ridicându-mă cu hotărâre, însă el nu voia să mă lase. „Nu, nu, nu! „spuse. „E cineva pentru banii familiei Dorcas".

— Intră! strigă şi îşi puse mâna pe pieptul meu, ca şi cum ar fi vrut să mă forţeze să rămân. Tocmai acum începe să devină interesantă discuţia noastră, protestă el.

Intră domnişoara Ramell, o femeie micuţă, între două vârste, neîntrecută la Clayton într-ale ajutoarelor bisericeşti.

O salută – ea nu mă luă în seamă – şi se duse la biroul său, iar eu am rămas în picioare lângă scaun, fără să fiu însă în stare să părăsesc încăperea.

— Vă deranjez cumva? întrebă domnişoara Ramell.

— Deloc, zise el, deschizându-şi sertarul.

N-am putut să nu observ ce făcea.

Mă chinuia atât de mult neputinţa de a pleca de acolo, încât pe moment n-am făcut nicio legătură între explorările mele din acea dimineaţă şi faptul că el lua bani din sertar. Ascultam posac discuţia lui

cu domnişoara Ramell şi, cum se zice în Ţara Galilor, priveam cu ochii mijiţi micul sertăraş plat, pe fundul căruia zăceau împrăştiate, după cât se părea, un număr frumuşel de lire. „Sunt atât de absurzi”, se plânse domnişoara Ramell. Cine putea fi altfel într-o orânduire socială vecină cu nebunia?

Le-am întors spatele, punându-mi piciorul pe grătar, mi-am sprijinit cotul pe poliţa de deasupra căminului, prevăzută cu franjuri de pluş, şi am început să studiez fotografiile, pipele şi scrumierele care o împodobeau. Oare la ce trebuia să mă gândesc înainte de a merge la gară?

Desigur! Mintea mea făcu în silă un mic salt ciudat – era ca şi cum ar fi fost silită să sară peste un abis fără fund – şi poposi lângă lirele ce tocmai dispăreau, în momentul când domnul Gabbitas îşi închidea sertarul.

— N-am să vă mai întrerup discuţia, spuse domnişoara Ramell, retrăgându-se spre uşă.

Domnul Gabbitas se învârti în jurul ei politicos, deschise uşa, conducând-o în coridor, şi pentru câteva clipe am avut senzaţia foarte clară, că mă aflam în imediata apropiere a celor… mi se părea că trebuiau să fie zece sau douăsprezece monede de aur de câte o liră.

Uşa din faţă se închise şi Gabbitas reveni. Pierdusem prilejul de a scăpa.

4.

— *Trebuie* să plec! am spus, simţind în mod ciudat o dorinţă şi mai mare de a pleca din camera aceea.

— Dragul meu băiat, insistă el, să nici nu aud de aşa ceva. Sunt sigur că nu există nimic care să te facă să pleci. Apoi, din dorinţa evidentă de a schimba subiectul discuţiei noastre, întrebă: Nu mi-ai spus ce părere ai despre cărticica lui Burble.

Sub aparenţa unei supuneri posace, eram acum înfuriat de-a binelea pe el. Deodată îmi trecu prin minte să mă întreb de ce aş face o concesie, modificându-mi ideile în faţa lui. De ce aş simula un sentiment de inferioritate intelectuală şi socială faţă de el. M-a întrebat ce credeam despre Burble. Ei bine, m-am decis să-i spun – dacă era necesar, chiar sfidându-l. Poate atunci îmi va da drumul. Nu m-am mai aşezat, ci am rămas în picioare, la colţul căminului.

— E vorba de cărticica pe care mi-aţi împrumutat-o vara

trecută? am întrebat.

— Are o judecată plină de miez, nu? spuse, schiţând un gest hotărât spre fotoliu.

Am rămas în picioare.

— N-am avut o părere prea grozavă despre puterea lui de judecată, am răspuns.

— A fost unul dintre cei mai înzestraţi episcopi pe care i-a avut Londra vreodată.

— Tot ce se poate. Dar abia se strecoară printre argumente nu prea solide, am spus.

— Adică?

— Adică, n-are dreptate. Nu cred că-şi dovedeşte valabilitatea afirmaţiilor. Eu unul nu cred în adevărul creştinismului. Cât despre el, cred că ştie foarte bine că e un făţarnic. Iar raţionamentele lui… putregai.

Am avut impresia că domnul Gabbitas s-a făcut cu o nuanţă mai palid ca de obicei şi din atitudinea lui se şterse orice urmă de blândeţe. Ochii şi gura i se rotunjiseră, faţa părea că i se rotunjeşte şi ea, iar sprâncenele i se arcuiră la auzul observaţiilor mele.

— Regret că gândeşti astfel, spuse în cele din urmă, cu o pauză în respiraţie.

Nu m-a mai poftit să iau loc. Făcu câţiva paşi spre fereastră şi se întoarse. „Presupun că vei admite… „începu el, cu o notă uşor iritantă, de superioritate intelectuală îngăduitoare…

Nu vă voi vorbi despre argumentele lui sau de ale mele. Dacă vă interesează, veţi găsi în vreun colţ ferit dintr-un muzeu de cărţi ieftinele publicaţii ofilite – în genul periodicelor Asociaţiei Presei Raţionaliste – pe care se bazau argumentele mele. Alături întâlniţi, de nedesluşit, nesfârşitele replici de ortodoxie, zăcând într-o stranie uitare, ca morţii din două tabere, învălmăşiţi în aceeaşi tranşee îndârjit disputată. Toate aceste controverse, uneori polemici furioase pe care le-au purtat părinţii noştri, au dispărut acum undeva, mai prejos de puterea noastră de înţelegere. Ştiu că voi, cei tineri, le citiţi cu nedumerire şi fără răbdare. Vă vine greu să înţelegeţi cum nişte oameni sănătoşi la minte îşi puteau imagina că dezbăteau în majoritatea acestor controverse, aceeaşi problemă. Toate metodele învechite de gândire sistematică, absurdităţile bizare ale logicii

aristotelice s-au cufundat acum în negura inimaginabilului, asemeni cifrelor magice şi numerelor mistice, sau magiei numelor lui Rumpelstiltskin. Probabil că nu puteţi înţelege pasiunea noastră pentru disputele teologice mai mult decât aberaţia care oprea popoarele antice să rostească numele zeilor lor despre care vorbeau numai pe ocolite, care îi făcea pe barbari să lâncezească şi să moară după ce au fost fotografiaţi, sau pe ţăranul din epoca elizabetană să se întoarcă acasă în prima zi a unei expediţii fiindcă văzuse trei ciori. Până şi mie, care am trecut prin toate acestea, controversele noastre îmi par aproape de necrezut.

Putem înţelege astăzi ce sunt convingerile, toţi oamenii trăiesc după un crez al lor, însă în timpurile acelea oamenii făceau, prin anumite afirmaţii imprecise, o confuzie de-a dreptul deznădăjduită între Convingeri şi o Credinţă forţată, de neconceput. Sunt de părere că, datorită insuficientei lor puteri intelectuale, nici credincioşii, nici necredincioşii nu aveau o credinţă aşa cum o înţelegem noi astăzi. Ei nu se puteau încrede în ceva dacă nu aveau un simbol concret pe care să-l vadă, să-l atingă, sau căruia să-i rostească numele, tot aşa cum strămoşii lor barbari aveau nevoie de simboluri pe care să le schimbe între ei ori de câte ori făceau un târg. Chiar dacă nu se mai închinau la aghiazmatare sau la pietre funerare, chiar dacă renunţaseră la idoli şi pelerinaje, nu renunţau în ruptul capului la formule vorbite sau tipărite.

Dar de ce să reînviem ecourile străvechilor logomahii?

Ajunge să spun că, în toiul strădaniilor noastre de a găsi pe Dumnezeu şi Adevărul, ne-am pierdut în curând cumpătul, spunând pe rând lucruri care mai de care mai neroade. Şi în general – judecând din perspectiva imparţială a celor şaptezeci şi trei de ani ai mei – pot spune că, dacă dialectica mea nu era prea strălucită, aceea a reverendului Gabbitas era cu mult mai şubredă.

În obraji i se iviră mici pete de culoare roz aprins şi vocea îi deveni tot mai stridentă. Ne întrerupeam din ce în ce mai vehement. Amândoi inventam fapte, apelând la autorităţi ale căror nume eu le pronunţam greşit; şi descoperind că Gabbitas se ferea să aducă discuţia într-o zonă mai elevată şi să-i pomenească pe filosofii germani, am folosit cu destul de mare efect numele lui Karl Marx şi Engels, critici ai Bibliei. O ce dispută stupidă! ce gâlceavă absurdă! –

trebuie să vă imaginaţi discuţia noastră devenind tot mai răsunătoare, cu toate că mai simulam încă un anume respect reciproc, căpătând tot mai mult o notă de ceartă – în timp ce mama se învârtea fără îndoială pe scări, ascultând alarmată, dorind să-mi spună: „Dragul meu, nu cădea în păcat! Nu-l supăra pe Dumnezeu! Domnul Gabbitas este prietenul Lui. Încearcă să te stăpâneşti, orice ar spune domnul Gabbitas". În discuţia noastră s-a ivit – nu ştiu cum – tema superiorităţii etice a creştinismului faţă de toate celelalte religii. Din cauza insuficienţei cunoştinţelor noastre de istorie, am tratat această problemă folosindu-ne de generalităţi pline de imaginaţie, îndrăzneţe. Am simţit imboldul de a denunţa creştinismul drept etica unor sclavi şi de a mă declara discipolul unui scriitor german numit Nietzsche, în mare vogă în acele zile.

Trebuie să mărturisesc că, pentru un discipol, eram mult prea puţin familiarizat cu operele maestrului meu. Într-adevăr, tot ce ştiam despre el aflasem dintr-un articol pe două coloane apărut în ziarul „Goarna „cu o săptămână în urmă… Dar reverendul Gabbitas nu citea „Goarna".

Poate că nu mă veţi crede, dar acum nu mă îndoiesc aproape deloc că reverendul Gabbitas era cu desăvârşire ignorant până şi în ceea ce privea numele lui Nietzsche, deşi scriitorul acela se făcuse cunoscut mai ales printr-o atitudine războinică tocmai la adresa credinţei care se afla în paza cucernicului părinte.

— Sunt un discipol al lui Nietzsche, am spus răspicat, ca şi cum asta ar fi lămurit totul.

Tresări atât de încurcat la auzul acestui nume, încât l-am repetat pe loc.

— Şi ştiţi ce spune Nietzsche? l-am strâns cu uşa fără milă.

— Fii sigur că i s-a dat răspunsul cuvenit, spuse, încercând încă să iasă victorios.

— De către cine? am strigat înfierbântat. Spuneţi-mi, vă rog! şi aşteptam neîndurător.

5.

O întâmplare fericită l-a scos pe domnul Gabbitas din dificultatea acestei provocări, purtându-mă în acelaşi timp pe mine cu un pas mai departe pe făgaşul dezastrului meu personal.

S-a ivit în urma întrebării mele, sub forma unor tropăituri de cai,

însoţite de scârţâitul şi de oprirea unor roţi în faţa casei. Am zărit un vizitiu cu pălărie de paie şi o pereche de cai suri. Părea a fi o caleaşcă mult prea somptuoasă pentru Clayton.

— Ah! făcu reverendul Gabbitas, îndreptându-se spre fereastră. Vai de mine! e bătrâna doamnă Verrall! E într-adevăr bătrâna doamnă Verrall. Oare ce ar putea dori de la mine?

Se întoarse spre mine, înflăcărarea polemicii îi trecuse, iar faţa îi strălucea ca soarele. Am înţeles că nu se întâmpla în fiecare zi ca doamna Verrall să vină să-l vadă.

— Sunt de atâtea ori întrerupt, spuse cu un râs forţat. Scuză-mă, te rog, o clipă! Apoi… apoi am să-ţi vorbesc eu despre domnul acela. Dar nu pleca. Te rog, nu pleca… Fii sigur… lucruri *foarte* interesante…

Părăsi camera, făcându-mi semn cu mâna, să mai stau.

— *Trebuie* să plec, am strigat după el.

— Nu, nu, nu! spuse din coridor. Ştiu ce trebuie să-ţi răspund. A mai adăugat şi: n-ai dreptate; apoi l-am văzut coborând în fugă scările pentru a sta de vorbă cu bătrâna doamnă.

Am tras o înjurătură. Am făcut trei paşi spre fereastră şi astfel am ajuns să fiu la o mică distanţă de sertarul acela blestemat.

M-am uitat o clipă la sertar, apoi la bătrâna aceea incredibil de energică, şi pe loc mi-au apărut în minte, ca o văpaie, chipul fiului ei alături de Nettie. Fără îndoială, Stuarţii acceptaseră deja faptele împlinite. Şi eu la fel…

Ce căutam aici?

Ce făceam eu aici, fără să-mi pot aduna gândurile?

M-am trezit. Simţeam că prind puteri noi. Pentru a mă linişti, am aruncat încă o privire spre spatele slugarnic al preotului, spre nasul proeminent şi mâna care tremura a bătrânei doamne; pe urmă, cu mişcări iuţi, precise am deschis sertăraşul, mi-am pus patru lire de aur în buzunar şi l-am închis la loc. Apoi m-am dus din nou la fereastră; încă tot mai vorbeau.

Totul era în ordine. Se prea putea să nu se uite în sertarul acela timp de mai multe ore.

M-am uitat la ceas. Mai erau încă douăzeci de minute până la trenul de Birmingham. Timp în care îmi puteam cumpăra o pereche de ghete şi să plec. Dar cum să ajung la gară?

Am ieşit cu îndrăzneală pe coridor şi mi-am luat pălăria şi

bastonul… Să trec pe lângă el?

Da. Aşa trebuia să fac! Nu putea să mă oprească, din moment ce era reţinut de o persoană atât de importantă… Am coborât cu mult curaj scările.

— Doresc să mi se facă o listă, domnule Gabbitas, cu toate familiile care *merită* într-adevăr, spunea bătrâna doamnă Verrall.

Curios, însă nu mi-a trecut prin minte că aici se afla mama pe al cărei fiu aveam de gând să-l omor. Nu mi-o puteam închipui deloc în această postură. Îmi dădeam limpede seama de stupiditatea strigătoare la cer a unui sistem social care încredinţa acestei bătrâne paralitice puterea de a dărui, sau, dimpotrivă, de a priva sute de semeni ai săi de cele trebuincioase traiului, ţinând cont doar de jalnicele ei idei, ridicole şi răsuflate, privind noţiunea de merit.

— Am putea face o listă *provizorie* de acest fel, spuse el, uitându-se la mine cu un aer preocupat.

— *Trebuie* să plec, am spus, drept răspuns la căutătura lui întrebătoare şi am trecut mai departe, adăugând că voi reveni în douăzeci de minute. S-a întors iarăşi către patroana lui, ca şi cum ar fi uitat de mine chiar în momentul acela. Poate că nici nu-i părea rău.

Mă simţeam extraordinar de stăpân pe mine şi în stare de orice, îmbătat, aş putea spune, de acest furt prompt şi eficace. În fine, marea mea hotărâre va fi dusă la bun sfârşit! Nu mă mai apăsa sentimentul obstacolelor, simţeam că pot înfrunta cu îndrăzneală întâmplări neprevăzute, folosindu-le în favoarea mea. Mă voi duce acum pe strada Hacker, la prăvălioara de pantofi – îmi voi cumpăra o pereche straşnică de ghete – asta îmi va lua zece minute – şi apoi la gară – încă cinci minute – şi la drum!

Mă simţeam atât de operativ şi de amoral, de parcă aş fi fost supraomul lui Nietzsche în persoană. Nici nu-mi trecea prin minte că ceasul preotului ar fi putut să nu arate ora exactă.

6.

Am pierdut trenul.

Acest lucru s-a datorat pe de o parte faptului că ceasul preotului era în urmă, iar pe de altă parte încăpăţânării de negustor a pantofarului, care a ţinut morţiş să mai încerc încă o pereche de pantofi, după ce declarasem că nu mai am timp. Totuşi, am cumpărat această ultimă pereche, dându-i o adresă greşită la care s-o trimită pe

cea veche, şi abia atunci când am văzut trenul ieşind din gară am încetat să mă mai simt supraomul lui Nietzsche.

Dar nici chiar atunci nu mi-am pierdut capul. Încă din primul moment mi-a venit în minte că, în eventualitatea unei urmăriri imediate, ar fi fost mai bine să nu iau trenul din Clayton; că, într-adevăr, dacă aş fi procedat astfel, ar fi fost o greşeală din care numai norocul mă salvase. Şi aşa fusesem foarte imprudent cu investigaţiile mele în legătură cu Shaphambury; odată puşi pe urmele mele, nu se putea ca funcţionarul de la gară să nu-şi amintească de mine. Acum însă nu mai erau şanse ca el să fie implicat în acest caz. De aceea n-am intrat în gară, n-am arătat în niciun fel că aş fi pierdut trenul, ci am trecut tacticos mai departe, pe drum, traversând pasarela de fier pentru pietoni, luând-o înapoi pe ocolite, pe lângă cărămidăria lui White şi câmpurile miniere, spre drumul ce ducea peste Clayton Crest la Two Mile Stone, unde, după cum socotisem, îmi rămânea destul timp pentru a prinde trenul de 6, 13.

Nu eram prea emoţionat sau alarmat în acele momente. Să presupunem, chibzuiam eu, că printr-o întâmplare nefericită preotul s-ar duce direct la sertarul acela: îşi va da oare seama că-i lipsesc patru din cele zece sau unsprezece lire? Dacă da, îi va trece oare prin minte imediat că eu le-am luat? Dacă da, va reacţiona imediat, sau va aştepta să mă reîntorc? Dacă va lua măsuri pe loc, va discuta cu mama, sau va chema poliţia? Şi apoi sunt o mulţime de drumuri şi chiar căi ferate care să te scoată din regiunea Clayton; cum ar putea şti el încotro am pornit? Să zicem că merge direct la gara cu pricina, ei bine, nimeni nu-şi va aminti de plecarea mea pentru simplul motiv că n-am plecat. Totuşi, să-şi amintească oare de Shaphambury? Era prea puţin probabil.

Am luat hotărârea de a nu merge direct la Shaphambury, ci, din Birmingham, mai întâi la Monkshampton, de acolo la Wyvern şi abia apoi să cobor la Shaphambury, venind dinspre nord. Asta mi-ar fi cerut o noapte de popas undeva, pe drum, pierzându-mi-se urma, dacă nu eram cumva supus unei urmăriri foarte perseverente. Dar nu era vorba de o crimă, ci doar de furtul a patru lire.

Încă înainte de a ajunge la Clayton Crest, îmi scosesem din cap orice îngrijorare.

De pe culme m-am uitat înapoi. Ce lume! Şi dintr-odată mi-a

venit în minte că priveam această lume pentru ultima oară. Dacă îi ajungeam din urmă pe fugari şi reuşeam, aş fi murit odată cu ei – sau m-ar fi spânzurat. M-am oprit, uitându-mă mai atent înapoi, la valea largă şi urâtă.

Era locul unde mă născusem şi acum plecam, crezând că nu mă voi mai întoarce niciodată şi, totuşi, în această ultimă ipostază, mănunchiul de oraşe care mi-au dat naştere, oprindu-mi apoi dezvoltarea şi frângându-mi aripile, oraşele care m-au format aşa cum eram îmi păreau, într-un fel greu de definit, străine. Eram poate mai obişnuit să privesc valea, din acest punct atotcuprinzător, atunci când ea era învăluită şi îmblânzită de noapte; acum, în lumina soarelui de după-amiază, ţinutul era apăsat de pâcla fumurie a zilelor de lucru. Asta ar fi putut să explice oarecum de ce îmi părea atât de neobişnuit. Şi poate că exista totodată un ce anume în emoţiile prin care trecusem timp de mai bine de o săptămână, care îmi intensifica acuitatea înţelegerii, dându-mi putinţa de a pătrunde obişnuitul, de a pune sub semnul îndoielii lucruri acceptate. Sunt însă sigur că atunci, pentru prima oară, mi-am dat seama cât de haotică şi confuză era toată învălmăşeala aceea de mine şi case, de terenuri carbonifere şi olării, gări de triaj, canale, şcoli, forje şi cuptoare, biserici, capele, îngrămădiri de cocioabe, o uriaşă aglomerare dezordonată de anexe urâte, fumegânde, în care oamenii trăiau la fel de fericiţi ca broaştele într-o ladă de gunoi. Toate lucrurile se înghesuiau, vătămându-se reciproc, neţinând seamă unele de altele; fumul furnalului mânjea argila olăriilor, vuietul trenurilor îi asurzea pe credincioşii din biserici, crâşma aducea corupţia la uşile şcolii, casele jalnice se îmbulzeau lamentabil în mijlocul monstruozităţilor produse de industrie, dând impresia de nerozie oarbă. Asemenea unui animal orb care suferă şi se zbate, scufundându-se într-o mlaştină, omenirea se sufoca în mijlocul produselor sale, toată energia ei fiind folosită spre a-i spori haosul.

Nu vedeam lucrurile atât de limpede în după-amiaza aceea. Şi cu atât mai puţin îmi puneam întrebarea unde mă găseam, faţă de toate acestea, eu, cu intenţiile mele criminale. Abia aici şi acum sunt conştient de dezordinea şi sufocarea pe care în momentul acela le simţeam doar în mod trecător, privind în urmă, şi chiar în timp ce mai eram acolo mi-au ieşit cu totul din minte.

Probabil n-aveam să mai revăd locurile acelea niciodată.

Reveneam mereu la această idee. Oricum, nu-mi părea rău. Mai mult ca sigur, aveam să mor sub un cer curat, respirând aer proaspăt.

Din îndepărtatul Swathinglea ajungea până la mine un ecou slab, vaierul estompat al unei mulţimi, şi imediat după aceea s-au auzit trei împuşcături.

O vreme am rămas uluit… Ei bine, oricum, părăseam totul. Slavă Domnului, lăsam totul în urmă. Apoi, întorcându-mă să-mi văd de drum, mi-am amintit de mama.

Nu era o lume în care să-ţi părăseşti mama. Pentru o clipă gândurile mi s-au concentrat intens asupra imaginii ei. Acolo, jos, în lumina după-amiezii, probabil că se frământa încoace şi încolo, încă neştiind că m-a pierdut, aplecată, zgândărind focul cu vătraiul în bucătăria întunecoasă de la subsol, poate tăind fitilul vreunei lămpi, sau şezând liniştită, cu privirea aţintită spre foc, aşteptându-mă la ceai. Mi s-a făcut tare milă de ea, simţeam o cumplită remuşcare pentru necazurile şi mai negre care aveau să se abată asupra capului ei nevinovat. De fapt, de ce făceam asta?

De ce?

M-am oprit din nou, fără vlagă, despărţit de casă de coama dealului. Aproape că-mi venea să mă întorc la ea.

Apoi mi-am adus aminte de lirele preotului. Dacă le-a observat lipsa, la ce să mă întorc? Şi, să zicem că m-aş întoarce, cum le-aş putea pune înapoi?

Şi cum ar fi noaptea care ar urma renunţării mele la răzbunare? Ce aş face când ar reveni tânărul Verrall? Şi Nettie?

Nu! Lucrul trebuie dus la bun sfârşit.

Însă aş fi putut cel puţin s-o sărut pe mama înainte de a pleca, i-aş fi putut lăsa o vorbă, s-o liniştesc măcar pentru un timp. Mă va aştepta toată noaptea, atentă la orice zgomot…

Oare să-i trimit o telegramă din Two Mile Stone?

Nu mai avea rost acum, prea târziu, prea târziu. Să fac asta ar fi însemnat să dau în vileag drumul pe care am pornit şi, în caz de urmărire, să-i pun repede şi sigur pe urmele mele. Nu, Mama trebuie să sufere!

Am pornit-o îndârjit spre Two Mile Stone, dar de data asta parcă o voinţă mai puternică decât a mea mi-ar fi condus paşii într-acolo.

Am ajuns la Birmingham înainte de a se lăsa întunericul, tocmai

la timp pentru a prinde ultimul tren spre Monkshampton, unde plănuiam să-mi petrec noaptea.

CAPITOLUL V. În urmărirea celor doi îndrăgostiţi

1.

Din Birmingham spre Monkshampton, trenul mă purta nu numai către un ţinut unde nu mai fusesem niciodată, ci şi departe de lumina banală a zilei, de contactul cu lucrurile obişnuite, afundându-se în noaptea stranie, fără precedent, asupra căreia domnea meteorul gigant din ultimele zile.

Obişnuita alternanţă dintre noapte şi zi se accentuase în mod ciudat. Preocupările mondene ale zilei se deosebeau din ce în ce mai mult de cele ale nopţii. În timpul zilei cometa era o simplă ştire în ziare, dată la o parte de alte mii de interese vitale, era o bagatelă în comparaţie cu furtuna războiului, care se apropia ameninţătoare, un fenomen astronomic, undeva, departe, deasupra Chinei, la milioane de mile depărtare, în abis. Uitai de ea. Însă, îndată ce apunea soarele, te întorceai iarăşi spre răsărit, de unde meteorul îşi reîncepea stăpânirea asupra noastră.

Aşteptai să răsară, şi, totuşi, în fiecare noapte apărea ca o nouă surpriză. Întotdeauna se înălţa mai strălucitoare decât te încumetaseşi să-ţi imaginezi, mereu mai mare, cu o minunată schimbare în contur; iar acum conul de umbră al pământului, care creştea odată cu ea, îi proiecta în centru un disc straniu, mai verde şi mai puţin luminos. Strălucea acum din propria-i lumină, aşa încât această umbră nu era adâncă, sau neagră, ci sclipea fosforescent, cu o intensitate descrescândă, acolo unde razele solare nu mai aveau putere. Şi cum urca spre zenit, în timp ce ultimele dâre de lumină se duceau pe urmele soarelui ce asfinţea, strălucirea ei albă-verzuie alunga realităţile zilei, răspândind o lumină spectrală asupra tuturor lucrurilor. În preajma ei cerul fără stele se schimba într-un albastru adânc, extraordinar, culoarea cea mai profundă din lume, aşa cum n-am mai văzut niciodată, nici înainte, şi nici după aceea. Îmi amintesc de asemenea că tot atunci, privind prin geamul trenului ce mă ducea grăbit spre Monkshampton, am observat cu nedumerire o lumină roş-arămie care se contopea cu umbrele aruncate de cometă.

Ea preschimba urâtele noastre orăşele industriale din Anglia în mari oraşe fantomatice. Pretutindeni autorităţile locale întrerupeau

iluminatul străzilor – strălucirea orbitoare făcea posibilă până şi citirea literelor mărunte de tipar – şi astfel am umblat prin Monkshampton pe străzi albe, palide, necunoscute, ale căror globuri electrice lăsau umbre. Ici-colo, ferestre luminate împrăştiau o sclipire portocaliu-roşcată, ca şi cum ar fi fost decupate într-o cortină de vis, suspendată în faţa unui furnal. Un poliţist m-a condus cu paşi tăcuţi la un han ţesut din raze de lună; ne-a deschis un om cu faţa verde şi peste noapte am rămas acolo. Dar, în dimineaţa următoare, a ieşit la iveală o mică berărie murdară, ce s-a deschis cu o larmă asurzitoare, răspândind în jur duhoare de bere; era o necontenită forfotă zgomotoasă pe pavajul de piatră din faţa ei, iar patronul era un ins gras şi soios, cu pete roşii pe ceafă.

După ce mi-am achitat nota de plată, am ieşit pe o stradă ce răsuna de ecoul strigătelor scoase de doi vânzători de ziare şi de lătratul gălăgios al unui câine, căruia aceştia îi treziseră spiritul de competiţie. „Mare dezastru britanic în Marea Nordului! O navă de război scufundată cu tot echipajul! „anunţau ei.

Am cumpărat un ziar şi m-am îndreptat spre gară citind amănunte în legătură cu acest triumf al vechii civilizaţii, distrugerea uriaşului vapor de oţel, aruncat în aer de o mină lansată de un submarin german; nava fusese plină de arme şi muniţii, cu cele mai scumpe şi admirabile maşini din vremurile acelea, având la bord nouă sute de bărbaţi voinici, tot unul şi unul. Citind toate acestea, m-am simţit cuprins de febra unor emoţii războinice. Uitasem nu numai de cometă, ci pentru o clipă chiar şi de scopul care mă adusese la gară, mă făcuse să-mi cumpăr bilet de tren şi mă purta acum mai departe, spre Shaphmabury.

Ziua fierbinte era din nou stăpână şi oamenii uitaseră de noapte.

Noapte de noapte, cometa strălucea deasupra noastră, din ce în ce mai insistent, iradiind frumuseţe, ca o minune, ca o făgăduinţă a adâncurilor, şi pentru un timp rămâneam muţi, cuprinşi de uimire. Şi odată cu primele sunete ce anunţau din nou revărsatul zorilor, la auzul zăvoarelor trase şi la zgomotul căruţelor de lapte uitam, iar ziua obişnuită, prăfuită, revenea, căscând, lungindu-se iarăşi la loc. Pe toată întinderea cerului se târau petele de fum de cărbune; noi ne deşteptam la rutina murdară şi dezordonată a vieţii.

— Aşa a fost viaţa întotdeauna, spuneam. Aşa va fi mereu.

Splendoarea acelor nopţi era considerată de aproape toată lumea doar ca element spectacular. Pentru noi nu avea nicio semnificaţie. Pe tot cuprinsul Europei de vest, numai o pătură ignorantă, a claselor de jos, socotea cometa drept un semn prevestitor al sfârşitului lumii. În alte ţări, unde mai exista ţărănime, lucrurile stăteau altfel, însă în Anglia această clasă dispăruse. Aici toată lumea citea. Şi în zilele liniştite, înainte ca învrăjbirea noastră precipitată cu Germania să fi atins punctul culminant, ziarul risipise cu desăvârşire orice panică posibilă în această problemă. Până şi vagabonzii, până şi copiii de grădiniţă aflaseră că tot norul acela strălucitor putea cântări cel mult câteva zeci de tone. Acest fapt fusese demonstrat, mai mult decât convingător, de abaterile enorme care în cele din urmă făceau cometa să se îndrepte direct spre lumea noastră. Trecuse pe lângă trei asteroizi foarte mici, fără a le pricinui o cât de mică deviere în traiectorie, în timp ce ea însăşi descrisese o curbă de aproape trei grade. Pentru toţi cei aflaţi într-un punct al planetei de unde să poată vedea, ciocnirea ei cu Pământul nostru avea să fie, fără îndoială, un spectacol magnific însă nimic mai mult decât atât. Nu se ştia precis dacă noi ne vom găsi într-un asemenea punct. Meteorul avea să se arate pe cer din ce în ce mai mare, dar conul de umbră al planetei îi va devora miezul de foc şi în cele din urmă el avea să se întindă, sub forma unor nori verzi, fosforescenţi, peste tot cerul, iar pe linia orizontului atât spre apus, cât şi spre răsărit, urma să se vadă o strălucire albă. Apoi va fi o pauză – o pauză de o durată nedefinită – urmată, fără îndoială, de o splendidă ploaie de stele căzătoare. Se putea ca acestea să aibă o culoare nemaiîntâlnită, din cauza elementului necunoscut, dezvăluit de acea linie de culoare verde a spectrului. Pentru un scurt timp, la zenit va fi o erupţie de stele căzătoare. Existau speranţe ca unele dintre acestea să ajungă la sol, unde puteau fi analizate.

Atâta tot, spunea ştiinţa. Norii verzi se vor roti, dispărând apoi, şi poate că aveau să se producă furtuni. Însă prin mănunchiurile de sclipiri, rărite, ale cometei, va reapare bătrânul nostru cer, vechile stele şi totul va fi aşa cum a fost înainte. Şi cum toate acestea aveau să se petreacă între orele unu şi unsprezece dimineaţa, în următoarea zi de marţi – eu îmi petrecusem sâmbătă noaptea la Monkshampton – în această parte a Pământului, unde ne aflam noi, fenomenele aveau să fie

văzute, în cel mai bun caz, numai parţial. Iar dacă ar fi apărut întârzieri în declanşarea lor, nu s-ar fi văzut, poate, decât o stea căzătoare, jos, la orizont. Ştiinţa garanta că toate acestea se vor petrece întocmai. Totuşi, ultimele nopţi au fost cele mai frumoase şi mai memorabile din câte a cunoscut omenirea.

Nopţile deveniseră foarte calde şi, după ce colindasem toată ziua următoare oraşul Shaphambury în zadar, pe când revenea acea neasemuită strălucire a nopţii mă tortura peste măsură gândul că, sub splendida ei binecuvântare, tânărul Verrall şi Nettie se iubeau.

Am umblat de mai multe ori în sus şi în jos, de-a lungul falezei, privind cercetător feţele tinerelor perechi care se plimbau, ţinându-mi mâna în buzunar, pregătită, simţind în inimă, o stranie durere ce nu avea nimic comun cu furia. Până când în cele din urmă s-au dus cu toţii să se culce şi eu am rămas singur cu cometa.

În dimineaţa aceea, trenul care mă adusese de la Wyvern la Shaphambury întârziase o oră întreagă; se spunea că întârzierea se datora mişcării de trupe care se pregăteau să întâmpine un eventual atac dinspre Elba.

2.

Chiar şi atunci, Shaphambury îmi părea un loc ciudat. Însă ceva mă îndemna să simt că multe lucruri acceptate erau nelalocul lor. Acum, privind în urmă, acest fapt mi se pare destul de straniu. Locul acela era străin ochilor mei, neobişnuiţi cu călătoriile; chiar şi marea îmi părea neobişnuită. Numai de două ori în viaţă fusesem la mare, înainte, şi atunci în excursii pe coasta din Ţara Galilor unde stâncile mari şi fundalul munţilor făcea linia orizontului foarte diferită de cea de pe ţărmul de răsărit al Angliei. Aici aşa-zisa coastă marină era un mal sfărâmicios, din pământ brun-alburiu, de nici cincizeci de picioare înălţime.

Îndată după sosire am început o explorare sistematică a oraşului Shaphambury. Până în ziua de azi îmi aduc foarte bine aminte de planul pe care l-am schiţat atunci şi de felul în care investigaţiile mele erau mereu stânjenite de dorinţa irezistibilă a tuturor de a discuta despre posibilitatea unui atac german înainte ca flota din Canalul Mânecii să ajungă la noi. Duminică noaptea am dormit într-un mic han, pe o străduţă dosnică din Shaphambury. Din cauza numărului redus de trenuri ajunsesem la Shaphambury numai pe la ora două

după-amiază şi n-am obţinut niciun indiciu mai devreme decât luni spre seară. După curba unui deal înalt, în faţa trenuleţului local, apăreau pe neaşteptate întinderi de iarbă vălurită, în mijlocul cărora îţi atrăgeau privirile, fragmentând linia îndepărtată a orizontului mării, mai multe placarde ţipătoare. Cele mai multe din ele erau reclame de alimente sau de medicamente care remediau efectele acestora, iar culorile nu urmăreau să le facă mai frumoase, ci mai degrabă uşor de memorat şi să „se distingă „dintre tonurile cenuşii, cuminţi, ale peisajului coastei de răsărit. Pot spune că cea mai mare parte a reclamelor – factor atât de important în acele zile şi care întreţinea vasta masă amorfă a ziarelor noastre – făceau publicitate unor alimente, băuturi şi ţigări, sau unor medicamente ce promiteau o restabilire a sănătăţii distruse de ele. Oriunde te duceai, ţi se aducea aminte, cu litere de o şchioapă, că la urma urmei omul nu era cu mult mai bun decât un vierme, creatura aceea fără ochi şi fără urechi ce-şi sapă ascunzişul, trăind mulţumit, în mijlocul gunoiului cu care se hrăneşte; „un canal alimentar, având în plus câteva organe externe folositoare”. Dar pe lângă aceste panouri mai erau şi altele, mari, colorate în negru şi alb, care făceau reclamă unor „proprietăţi „cu denumiri pompoase. Datorită întreprinderilor individuale din timpul acela, aproape tot ţinutul din jurul oraşelor situate la mare fusese împărţit în drumuri şi terenuri de construcţie – cu excepţia unei mici porţiuni, toată coasta de sud-est era în această situaţie – şi, dacă s-ar fi realizat promisiunile acestor proiecte, întreaga populaţie a insulei ar fi putut fi găzduită pe malul mării. Nimic de felul acesta nu s-a întâmplat, desigur, şi unicul scop al acestei urâţiri a litoralului era să stimuleze speculaţiile nesăbuite cu terenuri de construcţie; pretutindeni dădeai cu ochii de reclamele agenţiilor, unele mai noi altele mai degradate, de drumuri de exploatare prost construite, năpădite de iarbă, şi din loc în loc, la câte un colţ, puteau fi văzute inscripţii ca „Bulevardul Trafalgar „sau „Esplanada Mării”. Ici-colo, de asemenea, vreun mic rentier, negustor cu „economii”, îşi încredinţase sufletul constructorilor locali, ridicându-şi o casă prost proiectată, arătând jalnic, izolată, prost plasată pe o parcelă cu gard ieftin, de-a curmezişul căreia fluturau în bătaia vântului rufele familiei, în cadrul deprimant al lipsei oricărui spirit de iniţiativă. Apoi linia ferată traversa o şosea, şi un şir de case mizerabile, de cărămidă galbenă – căsuţe de muncitori, şi şoproanele

negre şi murdare care urâţeau aşa-zisele „parcele „de pe vremea aceea, indicau apropierea noastră de zonele mai centrale ale – citez din ghidul local – „uneia dintre cele mai încântătoare staţiuni din ţara macilor, de pe ţărmul de răsărit al Angliei”. Urmau alte case nenorocite, o uzină electrică, cumplită la vedere – cu un horn uriaş, fiindcă nimeni nu ştia cum se face arderea completă a cărbunelui – şi ne-am trezit în gară, la numai trei sferturi de milă depărtare de centrul acestui cuib al sănătăţii şi plăcerilor.

Am inspectat foarte temeinic oraşul înainte de a-mi începe investigaţiile. Drumul începea prost, cu un şir de prăvălii pretenţioase, ieftine, cu aspect falimentar, o cârciumă şi o staţie de taxiuri, însă după ce trecea printre câteva vile vopsite în roşu, ascunse în parte de grădini cu boschete, dădea pe neaşteptate în Strada Principală, strălucitoare, dezordonată, nu neplăcută la vedere, cu obloanele trase într-o amorţeală duminicală. Undeva, în depărtare, se auzea dangătul unui clopot de biserică şi copiii, în haine de sărbătoare ce păreau noi, se îndreptau spre şcoala duminicală. Apoi, trecând printr-o piaţă în care se găseau case de închiriat, împodobite cu stuc, o variantă mai dichisită şi mai curată a pieţii din oraşul meu, am ajuns la o grădină de euonymus şi la asfalt – Esplanada. M-am aşezat pe o banchetă de fier, inspectând atent cu privirea plaja întinsă, cu nisip nămolos, cu maşinăriile ei de baie cu roţi caraghioase, prevăzute cu tot felul de reclame de hapuri – apoi faţadele caselor care parcă priveau încremenite aceste sfaturi medicale. La dreapta şi la stânga mea se îngrămădeau, în terase, pensiuni, hoteluri particulare şi case cu camere de închiriat; într-o parte o schelărie indica o întreprindere de construcţii în plină activitate, iar în altă parte, după un spaţiu pustiu, se înălţa o siluetă monstruoasă, roşie, proeminentă, un hotel uriaş, în comparaţie cu care toate lucrurile din jur păreau pipernicite. În partea de nord era un ţărm cu stânci joase, decolorate, pe care se distingeau, ca nişte zimţi, vârfurile corturilor albe unde fuseseră încartiruiţi voluntarii din armata locală; înspre sud se întindea un pustiu cu dune nisipoase, cu pâlcuri de pini scunzi şi tufişuri rare, şi din loc în loc câte o reclamă. Peste toată această panoramă se desfăşura un cer de un albastru intens, soarele arunca umbre sinilii şi la răsărit se zărea marea alburie. Era duminică şi oamenii mai stăteau încă acasă, în jurul mesei de prânz…

Stranie lume! mă gândeam chiar şi atunci – acum trebuie să vi se pară inimaginabilă, de necrezut – şi după un răstimp m-am străduit să revin la ale mele.

Cum trebuia să mă interesez? Ce trebuia să cer?

Mi-am bătut mult capul în această privinţă – la început eram obosit şi îmi era lene – apoi, deodată, mi-a năvălit în minte un torent de idei.

Am găsit o soluţie destul de ingenioasă. Inventasem următoarea poveste: mă aflam din întâmplare la Shaphambury, pentru o scurtă vacanţă şi mă foloseam de această ocazie pentru a o căuta pe stăpâna unei preţioase etole din pene de struţ, uitată la hotelul unchiului meu din Wyvern de către o tânără doamnă, care era însoţită de un tânăr domn – fără îndoială o pereche de tineri căsătoriţi. Aceştia ajunseseră la Shaphambury cam în ziua de joi. Mi-am repetat povestea de mai multe ori, dând unchiului meu imaginar şi hotelului său nume plauzibile. Oricum, această poveste lungă putea fi o deplină justificare pentru toate întrebările care îmi treceau prin cap.

Era de-acum un lucru hotărât, însă am mai zăbovit un timp, lipsindu-mi încă energia de a începe. Apoi m-am îndreptat spre hotelul cel mare. Cu lipsa mea de experienţă, socoteam că somptuozitatea lui evidentă indica tocmai locul pe care l-ar alege un tânăr de familie bună.

Un ajutor de portar îmbrăcat într-o splendidă uniformă verde, care în timp ce asculta întrebarea se uita la hainele mele, învârti cu o politeţe ironică nişte uşi uriaşe, rezistente la curent, îndrumându-mă apoi cu un accent german spre un portar principal impunător; acesta, la rândul său, m-a dirijat spre un tânăr falnic, aflat după o tejghea de alamă lucitoare, care îţi dădea impresia unei bănci – ba chiar a mai multor bănci laolaltă. În vreme ce discutam, tânărul nu-şi dezlipea ochii de pe gulerul şi cravata mea – şi mi-am dat seama că erau într-o stare jalnică.

— Caut o doamnă şi un domn care au venit la Shaphambury în ziua de marţi, am spus.

— Prietenii dumitale? a întrebat cu o ironie grozav de subtilă.

În fine, am înţeles că, în orice caz, tinerii nu fuseseră aici. N-ar fi fost exclus să fi luat aici masa de prânz, dar nu avuseseră cameră. Am ieşit din hotel într-o stare de înfrângere deplină – uşa mi-a fost

deschisă din nou cu o reverenţă – şi în după-amiaza aceea n-am mai atacat niciun alt stabiliment.

Dârzenia mea ajunsese într-un punct mort. Tot mai mulţi oameni ieşeau la promenadă şi eleganţa lor duminicală mă tulbura. Devenind deodată conştient de înfăţişarea mea, am uitat de ţelul care mă adusese acolo. Simţeam că umflătura buzunarului, pricinuită de revolver, atrăgea privirile şi îmi era ruşine. M-am dus la malul mării, departe de oraş, culcându-mă între pietricele şi maci de mare. Am rămas în această stare de spirit toată după-amiaza. Seara, către apusul soarelui, m-am dus la gară pentru a-i descoase pe hamali. Am aflat însă că aceştia erau o clasă de oameni care îşi aminteau mai degrabă de bagaje decât de oameni şi n-aveam idee ce fel de bagaje ar fi putut duce cu ei tânărul Verrall şi Nettie.

Apoi am intrat în vorbă cu un bătrân libidinos, cu un picior de lemn şi un inel de argint pe deget, care mătura treptele ce coborau de pe faleză pe plajă. El ştia multe lucruri despre perechile tinere, însă numai în termeni generali şi nimic despre tânăra pereche pe care eu o căutam anume. Îmi amintea în modul cel mai dezagreabil de aspectele senzuale ale vieţii şi n-am regretat atunci când, peste puţin timp, observaţiile sale despre vacanţe, plaje şi morală au fost brusc retezate de apariţia, nu departe de coastă, a unei canoniere care trimitea semnale serviciului de grăniceri marini şi taberei de voluntari.

Trecusem acum de momentele mele de şovăire şi am plecat ca să mă aşez pe o bancă de pe faleză, de unde să pot urmări strălucitorii nori de foc rece care se ridicau, îmblânzind culoarea stacojie a asfinţitului. Nu mai simţeam lâncezeala din timpul amiezii, sângele mi se încingea din nou. Şi în timp ce amurgul şi acea strălucire ceţoasă înlocuiau lumina colbăită a soarelui, mascând toată vulgaritatea şi materialismul interesat al acestui loc străin, pe mine punea iarăşi stăpânire lumea plăsmuirilor şi înflăcărarea, gândurile despre onoare şi răzbunare. Îmi aduc aminte că, în această împrejurare, schimbarea stării mele sufleteşti a fost deosebit de intensă, dar cred că trecusem prin asemenea momente şi mai înainte, fără să le fi simţit atât de distinct. Pe atunci, noaptea şi lumina stelelor aduceau un sentiment de intimitate, care lipsea în timpul zilei. Ziua – aşa cum era ea în oraşe şi în locuri aglomerate – te domina, fără îndoială, însă numai prin vacarmul ei; era enervantă, insistentă, contradictorie. Întunericul

învăluia aspectele cele mai izbitoare ale acelor aglomerări de prostie umană, puteai să exişti, puteai da frâu liber imaginaţiei.

În noaptea aceea am avut senzaţia stranie că Nettie şi iubitul ei erau foarte aproape de mine, că voi da de ei pe neaşteptate. V-am povestit mai înainte cum, în timp ce se lăsa amurgul, căutam să-i recunosc în fiecare pereche care se apropia de mine. În cele din urmă am adormit într-un dormitor străin, pe a cărui pereţi atârnau texte strident înzorzonate, blestemându-mă pentru ziua irosită.

3.

Toată dimineaţa următoare i-am căutat în zadar, însă după-amiază am dat, pe neaşteptate, peste tulburător de multe indicii, care au apărut unul după altul, într-o succesiune rapidă. După ce la început nu reuşisem să găsesc vreo pereche asemănătoare cu tânărul Verrall şi Nettie, descopeream acum patru perechi suspecte.

Oricare dintre acestea ar fi putut fi cea pe care o căutam eu; nu puteam fi sigur în privinţa nici uneia. Toate sosiseră miercuri sau joi. Două dintre ele îşi mai ocupau camerele, însă nu erau acasă. Într-un târziu, mi-am redus lista, eliminând un tânăr îmbrăcat într-un costum cafeniu deschis, cu favoriţi şi manşete lungi, însoţit de o doamnă de treizeci de ani, sau poate chiar mai mult, care afişa în mod ostentativ un aer de noblеţe. Vederea lor m-a dezgustat; ceilalţi doi tineri plecaseră într-o lungă plimbare şi, cu toate că le-am supravegheat pensiunea până ce afară norul de flăcări a început să strălucească pe cer, contopindu-se cu un asfinţit de o nemaivăzută splendoare, mi-au scăpat. I-am descoperit mai târziu, la o masă separată, în arcada unei ferestre, citind la lumina unor lumânări roşii, cu privirile mereu atrase de această minunăţie care nu era nici noapte nici zi. Fata, în rochia ei de seară roz, îmi părea uşoară ca un fulg şi frumoasă – destul de frumoasă pentru a mă scoate din sărite – avea braţe frumos modelate şi umeri albi, rotunzi, iar forma obrazului ei şi părul blond de lângă urechi erau pline de un farmec delicat; dar nu era Nettie, iar bărbatul fericit care era cu ea aparţinea acelui tip excentric, degenerat, produs atât de frecvent de vechea noastră aristocraţie: fără bărbie, cu nas proeminent, cu un cap mic, blond, cu expresie molatică şi cu un guler cât o mânecă, potrivit pentru gâtu-i lung. Stăteam afară, în lumina lividă a meteorului, urându-i şi blestemându-i pentru că îmi răpiseră degeaba atâta timp. Am rămas acolo până ce mi-a fost clar că mă

observaseră, o formă neagră a invidiei, proiectată pe fundalul strălucitor.

Cu asta, nu mai aveam ce căuta la Shaphambury. Problema asupra căreia urma să reflectez era: pe care dintre perechile rămase trebuia s-o urmăresc.

M-am reîntors pe faleză, încercând să mă gândesc la pasul următor, vorbind de unul singur, pentru că exista în acea minunăţie luminoasă ceva care punea stăpânire pe mintea ta, zăpăcindu-te.

Una dintre perechi plecase la Londra; cealaltă în satul de căsuţe de la Bône Cliff. Oare unde ar putea fi Bône Cliff? mă întrebam.

În vârful scărilor am dat de omul meu cu picior de lemn.

— Ei! l-am strigat.

Arătă cu pipa spre mare, iar inelul de argint îi strălucea în lumina cerului.

— Nu-i a bună, zise.

— Ce? am întrebat.

— Proiectoare! Fum! Vapoarele merg către nord! Dacă nu s-ar fi înverzit acolo, sus, blestemata asta de Cale a Laptelui, am putea vedea.

La început s-a arătat foarte dispus să-mi urmărească întrebările, apoi, peste umăr a binevoit să-mi spună:

— Dacă ştiu ceva despre satul de căsuţe? Ba bine că nu! Artişti şi de-alde alea. Frumoase purtări! Fac baie împreună – mai mare ruşinea! Mda.

— Dar unde-i? am întrebat exasperat.

— Acolo! zise. Ce o fi cu pâlpâiala aia? Un foc de tun? Să mă ia dracu’ dacă nu!

Numai făcându-l să înţeleagă că nu-i voi da pace până ce nu-mi va spune ceea ce voiam să ştiu am putut să-l întrerup din contemplarea dansului fantomatic dintre linia mării şi acea strălucire străină. I-am apucat braţul, scuturându-l. S-a întors spre mine înjurând.

— Şapte mile pe drumul ăsta, a spus. Şi acum, mai du-te dracului!

I-am răspuns cu o insultă urâtă în loc să-i mulţumesc, şi aşa ne-am despărţit, iar eu am pornit spre satul de căsuţe.

Puţin mai departe de capătul falezei, am dat peste un poliţist care se uita ţintă la cer şi am controlat cele spuse de omul cu picior de

lemn.

— Ştiţi, e un drum singuratic, a strigat în urma mea…

Parcă ceva îmi spunea că acum, în sfârşit, eram pe drumul cel bun. Am lăsat mulţimea din Shaphambury în urmă, ieşind în paloarea misterioasă a nopţii cu siguranţa calmă a călătorului care se apropie de ţintă.

Nu-mi reamintesc într-o succesiune ordonată amănuntele acelui lung drum obositor; singurul lucru de care sunt sigur e că mă simţeam din ce în ce mai istovit. Aproape toată marea părea netedă şi strălucitoare ca o oglindă, o vastă întindere cu reflexe de argint, brăzdată de ondulări largi, leneşe; o briză slabă a suflat apoi, ca un oftat uşor, încreţind valurile lungi în unde mici ca nişte solzi, care n-au mai dispărut până la urmă. Drumul era uneori nisipos, acoperit cu un strat gros de nisip spălăcit, argintiu, iar alteori calcaros, plin de bulgări lucitori; un lăstăriş negru se întindea uneori sub formă de tufişuri, alteori în mănunchiuri solitare printre movilele somnoroase, de nisip, într-un loc era iarbă şi oi mari, fantomatice, se desenau vag pe culoarea cenuşie. După un timp au apărut păduri de pini, ca o întunecime deasă de-a lungul drumului, păduri ce se destrămau la margini în copaci piperniciţi, aidoma unor năluci. Uneori parcă ieşeau din pini vrăjitoare şi, cum treceam, mă aţinteau cu gesturi rigide. Grotesc de nepotrivite în mijlocul acestor forme, am dat în curând de reclame de proprietăţi: „Se pot construi case pe gustul dumneavoastră”, adresându-se tăcerii, umbrelor şi strălucirii orbitoare.

O dată am auzit lătratul stăruitor al unui câine, undeva, departe şi de câteva ori mi-am scos revolverul, examinându-l cu atenţie. Atunci când făceam asta, desigur, n-aveam altceva în gând decât scopul meu, probabil mă gândeam la Nettie şi la răzbunare, dar nu-mi aduc aminte deloc de acele emoţii. Revăd numai, distinct, razele de lumină verzuie alunecând pe piedica şi ţeava revolverului în timp ce-l învârteam în mână.

Şi apoi mai era cerul, cerul minunat, luminos, fără stele, fără lună şi adâncurile albastre, goale, dintre meteor şi mare. Şi, deodată – stranii fantome! – departe de tot, pe fundalul sclipitor, apărură, mărunte şi vagi, trei nave de război lungi, negre, fără catarge sau pânze, fără fum şi fără vreo lumină, siluete întunecate, teribile, tainice, alunecând iute, la distanţă egală una faţă de alta. Când m-am uitat din

nou erau foarte mici, apoi fură înghiţite de lumina strălucitoare.

La un moment dat izbucni o flacără şi credeam că trăsese un tun, până când, ridicându-mi privirile, am văzut întârziind o clipă pe cer o dâră de lumină verzuie ce se stingea. Iar după aceea în aer s-a simţit o înfiorare şi un foşnet, în artere sângele pulsa mai puternic, încât rămâneai cu o senzaţie de reîmprospătare, o senzaţie înnoitoare…

Undeva, în calea mea, drumul se bifurca, însă nu-mi amintesc dacă asta se întâmpla lângă Shaphambury, sau aproape de sfârşitul călătoriei mele. Mi-a rămas limpede în minte doar ezitarea mea între cele două drumuri neterminate, abia brăzdate în pământ.

În cele din urmă am obosit. Am ajuns la mormanele de alge putrezite şi la urmele de care ce duceau în mai multe direcţii, apoi, la un moment dat, pierdusem drumul şi înaintam împleticindu-mă printre movilele de nisip, foarte aproape de mare. Am ieşit la plaja cu nisip palid, sclipitor şi ceva fosforescent m-a atras spre marginea apei. M-am aplecat, privind cu luare aminte micile grăuncioare luminoase ce pluteau pe unde.

Apoi m-am ridicat cu un oftat, contemplând pacea solitară a acelei nopţi sublime. Meteorul îşi trăgea năvoadele sclipitoare peste toată întinderea cerului şi începea să coboare; spre răsărit culoarea albastră redevenea stăpână; marea era un imens contur de întuneric şi acum, descătuşată de acea strălucire orbitoare, o stea slabă, aproape insesizabilă, încă palidă şi tremurătoare, se putea vedea ezitând în pragul invizibilului.

Cât era de frumos! Câtă linişte şi frumuseţe! Pace! Pace! – pacea care trece înţelegătoare, în straie ţesute din raze de lumină…

Simţeam cum îmi creşte inima de atâta frumuseţe şi pe neaşteptate am început să plâng.

Era ceva nou şi străin în sângele meu. Îmi dădeam seama că, de fapt, nu voiam să ucid.

Nu voiam să ucid. Nu mai voiam să fiu robul pasiunilor mele. Aveam o mare dorinţă să scap de viaţă, să fug de lumina zilei, care înseamnă înfierbântare şi duşmănie şi patimă, în acea noapte răcoroasă a eternităţii; să mă odihnesc. Îmi jucasem rolul, isprăvisem.

La marginea marelui ocean, stăteam pătruns de un spirit mut, de rugăciune, şi doream cu ardoare – pace, pace, cu mine însumi.

Apoi, spre răsărit, peste aceste mistere se lăsa din nou vălul roşu, atenuându-le, şi odată cu revărsatul zorilor revenea lumea bine definită, cu certitudinile ei mohorâte şi tot mai aspre. Ştiam că hotărârea mea va învinge din nou. Pentru mine aceasta era o zăbavă, un interludiu, însă a doua zi aveam să fiu din nou William Leadford, cel prost hrănit, prost îmbrăcat şi necioplit, un hoţ apăsat de o pată ruşinoasă, înfierat pe viaţă, un izvor de necaz şi durere, până şi pentru mama pe care o iubeam; nu mai rămăsese nicio speranţă pentru mine în viaţă, decât răzbunarea şi moartea.

Ce rost avea această răzbunare nenorocită? Îmi intrase în cap că aş putea termina totul acum, lăsându-i pe ceilalţi în pace.

Să intru adânc în mare, în acest clipocit călduţ în care se amesteca esenţa apei şi a luminii, să stau acolo cu apa până la piept, să-mi pun ţeava revolverului în gură…

De ce nu?

M-am întors cu greu. Păşeam încet pe plajă, gândindu-mă…

Am mai privit o dată marea. Nu! Ceva în mine spunea: „Nu!”

Trebuia să mă gândesc.

Era greu să merg mai departe, din cauza movilelor de nisip şi a tufişurilor încâlcite. M-am aşezat printre nişte tufe negre şi m-am odihnit, cu bărbia rezemată în mâini. Mi-am scos revolverul şi l-am privit, ţinându-l în mână. Viaţă? Moarte?…

Se părea că scormoneam înseşi străfundurile fiinţei omeneşti, dar aproape pe neobservate am adormit şi am început să visez.

4.

Am descoperit două siluete făcând baie în mare.

Mă trezisem. Era aceeaşi noapte albă şi minunată şi fâşia albastră de cer limpede nu era cu mult mai mare decât înainte. Aceşti oameni trebuie să fi apărut în timp ce eu dormeam şi m-am trezit aproape imediat. Se bălăceau în apa care le ajungea până la piept, ieşind la suprafaţă, apoi venind spre mal, o femeie cu părul încolăcit în jurul capului, şi în urma ei un bărbat, forme graţioase de negru şi argint, şi un talaz verde, strălucitor, care se îndepărta de ei, lăsându-i înconjuraţi de valuri mici, sclipitoare. El lovea apa, împroşcând-o, ea făcea la fel, acum apa le ajungea până la genunchi, şi, pentru o clipă, picioarele lor atinseră marginea de argint a mării.

Amândoi purtau costume de baie, strânse pe corp, care nu

ascundeau nimic din frumuseţea umedă, strălucitoare a formelor tinere.

Ea s-a uitat o clipă peste umăr şi l-a zărit mai aproape decât credea, a tresărit, a dat din mâini, a scos un mic ţipăt ce m-a străpuns drept în inimă şi a luat-o la fugă, pe plajă, spre mine, alergând ca vântul, a trecut pe lângă mine, dispărând apoi printre tufişurile negre strâmbe şi dusă a fost – ea şi urmăritorul ei pierind într-o clipită după creasta de nisip.

Îl auzeam strigând, ceva între gâfâială şi râs…

Şi dintr-odată m-a cuprins o furie bestială, m-am ridicat în picioare, cu mâinile în sus şi pumnii strânşi, cu un gest rigid de ameninţare neputincioasă, îndreptată împotriva cerului…

Fiindcă acea fiinţă de lumină şi frumuseţe, atât de vioaie şi de jucăuşă, era Nettie – iar celălalt era bărbatul pentru care fusesem trădat!

Şi mi-a străfulgerat prin minte că s-ar fi putut să mor acolo, nerăzbunat, pentru simplul motiv că voinţa mea cedase!

În clipa următoare, alergam împleticindu-mă, cu revolverul în mână, urmărindu-i pe furiş, fără să fiu bănuit, prin nisipul moale şi tăcut.

5.

Am ajuns pe creasta de nisip şi am descoperit aşezarea de căsuţe pe care o căutasem, cuibărită printre dune. O uşă s-a trântit, cei doi fugari se făcuseră nevăzuţi şi m-am oprit, privind cercetător.

Un grup de trei căsuţe era mai aproape de mine decât altele. Intraseră într-una dintre acestea şi eu am ajuns prea târziu pentru a-mi putea da seama în care anume. Toate aveau uşile deschise larg, fără grijă şi în niciuna nu era lumină.

Locul acesta, peste care dădusem în cele din urmă din întâmplare, era rodul reacţiei unor neconformişti cu înclinaţii artistice, împotriva formalismului rigid, costisitor şi lipsit de confort al staţiunilor oficiale de pe litoral, în acele timpuri. Era obiceiul ca, după un număr destul de mare de ani de la învechirea vagoanelor, companiile căilor ferate să le vândă şi o persoană cu imaginaţie văzuse posibilitatea de a le transforma în mici căsuţe locuibile pe timpul vacanţelor de vară. Ajunsese o modă în rândurile unei pături cu gusturi boeme; aceste căsuţe improvizate, aşezate una lângă alta, vesel

zugrăvite, având un confort sporit prin verande largi create cu ajutorul unor acoperişuri adăugate, contrastau atrăgător cu rigiditatea plicticoasă a staţiunilor „cuviincioase”. Bineînţeles că într-un asemenea camping exista o oarecare lipsă de comoditate, care trebuia tratată cu bună dispoziţie, şi astfel această întinsă plajă de nisip era destinată voioşiei şi tineretului. Găsesc că în impresiile celor care au cunoscut odată bine aceste locuri predomină felinarele chinezeşti, ornamente de muselină, banjouri şi un miros de prăjeală. Însă pentru mine această curioasă aşezare a celor care se stabileau aici, ilegal, pentru plăcerea lor, era un mister şi o surpriză în acelaşi timp, mai degrabă sporite decât atenuate de cele câteva aluzii fără perdea pe care mi le făcuse omul cu picior de lemn din Shaphambury. Mie nu mi se părea a fi locul de întâlnire al unor tineri cu inima uşoară ce-şi petreceau timpul într-o veselă trândăvie, ci priveam totul cu neînduplecare – asemeni oamenilor săraci, otrăviţi de înăbuşirea aspiraţiei lor spre fericire. Omului nevoiaş şi muncitorilor murdari de funingine li se refuza categoric dreptul la frumuseţe şi curăţenie; dintr-o existenţă dominată de murdăria groasă, de dorinţe întunecate, ei îşi urmăreau semenii mai norocoşi cu invidie amară şi bănuieli urâte, chinuitoare. Imaginaţi-vă o lume în care oamenii de rând considerau dragostea drept o bestialitate, soră cu beţia!…

Exista în acele vremuri o anumită cruzime în profunzimile dragostei trupeşti. Cel puţin aceasta e impresia pe care am adus-o cu mine peste abisul Marii Schimbări. A reuşi în dragoste părea o izbândă neîntrecută de niciun alt succes, dar un eşec era resimţit ca şi cum ai fi fost pătat…

Nu simţeam că ar fi fost nefiresc ca prin aceste emoţii să treacă un fir de sălbăticie, ajungând să le stăpânească întreaga ţesătură. Credeam, şi consider că eram îndreptăţit la aceasta, că dragostea tuturor adevăraţilor îndrăgostiţi era atunci un fel de sfidare, că unul în braţele celuilalt închideau un univers aparte, bătându-şi joc de toţi ceilalţi. Iubeai împotriva lumii, şi dragostea celor doi era împotriva mea. Iubirea lor era permanent ameninţată de o cruzime atentă. Printre trandafiri se ascundea o sabie, o sabie cu lama fină, cu tăişul cel mai ascuţit din lume.

Orice ar fi crezut alţii despre aceste lucruri, pentru mine şi pentru imaginaţia mea, cel puţin, ele erau cu totul adevărate. N-am fost

niciodată pentru amuzament, n-am făcut o glumă din dragoste. Dorinţa mea era pătimaşă! Dragostea nerăbdătoare… Poate tocmai din această cauză în scrisorile mele către Nettie nu atingeam acest subiect; cu această temă serioasă nu mă puteam juca…

Gândul la făptura strălucitoare a lui Nettie, la sfiiciunea şi cutezanţa cu care s-a lăsat în voia cuceritorului ei uşuratic, dădea furiei mele o intensitate aproape de nesuportat pentru inima şi nervii, pentru forţele încordate ale bietului meu trup. Coboram încet printre movilele palide, de nisip, spre acel sat dubios al senzualităţii nepăsătoare şi în trupul meu suferind simţeam o durere ascuţită, de dorinţă şi moarte, o ură ce scăpăra ameninţător, o sabie a răului, gata să lovească.

6.

M-am oprit şi am început să fac planuri.

Oare să bat la uşa fiecărei căsuţe, până când unul din cei doi pe care-i căutam mi-ar deschide? Dar dacă ar fi apărut un servitor?!

Să aştept aici – poate până dimineaţa – stând la pândă? Şi între timp…

Era acum linişte în toate căsuţele din apropierea mea. Dacă aş merge într-acolo pe nesimţite, poate că prin ferestrele deschise aş fi putut auzi, sau vedea ceva, vreun indiciu după care să mă conduc. Oare să merg pe ocolite, strecurându-mă, sau să mă duc direct la uşă? Lumina era destul de puternică pentru a fi recunoscut cu uşurinţă, de la distanţă.

Dificultatea cea mare, credeam eu, era că antrenându-i în chestiune, prin întrebări indiscrete, şi pe alţii, s-ar fi putut ca în cele din urmă să-i pun pe trădătorii mei în legătură cu aceştia, care poate ar fi putut să-mi ia arma, legându-mă astfel de mâini. Şi, dincolo de asta, sub ce nume se puteau ascunde ei aici?

„Bum! „sunetul îmi plesni simţurile, apoi se repetă.

M-am întors contrariat, ca şi cum asta ar fi fost o impertinenţă, şi am văzut la mai puţin de patru mile depărtare, în larg, înaintând cu repeziciune peste argintul pestriţ al mării, un uriaş cuirasat, din coşurile căruia şiroiau în noapte valuri de scântei de un roşu aprins. La explozia fierbinte a tunurilor lui, care trăgeau spre mare, răspunseră fulgere roşii şi un torent de fum la hotarul dintre mare şi cer. Îmi mai aduc aminte cum priveam ţintă – într-o stare de năucire prostească.

Era absurd! Ce aveau de-a face cu mine toate acestea?

Cu un şuierat care te înfiora, o rachetă de pe un promontoriu de dincolo de sat se ridică şi împrăştie aur fierbinte în direcţia cometei, apoi am mai auzit două lovituri de tun.

Ferestrele căsuţelor se luminau, una după alta, apărând ca nişte pătrate de foc arămiu, la început pâlpâitoare, apoi strălucind continuu. Capete negre se iveau, privind spre mare, o uşă s-a deschis, lăsând pentru o clipă o dâră scurtă, galbenă, să se amestece şi să se piardă în strălucirea cometei. Asta m-a readus la treburile mele.

„Bum! Bum! „şi, când m-am uitat din nou la uriaşul cuirasat, în spatele coşurilor lui tremura o mică flacără, ca o torţă. Puteam distinge pulsaţia şi ecoul metalic, stăruitor, al maşinilor încordate…

Am auzit în sat glasuri de oameni, strigându-se unii pe alţii. O siluetă înveşmântată în alb, cu o glugă, cineva într-un halat de baie, semănând caraghios cu un arab cu burnuz, a ieşit dintr-o căsuţă din apropiere, îl vedeam limpede, stând acolo, nemişcat şi fără umbră în lumina intensă.

Îşi proteja ochii cu mâinile şi le strigă ceva celor dinăuntru.

Cei dinăuntru – oamenii *mei*! Degetele mi s-au încleştat pe revolver. Ce mă privea pe mine tâmpenia asta de război? Mă voi strecura pe după movilele de nisip, apropiindu-mă pe nesimţite, dintr-o parte, de cele trei căsuţe. Bătălia de pe mare mi-ar putea fi de folos – dincolo de asta, pentru mine nu prezenta nici cel mai mic interes. „Bum! Bum!". Detunăturile puternice treceau pe lângă mine, parcă mă izbeau în inimă şi se stingeau. Într-o clipă, Nettie va ieşi afară să vadă.

Mai întâi una, apoi alte două siluete înfăşurate în halate ieşiră din căsuţe, alăturându-se celei dintâi. Unul arătă spre mare şi, cu o voce plină, de tenor, începu să explice. Am putut auzi câteva cuvinte. „E un vas german! „spunea el. „A fost atins".

Cineva nu era de acord şi a urmat un murmur nedesluşit, de discuţie. Înaintam încet, într-un cerc, aşa cum îmi propusesem, urmărindu-i pe aceşti oameni. Strigau cu toţii, îndreptaţi în aceeaşi direcţie, atât de tare, încât m-am oprit, întorcându-mi privirile spre mare. Am văzut un talaz înalt, ridicat de un obuz ce nu nimerise uriaşa navă de război. Un al doilea se înălţă şi mai aproape de noi, apoi un al treilea şi al patrulea; pe urmă, de pe promontoriul de unde venise

racheta ţâşni o trâmbă înaltă de praf, care se împrăştie încet în dreapta şi în stânga. Imediat după asta urmă un bubuit îngrozitor şi omul cu vocea tare făcu un salt, strigând: „A nimerit-o!”

Prin urmare, trebuia să înconjur căsuţele şi să mă apropii de grup de la spate.

— Însurăţeilor! Însurăţeilor! Ieşiţi să vedeţi! se auzi o voce stridentă, de femeie.

În umbra căsuţei din apropiere licări ceva; o voce de bărbat răspunse dinăuntru. N-am înţeles ce spunea, însă, deodată, am auzit-o foarte clar pe Nettie strigând: „Am făcut o baie…”

Bărbatul care ieşise afară primul strigă:

— N-auziţi tunurile? Se dă o luptă la mai puţin de cinci mile depărtare de ţărm.

— Da? se auzi din căsuţă şi se deschise o fereastră.

— Acolo!

N-am auzit răspunsul, din cauza foşnetului slab al propriilor mele mişcări. Aceşti oameni erau mult prea absorbiţi de bătălie pentru a se uita în direcţia mea şi păşeam acum drept spre întunericul care o ascundea pe Nettie şi neagra dorinţă a inimii mele.

— Priviţi! a strigat cineva, arătând spre cer.

Mi-am ridicat privirea şi… ce să vezi! Cerul era brăzdat de dâre verzi, strălucitoare. Ele radiau dintr-un punct aflat spre apus, la jumătatea distanţei dintre orizont şi zenit, iar înăuntrul norilor strălucitori începuse un fel de revărsare, încât părea că meteorul se scurge atât spre apus, cât şi înapoi, spre răsărit, cu un trosnet de parcă tot cerul ar fi fost străpuns de împuşcăturile unor pistoale-fantomă. Îmi părea atunci că meteorul însuşi venea în ajutorul meu, coborând, cu miile lui de pistoale, ca o cortină, peste această nebunie fără sens care se petrecea pe mare.

„Bum „se auzi un tun de pe cuirasat, „bum „şi tunurile crucişătoarelor care îl urmăreau aruncau fulgere drept răspuns.

Privind spuma uşoară şi în straturi mişcătoare pe cer, ţi se învârtea capul. Am rămas câteva clipe orbit şi buimac. Un moment mi-a trecut prin minte gândul: dacă, totuşi, fanaticii aveau dreptate şi venise sfârşitul lumii? Ce victorie ar fi asta pentru Parload!

Apoi m-am gândit că toate acestea se întâmplau ca o binecuvântare a răzbunării mele! Bătălia de pe mare şi cerul de

deasupra erau gătelile prevestitoare de furtună ale faptei mele. La mai puţin de cincizeci de yarzi de mine, am auzit vocea lui Nettie, strigând ceva, şi m-a cuprins din nou furia. Aveam să revin la ea, în mijlocul acestor spaime, aducând cu mine moartea năprasnică. O voi face să fie a mea cu un glonte, printre tunete şi groază. La gândul acesta am scos un ţipăt care a trecut neobservat şi acum înaintam cu îndrăzneală, ţinând revolverul în mână.

Mă aflam la cincizeci, apoi la patruzeci, la treizeci de yarzi – micul grup de oameni, care încă nu mă observaseră, devenise acum mai mare şi mai important; dincolo de ei erau cerul cu nuanţe verzui şi navele care se războiau. Cineva s-a repezit afară din căsuţă, cu o întrebare întreruptă pe buze şi s-a oprit, deodată, dându-şi seama de prezenţa mea; era Nettie, înfăşurată cochet într-un fel de halat de culoare închisă, şi pe chipul ei gingaş, pe gâtul alb strălucea lumina intensă, verzuie. I-am putut vedea expresia, consternată şi îngrozită din pricina apariţiei mele, ca şi cum cineva i-ar fi oprit inima, ţinând-o imobilizată – ţintă pentru glontele meu.

„Bum! „salva de tun de pe cuirasat veni ca o comandă. „Pac „ţâşni şi glontele. Totuşi, nu voiam s-o împuşc atunci. Într-adevăr, nu voiam s-o împuşc atunci! „Pac! „am tras din nou, apropiindu-mă cu paşi mari, şi de fiecare dată se părea că nu o nimerisem.

Făcu un pas-doi, în direcţia mea, cu privirile mereu aţintite spre mine, apoi cineva a intervenit, şi alături de ea l-am văzut pe tânărul Verrall.

Un bărbat greoi, omul în halatul de baie cu glugă, o namilă cu înfăţişare de străin, răsări parcă din pământ, ca un scut, în faţa lor. Părea o intervenţie absurdă. Faţa lui exprima uluire şi groază. S-a repezit tăindu-mi calea cu braţele larg deschise, ca şi cum ar fi încercat să oprească un cal care a luat-o razna. Striga ceva fără înţeles. Părea că urmăreşte să mă abată de la hotărârea mea, ca şi cum ar mai fi putut fi vorba de aşa ceva.

— Nu tu, smintitule! am strigat răguşit. Nu tu!

El, totuşi, o acoperea pe Nettie.

Printr-un uriaş efort de voinţă, am rezistat unui impuls instinctiv de a trage prin trupul lui mătăhălos. Oricum, simţeam că nu trebuia să-l împuşc. Pentru o clipă n-am ştiut ce să fac, apoi am început să mă agit, m-am întors brusc într-o parte, căutând să scap de laba lui

mare şi am dat de alţi doi care stăteau nehotărâţi în calea mea. Am tras un al treilea foc în aer, chiar pe deasupra capetelor lor şi am alergat într-acolo. Au luat-o la fugă, care încotro; m-am oprit şi m-am întors, dând de un tânăr roşcovan care se apropia dintr-o parte şi părea gata să mă înhaţe. La oprirea mea hotărâtă, a dat un pas înapoi, ferindu-se, şi şi-a ridicat braţul pentru a se apăra; atunci am observat că aveam drumul liber şi că în faţa mea fugeau tânărul Verrall şi Nettie – el ţinând-o de braţ s-o ajute.

Am tras al patrulea foc fără rezultat şi, apoi, înnebunit de furie din cauza eşecurilor mele, m-am năpustit în urmărirea lor, cu gândul să-i încolţesc, să le pun ţeava pistolului în ceafă. „Idioţii ăştia „mi-am zis, căutând să nu mă mai gândesc la neaşteptatele întreruperi… „Un yard", gâfâiam, vorbind singur cu voce tare, „un yard! Până atunci ai grijă, nu trebuie… nu trebuie să mai tragi!"

Cineva mă urmărea, poate mai mulţi – nu ştiu, i-am lăsat pe toţi în urmă…

Alergam. Un timp am fost cu totul absorbit de monotonia acestei curse rapide. Nisipul era acum o învolburare de raze de lună, verzui, aerul devenise tunet. În jurul nostru se rostogolea o ceaţă verde, luminoasă. Ce importanţă aveau asemenea lucruri? Noi fugeam. Ieşeam învingător sau pierdeam? aceasta era întrebarea. Ei fugiră printr-o crăpătură dintr-un gard stricat, care se ivise ca din pământ, luând-o spre dreapta. Îmi dădeam seama că eram pe un drum. Dar… negura asta verde! Parcă abia te mişcai în ea. Ei aproape că dispăreau în ea şi gândul acesta mi-a dat brusc, un nou elan, făcându-mă să mai câştig câţiva paşi.

Ea se clătină. El o apucă de braţ, târând-o înainte. Cotiră spre stânga. Părăsisem drumul din nou, ajunsesem pe iarbă. Parc-ar fi fost gazon. M-am poticnit, căzând într-un şanţ ce părea a fi plin de fum şi m-am ridicat din nou, însă acum cei doi erau nişte fantome dispărute pe jumătate în norii plumburii, de fum, din jurul meu…

Încă tot mai fugeam.

Mai departe! mai departe! Am gemut, opintindu-mă cu furie. M-am clătinat din nou, înjurând. Simţeam vibraţiile salvelor de tun gonind prin întuneric, pe lângă mine.

Dispăruseră! Totul dispărea, numai eu continuam să alerg. M-am împiedicat încă o dată. În jurul picioarelor simţeam ceva ce mă

stânjenea, iarba înaltă, sau mărăcinişul, nu-mi puteam da seama ce anume, vedeam doar fumul care mi se rotea pe lângă genunchi. În cap simţeam un vuiet cumplit şi o vâjâială, o zadarnică împotrivire în faţa cortinei de un verde închis, ce cobora, cobora, cobora în falduri peste falduri. Totul devenea o negură din ce în ce mai deasă.

Am făcut o ultimă sforţare, violentă, mi-am ridicat revolverul, am tras penultimul foc la întâmplare şi am căzut la pământ, cu capul înainte. Şi iată! cortina verde se făcuse neagră, şi pământul şi eu şi toate lucrurile încetaseră să mai existe.

CARTEA A DOUA – ABURII VERZI

CAPITOLUL I. Schimbarea

1.

Parcă mă trezeam dintr-un somn odihnitor.

Nu m-am trezit dintr-odată, ci întâi mi-am deschis ochii, zăcând alene, cu privirile îndreptate spre lanul de maci de un roşu aprins, a căror strălucire se contopea cu cea a cerului luminos. Era cerul unui răsărit de soare magnific şi un arhipelag de insule purpurii, cu maluri de aur, plutea pe o mare verde-aurie.

Macii, muguri cu gât de lebădă, corole arzânde, potire de seminţe străvezii, înălţate cu semeţie, aveau şi ei o strălucire aparte, încât păreau plămădiţi din lumină.

O vreme m-am uitat la toate acestea fără mirare, apoi am descoperit spicele ţepoase, de un verde auriu, ale orzului care creştea amestecându-se cu tot ce vedeam.

O întrebare vagă, ce părea a veni de departe – oare unde mă găseam? – mi s-a strecurat în minte, pierind din nou. Nimic nu se mişca.

Era o tăcere de mormânt.

Mă simţeam uşor, cotropit de o senzaţie de tihnă. Zăceam culcat pe o parte, într-un loc îngust, călcat în picioare, pe un câmp de orz în floare, năpădit de buruieni, un loc plin de lumină şi frumuseţe. M-am ridicat şi am rămas astfel multă vreme, încântat şi fermecat de zorelele mici, delicate, ce se răsuceau peste lujerele de orz, de macii care parcă brodau o dantelă deasupra pământului.

Apoi reveni aceeaşi întrebare. Unde mă găseam? Cum se făcea că dormisem aici?

Nu-mi puteam aminti.

Mă uimea că-mi simţeam trupul oarecum străin. Se întâmplase ceva neobişnuit – nu puteam spune în ce fel – iar orzul şi buruienile frumoase, splendoarea zorilor ce se aşterneau încet la orizont, toate acestea făceau parte din acel ceva neobişnuit. Mă simţeam ca şi cum aş fi fost un obiect într-o fereastră pictată în culori foarte luminoase, ca şi cum zorile s-ar fi revărsat prin mine. Simţeam că făceam parte dintr-un tablou splendid, pictat din lumină şi desfătare.

O adiere uşoară aplecă spicele de orz, cu un foşnet, şi mă duse cu gândul mai departe.

Cine eram eu? Cu aceasta trebuia să încep.

Mi-am ridicat braţul stâng, o mână murdară şi o manşetă jerpelită; însă având un aer de irealitate, transfigurate, asemeni unui cerşetor pictat de Botticelli. Un timp m-am uitat atent la un frumos buton de manşetă, sidefiu.

Mi-am amintit de Willie Leadford, cel al căruia fusese braţul, ca şi când ar fi fost vorba de o altă persoană.

Desigur! Povestea mea – mai degrabă un contur nefinisat, decât trecutul apropiat – începu să capete formă în memorie, o poveste scurtă, luminoasă şi inaccesibilă, asemeni unui obiect privit printr-un microscop. Mi-au reapărut în minte Clayton şi Swathinglea; cartierele sărăcăcioase şi obscure, minuscule şi impresionante în culorile lor închise, dense, şi prin ele m-am îndreptat spre destinul meu. Stăteam cu mâinile pe genunchi, rechemam în minte firul acelei vieţi sinuoase, pătimaşe, care se terminase cu glontele tras în van, în întunericul tot mai adânc al Sfârşitului. Gândul la împuşcătura aceea mi-a redeşteptat emoţiile.

Acum vedeam în ea ceva absurd ce mă făcea să zâmbesc cu compătimire.

Biată făptură minusculă, înfuriată şi nenorocită! Sărmană lume măruntă, înfuriată şi nefericită!

Am oftat de milă, milă nu numai pentru mine, ci pentru toate inimile înfierbântate, pentru toţi cei cu mintea chinuită, fiinţe ale speranţei şi durerii ce se zbăteau epuizate, care îşi găsiseră în sfârşit pacea sub revărsarea de ceaţă înăbuşitoare a cometei. Căci nu încăpea îndoială că această lume se sfârşise pentru totdeauna. Totul îmi părea atât de plăpând şi de nefericit, iar eu eram acum atât de puternic şi senin. Căci eram sigur că murisem; nicio fiinţă vie nu putea simţi ca

mine această certitudine desăvârşită a binelui, această pace trainică şi neîndoielnică. Pusesem capăt febrei ce se chema viaţă. Murisem, şi era bine, şi aceste…?

Simţeam că ceva nu era în ordine.

Atunci, acestea trebuiau să fie lanurile de orz ale Domnului! Câmpurile de orz nemişcate şi tăcute ale Domnului, gătite cu flori de maci veşnici, cu seminţe aducătoare de pace.

2.

Era ciudat să găseşti lanuri de orz în cer, dar, fără îndoială, mă aşteptau încă multe surprize.

Ce tihnit era totul! Pace! Pacea care întrece înţelegerea. În sfârşit, pacea coborâse asupra mea! Într-adevăr, totul era cuprins de linişte. Niciun cântec de pasăre. Cu siguranţă eram singur pe lume! Nu cânta nicio pasăre. Da, şi amuţiseră toate zgomotele îndepărtate ale vieţii, mugetul vitelor, lătratul câinilor…

Inima îmi era invadată de un simţământ de teamă aducătoare de fericire. Era bine, ştiam asta: dar să fii singur! M-am ridicat în picioare, întâlnind chemarea fierbinte a răsăritului de soare ce zorea spre mine cu veşti bune, peste vârfurile spicelor de orz…

Orbit, am făcut un pas. Am dat cu piciorul de ceva tare şi, uitându-mă în jos, mi-am descoperit revolverul, un obiect albastru întunecat, ca un şarpe mort la picioarele mele.

Am rămas o clipă nedumerit.

Apoi l-am uitat cu totul. Minunea tăcerii pusese stăpânire pe sufletul meu. Veneau zorile, şi niciun cântec de pasăre!

Cât de frumoasă era lumea! Ce frumoasă, dar cât de tăcută! Mi-am îndreptat paşii, încet, prin lanul de orz, către un pâlc de tufişuri de soc şi mure, care alcătuiau gardul viu din jurul lanului. Cum treceam, am observat printre vrejuri un şoarece de câmp ce părea a fi mort; apoi o broască nemişcată. M-a surprins că n-a sărit în lături la zgomotul paşilor mei şi m-am oprit s-o ridic. Trupul îi era moale, ca şi cum ar fi fost viu, dar nu se zbătea deloc, strălucirea ochilor îi era voalată, nici nu se mişca în palmă.

Acum îmi aduc aminte că am stat un timp ţinând în mână această minusculă creatură fără viaţă. Apoi, foarte încet, m-am aplecat, aşezând-o la loc. Tremuram – tremuram cuprins de o emoţie fără nume. M-am uitat atent printre tulpinile de orz şi pretutindeni vedeam

gâze, musculiţe, mici vietăţi nemişcate, zăcând aşa cum căzuseră copleşite de vapori; păreau a fi doar nişte obiecte pictate. Unele erau fiinţe noi pentru mine. Ştiam prea puţine lucruri despre natură. „Dumnezeule! „am strigat. „Am rămas doar eu…?”

Apoi, la mişcarea următoare s-a auzit un ţipăt ascuţit. M-am întors, însă fără să pot vedea nimic altceva decât o uşoară mişcare într-un şanţ, urmată de foşnetul, tot mai slab, stârnit de retragerea creaturii nevăzute. M-am întors la broasca mea, care îşi mişca ochiul şi zvâcnea. Şi imediat, cu mişcări slabe şi nesigure, îşi întinse membrele, îndepărtându-se târâş.

Dar, mirare! acum începea să-mi fie oarecum teamă. Puţin mai departe, cocoţat pe o floare, era un fluture roşu-închis, cu pete brune. La început credeam că briza îi dădea acel tremur, dar mi-am dat seama apoi că el însuşi mişca din aripioare. Şi, în timp ce-l priveam, s-a trezit la viaţă, desfăcându-şi aripile, şi a zburat.

L-am urmărit cum zbura, rotindu-se într-o parte şi-n alta, până ce brusc s-a făcut nevăzut. Acum viaţa revenea pretutindeni în jurul meu, în unduiri încete fiinţele se dezmorţeau, cu o uşoară tresărire şi freamăt…

Am străbătut încet lanul de orz, până la gardul viu, păşind cu multă grijă din pricina acestor vietăţi ameţite care se trezeau încetul cu încetul la viaţă. Nu-mi puteam dezlipi privirea de la acest hăţiş minunat. Se revărsa, împletindu-se, ca o splendidă muzică. Era o bogăţie de caprifoi, astrişoare, sânzâiene albe, flori de hamei şi viţă albă, sălbatică, răsucite şi prinse între ramurile lui şi de-a lungul şanţului mărginaş; scânteiuţele îşi ridicau minusculele feţe într-o compoziţie corală, în şiruri şi buchete. Niciodată nu mai văzusem o astfel de simfonie de flori, de lujeri şi frunze, asemeni unor note muzicale. Deodată, mi-a ajuns la urechi un piuit şi bâzâitul unor aripi speriate.

Nimic nu murise, ci totul se preschimbase în frumuseţe. Şi un timp am stat privind, cu ochi limpezi şi fericiţi, la urzeala de gingăşie din faţa mea şi minunându-mă de bogăţia cu care, îmi ziceam, Domnul şi-a alcătuit lumea…

„Triluli-triluli”, o ciocârlie străpunse tăcerea cu cântecul ei modulat; o ciocârlie şi, apoi, îndată, alta, nevăzute, ţesând din liniştea albastră o pânză de aur…

Pământul renăscuse – numai repetând într-una asemenea cuvinte pot spera să redau prospeţimea nemaiîntâlnită a acelui răsărit de soare. Un timp am fost cu totul absorbit de detaliile încântătoare ale vieţii, nepăsător faţă de trecutul meu de gelozie pătimaşă şi de durere neostoită, ca şi cum aş fi fost un nou Adam. Aş fi putut vorbi cu o infinită bogăţie de amănunte despre florile care-şi deschideau petalele sub ochii mei, despre lujere şi fire de iarbă, despre un piţigoi albastru, pe care l-am ridicat cu multă blândeţe – niciodată înainte nu observasem frumuseţea suavă a penelor lui – şi care îndată şi-a deschis ochiul negru, strălucitor, cercetându-mă, şi s-a aşezat legănându-se fără frică pe degetul meu, desfăcându-şi apoi aripile fără grabă şi luându-şi zborul, şi despre agitaţia mormolocilor din şănţuleţ; asemeni tuturor vietăţilor care trăiau sub apă, ei trecuseră prin Schimbare fără să fi fost influenţaţi de aceasta. Am trăit aceste prime clipe mari în mijlocul unor astfel de întâmplări, admirând îndelung, în fiecare părticică, minunăţia neasemuită a întregului.

Între gardul viu şi lanul de orz, trecea o potecă pe care o urmam mulţumit şi bucuros, uitându-mă ba la unul, ba la altul din lucrurile frumoase din jur, făcând un pas, oprindu-mă şi înaintând iar, încât în curând am ajuns la o barieră, iar mult mai jos era o alee îngustă, năpădită de iarbă.

Pe lemnul ros al barierei am găsit o tăbliţă rotundă cu cuvintele: „Pastile Swindells G. 90”.

M-am aşezat călare pe barieră, fără să înţeleg pe deplin toată semnificaţia acestor cuvinte. Dar ele mă nedumereau într-o măsură chiar mai mare decât revolverul şi manşeta mea murdară.

Acum, în jurul meu, cântau din ce în ce mai multe păsărele.

Am citit inscripţia de mai multe ori, făcând o legătură între ea şi faptul că-mi mai purtam hainele vechi şi că îmi găsisem revolverul la picioare. Mi se contura o concluzie uluitoare. Asta nu era o planetă nouă, nu era minunata lume de apoi, aşa cum crezusem eu. Această splendidă ţară a minunilor era aceeaşi lume veche, a pasiunii şi morţii mele! Era ca şi cum aş fi întâlnit o femeie pe care o cunoscusem cândva murdară, acum spălată, înnobilată, îmbrăcată în veşminte de regină, superbă şi demnă de veneraţie…

Da, poate era într-adevăr lumea cea veche, însă în fiecare lucru există ceva nou, o certitudine vie a sănătăţii şi a fericirii. Poate că era

vechea lume, dar se terminase cu mizeria şi violenţa ei. Nu mă îndoiam de acest lucru.

Mi-am reamintit ultimele faze ale vieţii mele de dinainte, acel apogeu nebun al urmăririi şi furiei şi beznei universale şi vârtejul de aburi verzi ai nimicirii. Cometa lovise Pământul şi pusese capăt tuturor lucrurilor, eram sigur şi de asta.

Dar după aceea?…

Şi acum?

Plăsmuirile copilăriei mi se reîntorceau acum sub forma unor presupuneri. În acele zile eram ferm convins de faptul că va veni negreşit ziua cea din urmă, când porţile cerului se vor deschide, anunţând, în sunet de trompetă şi spaimă, învierea şi Judecata de Apoi. Imaginaţia hoinară îmi sugera acum că această Judecată trebuie să fi venit şi să fi trecut. Că trecuse şi, printr-o întâmplare, mă ocolise. Fusesem lăsat aici singur, într-o lume curăţită şi împodobită (cu excepţia, bineînţeles, a acestei reclame de pilule Swindells), poate pentru a începe din nou…

Nu încape îndoială că Swindells a primit ceea ce merita.

M-am gândit un timp la Swindells, la arivismul imbecil al acelei creaturi dispărute, care făcea comerţ cu lucruri de nimic, umplând ţara de minciuni pentru a obţine – de fapt ce căuta? – o casă mare, urâtă, ridicolă, un automobil distrugător de nervi, câţiva servitori netrebnici, lipsiţi de respect; intrigi respingătoare pentru un titlu de baron câştigat pe cheltuiala partidului, ca o încununare a vieţii, poate. Nu vă puteţi imagina nimicnicia acelor vremuri, aberaţiile lor naive, bizare! Şi pentru prima oară în viaţă mă gândeam la toate acestea fără amărăciune. Mai demult văzusem fărădelegile, tragedia, acum însă vedeam numai stupiditatea extraordinară a vieţii de atunci. Acum mi se înfăţişa aspectul comic al pretenţiilor de bogăţie şi importanţă a speţei umane şi un simţământ puternic, nou, se revărsa asupra mea asemenea răsăritului de soare, făcându-mă să izbucnesc în râs. Swindells! Swindells, păcătosul! Viziunea mea despre Judecata de Apoi devenise o delicioasă parodie. Vedeam arhanghelul râzând pe înfundate, ascunzându-şi faţa, şi pe Swindells în carne şi oase, etalat în mijlocul hohotelor de râs ale cerului. „Priviţi o fiinţă, şi încă atât de drăgălaşă, oare ce am putea face cu această fiinţă atât de plăcută vederii? „Vedeam cum se desprindea sufletul dintr-un trup gras,

material, ca şi cum ai fi scos un melc de mare din cochilie…

Am izbucnit într-un lung hohot de râs. Şi, iată! chiar în timp ce râdeam, o revelaţie mi-a străpuns, ca un pumnal, veselia şi am început să plâng, să plâng tare, cu faţa scăldată de lacrimi.

3.

Pretutindeni, redeşteptarea a venit odată cu răsăritul soarelui. Ne trezeam la bucuria dimineţii; păşeam orbit de strălucire într-o lumină care era bucuria însăşi. Pretutindeni era la fel. Pretutindeni era dimineaţă, deoarece stratul de nitrogen, schimbător, al atmosferei noastre nu a trecut în faza sa permanentă înainte de a fi fost atins de razele soarelui, şi toţi cei adormiţi zăceau aşa cum căzuseră. Într-o stare intermediară, aerul atârna inert, fără a putea produce nici redeşteptare, nici amorţire, nemaifiind verde, dar nici preschimbat încă în gazul cu care trăim acum în noi…

Cred că fiecare a trecut printr-o stare de spirit asemănătoare cu cea pe care am încercat s-o descriu – o uimire, impresia pe care ţi-o lasă o veste îmbucurătoare. Adesea se producea o confuzie în gândire, o greutate în recunoaşterea propriului eu. Mi-aduc aminte foarte bine că, în timp ce şedeam pe barieră, am început să mă îndoiesc de propria-mi identitate, punându-mi cele mai năstruşnice întrebări metafizice. „Dacă acesta sunt eu", îmi spuneam, „cum se face că nu o mai caut nebuneşte pe Nettie? „Nettie era acum atât de departe – şi la fel toate rătăcirile mele. Cum de scăpasem de această patimă? De ce, oare, gândul la Verrall nu-mi înteţeşte bătăile inimii?…

Eram doar unul dintre multele milioane care, în acea dimineaţă, aveau aceleaşi îndoieli. Cred că atunci când te trezeşti dintr-un somn sau dintr-un leşin te recunoşti prin faptul că senzaţiile corpului tău îţi sunt cunoscute; în dimineaţa aceea toate senzaţiile cele mai intime ale corpului meu erau altele. Cele mai intime procese ale vieţii erau schimbate, de asemenea metabolismul nervos, locul gândurilor şi simţămintelor şovăitoare, nesigure, întunecate de patimă era acum luat de altele, statornice, depline, fireşti. Pipăitul, văzul, auzul şi toate simţurile îmi erau schimbate, deveniseră mai subtile; cred că mulţi oameni şi-ar fi pierdut minţile dacă gândirea nu ne-ar fi fost mai echilibrată şi mai atotcuprinzătoare. Dar, aşa cum era, înţelegeam. Impresia dominantă, pe care aş dori să o împărtăşesc în această relatare a Schimbării, este aceea de imensă uşurare, de însufleţire

nemaiîntâlnită, durabilă. Aveai simţământul de delir şi de claritate în acelaşi timp, iar schimbarea senzaţiilor trupeşti, în loc să ducă la o eclipsare mintală, la pierderea identităţii – tulburare psihică obişnuită în condiţiile de atunci – avea ca rezultat o nouă detaşare a spiritului de pasiunile şi complicaţiile excesive ale vieţii personale.

În această descriere a tinereţii mele amare, plină de restricţii, m-am străduit mereu să vă fac cunoscute îngustimea, intensitatea, confuzia, dezordinea, furia stupidă a lumii de demult. În mai puţin de o oră de la trezirea mea am înţeles pe deplin că, într-un fel misterios, toate acestea dispăruseră pentru totdeauna. Cu toţii simţeam acelaşi lucru. Oamenii se ridicau, trăgeau în piept aerul nou – o inspiraţie adâncă, şi trecutul lor se ştergea; puteau să ierte, să se înalţe mai presus de lucrurile mărunte, puteau năzui.

…Şi nu era ceva nou, un miracol care să dea la o parte vechea ordine a lumii. Era o schimbare în condiţiile materiale, o schimbare în atmosferă, care dintr-odată îi eliberase. Unii fuseseră eliberaţi prin moarte… Într-adevăr, omul însuşi nu se schimbase deloc. Încă înainte de Schimbare, din clipe luminoase, trăite de noi sau de alţii, din povestiri, muzică, lucruri frumoase, din împrejurări eroice şi din splendide poveşti, chiar şi cei mai mizerabili dintre oameni înţeleseseră cât de minunată putea fi omenirea, cât de minunată putea fi uneori aproape fiecare fiinţă umană; însă otrava din aer, sărăcia lui în elemente nobile, care făcea asemenea momente rare şi ieşite din comun – toate acestea se schimbaseră. Aerul era altul şi spiritul omului, care înainte stătuse într-o stare de amorţire şi somnolenţă, năpădit de vise rele, întunecate, s-a trezit, deschizând asupra vieţii ochi limpezi, uimiţi, învioraţi.

4.

Miracolul deşteptării, râsul şi apoi lacrimile m-au găsit singur. Abia după un timp am întâlnit un alt om. Până în clipa în care i-am auzit vocea chemând, mi se părea că nu mai există niciun alt om pe lume. Se părea că toate luaseră sfârşit, odată încordarea trecută. Ieşisem din propria-mi temniţă, în care stătea la pândă egotismul meu timid, şi mă răsfrângeam în toată esenţa umană, părea că eu întruchipam întreaga umanitate; făcusem haz de Swindells, aşa cum aş fi putut râde de mine însumi, şi strigătul pe care îl auzeam părea a fi un gând care îmi venea pe neaşteptate în minte. Dar, când l-am auzit din

nou, am răspuns.

— Sunt rănit, spunea vocea, iar eu am coborât îndată pe alee şi astfel am dat peste Melmount, care şedea lângă şanţ, cu spatele spre mine.

Unele din impresiile întâmplătoare ale acelei dimineţi mi s-au întipărit atât de adânc în minte, încât cred cu adevărat că atunci când, în cele din urmă, mă voi găsi în faţa marilor mistere de dincolo de această viaţă, când amintirile vieţii se vor stinge în mine, aşa cum se sting pâclele dimineţii în faţa soarelui, aceste detalii mărunte, fără legătură, vor fi ultimele care mă vor părăsi, ele vor fi ultimele fibre vizibile ale unui văl care se destramă. Cred de exemplu, că şi acum aş putea să spun ce blană avea Melmount pe gulerul hainei lui de automobilist, aş putea zugrăvi nuanţa de roşu închis a obrazului său mare, cu gene blonde printre care se filtra lumina. Era aplecat înainte, examinându-şi atent piciorul scrântit, şi pălăria îi căzuse de pe capul alungit, cu părul lins, de o culoare care ezita între roşu şi blond deschis. Avea un spate enorm. Şi în simpla lui înfăţişare masivă era ceva ce mi-l făcea simpatic.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat.

— Ei, spuse el, pe un ton chibzuit, străduindu-se să se întoarcă, arătând un profil cu nasul bine modelat, o buză mare, groasă, precis conturată: profil cunoscut fiecărui caricaturist din lume. Am păţit-o. Am căzut şi mi-am scrântit glezna. Unde eşti?

M-am dus până la el şi i-am privit faţa. Am observat că-şi dăduse jos jambiera, şoseta şi gheata, mănuşile îi erau aruncate la o parte şi îşi cerceta partea lovită, masând-o cu degetele mari, groase.

— Dumnezeule! am spus. Sunteţi Melmount!

— Melmount! Stătea pe gânduri. Aşa mă cheamă, spuse, fără să-şi ridice privirile… Dar asta n-are nimic de-a face cu glezna mea.

Câteva clipe am rămas tăcuţi, dacă nu ţin cont de geamătul de durere scos de el.

— Ştiţi ce s-a întâmplat? am întrebat. Părea că-şi stabileşte diagnosticul.

— Nu e rupt, spuse.

— Ştiţi ce s-a petrecut? am repetat.

— Nu, zise, aruncându-mi pentru prima oară o privire lipsită de interes.

— A apărut o deosebire…

— Da, o deosebire. Zâmbi, un zâmbet de o neașteptată afabilitate și în ochi i se citea acum un interes. Am fost preocupat de senzațiile propriului meu corp. Observ că toate lucrurile sunt foarte strălucitoare. La asta te gândești?

— În parte. Și o senzație neobișnuită, de claritate a gândirii…

Mă examină atent, meditând cu gravitate.

— M-am trezit, spuse, căutând să-și aducă aminte.

— Și eu…

— M-am rătăcit – nu știu prea bine cum. Era o ceață verde, ciudată. Își privea piciorul cu atenție, aducându-și aminte. Ceva în legătură cu o cometă. Eram lângă un gard viu, pe întuneric. Am încercat să fug… Apoi am căzut, probabil, pe această alee. Privește! spuse, făcând o mișcare cu capul. E o balustradă de lemn, ruptă de curând. Probabil că m-am împiedicat și am căzut peste ea. Examină această idee. Da…

— Era întuneric, am zis, și din senin a început să se reverse peste tot un fel de gaz verde. Ăsta-i ultimul lucru de care îmi amintesc.

— Apoi te-ai trezit? La fel ca mine… Uluit peste măsură. De bună seamă e ceva neobișnuit în aer. Eu mergeam grăbit pe un drum, într-un automobil, eram foarte agitat și preocupat. M-am dat jos… își ridică triumfător un deget. Cuirasate! *Acum* știu! Ne aliniasem flota de aici până la Texel. Ajunsesem chiar față în față cu ei, iar Elba lansa mine. Îl pierdusem pe „Lord Warden”. Dumnezeule! „Lord Warden”! O navă de război care a costat două milioane de lire și nebunul de Righy spunea că nu contează! O mie o sută de oameni s-au dus la fund… Mi-amintesc acum. Îi încercuiam în Marea Nordului, ca într-o plasă și flota din Atlanticul de Nord îi aștepta la Faroe – niciunul din vasele lor nu avea cărbune măcar pentru trei zile! Oare a fost un vis? Nu! Am vorbit în fața unei mulțimi de oameni – oare a fost o întrunire? – pentru a-i liniști. Erau puși pe război, dar strașnic de speriați. Niște oameni ciudați, burtoși și cu chelie, parcă semănau cu niște pitici. Unde? Desigur! Totul s-a petrecut după tipic – cu o cină copioasă – stridii! Colchester. Mă dusesem acolo, numai pentru a le arăta că toată această frică de raiduri era lipsită de sens. Și mă întorceam înapoi, aici… Dar nu mi se pare că asta s-ar fi petrecut atât de… recent. Probabil că așa a fost. Da, desigur! așa a fost. M-am dat jos din mașină la poalele pantei,

vrând să merg pe faleză, deoarece se spunea că una din navele lor de război era urmărită de-a lungul ţărmului. E clar! Le auzeam tunurile…

Stătu pe gânduri.

— Ciudat! Am uitat toate acestea! Dar *dumneata* ai auzit tunurile?

I-am spus că le auzisem.

— S-a întâmplat noaptea trecută?

— Noaptea trecută, târziu. La unu sau două dimineaţa.

S-a rezemat din nou pe mână, cu un zâmbet deschis.

— Chiar şi acum, zise, este ciudat, dar totul îmi pare un vis nebunesc. Crezi că *a existat* un „Lord Warden"? Crezi că am scufundat toată maşinăria aceea numai în joacă? A fost un vis. Şi, totuşi, s-a întâmplat aievea.

După canoanele acelor vremuri, ar fi fost un lucru excepţional ca eu să discut atât de lejer şi de liber cu un om atât de important.

— Da, aşa-i, am încuviinţat. Simţi că te-ai trezit din ceva ce era mai profund decât acel gaz verzui. Ca şi cum nici celelalte lucruri n-ar fi fost tocmai reale.

Şi-a încruntat sprâncenele, pipăindu-şi gânditor gamba piciorului.

— Am ţinut o cuvântare la Colchester, spuse.

Credeam că va mai adăuga ceva în legătură cu asta, dar obişnuinţa de a se reţine l-a oprit o clipă.

— E ciudat, zise, că durerea pe care o simt pare mai mult neobişnuită decât dezagreabilă.

— Simţiţi vreo durere?

— Numai în gleznă! Este sau ruptă, sau scrântită – cred că e scrântită; mă doare foarte tare la mişcare, altfel nu simt nimic. Nici urmă de… din acea boală generală care însoţeşte orice rană. Medită un timp, apoi reveni: Vorbeam la Colchester, despre război. Încep să văd mai bine. Reporterii – mâzgălesc, mâzgălesc întruna. Max Sutaine, 1885. Rumoare. Laude la adresa stridiilor. Mm… mm… Despre ce vorbeam? Despre război? Un război care va trebui să fie lung şi sângeros, care va vămui şi castelul şi cocioaba!… Elan retoric! Eram beat aseară?

Încruntă din sprâncene. Îşi ridică genunchiul drept, rezemându-şi pe el, în palmă bărbia. Ochii cenuşii, vârâţi în fundul

capului, sub sprâncene stufoase, scrutau lucruri necunoscute. „Doamne! „murmură cu o notă de dezgust. „Dumnezeule! „Era o siluetă masivă, cufundată în gânduri, în lumina soarelui, sugerând ceva mai mult decât măreţie fizică; mă făcea să simt că se cădea să iau parte la gândurile lui. Nu mai întâlnisem înainte un asemenea om, nu ştiam că asemenea oameni există.

Lucru ciudat, nu-mi pot aminti acum niciuna din ideile pe care le-am avut înaintea Schimbării, oricare ar fi fost ele, în legătură cu personalităţile politicienilor, însă mă îndoiesc că m-am gândit vreodată la ei ca la nişte indivizi reali, de o anumită complexitate intelectuală. Cred că impresia mea despre ei era o simplă îmbinare de caricaturi şi articole de fond apărute în ziare. Desigur, nu le acordăm niciun respect. Şi ca şi cum acesta ar fi fost cel dintâi fruct al Schimbării, mă trezeam acum în prezenţa unei fiinţe omeneşti lângă care mă recunoşteam inferior şi subordonat şi în faţa căreia stăteam, fără a fi în vreun fel servil sau nesincer, într-o atitudine de respect, ascultând cu atenţie. Egotismul meu mistuitor şi dezgustător – sau poate erau de vină doar şansele pe care mi le oferea viaţa? – nu îngăduise niciodată aşa ceva înainte de Schimbare.

Îşi reveni din gânduri, cu acelaşi aer de uşoară nedumerire.

— Ştii, cuvântarea pe care am ţinut-o aseară n-avea niciun sens şi era făcută aşa cu bună ştiinţă. Nimic nu mai poate schimba asta. Nimic… Nu!… Pitici graşi în haine de seară, înfulecând stridii. Hap!

Această notă de francheţe, aproape de necrezut, era o părticică firească a minunii acelei dimineţi, precum şi faptul că nimic din atitudinea lui nu diminua respectul pe care îl simţeam pentru el.

— Da, zise, ai dreptate. Totul s-a întâmplat aievea, şi totuşi nu pot crede că a fost altceva decât vis.

Această aducere aminte se detaşează, pe fundalul întunecat al amintirilor mele despre lumea veche, cu o limpezime şi strălucire extraordinară. Aerul, îmi amintesc, era plin de chemare, de trilurile şi cântecul păsărilor. Am, de asemenea, impresia că de departe se auzea dangătul vesel al unor clopote, însă poate greşesc. Cu toate acestea, exista în prospeţimea lucrurilor, în noutatea fragedă a senzaţiei, ceva care îţi aducea aminte de sunetul unor clopote de sărbătoare. Şi omul acela blond, masiv, gânditor, şezând pe pământ, avea ceva frumos chiar şi în atitudinea lui greoaie, ca şi cum într-adevăr ar fi fost creat

de către un mare meşter al forţei şi al bunei dispoziţii.

Şi – îmi vine atât de greu să redau aceste lucruri – vorbea cu mine, un străin, fără rezervă, natural, aşa cum vorbesc astăzi oamenii unii cu alţii. Înaintea acestor zile, nu numai că gândeam lucruri rele, dar orice am fi dorit să împărtăşim semenilor noştri, cuvintele ne erau înăbuşite pe buze de mii de considerente obtuze, prestigiu, canoane, prudenţă şi alte sute de aspecte înrudite ale meschinăriei sufleteşti.

— Totul îmi revine în minte, zise, vorbind parcă pentru sine.

Aş vrea să pot reda fiecare cuvânt pe care mi i-a spus; prin frânturi de fraze repezi, aducea o succesiune de imagini la nivelul înţelegerii mele, care începea să se deştepte. De-aş avea o amintire fidelă şi completă a acelei dimineţi, aş reda aici discuţia amănunţit, cuvânt de cuvânt. Dar acum găsesc numai impresii generale, estompate, dincolo de lucrurile mărunte, care se desprind cu limpezime. Mereu sunt nevoit să-i refac frazele şi cuvintele pe jumătate uitate şi să mă mulţumesc a vă transmite doar impresia generală. Parcă-l văd şi-l aud cum spunea: „Către sfârşit, visul se făcea din ce în ce mai groaznic. Războiul – ce oribil! Oribil! Întocmai ca un coşmar din care nu puteai scăpa… cu toţii eram luaţi de vârtej.

Nu-l mai oprea sentimentul că ar comite o indiscreţie.

Mi-a înfăţişat războiul aşa cum îl vedem cu toţii astăzi. Numai că în dimineaţa aceea atitudinea lui părea de necrezut. Şedea pe iarbă, cu piciorul gol, umflat, tratându-mă ca pe un modest confrate, dar în acelaşi timp egalul lui, vorbind în faţa mea despre marile obsesii ale gândirii sale.

— L-am fi putut evita. Oricine dintre noi, dacă ar fi avut curajul să vorbească, l-ar fi putut împiedica. Ar fi ajuns puţină sinceritate şi bun simţ. Oare ce ne împiedica să fim sinceri unii cu alţii? Împăratul lor – rangul său, o piramidă de pretenţii ridicole – era în fond un om ca toţi oamenii.

În câteva cuvinte concise şi pline de miez a schiţat portretul împăratului, presa germană, poporul german, poporul nostru. Spunea aceste lucruri aşa cum le-am rosti noi astăzi, însă cu o oarecare înfierbântare, ca şi cum s-ar fi simţit pe jumătate vinovat şi plin de resentimente.

— Şi afurisiţii lor de profesoraşi plini de ifose! a strigat printre altele. Oare au existat vreodată asemenea oameni? Ce să mai zici de ai

noştri? Unii dintre noi am fi putut lua o atitudine mai fermă… Dacă mai mulţi ar fi făcut asta şi ar fi înăbuşit absurditatea aceea în faşă…

Începu să vorbească în şoapte imperceptibile, apoi tăcu.

Stăteam privindu-l plin de înţelegere, învăţând multe de la el. În cea mai mare parte a dimineţii Schimbării am uitat cu totul de Nettie şi Verrall, ca şi cum aceştia n-ar fi fost decât personaje într-un roman pe care îl pusesem deoparte, să-l termin pe îndelete. Şi asta numai pentru a putea sta de vorbă cu acest om.

— Ei bine, spuse, deşteptându-se brusc din gânduri. Iată că ne-am trezit! Lucrurile nu mai pot continua aşa; totul trebuie să se sfârşească. Oare cum a fost posibil să înceapă…! Dragul meu băiat, cum au început toate lucrurile acelea? Mă simt ca un nou Adam… Crezi că asta s-a întâmplat pretutindeni? Ori îi vom regăsi pe toţi piticii şi toate lucrurile neschimbate… Ce contează!

Dădu să se ridice şi îşi aminti de gleznă. Îmi propuse să-l însoţesc până la bungalowul său. Nu mi se părea ciudat ca el să-mi ceară serviciile sau că eu să mă supun cu plăcere. L-am ajutat să-şi bandajeze glezna şi am pornit la drum, el sprijinindu-se de mine şi împreună alcătuind un fel de patruped care şchiopăta pe aleea şerpuitoare ce ducea spre stânci şi spre mare.

5.

Bungalowul se afla cam la o milă şi un sfert distanţă, după terenurile de golf. Am coborât până la marginea plajei, pe nisipul albicios, netezit de valuri, şi înaintam legănându-ne şi ţopăind, într-un dans în trei picioare, până când am început să obosesc şi ne-am aşezat. De fapt, avea glezna ruptă şi nu-şi putea pune piciorul jos fără să simtă dureri foarte mari. Ne-au trebuit aproape două ore până să ajungem la bungalow şi ne-ar fi trebuit poate şi mai mult, dacă nu ne-ar fi ieşit în cale valetul lui, să ne ajute. Găsiserăm automobilul şi pe şoferul grav accidentat, nemişcat, la cotitura de lângă casă a drumului; l-au căutat şi pe Melmount pe acolo, astfel ar fi dat de noi mai curând.

Ne aşezam din când în când pe iarbă, pe câte un bolovan de calcar sau pe un dig de scânduri, discutând cu francheţea proprie oamenilor de bună-credinţă, fără rezerve şi fără vehemenţă, într-o manieră deschisă, obişnuită în zilele noastre, dar care atunci părea lucrul cel mai rar şi cel mai straniu din lume. El era cel care vorbea în cea mai mare parte a timpului, însă, răspunzându-i unei întrebări, i-am

povestit cât puteam de clar despre nişte patimi care de un timp îmi deveniseră de neînţeles – despre intenţiile mele criminale cu care o urmărisem pe Nettie şi pe iubitul ei şi cum fusesem învins de acţiunea aburilor verzi. M-a privit cu ochi gravi şi a dat din cap înţelegător, apoi mi-a pus întrebări scurte, pătrunzătoare, despre educaţia mea, despre felul cum am fost crescut, despre ceea ce munceam. Cumpănea lucrurile, făcând scurte pauze, care însă nu scădeau ritmul discuţiei.

— Da, zise, da, desigur. Am fost un prost! apoi n-a mai zis nimic înainte de a încerca din nou să străbată plaja, sprijinit de mine. La început n-am văzut legătura dintre povestea mea şi aceea autoacuzare.

— Şi când te gândeşti că au existat aşa-zişi oameni de stat! spuse oftând adânc. Se întoarse spre mine.

— Măcar unul să fi decis, să pună capăt acestui coşmar! Măcar unul să fi procedat asemeni artistului care îşi plămădeşte opera din lut, asemeni celui care îşi ridică o casă alegându-şi mai întâi locul şi piatra, şi ar fi construit… – arătă cu mâna spre măreţia cerului şi a mării, trăgând aer în piept – ceva pe măsura acestui peisaj.

Adăugă ca o explicaţie: „Atunci n-ar mai fi existat asemenea poveşti, ca a dumitale…”

— Spune-mi mai multe despre asta, povesteşte-mi totul despre dumneata. Simt că toate acestea s-au sfârşit, că totul se va schimba pentru totdeauna… Nu vei mai fi cel care ai fost. Tot ce ai făcut nu mai are importanţă. În orice caz, pentru noi nu contează. Noi, cei care eram despărţiţi în bezna aceea rămasă în urmă, ne-am întâlnit. Povesteşte-mi.

Da, a mai spus; iar eu i-am istorisit povestea tot atât de sincer şi deschis cum v-am spus-o dumneavoastră.

— Aşezarea de căsuţe se află după promontoriu, acolo unde se văd recifele acelea cu alge. Ce ai făcut cu pistolul?

— L-am lăsat acolo, în lanul de orz.

Mă privi pe sub genele blonde.

— Dacă mai sunt şi alţii care să simtă la fel ca dumneata şi ca mine, spuse, azi se vor mai găsi multe pistoale în lanul de orz…

În felul acesta discutam, eu şi omul acela mare, puternic, legaţi de o dragoste frăţească atât de evidentă încât nu mai trebuia exprimată prin cuvinte. Sufletele noastre se căutau cu bună-credinţă; altă dată, faţă de oricare dintre semenii mei aş fi arătat rezervă şi

neîncredere. Îl văd şi acum pe plaja sălbatică şi pustie, părăsită de apele în reflux, rezemându-se de scândura acoperită de scoici a digului, privind trupul unui biet marinar care se înecase. Fiindcă am dat peste un om înecat de curând, care nu s-a mai putut bucura împreună cu noi de acest magnific răsărit de soare. L-am găsit printre alge cafenii, în umbra întunecoasă a bârnelor, zăcând într-o băltoacă. Să nu exagerăm ororile acelor zile; nici atunci nu întâlneai mult mai frecvent moartea, în Anglia, decât acum. Mortul era un marinar de pe „Roter Adler", uriaşa navă de război germană care zăcea la mai puţin de patru mile depărtare de coastă, în mijlocul unor munţi de calcar – o masă de maşinării sfărâmate şi distruse, scufundată pe de-a întregul în timpul fluxului, şi în măruntaiele căreia zăceau înecaţi nouă sute de oameni curajoşi, puternici şi iscusiţi, cândva capabili să înfăptuiască lucruri minunate…

Amintirea bietului băiat îmi stăruie şi acum în minte. Se înecase în timp ce totul era amorţit de gazul verde; faţa lui frumoasă, tânără, era liniştită şi calmă, numai pielea pieptului i se zbârcise din cauza apei fierbinţi, iar braţul drept îi era îndoit la spate într-un fel neobişnuit. Chiar şi această moarte inutilă, cu toată cruzimea ei, căpătase un aer de frumuseţe şi demnitate. Totul începea să aibă o semnificaţie pentru noi, cei ce stăteam acolo; eu proletarul prost îmbrăcat, cu haine ieftine, şi Melmount cu îmbrăcămintea lui prevăzută cu blană – se încălzise în timpul mersului, dar nu-i trecuse prin gând să se dezbrace – rezemând digul grosolan şi deplângând această biată victimă a războiului la declanşarea căruia îşi adusese şi el contribuţia.

— Sărmanul băiat! spuse. Sărmanul băiat! Un copil pe care noi, proştii, l-am trimis la moarte! Uită-te la frumuseţea calmă a acestui chip. Corpul ăsta… să fie astfel aruncat!

Mi-aduc aminte că o stea de mare, împotmolită, îşi zvârcolea picioarele încet, lângă mâna omului mort, căznindu-se să ajungă din nou la apă. Lăsă mici şănţuleţe în nisip.

— Nu mai trebuie să se întâmple astfel de lucruri, oftă Melmount, lăsându-se pe umărul meu. Nu trebuie…

Însă cel mai bine mi-l reamintesc pe Melmount aşa cum vorbea puţin mai târziu, şezând pe un bolovan de calcar, cu faţa lată, transpirată, strălucind în lumina soarelui.

— Trebuie să sfârşim războiul, este o stupiditate! spuse cu

vocea scăzută, ca şi cum ar fi luat o hotărâre. Cu atâţia oameni instruiţi, în stare să gândească – chiar în situaţia de acum – nu e nevoie de aşa ceva. Dumnezeule! Ce făceam noi, conducătorii?… Picoteam într-o cameră sufocantă, prea leneşi şi adormiţi şi prea josnici unul în raport cu celălalt pentru că măcar unul singur dintre noi să se ridice şi să deschidă fereastra. Ce n-am făcut noi?

Îmi stăruie în memorie figura lui masivă şi puternică, cum stătea acolo, nedumerit şi mirat de el însuşi şi de toate lucrurile. „Trebuie să schimbăm totul", repetă, ridicându-şi braţele puternice spre cer şi spre mare, cu un gest larg. „Am făcut atât de puţin – numai cerul ştie de ce! „Îl mai văd şi acum pe acest uriaş, pe plaja aceea splendidă, scăldată în lumina zorilor, cu păsările mării zburând în jurul nostru, iar alături moartea, atât de aproape, simbolizând furia inutilă şi grosolană, forţele acelor vremi încă nedeşteptate. Departe, făcând parte integrantă din acest tablou, peste întinderile de nisip, în mijlocul ierburilor de un galben-verzui ce acopereau crestele stâncilor joase, se înălţa, cam strâmbă, una dintre reclamele pentru vânzarea terenurilor, despre care am mai pomenit.

Vorbea cu un fel de uimire despre lucrurile din trecut. „Ţi-a trecut vreodată prin minte câtă meschinărie – meschinărie! – zace în toţi cei implicaţi într-o declaraţie de război „întrebă. Ca şi cum n-ar fi fost destul pentru a face această afirmaţie plauzibilă, continuă prin a-l descrie pe Laycock, cel care a rostit cuvinte groaznice în consiliul de cabinet, „un înfumurat de la Oxford, mic de statură, cu o voce de tenor, cu spoială de greacă – un fel de tont crescut în admiraţia surorilor mai mari…"

— Mă uitam la el tot timpul, gândindu-mă că era prea nătărău pentru a i se încredinţa vieţile oamenilor… Făceam mai bine să fi gândit astfel despre mine. Nu făceam nimic pentru a împiedica războiul! Acest nenorocit imbecil era amestecat până în gât în dramă pe care o trâmbiţa cu plăcere în faţa noastră. „Deci suntem în război! „Richover a ridicat din umeri. Eu am protestat puţin, apoi am consimţit… Apoi l-am visat. Ce adunătură eram! Cu toţii speriaţi de noi înşine – cum s-ar zice, amestecaţi cu toţii…

Făcu un semn cu capul spre mortul de lângă noi: „Şi uite unde ne duc astfel de nebuni!"

— Oare ce s-a întâmplat cu lumea?… Acest abur verzui – stranie

substanţă! Dar ştiu ce s-a petrecut cu mine. Schimbarea. Am ştiut întotdeauna… Prostii. Vorbe! Dar am să-l opresc.

Încercă să se ridice, întinzându-şi mâna cu stângăcie.

— Ce să opriţi? am spus, făcând instinctiv un pas să-l ajut.

— Războiul, zise cu o voce joasă şi fermă, punându-şi mâna grea pe umărul meu, dar fără a face o altă încercare de a se ridica. Voi pune capăt războiului – oricărui război! Şi tuturor acestor lucruri ce trebuie să se sfârşească. Lumea e frumoasă, viaţa e măreaţă şi sublimă, trebuia doar să ne ridicăm privirea pentru a o vedea. Gândeşte-te la splendorile prin care treceam, aidoma unei turme de porci printr-o grădină. Culoarea vieţii, sunetele, formele! Aveam geloziile noastre, certurile, susceptibilităţile şi prejudecăţile noastre de neînvins, îndrăzneală de prost gust şi timidităţi inerte, flecăream şi aruncam cu pietre unul într-altul, pângărind lumea… ca ciorile în templu, ca nişte păsări murdare în lăcaşul sfânt al Domnului. Toată viaţa mea a fost meschină şi nesăbuită, plăceri vulgare, libertăţi mărunte – totul. Sunt o făptură întunecată, nenorocită, în strălucirea acestei dimineţi… căinţă, ruşine! Şi, fără mila Domnului, poate aş fi murit şi eu în această noapte, ca bietul băiat de acolo, înecat în mizeria păcatelor mele! S-a terminat! S-a terminat! Nu are importanţă dacă s-a schimbat toată lumea sau nu. *Noi doi am văzut aceşti zori*!…

Făcu o pauză.

— Mă voi ridica şi mă voi duce la Tatăl meu, începu deodată, şi *Îi* voi spune…

Vocea i se stinse într-o şoaptă imperceptibilă. Îşi încleştă mâna pe umărul meu şi se scuă.

CAPITOLUL II. Deşteptarea

1.

Şi astfel a sosit Ziua cea mare.

Şi lumea întreagă s-a trezit, la fel ca mine, în acelaşi răsărit de soare.

Deoarece toate vietăţile din lume fuseseră copleşite de acelaşi val de amorţeală. La o oră după contactul cu acest gaz nou, din cometă, fiorul schimbării catalitice trecuse peste lume. Se spune că azotul din atmosferă, străvechiul *azot* s-a schimbat, devenind într-un răstimp de o oră un gaz respirabil, diferit de oxigen, contribuind şi menţinând acţiunea acestuia, o adevărată baie de forţă şi sănătate pentru nervi şi

creier. Nu cunosc schimbările exacte care au avut loc, nici denumirile pe care le folosesc chimiştii noştri – îndeletnicirile m-au ţinut departe de astfel de preocupări – ştiu doar că atât eu cât şi ceilalţi oameni am trecut printr-o reînnoire.

Caut să-mi imaginez acest moment planetar petrecându-se în spaţiu, fumul gros, înceţoşat, rotirea înceată a meteorului care se apropia de această planetă – o planetă ca o minge, o minge rotundă, umbrită, plutind în vid, cu învelişul ei subţire, aproape imperceptibil, de nori şi aer, cu gropile negre ale oceanelor, cu creste strălucitoare, de pământ. Şi învelişul de nori transparent, gazos, se înverzeşte într-o clipă la atingerea acestei frânturi venite din vid…

Apoi se limpezeşte iarăşi, cu încetul, în mai bine de trei ore – ştim că Schimbarea a durat aproximativ trei ore, fiindcă ceasurile nu s-au oprit, deşi pretutindeni oamenii, animalele, păsările şi toate fiinţele care respiră au rămas nemişcate…

Peste tot, pe Pământ, în ziua aceea, s-a auzit acelaşi freamăt în aer, aceeaşi năvală a aburilor verzi, însoţită de zguduiri şi de ploi de stele căzătoare. Indianul care-şi lucra brazda dimineaţa privea fenomenul cu uimire, înainte de a se prăbuşi; chinezul îmbrăcat în haină albastră, luându-şi prânzul, îşi scăpa capul peste farfuria cu orez; negustorul japonez, abia ieşit din prăvălia în care încheiase vreun târg, cădea uluit în faţa uşii; în San Francisco grupurile de gură-cască de pe Golden Gates erau surprinse pe când aşteptau să se ivească steaua cea mare. La fel s-a întâmplat în toate oraşele lumii, în orice vale singuratică, în orice cămin şi casă, în adăposturi ca şi sub cerul liber. În largul mării, pasagerii vapoarelor, adunaţi pe punte ca să vadă o minune, priveau fascinaţi, apoi, cuprinşi îndată de groază, se înghesuiau pe pasarelă, unde erau răzbiţi; căpitanul se împleticea pe punte şi cădea; maşinistul cădea între cărbunii lui, maşinile continuau să funcţioneze nesupravegheate, vasele de pescuit treceau unele pe lângă altele fără a semnaliza, cu cârma în voia valurilor, plutind în derivă…

Glasul puternic al Destinului poruncise: – Stai! Şi în timpul piesei actorii se clătinau, cădeau, rămâneau nemişcaţi. Pana mea nu e în stare să descrie scena. Tot aşa s-a întâmplat şi în New York. Din cele mai multe teatre publicul s-a împrăştiat, însă în două săli pline, temându-se de panică, actorii au continuat să joace pe întuneric, iar

oamenii, preveniţi de multe dezastre anterioare, au rămas nedezlipiţi de scaune. Numai în rândurile din spate s-au mişcat câţiva, toţi ceilalţi au rămas pe loc, în rânduri disciplinate, pierzându-şi treptat puterile, căzând cu capul înainte sau alunecând pe podea. Parload îmi spune – deşi nu cunosc raţionamentul pe care-şi bazează convingerea – că după cel mult o oră din momentul ciocnirii schimbarea în verde a azotului dispăruse, lăsând aerul la fel de transparent ca odinioară. Din acest minunat interludiu rămânea ceva limpede, dacă ar mai fi fost cineva să vadă această limpezime. La Londra era noapte, dar la New York, de exemplu, oamenii gustau din plin plăcerile serii. La Chicago tocmai venise ora cinei şi mulţi oameni erau încă pe străzi. Lumina lunii va fi scăldat străzi şi pieţe pline cu mormane de trupuri, printre care îşi croiau cu greu drum automobile electrice, fără frâne automate, până ce corpurile căzute le opreau. În haine de seară, oamenii zăceau în saloane, restaurante, pe scări, în holuri, pretutindeni, aşa cum fuseseră surprinşi. Unii jucând jocuri de noroc, alţii chefuind, hoţii furişându-se prin locuri ascunse, desfrânaţii – cu toţii au trecut prin şoc, pentru a se trezi apoi, pe neaşteptate, cu conştiinţa păcatelor lor. America fusese atinsă de cometă în toiul vieţii ei nocturne. Anglia în somn. Dar, cum spuneam, somnul ei nu era atât de adânc, din moment ce intrase în ceea ce putea fi o bătălie şi o mare victorie. În toată Marea Nordului, navele ei de război înaintau vijelios, încercuindu-şi duşmanii. Noaptea aceea avea să ducă şi pe uscat la un mare deznodământ. Taberele germane se aflau sub arme, de la Redingen la Markirch; coloanele lor de infanterie, oprite din marşul de noapte, zăceau claie peste grămadă pe drumurile dintre Longnyon şi Thiancourt, dintre Avricourt şi Donen. Dealurile de după Spincourt erau înţesate cu carabinieri francezi; francezii trăgeau la întâmplare din tranşeele neterminate, care şerpuiau, în jurul avangărzilor coloanelor germane, de aici, de-a lungul Vosgilor şi până dincolo de frontieră, pe lângă Belfort, aproape până la Rin…

Ţăranii unguri şi italieni căscau, închipuindu-şi o dimineaţă mohorâtă, apoi se întorceau în aşternut pe cealaltă parte, recăzând într-un somn fără vise; mahomedanii erau surprinşi pe covorul de rugăciune. Iar la Sydney, la Melbourne şi în Noua Zeelandă, ceaţa s-a lăsat tocmai după-amiază, alungând mulţimea de pe hipodroame şi terenurile de cricket, oprind descărcarea vapoarelor, scoţând oamenii

din tihna siestei şi făcându-i să se împleticească şi să cadă pe străzi…

2.

Gândurile mele se îndreaptă spre pădurile, spre junglele planetei; sălbăticiunile au cunoscut aceeaşi amorţeală ca şi omul, şi îmi vin în minte o mulţime de fapte sângeroase, trunchiate şi întrerupte, încremenite asemeni cuvintelor întâlnite de Pantagruel pe mare. Nu numai oamenii, ci toate vieţuitoarele care respiră au rămas în nesimţire. Fiare şi păsări zăceau în nemişcare printre copacii încovoiaţi şi printre ierburi în amurgul universal, tigrul zăcea întins lângă victima de curând ucisă, ce sângera într-un somn fără vise. Chiar şi musculiţele cădeau prin aer cu aripioarele desfăcute; păianjenul stătea ghemuit în plasa lui grea de victime; ca un fulg de nea, vesel colorat, fluturaşul aluneca spre pământ, rămânând nemişcat. Şi, într-un ciudat contrast, se constată că peştii din mare n-au suferit deloc de pe urma Schimbării.

Vorbind despre peşti, îmi vine în minte o întâmplare ieşită din comun, petrecută în timpul acestui vis măreţ al lumii. Soarta stranie a echipajului de pe submarinul B94 mi s-a părut întotdeauna memorabilă. După câte ştiu eu, ei au fost singurii oameni în viaţă care n-au văzut niciodată perdeaua aceea de ceaţă verde, întinzându-se peste Pământ. Tot timpul cât a ţinut încremenirea de la suprafaţă, acel sinistru crustaceu de oţel, încărcat cu explozive, înainta cu greu prin gurile Elbei, de-a lungul fundului nămolos, strecurându-se printre mine foarte încet şi cu băgare de seamă. Trăgea după el un semn după care trebuiau să se ghideze camarazii de pe vasul-mamă, care naviga la suprafaţă. Apoi, în cele din urmă, pe când traversau canalul lung de dincolo de forturi, a ieşit la suprafaţă, pentru a lua aer şi pentru a înregistra numărul victimelor. Asta trebuie să se fi petrecut înainte de revărsatul zorilor, deoarece marinarii vorbesc de strălucirea stelelor. Erau miraţi că, la mai puţin de trei sute de yarzi, un cuirasat eşuase în nămol, întors de-a curmezişul odată cu refluxul. Partea din mijloc a vaporului era cuprinsă de flăcări, însă nimeni nu lua în seamă asta – în acea linişte deplină toţi credeau, uluiţi şi speriaţi, că vasul naufragiat, precum şi toate navele întunecate din jurul lor, erau pline de oameni morţi!

Cred că experienţa lor a fost una dintre cele mai stranii; ei nu şi-au pierdut nicio clipă cunoştinţa; mi s-a spus că, respirând aerul

nou, au început pe neașteptate să râdă. Niciunul dintre ei nu era scriitor, nu avem nicio imagine a uimirii lor, nicio descriere a lucrurilor ce s-au spus atunci. Știm însă că, timp de cel puțin o oră și jumătate înainte de trezirea generală, acești oameni au fost treji și conștienți și, când în cele din urmă germanii s-au trezit, și-au găsit vasul de război în stăpânirea unor străini, submarinul lăsat în voia valurilor și englezii, murdari și obosiți, dar cu un fel de înverșunare, căutând să-și salveze de la moarte dușmanii aflați în nesimțire pe vasul incendiat ce se scufunda, la lumina strălucitoare a răsăritului…

Dar gândul la fochiștii pe care marinarii submarinului n-au reușit să-i salveze mă duce înapoi la șirul de grozăvii absurde ce străbate tot acest eveniment, grozăvii pe care nu le pot trece cu vederea, în ciuda splendorilor de bunăstare omenească ce au izvorât din Schimbare. Nu pot uita navele în derivă, necârmuite, ce se scufundau în acea catastrofă cu toți marinarii lor inconștienți, nici automobilele în plină cursă, sfărâmându-se pe drumuri, nici trenurile care goneau mai departe pe șine, fără a ține cont de semnale, spre a fi găsite în cele din urmă, cu focurile stinse, pe alte linii, de către mecanicii care își reveneau în simțire, înmărmuriți, sau – în cazuri mai puțin norocoase – descoperite de țărani uluiți sau de către hamalii abia treziți în gări, sfărâmate, niște grămezi de resturi fumegânde. Cuptoarele turnătoriilor din Four Towns mai ardeau încă, înnegrind cerul cu fumul lor. Schimbarea făcea că focurile să ardă și mai puternic.

3.

Încercați să vă imaginați cum s-a alcătuit și cum s-a tipărit exemplarul aflat acum în fața mea al ziarului „New Paper”. A fost primul ziar tipărit pe Pământ după Schimbare. Este mototolit de atâta purtat în buzunar, îngălbenit, dintr-o hârtie ce nu era sortită să fie păstrată timp îndelungat. L-am găsit pe o masă, într-un chioșc din grădina unui han, în timp ce-i așteptam pe Nettie și pe Verrall, înainte de ultima noastră discuție, despre care voi povesti mai târziu. Privind ziarul, toată scena aceea îmi revine în minte și parcă o văd pe Nettie stând în picioare, în rochia ei albă, pe fundalul albastru-verzui al grădinii, scăldată în lumina soarelui, uitându-se cercetător la mine, cum citeam…

Ziarul e atât de uzat, încât de-a lungul îndoiturilor hârtia se rupe în bucăți. Stă pe masa mea o amintire veștedă a timpurilor trecute ale

lumii, a vechilor pasiuni din inima mea. Ştiu că am discutat despre ştirile pe care le conţinea, însă pentru nimic în lume nu mi-aş putea aduce aminte cuvintele pe care le-am rostit; îmi amintesc doar că Nettie a vorbit foarte puţin şi că Verrall l-a citit un timp aplecat peste umărul meu. Iar mie îmi displăcea acest lucru…

Documentul pe care îl am în faţă ne-a ajutat să trecem peste primele momente de stângăcie ale acelei întâlniri.

Dar ce am vorbit şi ce am făcut atunci am să povestesc într-un capitol viitor…

Se poate vedea cu uşurinţă că „New Paper „era alcătuit peste noapte şi că bucăţi mari de plăci stereo au fost înlocuite ulterior. Nu cunosc prea bine vechile metode de tipărire, pentru a şti exact ce s-a întâmplat. Privind ziarul, ai impresia că porţiuni mari, deja tipărite, au fost tăiate şi înlocuite cu altele noi. Pare a fi făcut la repezeală, porţiunile noi sunt tipărite cu litere mai închise şi mai pătate decât cele vechi, iar în partea stângă literele nu se disting din cauza lipsei de cerneală şi apar spaţii goale. Un prieten care ştie câte ceva despre tipografiile vechi mi-a dat ideea că în acea noapte, în vreme ce se tipărea „New Paper", s-a defectat aparatul folosit şi că ziarul a fost terminat a doua zi, în dimineaţa Schimbării, într-o altă tipografie din apropiere, împrumutată de Banghurst, care probabil o finanţa.

Paginile exterioare aparţin în întregime perioadei vechi, singurele părţi ale ziarului care au suferit schimbări fiind cele două pagini din mijloc. Într-un mic şi ciudat dreptunghi lunguleţ, pe patru coloane tipărite, se vesteşte CE S-A ÎNTÂMPLAT. Articolul întrerupea o coloană intitulată cu litere de o şchioapă „Mare bătălie navală în plină desfăşurare. Soarta a două imperii în joc. Se anunţă pierderea a încă două…"

Se pare că aceste lucruri nu mai meritau atenţie acum. Probabil că erau simple presupuneri şi în primul rând ştiri inventate.

Este ciudat să pui cap la cap fragmentele uzate şi zdrenţuite şi să reciteşti aceste prime informaţii, decolorate, din epoca cea nouă.

Îmi amintesc că, în acel cadru de expresii bombastice şi stridente, relatarea simplă şi clară din porţiunea înlocuită mi s-a părut neobişnuită şi plată. Acum ea pare a fi vocea unui om sănătos la minte în mijlocul atâtor violenţe trecute. Ea atestă regenerarea imediată a Londrei, după invazia gazului; atestă orientarea nouă a energiei unei

populaţii imense. Recitind articolul, îmi dau seama cu uimire ce mare volum de cercetări şi experienţe bazate pe inducţie s-a întreprins în ziua care a precedat tipărirea ziarului… Dar nu asta voiam să spun. Stând şi meditând asupra acestui petic de hârtie în parte carbonizat, îmi apare din nou tabloul ciudat şi îndepărtat care mi-a trecut prin minte în dimineaţa aceea, şi anume felul în care, probabil, au trecut prin criză redacţiile de ziar pe care le-am descris.

Valul catalitic trebuie să-i fi surprins pe oamenii de aici în plină activitate, în marea febră nocturnă, într-adevăr într-o febră cu totul excepţională, având în vedere cometa şi războiul, mai ales războiul. Schimbarea se va fi strecurat în redacţie pe nesimţite, printre zgomote şi strigăte şi în lumină electrică orbitoare care umplea atmosfera nocturnă a acelui loc; strălucirile verzi au trecut poate neobservate, iar dârele de aburi verzui la început au fost luate drept obişnuita ceaţă londoneză, supărătoare, adusă de vânt. (În zilele acelea Londra nu era scutită de ceaţă, nici chiar în timpul verii.) Şi, în cele din urmă, Schimbarea s-a produs, copleşindu-i.

Singurul semn prevestitor pentru ei ar fi putut fi agitaţia generală de pe străzi, urmată apoi de o linişte şi mai atotcuprinzătoare. Acesta ar fi putut fi singurul semnal.

N-au mai avut timp să oprească presele înainte de a cădea învinşi de torentul aburilor verzi, care se încolăcea în jurul lor, prăvălindu-i la pământ, punând o mască pe feţele lor, amorţindu-i. Gândul acesta mă tulbură mereu, poate pentru că este primul tablou pe care am reuşit să mi-l imaginez privitor la ceea ce se petrecuse în oraşe. Totdeauna mi s-a părut straniu că maşinile au continuat să funcţioneze în timpul Schimbării, nu ştiu prea bine de ce, dar aşa mi se pare şi acum. Suntem atât de obişnuiţi să privim maşina drept o continuare a personalităţii umane şi autonomia ei dezvăluită de Schimbare a venit, pentru mine, ca un şoc. Îmi imaginez, spre exemplu, becurile electrice arzând un timp, nebuloase, înceţoşate, cu un nimb verde în jurul lor; presele uriaşe continuând să vuiască în întunericul tot mai adânc, tipărind, împăturind şi aruncând într-o parte un exemplar după altul al ziarului ce conţinea reportajul de război inventat, cu sfertul de coloană ocupat de titluri uriaşe, şi tot locul acela vibrând puternic de uruitul obişnuit al maşinilor, cu toate că niciun om nu le mai dirija! Ici-colo zăceau în nemişcare, sub ceaţa tot mai densă,

trupuri omeneşti ghemuite sau lungite.

Cât ar fi fost de minunat dacă vreun om ar fi putut rezista aburilor verzi şi să aibă norocul să umble prin această ceaţă!

Apoi, curând, probabil maşinile şi-au epuizat rezerva de cerneală şi hârtie, bătând şi duduind în gol în mijlocul acalmiei generale. Apoi focul trebuie să se fi stins în cuptoarele nealimentate cu combustibil, presiunea aburilor a scăzut în pistoane, maşinile şi-au încetinit ritmul, lumina becurilor va fi fost tot mai slabă, stingându-se odată cu scăderea energiei din centrala electrică. Dar cine mai poate spune acum, cu exactitate, cum s-au petrecut aceste lucruri?

Şi, în ecoul tot mai slab şi stins apoi cu totul al zgomotelor făcute de oameni, aburul verde s-a ridicat, risipindu-se; într-o oră dispărea cu totul şi poate că s-a stârnit o adiere de vânt peste Pământul întreg.

Zgomotele vieţii se stingeau treptat, dar unele continuau să răsune triumfător în mijlocul declinului universal. Clopotele bisericilor băteau ora două, apoi trei, neauzite de nimeni, la fel cu ceasornicele care ticăiau mai departe, pretutindeni…

S-a ivit prima rază a dimineţii, primul freamăt al reînsufleţirii. Poate că becurile mai ardeau în redacţie şi maşinile mai pulsau slab atunci când, din grămezile mototolite de stofă şi ghete, s-au ridicat iarăşi oamenii, începând să se mişte şi privind uluiţi. Tipografii trebuie să fi fost şocaţi văzând că adormiseră cu toţii. În mijlocul acelor zori strălucitoare „New Paper „se trezea la viaţă cu uimire, privindu-se cu surprindere…

Unul după altul, orologiile bisericilor din oraş au bătut ora patru. Tipografii, cu hainele şi părul în dezordine, însă cu o ciudată prospeţime în vine, stăteau în jurul maşinilor stricate, punându-şi, uluiţi, întrebări; citind titlurile din noaptea aceea, redactorul ziarului râdea, nevenindu-i să-şi creadă ochilor. Mulţi au râs involuntar în dimineaţa aceea. Afară poştaşii mângâiau pe gât caii abia treziţi şi le frecau genunchii…

Pe îndelete, discutând mult şi cu îndoieli, oamenii au început să întocmească ziarul.

Imaginaţi-vă acei inşi năuciţi şi încurcaţi, reluându-şi în virtutea inerţiei vechile ocupaţii, căutând să facă faţă cât mai onorabil unei probleme ce devenise cu desăvârşire extraordinară şi iraţională. Munceau punându-şi mereu întrebări, dar, totuşi, bine dispuşi.

Probabil se întrerupeau la tot pasul pentru discuţii. Ziarul a ajuns la Menton cu cinci zile întârziere.

4.

Aş dori să vă împărtăşesc impresia vie pe care mi-a lăsat-o un om destul de banal, un băcan numit Wiggins, şi felul în care acesta a trecut prin Schimbare. Am auzit povestea lui în după-amiaza Primei Zile, la poşta din Menton, unde m-am dus pentru a-i telegrafia mamei. Poşta era lângă băcănie şi, când am intrat, Wiggins stătea de vorbă cu proprietarul. Erau concurenţi în ale negoţului şi Wiggins venise de peste drum pentru a sparge o tăcere duşmănoasă ce durase douăzeci de ani. În ochi, în obrajii uşor îmbujoraţi, în gesturile lor mai elastice strălucea scânteia Schimbării, dezvăluind noi influenţe fizice de care le era stăpânită fiinţa.

— Toată ura noastră nu ne-a folosit nici nouă, nici clienţilor noştri, îmi spunea domnul Wiggins, cu emoţia acelei întâlniri. Am venit să-i spun şi lui. Tinere, să ţii minte acest lucru dacă vreodată vei ajunge să ai o prăvălie. Ne stăpânea un fel de înverşunare absurdă şi nu pot înţelege de ce nu ne-am dat seama de asta mai înainte. Nu era atât răutate, cât prostie. O invidie absurdă! Gândiţi-vă numai – doi oameni, la mai puţin de o aruncătură de băţ, care nu şi-au vorbit timp de douăzeci de ani, înverşunându-se tot mai mult unul împotriva celuilalt!

— Nu-mi pot închipui cum de am ajuns aici, domnule Wiggins, spuse celălalt, făcând din obişnuinţă pachetele de ceai de un funt, în timp ce vorbea. Era o trufie şi o încăpăţânare răutăcioasă. Am *ştiut* tot timpul că era o prostie.

Îmi lipeam timbrul pe telegramă.

— Mai deunăzi, continuă el, am scăzut preţul ouălor din Franţa, cu toate că vindeam în pierdere. În cealaltă prăvălie era anunţat cu litere mari preţul de nouă pence duzina – am văzut când am trecut pe acolo. Şi iată răspunsul meu! Arătă un cartonaş cu preţul: opt pence duzina – aceleaşi ouă care se vând în altă parte cu nouă pence. Un penny pierdere dintr-o lovitură! Aproape preţul de cost – în cel mai bun caz – şi chiar şi atunci…

— Care oameni în toate minţile ar face asemenea lucruri? spuse domnul Wiggins.

Mi-am scris telegrama – patronul mi-a expediat-o şi în timpul acesta am început să schimbăm păreri cu domnul Wiggins. Nici el nu

ştia mai multe decât ştiam eu atunci despre natura schimbării care se petrecuse. Spunea că, privind un timp prin jaluzelele dormitorului, fusese atât de speriat de străfulgerările verzi, încât s-a sculat, s-a îmbrăcat la repezeală, trezindu-şi apoi şi familia şi spunându-le să fie pregătiţi pentru sfârşit. I-a pus să-şi îmbrace hainele de sărbătoare. Au ieşit cu toţii în grădină, şovăind între admiraţie faţă de grandoarea spectacolului şi o veneraţie crescută din ce în ce. Făceau parte dintr-o sectă şi erau foarte religioşi atunci când nu practicau comerţul, iar în acele ultime momente, pline de măreţie, credeau că în realitate ştiinţa greşea şi dreptatea era de partea fanaticilor. Odată cu apariţia aburilor verzi li s-a întărit această convingere şi se pregăteau să-şi întâlnească Dumnezeul…

Acest om, trebuie să înţelegeţi, avea o înfăţişare obişnuită, era îmbrăcat numai cu o cămaşă şi vestă, cu un şorţ în jurul mijlocului şi îşi depăna povestea cu un accent care suna neplăcut şi stâlcit urechilor mele obişnuite cu limba care se vorbea în Staffordshire; povestea fără mândrie, ca şi cum ar fi fost vorba de ceva obişnuit, şi totuşi îmi dădea viziunea a ceva eroic.

Oamenii aceştia n-au alergat de colo-colo, aşa cum făcuseră mulţi alţii. Aceşti patru oameni simpli, obişnuiţi, au stat în grădina din spatele casei, pe cărarea dintre tufele de agrişe, teama de Dumnezeu şi de Judecata lui îi împresura repede şi miraculos – şi acolo au început să cânte. Stăteau deci tata, mama şi două fete, cântând monoton, cu sârg, fără îndoială cam distonant, aşa cum obişnuiau cei din religia lor…

„*Păstrând speranţa în Zion*
Sufletu-mi cântă în slavă…”

până ce au căzut unul după altul, rămânând nemişcaţi.

În întunericul ce se lăsa, dirigintele poştei îi auzise cântând: „Păstrând speranţa în Zion…”

Era lucrul cel mai extraordinar din lume să-l auzi pe omul acesta îmbujorat, cu ochii sclipind de fericire, povestind despre moartea sa recentă. Nu părea deloc posibil ca toate acestea să se fi petrecut în ultimele douăsprezece ore. Imaginea acestor oameni cântând prin întuneric, preamărind pe Domnul, îmi părea ceva mărunt şi îndepărtat. Era ca şi cum mi s-ar fi arătat o scenă minusculă şi foarte distinct pictată într-un medalion.

Dar am aceeaşi senzaţie gândindu-mă nu numai la această întâmplare, ci la multe altele. O mulţime de lucruri întâmplate înaintea venirii cometei au trecut prin aceeaşi transformare, reducându-li-se proporţiile. De atunci încoace am aflat că şi alţi oameni au avut după Schimbare aceeaşi iluzie, un sentiment de mărire. Chiar şi acum mi se pare că acea minusculă creatură negricioasă care a răscolit vijelios Anglia, dintr-un capăt în altul, în urmărirea lui Nettie şi a iubitului ei, nu era mai mare de un deget, şi că toată viaţa de dinainte fusese un nedesluşit spectacol de marionete jucat în amurg.

5.

De câte ori mă gândesc la Schimbare, îmi apare în faţa ochilor imaginea mamei.

Îmi amintesc cum mi s-a destăinuit într-o zi că în noaptea aceea nu putea dormi şi zgomotele stelelor căzătoare i se păreau împuşcături de armă; în Clayton şi peste tot în Swathinglea fuseseră tulburări şi ea s-a sculat din pat să se uite. Parcă presimţea că şi eu eram amestecat în aceste frământări.

Însă în momentele când s-a produs într-adevăr Schimbarea încetase să mai privească.

— Când am văzut cum cădeau stelele, dragul meu, spunea, şi mi-am adus aminte că şi tu erai acolo, afară, m-am gândit că ar fi bine să mă rog pentru tine şi că asta nu te-ar supăra.

Astfel imaginile mele se îmbogăţesc cu încă una – aburii verzi vin şi trec, iar lângă pătura ei peticită iubita mea mamă bătrână îngenunchează, plecându-şi capul, împreunându-şi bietele mâini noduroase într-o atitudine de rugăciune – o rugăciune lui Dumnezeu, pentru mine!

Prin perdelele şi jaluzelele sărăcăcioase ale ferestrei crăpate văd stelele pălind deasupra hornurilor, palida geană a zorilor se strecoară pe cer, iar lumânarea ei pâlpâie şi se stinge…

Acea figură tăcută şi îngenuncheată, rugăciunea încremenită, adresată Domnului să mă ocrotească, veneau spre mine prin spaţiul gol, tăcute, într-o lume a tăcerii…

6.

Odată cu ivirea zorilor tot Pământul s-a trezit. V-am mai spus ce s-a întâmplat cu mine, cum mergeam minunându-mă prin lanurile de orz, de nerecunoscut, de la Shaphambury. Cu toţi se întâmpla la fel. În

apropierea mea, şi pentru un timp uitaţi de mine cu desăvârşire, s-au trezit Verrall şi Nettie, unul lângă altul, auzind înaintea oricărui alt sunet vocea celuilalt în mijlocul liniştii şi luminii. S-au trezit şi oamenii care se răspândiseră alergând în toate părţile şi căzuseră pe plaja satului de căsuţe; ţăranii adormiţi din Menton s-au sculat în acea puritate şi prospeţime nemaiîntâlnită; formele contorsionate din grădină, cu imnul încă pe buze s-au trezit în mijlocul florilor, atingându-se timid unul pe celălalt, socotind că se află în Paradis. Mama s-a trezit ghemuită lângă pat şi s-a ridicat cu credinţa fericită şi neclintită a rugăciunii primite…

Pe când ne-am trezit noi, soldaţii îngrămădiţi printre şirurile de plopi acoperiţi de praf, în lungul drumului spre Allarmont, sporovăiau împărţindu-şi cafeaua cu carabinierii francezi care îi strigaseră din tranşeele lor ascunse cu grijă printre viile de pe dealurile din Beauville. Aceşti trăgători de elită, care adormiseră aşteptând încordaţi racheta ce avea să stârnească răpăitul şi rafalele armelor lor, erau acum cuprinşi de nedumerire. Văzând şi auzind forfota şi învălmăşeala de oameni pe drumul ce le trecea pe sub ochi, îşi dăduseră seama că nu sunt în stare să tragă. Un recrut şi-a povestit trezirea, subliniind cât de ciudată i s-a părut puşca găsită alături de el, în tranşee, cum a luat-o pe genunchi, s-o cerceteze. Apoi, aducându-şi aminte tot mai limpede la ce anume era folosită, a aruncat-o, ridicându-se, cuprins de oroare, dar fericit la gândul crimei neînfăptuite, să-i privească mai îndeaproape pe cei pe care ar fi trebuit să-i asasineze. Şi-a dat seama că nu meritau o asemenea soartă. Racheta de semnalizare a atacului n-a mai zburat niciodată. Ceilalţi soldaţi nu s-au mai aliniat, ci şedeau pe marginea drumului sau vorbeau, în grupuri, despre cauzele evidente şi parcă de necrezut ale războiului. „Împăratul! „spuneau. „Ce absurditate! Suntem oameni civilizaţi. Puneţi pe altul în locul lui! Ce-i cu cafeaua?”

Ofiţerii îşi ţineau caii de dârlogi şi discutau cu oamenii deschis, fără să ţină seama de disciplină. Nişte francezi ieşiţi din tranşee coborau dealul agale. Alţii stăteau nehotărâţi, cu armele încă în mână. Feţe curioase îi cercetau amănunţit. Se iscau mici discuţii ca, de exemplu: „Prostii! Să tragă în noi! Doar sunt cetăţeni francezi respectabili. „Există un tablou despre toate acestea, foarte strălucitor şi detaliat în lumina dimineţii, în care printre ruinele vechiului Nancy, în şanţurile de luptă, se pot vedea uniforma „soldatului „din acele

timpuri, chipiurile, centiroanele şi cizmele neobişnuite, cartuşierele, sticla cu apă, un fel de raniţă de turist, tot acest echipament ciudat şi complicat. Soldaţii s-au trezit pe rând, unul câte unul. Mă întreb uneori ce s-ar fi întâmplat dacă cele două armate s-ar fi deşteptat în aceeaşi clipă; dacă n-ar fi început bătălia din simplă obişnuinţă şi inerţie? Însă cei care s-au trezit primii s-au ridicat privind în jurul lor uluiţi şi au avut destul timp să gândească…

7.

Pretutindeni se auzeau râsete şi plânsete.

Trezindu-se dintr-odată înseninaţi, într-o stare de exaltare, capabili să facă ceea ce le fusese până atunci imposibil şi incapabili de a mai face lucruri pe care până în acel moment le consideraseră inevitabile, fericiţi, plini de speranţe, energici şi generoşi, femei şi bărbaţi obişnuiţi respingeau presupunerea că aceasta era doar o schimbare petrecută în sânge şi în ţesătura materială a vieţii. Îşi renegau trupul cu care fuseseră înzestraţi de Dumnezeu, tot aşa cum mai demult sălbaticii de pe Nilul Superior îşi scoteau caninii, crezând că aceştia îi făceau să semene cu nişte animale. Le plăcea să creadă că Schimbarea însemna coborârea unui spirit şi nu acceptau niciun fel de altă explicaţie. Şi, într-un sens, Spiritul venise. Marea Renaştere – ultima, cea mai adâncă, cea mai cuprinzătoare şi cea mai durabilă dintre toate revărsările de emoţie religioasă, care se ascund sub acest nume, a izvorât direct din Schimbare.

Însă în realitate ea se deosebea în mod esenţial de renaşterile fără număr care au precedat-o. Cele din trecut erau un fel de febră, aceasta era primul impuls sănătos – mai senină, mai intelectuală, lăuntrică, mai plină de evlavie decât oricare alta. Mai demult şi mai ales în ţările protestante, unde sentimentele religioase se exprimau liber în absenţa confesiunii şi a preoţilor învăţaţi să le exprime sub forma unor răbufniri contagioase, stările de exaltare religioasă mai mică sau mai mare erau normale şi se petreceau în mod obişnuit – o tulburare de conştiinţe într-un sat, seri de cucernicie în Capela Misiunii, parăzi pentru salvarea sufletelor, organizate în oraşe cu fanfare, stindarde, manifeste şi maşini, sau mari tulburări ce puneau în mişcare continente întregi. Eu, în ceea ce mă priveşte, n-am luat niciodată parte şi n-am fost atras de asemenea mişcări. Deşi pasionat din fire, eram prea sever (sau sceptic dacă doriţi, deoarece înseamnă

acelaşi lucru) şi prea timid pentru a fi atras într-o asemenea vâltoare; însă de câteva ori am luat parte cu Parload la astfel de reuniuni religioase, stând în rândurile din spate, făcând haz şi, totuşi, într-un fel tulburaţi.

Am văzut destul de multe întruniri asemănătoare pentru a înţelege natura lor şi nu mă surprinde faptul acum că, înainte de venirea cometei, pe tot Pământul, chiar şi printre sălbatici şi canibali, se petreceau aceleaşi, sau foarte asemănătoare exaltări repetate. Lumea se sufoca, cuprinsă de febră şi aceste fenomene erau lupta instinctivă a organismului împotriva slăbirii forţelor, a închegării sângelui în vine, a limitării vieţii. Asemenea exaltări urmau invariabil unor perioade de viaţă jalnică şi îngrădită. Oamenii se lăsau în voia pornirilor lor josnice şi viaţa devenea insuportabil de chinuitoare. O dezamăgire, o zădărnicire arunca o lumină difuză dar suficientă pentru a-i face să întrevadă mizeria densă, închisoarea mohorâtă care era viaţa. Îi copleşea un dezgust neaşteptat faţă de nimicnicia neghioabă a vechiului mod de viaţă, o conştiinţă a păcatului, un sentiment al deşertăciunii tuturor lucrurilor o aspiraţie spre ceva profund care să-i susţină, ceva măreţ, spre legături mai largi între oameni, spre lucruri mai puţin obişnuite. Sufletele lor, plămădite pentru ţeluri mai înalte, protestau deodată împotriva intereselor meschine, a opreliştilor înguste ale vieţii: „Nu aşa! nu aşa! „Erau zguduiţi de o dorinţă pătimaşă de a scăpa din propria lor temniţă de invidie, de un plânset sălbatic, nearticulat…

Am văzut… îmi aduc aminte că l-am văzut odată în capela calvinist-metodistă pe bătrânul Pallet, negustor de obiecte de fier, cu faţa grasă, pătată, schimonosită straniu sub pâlpâiala flăcării de gaz – căindu-se. S-a dus la banca pocăinţei, o laviţă destinată unor asemenea manifestări, unde-şi exprima, tânguindu-se, dezgustul şi părerea de rău pentru nişte necuviinţe sexuale – era văduv – parcă văd şi acum, cum îi tremura trupul gras, legănându-se încoace şi încolo de mâhnire. Îşi descărca inima în faţa a cinci sute de oameni, de care în împrejurări obişnuite îşi ascundea orice gând şi intenţie. Şi, de fapt, într-adevăr, noi, cei doi tineri, nu râdeam deloc de plânsetul lui grotesc, nici nu ne trecea prin minte să zâmbim măcar. Amândoi stăteam gravi şi concentraţi, poate miraţi.

Numai cu greu şi numai după un timp ne-a venit să ne batem joc

de el…

Aceste exaltări de demult, cum vă spun, erau mişcările unui trup care se sufocă. Erau cele mai evidente manifestări de dinainte de Schimbare ale sentimentului pe care îl aveau toţi oamenii, că lucrurile nu stăteau în ordine. Dar ele erau adesea doar străfulgerări de moment. Forţa lor se irosea în strigăte, gesturi şi lacrimi dezordonate, ele fiind doar licăriri ale unor concepţii necristalizate. Dezgustul faţă de viaţa fără orizont, faţă de toată ticăloşia, se manifesta prin lipsă de perspectivă şi josnicie. Sufletul renăscut devenea un ipocrit în aceeaşi noapte; profeţii îşi disputau cu aprindere întâietatea; ispitele erau incontestabil frecvente printre cei ce se pocăiau; şi Ananias se întorcea acasă dăruit cu un dar calp. Şi în general prozeliţii erau neliniştiţi şi necumpătaţi, sfidând raţiunea şi soluţiile practice, potrivnici echilibrului, priceperii şi cunoaşterii. Exaltaţi peste măsură, asemeni burdufurilor vechi şi subţiate, umplute până la refuz cu vin, simţeau că, venind în atingere cu realitatea şi cu echilibrul, trebuie să răbufnească.

În felul acesta se vlăguiau renaşterile precedente, dar Marea Renaştere nu s-a irosit, ci în cele din urmă a ajuns să fie expresia permanentă a Schimbării pentru cea mai mare parte a lumii. Mulţi declarau deschis că asta ar fi o a doua înviere – nu este de competenţa mea să discut validitatea acestei sugestii, însă aproape pentru toţi oamenii Schimbarea a însemnat o amplificare de durată a tuturor manifestărilor vieţii…

8.

În mintea mea s-a păstrat o amintire, aparent fără legătură, şi care, printr-o însuşire subtilă, pentru mine sintetizează totuşi Schimbarea. Este amintirea unui foarte frumos chip de femeie, o femeie cu faţa îmbujorată şi ochi strălucitori ca lacrima, care mergea alături de mine, fără să vorbească, pierdută în urmărirea vreunui gând ştiut numai de ea. Am întâlnit-o, în după-amiaza primei zile, când cuprins brusc de remuşcare m-am dus la Menton să trimit o telegramă mamei, pentru a o anunţa că eram teafăr. Nu ştiu încotro se îndrepta această femeie şi nici de unde venea; n-am mai revăzut-o niciodată, în amintirea mea stăruie doar faţa ei, radiind o hotărâre nouă, luminoasă…

Expresia aceea era a lumii întregi.

CAPITOLUL III. Consiliul de cabinet

1.

Şi ce lucru ciudat, fără precedent, a fost acel consiliu de cabinet la care am fost martor, consiliu ţinut cu două zile mai târziu, în bungalowul lui Melmount, care a reunit conferinţa pentru întocmirea constituţiei Statului Mondial. Eram acolo, deoarece îmi convenea să stau cu Melmount. Nu mă trăgea inima să merg în altă parte şi, în bungalowul unde îl reţinea glezna ruptă, în afară de un secretar şi un valet, nu mai era nimeni care să-l ajute să-şi înceapă partea ce-i revenea din munca enormă care, fără îndoială, stătea în faţa conducătorilor lumii. Cunoşteam stenografia şi, cum nu aveam la îndemână nici măcar un fonograf, îndată după ce i s-a bandajat glezna am intrat, aşezându-mă la masa lui pentru a scrie după dictare. Faptul că secretarul său nu cunoştea stenografia şi că în acel loc nu se găsea nici măcar un telefon arăta dezordinea ce însoţea violenţa spasmodică a epocii vechi. Fiecare mesaj trebuia dus la oficiul poştal de la băcănia din Menton, la o jumătate de milă depărtare… Deci stăteam în camera lui Melmount, la masa lui de scris, aşezată mai la o parte şi făceam însemnările de care era nevoie. Camera lui mi se părea a fi cum nu se poate mai frumos mobilată, şi aş putea recunoaşte şi acum veselia însorită a cretonului de pe canapeaua din faţa mea, unde stătea culcat marele om de stat, tapetul splendid, ceara roşie de sigilat, garnitura de argint de pe masa de scris pe care o foloseam. Ştiu acum că prezenţa mea în camera aceea era un fapt deosebit şi neobişnuit, că uşa deschisă, chiar intrarea şi ieşirea lui Parker-secretarul erau lucruri noi. În zilele de demult, consiliul de cabinet era o consfătuire secretă, disimularea şi tăinuirea făceau parte din structura vieţii publice în general. Pe atunci toţi aveau secrete unii faţă de alţii, fiind prudenţi, vicleni, evazivi, inducând în eroare – de cele mai multe ori fără niciun motiv. Pe nesimţite, această disimulare a dispărut din viaţă.

Îmi închid ochii şi-i revăd pe oamenii aceia, îi aud deliberând. La început îi văd oarecum difuz în claritatea rece a zilei, apoi concentraţi şi adunaţi laolaltă în umbră şi misterul lămpilor cu abajur. Din acelaşi tablou face parte amintirea clară a unor firimituri de biscuiţi şi a unei picături de apă vărsată, care a strălucit o clipă, pierind apoi în faţa de masă de culoare verde…

Îmi aduc aminte mai ales de figura lordului Adisham. Venise la bungalow cu o zi înaintea celorlalţi, fiind prietenul intim al lui

Melmount. Aş vrea să vi-l descriu pe acest om de stat, unul din cei cincisprezece bărbaţi care au declanşat ultimul război. Era cel mai tânăr membru al guvernului, de patruzeci de ani, deosebit de amabil şi deschis. Avea un profil bine conturat, o faţă palidă, netedă, ochi zâmbitori, o voce prietenoasă, buze subţiri, fără mustaţă, un comportament binevoitor la care nu te aşteptai. Avea calitatea desăvârşită a unui om ce se integra cu naturaleţe într-un loc pregătit anume pentru el. Temperamentul său era de aşa-zis filosof – adică indiferent. Fusese surprins de Schimbare la pescuit, în timpul odihnei de sfârşit de săptămână; şi într-adevăr îmi amintesc cum spunea că s-a trezit cu capul la un pas de marginea apei. În timpuri de criză, lordul Adisham îşi petrecea invariabil sfârşitul săptămânii la pescuit, spre a-şi limpezi mintea, iar când nu exista vreo criză, nimic pe lume nu-i plăcea mai mult decât pescuitul pe care-l practica asiduu, şi, astfel, nefiind nimic care să-l oprească, pescuia. Venise acum hotărât să renunţe printre alte lucruri şi la acest obicei. Eram de faţă atunci când a intrat la Melmount şi l-am auzit spunând acest lucru; era evident că, pe o cale mai simplă, ajunsese să aibă aceleaşi intenţii ca şi maestrul meu. I-am lăsat să discute, însă mai târziu am revenit pentru a le stenografia telegramele lungi, adresate colegilor, care urmau să apară. Era fără îndoială tot atât de profund afectat de Schimbare ca şi Melmount, însă maniera lui de a se comporta cu politeţe, ironie şi umor agreabil supravieţuise Schimbării, încât lordul îşi exprima atitudinea modificată, emoţiile puternice, în vechiul stil de om de lume ce suferise o ciudată prefacere, cu o reţinere excesivă, stăpânindu-şi entuziasmul de care era cuprins.

Aceşti cincisprezece oameni de la cârma Imperiului Britanic contrastau neaşteptat cu cei pe care mi-i imaginasem eu şi îi urmăream atent ori de câte ori nu eram solicitat. Aceşti politicieni şi oameni de stat englezi constituiau o clasă aparte, o clasă care acum a dispărut cu totul. În anumite privinţe ei se deosebeau de oamenii de stat din oricare altă parte a lumii şi găsesc că nu ne-a rămas nicio descriere care să ni-i înfăţişeze aşa cum erau… Poate citiţi cărţi vechi. Dacă da, îi veţi găsi redaţi cu o notă de exagerare ostilă de către Dickens în *Bleak House*, cu un amestec de linguşire vulgară şi bătaie de joc subtilă de către Disraeli, care a guvernat între ei întâmplător, înţelegându-i greşit şi făcând pe plac curţii, şi apoi toate ifosele lor sunt

expuse în romanele scrise de Humphry Ward, amănunţit, poate neobişnuit dar fidel, aşa cum erau văzuţi de cei ce aparţineau clasei „oficiale statornice". Toate aceste cărţi se mai găsesc în lume, la dispoziţia celor curioşi, alături de cărţile filosofului Bagehot sau ale istoricului Macaulay, care surprinde ceva din stilul lor de gândire, sau cele ale romancierului Thackeray, care pătrunde în ascunzişurile vieţii lor sociale, şi mai există câteva pasaje reuşite de descrieri personale şi amintiri scrise cu ironie în „Tezaurul Secolului Douăzeci", ieşite de sub pana unor scriitori ca, de exemplu, Sidney Low. Însă lipseşte un tablou care să îi înfăţişeze în întregime. În acele clipe, ei erau prea aproape de mine şi prea măreţi; acum, atât de repede, au devenit de neînţeles.

Noi, oamenii obişnuiţi din acele timpuri, aveam despre oamenii noştri de stat o imagine formată aproape în întregime de caricaturile ce constituiau cea mai puternică armă în controversele politice. Ca aproape orice aspect important al vechilor condiţii, aceste caricaturi erau într-un fel excrescenţe parazitare ce puneau lucrurile într-o lumină neaşteptată şi în cele din urmă au ajuns să înlocuiască întru totul aspiraţiile inconsistente şi vagi ale idealurilor democratice de la început. Ele prezentau nu numai personalităţile de la conducerea vieţii publice, ci şi cele mai sacre concepţii structurale care stăteau la temelia ei, în aspecte groteşti, vulgare şi dezonorante, ajungând în cele din urmă să distrugă aproape cu desăvârşire orice emoţie sau idee gravă şi onorabilă în legătură cu statul. Anglia era reprezentată aproape întotdeauna printr-un fermier burduhănos, roşu la faţă, fălos nevoie mare din pricina averii sale; acel minunat campion al libertăţii, Statele Unite, apărea ca un pungaş şiret cu faţa sfrijită, cu pantaloni în dungi şi haină albastră. Cei mai importanţi miniştri ai statului erau hoţi de buzunare, spălătorese, clovni, balene, măgari, elefanţi şi aşa mai departe şi probleme care afectau bunăstarea a milioane de oameni erau înzestrate cu trăsături umane groteşti şi prezentate într-un fel de pantomimă neroadă… Un război tragic în Africa de Sud, care a distrus multe mii de familii, sărăcind două ţări, ducând la moarte şi schilodire cincizeci de mii de oameni, era înfăţişat ca o ceartă comică între un ins sucit, violent şi certăreţ cu numele de Chamberlain, cu monoclu şi orhidee la butonieră, şi „bătrânul Kroojer", un om în vârstă, îndărătnic şi foarte viclean, cu o pălărie foarte jerpelită. Conflictul era purtat uneori într-o stare de iritabilitate brutală, iar alteori cu indolenţă

molcomă, veselul pişicher îşi practica meseria cât se poate de avantajos în acea ciorovăială de asin, iar în dosul acestor bufonerii şi mascate de ele mărşăluia Destinul – până ce în sfârşit se deschidea baraca de mascaradă dezvăluind foame şi suferinţă, torţe aprinse, săbii şi ruşine… Aceşti oameni ajunseseră la celebritate şi putere în această atmosferă şi în ziua aceea aveam impresia ciudată a unor actori care îşi terminaseră brusc rolurile groteşti şi ridicole; îşi şterseseră fardul de pe faţă, renunţând să mai pozeze.

Chiar şi atunci când înfăţişarea lor în presă nu era vădit absurdă şi degradantă, ea te inducea totuşi în eroare. Citind despre Laycock, spre exemplu, îmi apare în faţă un trup masiv, energic, în care se ascunde un spirit larg, activ, chiar dacă într-o anumită măsură confuz, rostindu-şi acel discurs de „Goliat „care a dus la precipitarea ostilităţilor şi imaginea nu se potriveşte deloc cu personajul bâlbâit, cu voce subţire şi început de chelie, ros de remuşcări, pe care l-am văzut, şi nici cu prima descriere depreciativă făcută de Malmöunt. Mă îndoiesc că lumea în general va cunoaşte vreodată o imagine corectă a acelor oameni aşa cum erau ei înainte de Schimbare. Pe zi ce trece, ei se îndepărtează tot mai mult şi incredibil de puterea noastră de înţelegere. Bineînţeles, înstrăinarea noastră nu ne poate face să le tăgăduim meritele din trecut, însă le răpeşte orice impresie de realitate. Povestea lor devine tot mai de neînţeles, semănând cu o dramă barbară, jucată într-o limbă uitată. Iată-i, metaforizaţi ridicol, defilând cu un aer semeţ prin caricaturile lor, pe acei prim-miniştri şi preşedinţi, cu importanţa lor absurd exagerată de tragedii politice, cu feţele ascunse în dosul unor măşti uriaşe, ţipătoare, inumane, exprimându-se cu ajutorul limbajului ridicol al declaraţiilor publice, travestiţi dincolo de orice asemănare cu firea omenească normală, răcnind şi scheunând prin presa publică. Priviţi acest spectacol stins, de înţeles, dat uitării, acum tăcut, fără să prezinte vreun interes, cu deşertăciunile fără număr, tot atât de imposibil de explicat ca şi cruzimile Veneţiei medievale, sau teologia vechiului Bizanţ. Şi aceşti politicieni guvernau şi înrâureau vieţile unei pături din omenire, conflictele lor de bufoni stăpâneau lumea, aducând poate bucurii sau plăceri, dar permiţând totodată o nesfârşită mizerie.

I-am văzut pe aceşti oameni animaţi de Schimbare, deşi purtând în continuare îmbrăcămintea ciudată a vremurilor vechi, manierele şi

uzanţele de atunci; eliberaţi de concepţiile vechi, ele mai constituiau încă un punct de plecare comun. Prin inteligenţa mea împrospătată, cred că eram capabil să-i judec, aşa cum erau. Iată-l pe Gorrell-Browning, cancelarul ducatului de Cornwall. Îmi aduc aminte că era un om mare, cu faţa rotundă, având întipărită o expresie de vanitate şi prostie totală, şi deprinderea sa de a ţine discursuri încâlcite şi serbede a triumfat absurd în câteva rânduri asupra spiritului său trezit din toropeală. S-a luptat cu această pornire, s-a autoironizat, apoi a râs. Pe neaşteptate a spus, simplu, grav – pentru toţi a fost un moment de adevărată suferinţă: „Am fost un bătrân îngâmfat şi arogant, prea îngăduitor cu propriile mele slăbiciuni. Prezenţa mea nu este de mare folos aici. M-am consacrat politicii şi intrigilor şi viaţa mea e sfârşită". Apoi, mult timp, n-a mai scos o vorbă. Mai era Carton, lordul cancelar, un bărbat inteligent, cu o faţă albă, bucălată, bine rasă, care ar fi putut sta printre busturile cezarilor, cu o voce înceată şi cumpănită, cu buze puţin oblice, exprimând satisfacţie şi mulţumire de sine, din când în când cu o tresărire energică şi cu haz. „Trebuie să iertăm", spunea. „Trebuie să ne iertăm – chiar şi pe noi înşine".

Aceştia doi se aflau în fruntea mesei, aşa că le vedeam feţele bine. Madgett, ministrul de interne, un bărbat scund, cu sprâncene încreţite şi un zâmbet pe gura subţire, crispată, se afla lângă Carton; participa foarte rar la discuţii, cu excepţia unor observaţii pătrunzătoare, iar atunci când lumina electrică s-a stins, în orbite umbrele i s-au adâncit straniu, dându-i o expresie batjocoritoare, de spiriduş ironic. Lângă el era marele lord Richover, care acceptase cu indolenţă îngăduitoare *rolul* unui patrician în stil roman al culturii engleze din secolul douăzeci, împărţindu-şi timpul aproape egal între jocheii săi, politică şi compunerea unor studii literare pretinse de *rolul* său. „Nimic din ce am făcut noi nu merita să fie făcut", spunea. „Cât despre mine, am fost un fanfaron". Se gândea, fără îndoială, la anii lungi trăiţi ca un aristocrat, la casele imense, splendide, care îi serviseră drept reşedinţă, la hipodromurile supraaglomerate unde îi răsuna numele, la întrunirile entuziaste pe care le hrănise cu speranţe, la zadarnicele începuturi olimpiene… „Am fost un prost", spuse apăsat. Ceilalţi îl ascultau într-o tăcere plină de înţelegere şi respect.

Gurker, ministrul de finanţe, îmi era ascuns în parte de spatele

lordului Adisham. Intra mereu în discuţie, aplecându-se în faţă; avea o voce adâncă, guturală, nasul mare, gură vulgară cu buza inferioară răsfrântă în jos, ochii mijind iscoditor dintre cute şi zbârcituri. Făcea destăinuiri privitoare la neamul lui. „Noi – spunea – am trecut prin această lume fără să creăm nimic, consolidând multe lucruri, distrugând mult. Trufia ne-a fost monstruoasă. Se pare că ne-am folosit bogata capacitate intelectuală nativă fără vreun alt scop decât acela de a creşte, stăpâni şi păstra tradiţia de proprietate, prefăcând viaţa într-un fel de şah mercantil, cheltuindu-ne câştigurile cât mai avantajos… N-am adus nicio binefacere omenirii. Frumuseţea, care este de natură divină, am preschimbat-o într-o proprietate".

Aceşti oameni şi vorbele lor mi-au rămas foarte vii în amintire. Poate că într-adevăr le-am notat atunci, însă acum nu-mi mai aduc aminte. Nu mai ştiu cum stăteau Sir Dighy Privet, Revel, Markheimer şi ceilalţi; mi-a rămas doar amintirea unor voci, întreruperi, comentarii despre care nu ştiai exact ale cui sunt…

Aveam ciudata impresie că, în afară poate de Gurker sau Revel, aceşti oameni nu doriseră în mod deosebit puterea pe care o deţineau; nu doriseră să facă nimic ieşit din comun în situaţia la care ajunseseră. Se treziseră în cabinet şi, înainte de acest moment de iluminare, nu se simţiseră deloc ruşinaţi; dar nu făcuseră, în mod nepoliticos, mare caz în legătură cu asta. Opt din cei cincisprezece veneau de la aceeaşi şcoală, avuseseră parte de o educaţie întru totul asemănătoare; ceva lingvistică greacă, matematică elementară, ceva „ştiinţă „mediocră, puţină istorie, ceva lecturi din literatură engleză, conformistă sau timid ortodoxă, a secolelor şaptesprezece, optsprezece şi nouăsprezece, toţi cei opt îşi însuşiseră aceeaşi tradiţie searbădă, de comportament manierat destinat băieţilor, lipsit de fantezie – fără a se folosi de săbii ascuţite, dar nici de artă – o tradiţie predispusă să se destrame în sentimentalism într-un moment de criză şi să facă o mare virtute dintr-o simplă datorie îndeplinită cu destulă stângăcie. Niciunul dintre cei opt, nu experimentase ceva autentic în viaţă, trăiseră legaţi la ochi, trecuţi de la doică la guvernantă, de la guvernantă la şcoala pregătitoare, de la Eaton la Oxford, de la Oxford în practica politico-socială curentă. Chiar şi viciile şi erorile lor se petrecuseră sub anumite tipicuri de bon ton. De la Eaton fugiseră cu toţii pe ascuns să vadă cursele, de la Oxford, tot pe ascuns, în oraş, să vadă viaţa – viaţa

de cabaret – şi apoi reveniseră cu toţii la normal. Acum, dintr-odată, îşi descopereau limitele…

„Ce trebuie să facem? întreba Melmount. Ne-am trezit cu acest imperiu în mâinile noastre… „Ştiu că va părea lucrul cel mai fantastic dintre toate cele pe care trebuie să le spun despre vechea orânduire, însă l-am văzut cu ochii mei, l-am auzit cu urechile mele. Este un fapt real că acest grup de oameni, care alcătuiau guvernul a o cincime din partea locuită a Pământului, care domneau peste un milion de oameni înarmaţi, înzestraţi cu flote de care nu mai văzuse omenirea niciodată înainte, al căror imperiu de naţiuni, limbi, popoare mai străluceşte încă şi în aceste zile mai bune, nu aveau o idee comună despre ceea ce trebuiau să facă cu lumea. Făcuseră parte dintr-un guvern timp de trei ani în şir şi, înainte de a fi surprinşi de Schimbare, nu le venise vreodată în minte că era necesar să aibă o idee comună. Într-adevăr, o comunitate de idei era inexistentă. Acest mare imperiu plutea la voia întâmplării, un organism lipsit de idealuri, hrănindu-se, bând, dormind, purtându-şi armele peste măsură de mândru de el însuşi, pentru simplul motiv că exista. Nu avea vreun plan sau vreo intenţie; de fapt nu avea niciun sens. Şi celelalte mari imperii erau în aceeaşi situaţie, plutind tot la întâmplare, lăsate periculos aidoma minelor marine, în voia curenţilor. Oricât de absurd vi s-ar părea acum un consiliu de cabinet britanic, el nu era cu nimic mai absurd decât nucleul de conducere, consiliul dirigent, comitetul preşedintelui, sau altele de felul acesta, ale rivalilor săi orbiţi…

2.

Îmi aduc aminte că ceea ce m-a uimit cel mai mult atunci a fost absenţa oricărei controverse, a oricărei diferenţe de opinii în legătură cu principiile generale ale statului nostru de astăzi. Până atunci aceşti oameni trăiseră într-un sistem de convenţii, temeiuri artificiale, loialitate faţă de unul dintre partide, loialitate faţă de felurite acorduri şi înţelegeri secrete, loialitate faţă de coroană; cu toţii fuseseră atât de conservatori, în stare să-şi înăbuşe întru totul îndoielile şi întrebările incomode, cu toţii îşi stăpâneau pe deplin emoţiile religioase. Se părea că fuseseră protejaţi de bariere invizibile şi de nepătruns împotriva oricăror idei nestăpânite, periculoase, în genul teoriilor socialiste, republicane şi comuniste, ale căror urme se mai păstrează în literatura ultimelor zile dinaintea cometei. Iar acum, în momentul trezirii, se

părea că acele bariere şi fortificaţii pieriseră, ca şi cum aburii verzi ar fi pătruns în mintea lor, spălând, destrămând şi înlăturând sute de hotare şi opreliști rigide de altă dată. Acceptaseră şi asimilaseră pe dată tot ce era valoros în propaganda de idei – odinioară exprimată prin cuvinte duşmănoase – care răsunase atât de vehement şi zadarnic în pragul minţilor lor. Era întocmai ca trezirea dintr-un vis absurd şi insuportabil. Ieşiseră împreună, natural şi inevitabil, pe platforma deschisă a unor acorduri clare şi echitabile, pe care ne găsim noi şi toate rânduielile lumii noastre de astăzi.

Să încerc să enumăr aici lucrurile mai importante care li se şterseseră din minte. În primul rând străvechiul sistem al „proprietăţii", care făcea o confuzie atât de desăvârşită în administrarea pământului pe care trăiam. Nimeni nu credea că ar fi cea mai justă administrare, sau cea mai indicată, însă o acceptau cu toţii, în acele vremuri. Se considera că oamenii renunţaseră la legătura lor necesară cu pământul, exceptând unele cazuri de folosire obştească a şoselelor şi păşunilor. Tot restul pământului era ciopârţit în modul cel mai nebunesc în petice, dreptunghiuri şi triunghiuri de diferite mărimi, variind între o sută de mile pătrate şi câţiva acri şi plasate sub conducerea aproape absolută a unor administratori numiţi moşieri. Acestora le aparţinea pământul, cum îţi aparţine astăzi pălăria; îl cumpărau şi îl vindeau, îmbucătăţindu-l ca şi cum ar fi fost brânză ori şuncă; erau liberi să-l distrugă, sau să-l lase în paragină, să ridice pe el construcţii oribile şi exasperante. Atunci când comunitatea avea nevoie de un drum sau de o linie de tramvai, dacă dorea vreun oraş sau vreun sat într-un loc oarecare, ba chiar şi dacă intenţiona să se deplaseze liber dintr-o parte în alta, trebuia să recurgă la tratate înrobitoare, încheiate cu fiecare dintre stăpânii teritoriilor implicate. Nimeni nu putea pune piciorul pe suprafaţa pământului înainte de a plăti o taxă, înainte de a se închina în faţa vreunuia dintre ei. Practic aceştia nu aveau legături sau îndatoriri faţă de autorităţile municipale sau naţionale pe suprafeţele cărora se aflau propriile lor domenii… Ştiu că totul pare a fi un vis de nebun, dar omenirea însăşi era nebună; şi acest sistem era în vigoare nu numai în ţările vechi din Europa şi Asia, unde se ajunsese aici prin faptul că marii proprietari de terenuri fuseseră înzestraţi cu autoritate locală şi în ticăloşia universală a acelor timpuri sfârşiseră prin a se sustrage de la îndeplinirea

obligaţiilor lor, neglijându-le cu desăvârşire, ci şi „ţările noi", aşa cum le numeam pe atunci – Statele Unite ale Americii, Colonia Capului, Australia şi Noua Zeelandă – şi-au petrecut o bună parte din secolul al nouăsprezecelea distribuind cu zel pământ, pentru totdeauna, oricărei persoane care întâmplător dorea să-l primească. Indiferent dacă acolo exista cărbune, petrol sau aur, dacă era un sol bogat, sau un loc potrivit pentru rada unui port, sau o poziţie favorabilă unui splendid oraş, aceste guverne obsedate şi lipsite de pricepere strigau în gura mare după amatorii de chilipir, şi un val de aventurieri ticăloşi, abili şi violenţi au statornicit o nouă clasă a aristocraţiei funciare a lumii. După un scurt secol de nădejdi şi mândrie marea republică a Statelor Unite ale Americii, considerată a fi speranţa omenirii, devenise în bună parte o gloată de oameni fără pământ, împinsă de colo-colo; moşieri şi magnaţi ai căilor ferate, magnaţi ai produselor alimentare (deoarece pământul înseamnă hrană) şi magnaţi ai minereurilor conduceau viaţa acestei ţări, înzestrând-o cu universităţi, aşa cum ai arunca monede unui cerşetor, irosindu-i resursele într-un lux fabulos, strident şi nesăbuit, cum nu se mai văzuse în lume mai înainte. Iată un lucru pe care înainte de Schimbare oricare dintre aceşti bărbaţi de stat l-ar fi considerat drept ordinea firească a lumii, acum socotindu-l cu toţii iluzia nebună şi dispărută a unor timpuri demente.

Şi tot la fel se petreceau lucrurile, în sute de alte sisteme şi instituţii, cu alţi factori complicaţi şi necinstiţi în viaţa oamenilor. Vorbeau despre comerţ şi mi-am dat seama pentru prima oară că ar putea exista vânzare şi cumpărare fără ca cineva să piardă; vorbeau despre organizarea industriei, şi o vedeai condusă de oameni care nu căutau avantaje josnice. Nebulozitatea vechilor relaţii, legături personale şi valori acceptate fusese înlăturată de pe orice treaptă a procesului de educaţie socială. Lucruri mult timp ascunse apăreau la suprafaţă cu o uluitoare claritate, în toată goliciunea lor. Aceşti oameni, care se treziseră, râdeau din toată inima, şi vechea încâlceală de şcoli şi colegii, cărţi şi tradiţii, vechile învăţături pe bâjbâite, în parte simbolice şi în parte convenţionale ale bisericii, totalitatea sugestiilor şi aluziilor derutante şi deconcertante, în mijlocul cărora demnitatea şi onoarea adolescenţei şovăiau, se poticneau învinse, a rămas doar o ciudată amintire, plăcut estompată. „Trebuie să dăm tinerilor o educaţie comună – spunea Richover – o iniţiere sinceră. În loc de

educaţie, le-am ascuns adevăruri şi le-am întins capcane. Şi ar fi putut fi atât de uşor, totul se poate face atât de uşor!"

Aceste cuvinte îmi stăruie în amintire ca un refren al acelui consiliu: „totul se poate face atât de uşor", însă, auzindu-le atunci când le spuneau, ele aveau o mare prospeţime şi forţă. Totul poate fi făcut atât de uşor, dacă există sinceritate, dacă ai curaj. A fost un timp, când aceste banalităţi aveau noutatea şi miraculosul unei evanghelii.

În această perspectivă lărgită, războiul cu Germania – Germania, această femeie legendară, eroică şi înarmată pierise din imaginaţia oamenilor – nu era decât un episod epuizat. Melmount pusese la cale un armistiţiu, şi, după câteva aduceri aminte uimite, aceşti miniştri au abandonat problema păcii pe care o considerau de-acum o simplă chestiune de reglementări de detaliu… În mintea lor, schema guvernării lumii devenise fluidă, provizorie, atât în amănunte, cât şi în probleme mari, încâlceala cumplită de circumscripţii şi epitropii, de districte şi municipalităţi, ţinuturi, state, departamente şi naţiuni, autorităţi care se încălecau, suprapuse şi potrivnice una alteia, ţesătura de interese şi revendicări mărunte, în care mulţimea nesăţioasă şi fără număr de avocaţi, agenţi, directori, şefi, organizatori trăiau asemeni păduchilor într-o haină veche, murdară, reţeaua de conflicte, gelozii, aranjamente şi aprige dezbinări din care era alcătuită vechea orânduire – toate acestea dispăruseră.

— Ce-i de făcut acum? spunea Melmount. Trăim într-o zăpăceală pe care nu ştiu cum o vom putea domina. Va trebui să începem din nou. Ei bine, o să o luăm de la capăt!

3.

„Să o luăm de la capăt! „Aceste cuvinte simple îmi păreau atunci pline de curaj şi nobleţe. Vorbind, omul mi-a câştigat întru totul simpatia. Într-adevăr, ziua aceea era pe cât de confuză, pe atât de plină de îndrăzneală; nu întrezăream deloc ce formă vor lua lucrurile astfel începute. Tot ce vedeam limpede era că vechea orânduire trebuia inevitabil să se sfârşească…

Şi apoi, într-o perioadă scurtă, omenirea, unită într-o frăţie şovăitoare dar adevărată, avea să construiască o lume nouă. Anii aceia de început, prima şi a doua decadă a noii epoci, se alcătuiau din zile de muncă aducătoare de bucurii; vedeai mai ales partea ce-ţi revenea ţie, şi o mică parte din întreg. Numai acum, privind înapoi din perspectiva

anilor de maturitate, din acest turn înalt, văd succesiunea dramatică a schimbărilor de atunci, vechile confuzii chinuitoare ale vremurilor de demult, în sfârşit clarificate, simplificate, destrămându-se şi pierind. Unde este acum acea lume veche? Unde e Londra, oraşul sumbru, plin de fum şi neguri purtate de vânt, cu vuietul adânc şi partitura obsedantă a dezordinii, unde-i fluviul uleios şi cu malurile nămoloase, împânzit de bărci, unde-s foişoarele negre şi bolta cerului, întunecată, cu puzderia tristă de stele înnegrite de funingine, unde-s mulţimile de prostituate târâte în noroi şi milioanele de slujbaşi grăbiţi? Chiar şi frunzele copacilor erau respingătoare, acoperite de murdărie neagră, lucioasă. Unde este Parisul cu zidurile lui albe, cu frunzişurile verzi şi ordonate, cu canoanele stricte şi severe ale bunului gust, cu viciul elegant şi cu miile de muncitori revărsându-se gălăgios peste poduri, în lumina cenuşie şi rece a zorilor de zi? Unde e New York-ul, oraşul înalt, cu ecoul metalic al energiei dezlănţuite, bântuit de furtuni şi de concurenţă, cu clădirile lui uriaşe, înghesuite opintindu-se din răsputeri să apuce un petic de cer, umbrindu-le pe cele joase fără milă? Unde-i sunt ungherele tăinuite, de lux somptuos, costisitor, viciul neruşinat, corupător şi biciuitor al unei pături scăpate de sub control şi urâţenia cumplită a vieţii lui istovitoare? Şi unde e acum Philadelphia, cu mulţimea de case mici, izolate, şi Chicago cu nesfârşitele lui abatoare înecate în sânge, cu poliglota lui lume interlopă, fierbând de nemulţumire?

Toate aceste oraşe imense s-au prăbuşit, pierind ca şi Potteries – ţinutul meu natal – sau Blanck Country, şi cei care erau cândva prizonierii lor, trăind paralizaţi, înfometaţi şi mutilaţi în aceste labirinturi ale unei neputinţe de adaptare acum uitată şi ignorată, în maşinăria lor industrială vastă, inumană, prost concepută, s-au eliberat, renăscând la viaţă. Aceste oraşe bântuite de nenorociri s-au şters de pe faţa Pământului, luând cu ele fumul hornurilor, plânsetul copiilor care trudeau flămânzi, disperarea surdă a femeilor împovărate, larma certurilor brutale de pe străzile înguste, toate plăcerile ruşinoase, grosolănia respingătoare a aroganţei bogătaşilor, dispărând odată cu schimbarea din vieţile noastre. Privind în trecut văd ridicându-se în aerul transparent ce a urmat aburilor verzi o trâmbă imensă, triumfătoare, din pulberea caselor dărâmate, retrăiesc Anul Corturilor, Anul Schelelor şi iată – asemeni triumfului unei teme

noi într-o simfonie – se ridică marile oraşe ale zilelor noastre. Gândindu-mă la Caierlyon şi Armedon, oraşele gemene ale Angliei de Jos, între ele oraşul de vară, cu meandre, al Tamisei, parcă văd bătrânul Edimburgh, cu murdăria lui cumplită, murind pentru a se ridica din nou, alb şi înalt sub umbra dealurilor străvechi; şi Dublinul refăcut, reapărând îmbogăţit, splendid şi spaţios, oraşul râsetelor impetuoase şi al inimilor calde, strălucind vesel într-o rază de soare prin ploaia caldă, mângâietoare. Văd marile oraşe plănuite şi construite în America: Oraşul de Aur, cu străzile largi, calde, străjuite de pomi veşnic grei de rod, şi Oraşul Celor o Mie de Turnuri, răsunând de bătăile vesele ale clopotelor. Revăd oraşul teatrelor şi al locurilor de întrunire, oraşul din Golful Soarelui şi oraşul nou care mai poartă şi azi numele de Utah; şi, dominat de cupola observatorului şi de liniile simple, impunătoare ale faţadei universităţii de pe deal, Martenabar, marele oraş alb de iarnă, al zăpezilor de munte. Şi locurile de mai mică însemnătate, comunele, staţiunile de odihnă liniştite, sate pe jumătate păduri, cu susur de izvoare de-a lungul uliţelor, sate împodobite cu alei de cedri, sate de grădini cu trandafiri şi flori minunate şi zumzet neîncetat de albine. Şi prin toată această lume trec copiii noştri, fiii noştri, pe care lumea de demult i-ar fi prefăcut în slujbaşi servili, vânzători, robi ai plugului sau slugi; fiicele noastre, odinioară cenuşărese anemice, prostituate, lepădături, mame chinuite de griji, ofilite, căzături nefericite; ei cutreieră lumea veseli şi neînfricaţi, învăţând, trăind, activi, fericiţi, voioşi, liberi şi curajoşi. Îi văd plimbându-se în liniştea clară a ruinelor Romei, printre mormintele din Egipt sau templele Atenei, vizitând Mâinington cu atmosfera lui stranie, Orba cu minunea turnului alb şi zvelt… Dar cine ar putea vorbi despre toată plenitudinea şi plăcerea vieţii, cine ar putea enumera oraşele noi din lume? – oraşe construite de mâinile iubitoare ale oamenilor pentru oamenii vii, oraşe în care să tot doreşti să trăieşti, într-atât sunt de minunate şi primitoare şi binevoitoare…

Desigur că, stând în spatele canapelei lui Melmount, în închipuire vedeam unele lucruri, însă acum realitatea mi-a depăşit aşteptările, eclipsându-le. Cu siguranţă prevedeam câte ceva din toate acestea – altfel de ce m-aş fi simţit atât de fericit?

CARTEA A TREIA – LUMEA NOUĂ

CAPITOLUL I. Dragostea după Schimbare

1.

Până acum n-am spus nimic despre Nettie. M-am depărtat foarte mult de povestea vieţii mele. Am încercat să vă redau efectul Schimbării asupra aspectului general al vieţii omului, răsăritul năvalnic, minunat, o revărsare copleşitoare, o inundaţie de lumină şi entuziasm de a trăi. În amintirea mea, toată viaţa pe care am trăit-o înainte de Schimbare seamănă cu o galerie întunecată, luminată de palide pâlpâiri de frumuseţe trecătoare. Restul e o durere surdă şi întuneric. Apoi, deodată, zidurile temniţei sunt doborâte şi pier, iar eu umblu orbit, uimit şi totuşi plin de bucurie prin această lume dulce şi frumoasă, în minunata şi nesfârşita ei diversitate, în îndestularea şi înlesnirile ei; plin de încântare în acest dar slăvit al vieţii. Dacă aş stăpâni puterea muzicii, aş face să crească şi să se răspândească un laitmotiv universal, aş aduna în el o mulţime de teme, făcându-l apoi să se înalţe într-un adevărat extaz al triumfului şi al bucuriei. Ar fi numai sunet şi mândrie, toată speranţa începutului în strălucirea dimineţii, bucuria întâmplărilor neaşteptate, fericirea trudei ajunsă dintr-odată la răsplata ei; ar fi aidoma bobocilor ce se deschid, jocului nevinovat al copiilor, mamelor cu ochii scăldaţi în lacrimi de fericire strângându-şi la piept primul născut, asemeni oraşelor construite în sunet de muzică, marilor vapoare împodobite cu steaguri şi stropite cu vin, alunecând uşor prin aclamaţiile mulţimilor, la prima întâlnire cu marea. Prin această muzică ar defila Speranţa, speranţa încrezătoare în propriile-i puteri, strălucitoare şi invincibilă şi totul s-ar contopi în marşul de triumf al Speranţei, învingătoare, intrând în sunet de trompete şi flamuri prin porţile larg deschise ale lumii.

Şi atunci, din acea aureolă luminoasă a bucuriei, transfigurată, apare Nettie.

Aşa îmi reapăru – uimitoare, şi era aproape de necrezut că o putusem uita.

Ea reveni întovărăşită de Verrall. O revăd în amintire, acum, la fel ca şi atunci; la început mai degrabă stranie – o imagine neclară, puţin alterată de întâmplări survenite între timp, şi o recunosc cu o uşoară şovăire, aşa cum am văzut-o atunci prin sticla ondulată, uşor decolorată a vitrinei oficiului poştal şi băcăniei din Menton. Era a doua zi după Schimbare şi eu expediam telegramele lui Melmount, care se pregătea să plece la Downing street. La început cele două figuri păreau

mici siluete nedesluşite. Sticla le distorsiona liniile, exagerând şi deformându-le gesturile şi paşii. Simţeam că se cuvenea să le spun „Pace „şi, la sunetul strident al clopoţelului, am ieşit în întâmpinarea lor. Văzându-mă, s-au oprit brusc şi, ca şi când m-ar fi căutat, Verrall strigă: „Iată-l! „Iar Nettie exclamă: „Willie!"

M-am îndreptat spre ei şi, făcând asta, toate perspectivele universului meu reconstruit s-au modificat.

Mi se părea că-i vedeam pentru întâia oară; cât erau de frumoşi, de umani şi plini de graţie! Era ca şi cum nu i-aş mai fi văzut niciodată înainte, şi de fapt până în clipa aceea îi privisem doar prin ceaţa patimii mele egoiste. Împărtăşiseră şi ei întunericul universal şi închircirea lumii vechi; se împărtăşeau acum din entuziasmul universal al celei noi. Dintr-odată se trezise în fiinţa mea Nettie, dragostea mea pentru Nettie, o nemărginită pasiune pentru ea. Această schimbare deschisese inimile oamenilor, făcând ca dragostea să fie fără sfârşit, amplificând-o şi înnobilând-o. Nettie intrase în centrul acelui vis al reconstrucţiei lumii, care îmi preocupa gândurile, punând cu totul stăpânire pe întreaga mea fiinţă. O şuviţă firavă de păr îi cădea pe obraz, buzele îi erau întredeschise în acel zâmbet dulce al ei, ochii îi erau plini de uimire, avea o privire cercetătoare de bun venit, arătându-mi o prietenie plină de îndrăzneală, fără margini.

Copleşit de tulburare, i-am luat mâna întinsă.

— Am vrut să te ucid, am spus simplu, încercând să pătrund această idee; era ca şi cum ai vrea să iei viaţa stelelor, sau să ucizi lumina soarelui.

— Te-am căutat, spuse Verrall, dar nu te-am găsit… Am auzit încă o împuşcătură.

Mi-am întors privirile spre el şi mâna lui Nettie s-a desprins dintr-a mea. Mi-am amintit cum căzuseră împreună şi m-am gândit cum va fi fost să te trezeşti în acea revărsare a zorilor alături de Nettie. Aveam în minte imaginea lor, aşa cum îi zărisem ultima oară, în mijlocul aburilor tot mai denşi, unul lângă altul, ţinându-se de mână. Şoimii verzi ai Schimbării îşi întindeau aripile crepusculare asupra ultimilor lor paşi împleticiţi. Apoi au căzut. Şi s-au trezit – îndrăgostiţi, alături, într-o dimineaţă de Paradis. Cine poate să-şi închipuie cât de strălucitoare va fi fost pentru ei lumina soarelui, cât de superbe florile, cât de dulce ciripitul păsărilor?…

La asta mă gândeam, dar buzele mele spuneau: „Mi-am aruncat pistolul când m-am trezit”. O anume stingherealã m-a împiedicat, o vreme, să dau glas gândurilor mele; spuneam vorbe goale: „Ce bine îmi pare că nu v-am omorât, că sunteţi aici, sănătoşi şi fericiţi…”

— Eu plec înapoi la Clayton, poimâine, le-am spus. Am stenografiat pentru Melmount, dar cu asta s-a terminat…

Niciunul n-a scos vreo vorbă; deşi totul părea dintr-odată lipsit de importanţă, am continuat să le dau informaţii.

— Va pleca la Downing Street, unde există personal calificat, aşa că acolo nu va fi nevoie de mine… Se pare că vă miră oarecum faptul că sunt cu Melmount. Ştiţi, l-am întâlnit întâmplător, îndată ce m-am trezit. L-am găsit cu glezna ruptă, pe aleea aceea… Trebuie să plec acum la Four Towns, îl ajut la întocmirea unui raport. Îmi pare bine că vă văd iarăşi – simţeam un nod în gât – să vă spun la revedere şi să vă doresc toate cele bune.

Aceste cuvinte exprimau starea mea de spirit, atunci când i-am văzut prin vitrina băcăniei, însă nu simţămintele şi gândurile mele din clipa în care le rosteam. Continuam să vorbesc, pentru a evita o pauză în conversaţie. Îmi dădeam seama că îmi va fi greu să mă despart de Nettie. Cuvintele sunau ireal. M-am oprit şi un moment ne-am privit în tăcere.

Cred că eu eram acela, care vedeam lucrurile mai bine. Îmi dădeam seama, pentru prima oară, cât de puţin modificase Schimbarea ceea ce era esenţial în firea mea. Uitasem un timp de dragostea mea în acea lume a minunilor. Atâta tot. Nimic nu se ştersese din firea mea, nimic nu trecuse, doar puterea de gândire şi de reţinere se accentuaseră într-un mod uimitor, şi fusesem atras de alte, noi interese. Aburii verzi se risipiseră, minţile noastre erau limpezite şi înfrumuseţate, dar noi rămâneam aceiaşi, cu toate că respiram un alt aer, mai sănătos. Înclinaţiile mele erau neschimbate; farmecul personal al lui Nettie fusese pentru mine doar stimulat de intensificarea propriei mele receptivităţi. În prezenţa ei, întâlnindu-i privirile, dorinţa mea, fără a mai fi delirantă, ci echilibrată, se trezise din nou.

Era ca şi atunci, pe vremuri, când mă duceam la Checkshill, după ce-i scrisesem despre socialism…

I-am lăsat mâna. Era absurd să ne despărţim în felul acesta.

Aşa simţeam cu toţii. Zăboveam cu stângăcie în acest sentiment. Cred că Verrall a fost cel ce a dat expresie gândului meu, propunând să ne întâlnim a doua zi pentru a ne lua rămas bun şi astfel, cu prilejul reîntâlnirii, am ajuns să punem la cale planuri de viitor. Am căzut de acord să mergem la hanul din Menton toţi trei, să luăm masa de prânz împreună.

Da, era limpede că atâta fusese tot ce aveam să ne spunem atunci…

Ne-am despărţit oarecum stingheriţi. Am coborât pe uliţa satului fără să mă uit în urmă, surprins de simţămintele mele şi nespus de tulburat. Era ca şi cum aş fi descoperit un lucru pe care îl scăpasem din vedere, care îmi dădea peste cap toate planurile, făcându-mă să-mi pierd cumpătul. Era pentru prima oară că, preocupat, mă întorceam acasă fără prea mare tragere de inimă să lucrez pentru Melmount. Doream să mă gândesc mai departe la Nettie; gândurile mele erau stăpânite de ea şi Verrall.

2.

Discuţia noastră de la începutul vremurilor noi îmi stăruie foarte puternic în memorie. Avea ceva proaspăt şi simplu, tinereţe, elan şi înflăcărare. Abordam cu o anumită sfială problemele cele mai dificile pe care Schimbarea le adusese oamenilor spre rezolvare. Îmi aduc aminte că nu le înţelegeam prea bine. Toate normele vechi ale vieţii omeneşti se destrămaseră, dispărând; la fel competiţia îngustă, lăcomia şi agresiunea odioasă sau izolarea bănuitoare a sufletelor. Unde ne duseseră toate acestea? Despre asta discutam noi şi milioane de oameni…

Se pare că această ultimă întâlnire cu Nettie se asociază inseparabil în amintirea mea – nu ştiu de ce – cu hangiţa din Menton.

Hanul din Menton era un colţişor prietenos cum nu existau multe în vechea orânduire; era un han neobişnuit de prosper, mult frecventat de vizitatorii din Shaphambury, unde se servea mai ales masa de prânz şi ceaiul. Avea un teren întins, acoperit cu gazon catifelat şi, de jur-împrejur, printre straturi de gura leului, nalbă roşie, nemţişor albastru şi multe alte asemenea flori înalte, de vară, se găseau chioşcuri acoperite cu plante agăţătoare. Ele se conturau distinct într-un decor de dafin şi ilice, iar deasupra lor se ridica frontonul hanului, cu emblema – Sfântul Gheorghe călare pe un cal alb,

ucigând balaurul – pe fundalul arămiu, profilat pe cer.

În timp ce-i aşteptam pe Nettie şi Verrall în acest loc plăcut al întâlnirii noastre, am stat de vorbă despre dimineaţa Schimbării cu hangiţa, o femeie cu umeri largi, zâmbitoare, pistruiată. Femeia aceea cu suflet de mamă, înfloritoare, cu părul arămiu, întruchiparea sănătăţii, credea cu tărie că toate lucrurile din lume se vor schimba în bine. Această credinţă şi ceva din vocea ei mi-au făcut-o simpatică pe când stăteam de vorbă. „Acum, că ne-am trezit – spunea – toate lucrurile ce nu aveau niciun rost se vor îndrepta. Nu-i aşa? Ah! Eu sunt sigură de asta".

Ochii ei albaştri, plini de bunătate, mi-au întâlnit privirile cu prietenie. Când tăcea, buzele i se arcuiau într-un zâmbet plăcut.

Tradiţiile vechi mai erau înrădăcinate în noi; în acele zile, toate hanurile din Anglia pretindeau preţuri neaşteptate, aşa că am întrebat cât o să coste masa noastră de prânz.

— Plătiţi sau nu, spuse, şi cât doriţi. Sunt zile de sărbătoare. Cred că şi de acum înainte vom mai face şi vom mai achita note de plată, nu ştiu sub ce formă, dar sunt sigură că asta nu ne va mai da atâta bătaie de cap. De altfel, lucrul ăsta nu m-a preocupat niciodată. De câte ori nu mă uitam pe furiş în chioşcuri, gândindu-mă cu îngrijorare cât se cuvenea şi era cinstit să iau pentru mine şi ai mei, dar în acelaşi timp muşteriii să plece mulţumiţi. Nu banii mă interesează. Or să fie schimbări de care nu s-au mai văzut, de asta să fiţi sigur; dar eu tot aici rămân, să aduc bucurie oamenilor care cutreieră drumurile. E plăcut aici, când oamenii-s voioşi; da' atunci când sunt pizmaşi, josnici, ori obosiţi, sau când se ghiftuiesc şi beau peste măsură, îşi vâră dracu' coada în grădină. Multe feţe mulţumite am văzut în locul ăsta şi mulţi vor mai veni aici, ca prieteni, dar niciodată n-a fost aşa cum o să fie de aci înainte, când lucrurile s-au îndreptat.

Mărinimoasă, femeia zâmbea, cu bucuria vieţii şi speranţei.

— Să vă fac o omletă, spuse, dumitale şi prietenilor dumitale; o omletă de care se mănâncă doar în ceruri! Simt că pot pregăti mâncăruri ca niciodată înainte. Asta îmi umple inima de fericire…

Chiar în clipa aceea apăreau Nettie şi Verrall, pe sub bolta rustică, de trandafiri purpurii, prin care se ieşea din han în grădină. Nettie era îmbrăcată în alb, cu pălărie de soare, iar Verrall purta un costum cenuşiu. „Uite, prietenii mei", am spus; dar, cu toată vraja

Schimbării, ceva trecu peste lumina soarelui din sufletul meu, aidoma umbrei unui nor. „Ce pereche potrivită”, spuse hangiţa, în timp ce ei traversau verdele de catifea, apropiindu-se.

Erau într-adevăr o pereche frumoasă, dar asta nu mă prea înveselea. Nu – un fior de tristeţe îmi străbătu inima.

3.

Acest ziar vechi, această primă reapariţie a lui „New Paper”, relicvă uscată a unei epoci dispărute, este ca micul semn de recunoaştere pe care superstiţioşii din zilele de demult – acei habotnici suciţi ce-o aduceau pe o anume doamnă Piper, în straie cernite, în ajutorul Domnului – o puneau în mâna unui clarvăzător. Atingând acest obiect fragil, privesc peste prăpastia de cincizeci de ani şi mă văd din nou, pe mine şi pe ceilalţi doi, la masa din umbrar şi simt iarăşi în nări mirosul de trandafir sălbatic ce plutea în aerul din jurul nostru, iar în pauzele noastre lungi, aud zumzetul plin al albinelor prin vanilia sălbatică de la marginea straturilor de flori.

Este răsăritul vremurilor noi, dar noi purtăm toţi trei, amprentele şi veşmintele celei vechi.

Mă văd pe mine, tânărul oacheş, îmbrăcat cam jerpelit, având încă sub maxilar vânătaia albastru-gălbuie pe care mi-o făcuse lordul Redcar; la colţul mesei, tânărul Verrall, mai bine educat, mai bine îmbrăcat, curtenitor şi calm, cu doi ani mai mare decât mine, fără să pară însă mai în vârstă din pricina tenului său deschis; şi în faţa mea stă Nettie, privindu-mă cu ochii ei negri, mai gravă şi mai frumoasă decât o văzusem vreodată. Poartă aceeaşi rochie albă pe care o avea atunci când am întâlnit-o în parc, şi în jurul gâtului gingaş mai are şiragul de perle cu bănuţul de aur. Are atât de mult din Nettie cea veche şi, totuşi, e atât de schimbată; atunci era o fată, acum e femeie – şi între ele toată agonia mea şi tot miracolul Schimbării! În celălalt capăt al mesei verzi la care stăm, e întinsă o faţă de masă imaculată, cu veselă simplă. În spatele meu grădina înverzită, multicoloră, scăldată în lumina generoasă a soarelui. Văd totul. Sunt din nou acolo, meşterind cu stângăcie; pe masă, acest ziar, şi Verrall vorbeşte despre Schimbare.

— Nu vă puteţi imagina, spuse cu vocea lui sigură, cultivată, cât de mult a distrus Schimbarea din ceea ce eram eu. Parcă tot nu m-am trezit încă de-a binelea. Oamenii de felul meu sunt într-o măsură

incredibilă *făcuţi*, niciodată n-am bănuit asta înainte.

Se aplecă peste masă, spre mine, cu dorinţa vădită de a se face pe deplin înţeles.

— Mă simt ca o vietate scoasă din cochilie – inconsistentă şi nouă. Am fost învăţat să mă îmbrac într-un anumit fel, să mă port într-un anumit fel, să gândesc într-un anumit fel; îmi dau seama acum că a fost o greşeală şi ceva mărginit, în orice caz, semn distinctiv al unor obiceiuri de clasă. Între noi ne purtam cuviincios, iar faţă de restul lumii ca o bandă. Gentleman, nimic de zis! E de neînţeles…

Parcă îi aud vocea rostind aceste cuvinte şi parcă îi văd sprâncenele ridicate, zâmbetul plăcut.

Se opri. Simţise dorinţa să spună toate acestea, dar nu despre asta trebuia să vorbim.

M-am aplecat puţin înainte strângând paharul în mână.

— Vă veţi căsători?

S-au uitat unul la altul.

Nettie spuse cu blândeţe:

— Când am plecat, nu mă gândeam la căsătorie.

— Ştiu, am răspuns.

Cu greu, mi-am ridicat privirea şi-am întâlnit ochii lui Verrall.

— Cred că noi doi ne-am unit vieţile… îmi răspunse. Însă ceea ce ne-a adus aici a fost un fel de nebunie.

Am dat din cap aprobator.

— Orice patimă e o nebunie, am spus.

Apoi am început să mă îndoiesc de propriile mele cuvinte.

— Oare de ce am făcut ceea ce am făcut? spuse el, întorcându-se brusc spre ea.

Îşi sprijinea bărbia în mâini, privind în jos.

— Fiindcă aşa *trebuia*, răspunse ea, cu vechiul ei obicei de a se exprima incomplet.

Apoi, deodată, păru că vrea să facă o destăinuire.

— Willie, spuse cu o neaşteptată sinceritate, cu privirile rugătoare îndreptate spre mine. N-am vrut să mă port urât cu tine, n-am vrut, crede-mă. M-am gândit mereu la tine… la tata şi la mama. Numai că asta nu m-a înduioşat. Nu m-a îndepărtat deloc de la drumul pe care l-am ales.

— L-ai ales! am spus.

— Se părea că ceva pusese stăpânire pe mine, recunoscu. Totul e de neînţeles…

Făcu un mic gest de deznădejde.

Degetele lui Verrall se jucară un timp pe faţa de masă; apoi îşi întoarse privirile spre mine.

— Ceva îmi spunea: „Ia-o”. Totul. O doream nebuneşte. Nu ştiu. O mulţime de lucruri contribuiau la asta… sau, dacă nu, n-aveau nicio importanţă. Dumneata…

— Continuă.

— Când am aflat despre dumneata…

M-am uitat la Nettie.

— Nu i-ai vorbit niciodată despre mine? am întrebat, simţind un ghimpe venit de undeva din trecut.

Verrall răspunse în locul ei.

— Nu. dar eu am dedus; te-am văzut în noaptea aceea şi toate instinctele îmi stăteau la pândă. Am ştiut că eşti dumneata.

— Ai triumfat asupra mea?… Dacă puteam, aş fi triumfal eu asupra dumitale, am spus. Dar continuă, te rog!

— Parcă totul făcea din fuga noastră lucrul cel mai minunat din lume. Avea o notă de îndrăzneală generoasă. Însemna încurcături, ar fi putut fi un eşec în acea lume a politicii şi afacerilor, pentru care fusesem educat, pe care eram dator s-o urmez cu onoare. Şi de asta totul părea şi mai minunat. Pentru Nettie însemna mizerie şi degradare. Cu atât mai bine. Niciun om cu mintea sănătoasă şi cu bun simţ n-ar fi binecuvântat fapta noastră. Asta ne făcea aventura şi mai tentantă. Profitam de toate avantajele pe care mi le oferă poziţia şi le-am folosit în chip nedemn. Dar nu avea nicio importanţă.

— Da, e adevărat, am constatat. Şi valul întunecat care v-a luat pe voi m-a împins pe mine pe urmele voastre. Cu revolverul acela… clocotind de ură. Şi pe tine, Nettie, ce îndemn te îmboldea? „Dăruieşte-te”? Aruncă-te în prăpastie?

Mâinile lui Nettie se lăsară pe masă.

— Nu ştiu ce-a fost, spuse, vorbindu-mi direct şi cu inima deschisă. Fetele nu sunt educate aşa cum sunt educaţi băieţii, să privească în cugetul lor. Încă nu-mi pot da seama. Existau fel de fel de cauze mărunte, detestabile, mai presus de acest „trebuie”. Raţiuni meschine. Mă gândeam mereu la hainele lui.

Zâmbi – o undă de strălucire spre Verrall.

— Mă gândeam tot timpul că voi fi doamnă şi voi sta la hotel, servită de majordomi. Este adevărul îngrozitor, Willie. Lucruri atât de meschine! Lucruri şi mai meschine decât astea!

Parcă o văd şi acum, vorbind cu o sinceritate tot atât de limpede şi uimitoare ca zorii primei dimineţi.

— N-a fost totul meschin, am spus încet, după o pauză.

— Nu! spuseră într-un glas.

— Dar o femeie alege mai mult decât un bărbat, adăugă Nettie. Vedeam totul în mici tablouri luminoase. Ştii, jacheta aceea… era ceva… Nu te superi dacă-ţi spun? Dar n-ai să te superi acum!

Am făcut semn cu capul: „Nu".

Vorbea ca şi cum s-ar fi adresat sufletului meu, foarte liniştit şi serios, căutând să spună adevărul.

— Stofa aceea de bumbac, spuse. Ştiu că este oribil să te legi de asemenea lucruri, dar aşa s-a întâmplat cu mine. În alte vremuri n-aş fi mărturisit… Şi uram Claytonul şi funinginea lui. Bucătăria aceea! Bucătăria înspăimântătoare a mamei tale! Şi, pe lângă asta, Willie, îmi era frică de tine. Nu te înţelegeam, în schimb îl înţelegeam pe el. Acum e altfel, dar atunci ştiam ce dorea el. Şi mai era şi vocea lui.

— Da, i-am zis lui Verrall, fără să fiu tulburat de aceste dezvăluiri, da, Verrall, ai o voce plăcută. Ciudat e că nu m-am gândit la asta niciodată înainte.

Un timp am stat liniştiţi în faţa pasiunilor noastre disecate pe viu.

— Dumnezeule! am strigat, şi apoi mai era biata noastră neputinţă de a înţelege tot acest val de instinct şi dorinţă mută, senzaţii şi sentimente nelămurite – eram ca într-un coteţ de găini aruncat peste bord, cloncănind în mijlocul mării.

Verrall râse, găsind potrivită imaginea pe care o născocisem.

— Cu o săptămână în urmă, spuse, continuând ideea, ne mai agăţam de coteţele noastre în voia potopului şi a valurilor. Aşa era acum o săptămână. Dar astăzi…?

— Astăzi, am spus, vântul s-a potolit. Furtuna universală a trecut. Şi, printr-un miracol, fiecare cuşcă de păsări s-a preschimbat într-o corabie, navigând spre larg.

4.

— Ce vom face acum? întrebă Verrall. Din vaza aflată în faţa noastră, Nettie luă o garoafă de un roşu întunecat şi începu, meticulos, cu atenţie, să rupă petalele una câte una. Făcea asta, îmi amintesc, tot timpul cât am stat de vorbă. Puse bucăţelele roşii, rupte, într-un şir lung, aranjându-le şi rearanjându-le. Când în cele din urmă am rămas singur cu aceste resturi, desenul era tot neterminat.

— Ei bine, problema pare destul de simplă. Voi – am spus înăbuşindu-mi emoţia – vă iubiţi.

M-am oprit. Răspunsul lor a fost o tăcere, o tăcere îngândurată.

— Aparţineţi unul altuia. M-am gândit mult la asta, privind situaţia din punctul meu de vedere. Eu am dorit imposibilul… M-am purtat urât. N-aveam niciun drept să vă urmăresc. M-am întors spre Verrall: Eşti legat de ea?

Încuviinţă, dând din cap.

— Eşti sigur că nimic nu te va face să te răzgândeşti, vreo influenţă de ordin social, sau stingerea limpezimii generoase care pluteşte în aer – pentru că şi asta s-ar putea întâmpla…?

Îmi răspunse cu o privire de om cinstit:

— Nu, Leadford, nu!

— Nu te-am cunoscut, am spus, te consideram cu totul altfel!

— Am fost, adăugă el.

— Acum, toate s-au schimbat.

M-am oprit, fiindcă îmi pierdusem şirul ideilor.

— În ceea ce mă priveşte – am continuat, privind faţa abătută a lui Nettie, apoi uitându-mă ţintă la florile dintre noi – întrucât Nettie îmi este şi îmi va fi dragă, întrucât s-o văd a dumitale şi numai a dumitale ar fi mai presus de puterea mea de a îndura, trebuie să plec şi să mă îndepărtez de voi; trebuie să mă ocoliţi şi voi pe mine… Să ne împărţim lumea, aşa cum au făcut Iacob şi Essau… Trebuie să mă concentrez, cu toată voinţa de care sunt în stare, asupra altor lucruri. La urma urmei, patima nu înseamnă totul în viaţă! Poate pentru brute şi sălbatici, însă pentru oameni – nu! Trebuie să ne despărţim, iar eu trebuie să uit. Ce altceva aş putea face?

Stăteam foarte încordat, iar petalele roşii întipăreau o amintire nepieritoare şi simţeam din atitudinea lui Verrall că mă aprobă. Au urmat câteva clipe de tăcere. Apoi a vorbit Nettie.

— Dar… spuse şi se opri.

Am aşteptat puţin. Cu un oftat, m-am lăsat pe speteaza scaunului.

— E cât se poate de simplu, am zâmbit. Acum, privind lucrurile cu sânge rece.

— *Este* oare într-adevăr atât de simplu? întrebă Nettie, curmându-mi vorbele.

Mi-am ridicat privirea şi am văzut că se uita la Verrall.

— Mi-e drag Willie, spuse. Este greu să exprim ceea ce simt… şi nu vreau să plece astfel.

— Dar atunci, obiectă Verrall, cum…?

— Nu, spuse Nettie, amestecând din nou petalele de garoafă, pe jumătate aranjate. Începu să le aşeze cu grabă, într-un şir lung, drept.

— E atât de greu… N-am încercat niciodată în viaţă să pătrund până în străfundurile gândurilor mele. Adevărul este că nu m-am purtat faţă de Willie aşa cum se cuvenea. El – el a avut încredere în mine. Ştiu că e aşa. Eu eram speranţa lui. Eram fericirea promisă – ceva, ceva ce să-i aducă împlinirea vieţii, ceva mai bun decât tot ce avusese până atunci. Eram mândria lui tainică… Trăia pentru mine. Ştiam asta, atunci, când tu şi cu mine am început să ne întâlnim… Într-un fel l-am trădat…

— Trădare! am spus. De fapt îţi căutai doar drumul printre toate aceste dileme.

— Dar tu ai considerat-o trădare.

— Nu ştiu.

— Eu da. Într-un fel, cred şi acum că-i aşa. Fiindcă tu aveai nevoie de mine.

Am protestat oarecum, căzând pe gânduri.

— Şi chiar atunci când încerca să ne omoare, îi spuse lui Verrall, în străfundul sufletului îl înţelegeam. Toate lucrurile oribile le pot înţelege, umilinţa – umilinţa prin care a trecut.

— Da, am spus, dar nu văd…

— Nici *eu* nu văd. Încerc doar să văd. Dar, Willie, ştii doar că faci parte din viaţa mea. Pe tine te-am cunoscut mai mult timp decât pe Edward. Te cunosc mai bine. Într-adevăr, te cunosc din tot sufletul. Crezi că tot ceea ce mi-ai vorbit a fost în zadar, că niciodată n-am înţeles ambiţia ta şi toate celelalte? Înţelegeam. Mai mult decât credeam atunci. Acum… acum totul îmi este clar. Ceea ce trebuia să

înţeleg la tine era mai profund decât ceea ce îmi cerea Edward. Înţeleg acum… Tu eşti o parte din viaţa mea, pe care nu vreau s-o despart de mine, înlăturând-o acum, când o pot înţelege.

— Dar îl iubeşti pe Verrall.

— Iubirea e un lucru atât de ciudat!… Există o singură iubire? Vreau să spun, numai una singură? Se întoarse spre Verrall. Ştiu că te iubesc. Acum pot să vorbesc fără sfială. Altă dată n-aş fi fost în stare s-o fac. Îmi simt mintea ieşită dintr-o închisoare înmiresmată. Dar ce înseamnă dragostea mea pentru tine? O sumedenie de plăsmuiri în legătură cu tine, cu înfăţişarea ta, cu felul tău de a fi. Sunt simţurile – şi bănuiala unor frumuseţi certe. E o măgulire. Lucrurile pe care mi le spuneai – speranţe, minciuni, din care mă hrăneam. Şi acestea toate s-au adunat, sprijinite de dezlănţuirea unor emoţii profunde ce dormitau în trupul meu; părea a fi totul. Dar nu era. Cum aş putea descrie asta? E ca şi cum ai avea o lampă foarte strălucitoare cu un abajur opac – toate celelalte lucruri din încăpere rămân ascunse, dar e de ajuns să îndepărtezi abajurul şi, iată-le, sunt acolo, în aceeaşi lumină care le dezvăluie acum pe toate.

Vocea ei se stinse încetişor. Un timp niciunul n-am vorbit… Iar Netie, cu o mişcare iute, aranjă petalele în forma unei piramide.

Figurile de stil mă distrag întotdeauna, şi ca un refren deconcertant, îmi stăruiau în minte cuvintele „în aceeaşi lumină…”

— Nicio femeie nu crede astfel de lucruri, spuse ea deodată.

— Ce fel de lucruri?

— Nicio femeie nu le-a crezut vreodată.

— Trebuie să alegi un bărbat, spuse Verrall, înţelegând-o mai repede ca mine.

— Suntem educate pentru asta. Ni se spune – în cărţi, în privirile bărbaţilor, în felul lor de a se comporta faţă de noi – că într-o zi va veni pentru fiecare bărbatul. El va fi totul, altcineva nimic. Lasă totul; trăieşte doar prin el şi pentru el.

— Şi bărbaţilor li se spune că vor întâlni femeia, zâmbi Verrall.

— Numai că bărbaţii n-o cred! Ei sunt mai fermi, ştiu mai bine ce vor… Niciodată bărbaţii nu s-au purtat ca şi cum ar crede-o. Nu-i nevoie să îmbătrâneşti pentru a-ţi da seama de asta. Ei n-o cred prin firea lor. Femeia însă nu se supune într-atâta legilor firii. Ea intră într-un tipar, într-un model, ascunzându-şi gândurile intime aproape şi

de ea însăşi.

— Aşa era, am recunoscut eu.

— Oricum, spuse Verrall, tu n-ai procedat astfel.

— Eu am ieşit din tipar. A fost această cometă. A fost şi Willie. Şi nici n-am crezut vreodată cu adevărat într-un tipar, chiar dacă îmi închipuiam că da. E absurd să-l îndepărtez pe Willie, să-l izgonesc umilindu-l, ca să nu-l mai văd niciodată, atunci când simt ceea ce simt pentru el. E o cruzime. E rău şi urât să triumfăm în faţa lui, noi doi, ca în faţa unui duşman înfrânt, să pretind că voi fi fericită în felul acesta. Nu există nicio raţiune într-o regulă de viaţă care impune asta. O atitudine egoistă, brutală. Ceva fără sens. Eu… Vocea îi fu întretăiată de un suspin: Willie! Nu vreau.

Şedeam încruntat, cu privirile aţintite asupra degetelor ei în continuă mişcare, şi meditam.

— *Este* într-adevăr lipsit de raţiune, am spus în cele din urmă, cântărind totul cu atenţie, fără emoţie. Cu toate acestea, e în firea lucrurilor… Nu!… Vezi, de fapt, mai suntem încă pe jumătate sălbăticiuni, Nettie. Iar bărbaţii, după cum spui tu chiar sunt şi mai greu de schimbat decât femeile. Cometa n-a schimbat nimic aici. A făcut doar mai limpede totul. Ne-am trezit la viaţă printr-o zbuciumare a unor forţe oarbe… Revin la ceea ce spuneam: ne-am descoperit sărmana înţelepciune, dorinţa de a trăi bine, ne-am descoperit pe noi înşine părăsiţi într-o mlaştină de instincte, pasiuni, prejudecăţi, imbecilităţi pe jumătate animalice… Iată-ne căutând să ne agăţăm de ceva, ca naufragiaţii de-o plută.

— În fine, ne întoarcem la întrebarea mea, spuse Verrall cu blândeţe. Ce e de făcut?

— Ne vom despărţi, am spus. Vezi, Nettie, trupurile noastre nu sunt ale unor îngeri. Ele sunt cele de mai înainte… Am citit undeva că în trupurile noastre zac urme ale celor mai vechi strămoşi, că în urechea interioară – acolo, cred – şi în dinţi mai rămâne ceva din peşte, că există oase care amintesc puţin de – de ce, oare?! – străbunii marsupieni – şi mii de urme de maimuţă. Chiar şi frumosul tău trup, Nettie, poartă aceste urme. Nu! Ascultă-mă. M-am aplecat spre ea, cu gravitate. Emoţiile noastre, pasiunile, dorinţele noastre, substanţa lor, ca şi substanţa trupurilor noastre, sunt de natură animală. E competiţie şi dorinţă. Vorbind, te-ai adresat spiritului. Asta o poţi face

când ai o bună condiţie fizică, când ai stomacul plin şi nicio altă ocupaţie serioasă, dar odată ce ţi-ai reînceput existenţa normală te întorci din nou la materie.

— Da, spuse Nettie, căutând parcă să mă înţeleagă, însă o poţi controla.

— Numai printr-o frângere a voinţei. Nu există nimic magic în toată povestea – pentru a cuceri materia trebuie să ne dezbinăm inamicul şi să luăm materia drept aliatul nostru. Este foarte adevărat că, în zilele noastre, prin credinţă poţi muta munţii din loc, poţi spune unui munte „surpă-te şi te prăvăleşte în mare", dar o faci bizuindu-te pe semenii tăi şi ajutându-i în acelaşi timp, căutând cu înţelepciune, răbdare şi curaj să câştigi de partea ta fierul, oţelul, dinamita, macarale, camioane, capital… Ca să învinge dorinţa pe care o simt pentru tine, nu trebuie s-o zădărnicesc mereu prin prezenţa ta; am să mă îndepărtez, să nu te mai văd; am să mă dedic altor preocupări, am să mă cufund în studiu, am să mă străduiesc…

— Şi să uiţi? spuse Nettie.

— Nu să uit; oricum însă, să încetez de-a mă mai gândi atâta la tine.

Nettie zăbovi câteva clipe asupra cuvintelor mele.

— Nu, spuse, stricând ultimul desen şi ridicând privirile spre Verrall, în timp ce el îşi aşează coatele pe masă, ţinând degetele mâinilor strâns împreunate.

— Ştii, începu el, nu m-am gândit prea mult la aceste lucruri. Nu faci asta nici la şcoală, nici la universitate… Sistemul te împiedică. Dar totul se va schimba, fără îndoială. Se pare că noi facem doar nişte piruete printre subiecte întâlnite la Platon, în lecturi comentate la orele de greacă, dar nimănui nu i-a venit în minte să le traducă dintr-o limbă moartă, transformându-le în realităţi vii… Se opri, răspunzând unei întrebări nerostite: Nu, sunt de aceeaşi părere cu Leadford, Nettie, adică, aşa cum a spus-o el, prin firea lor bărbaţii sunt exclusivişti… Pot circula idei generoase pe tot Pământul, dar adevărul este că un singur bărbat poate stăpâni o femeie. Trebuie să-ţi îndepărtezi rivalii. Noi suntem făcuţi ca să luptăm pentru existenţă – noi *suntem* lupta pentru existenţă; fiinţele vii sunt întruchiparea luptei pentru existenţă şi la bărbaţi această luptă ia forma luptei pentru perechea lor; pentru fiecare femelă învinge unul. Ceilalţi pleacă.

— Asemeni animalelor, spuse Nettie.

— Da…

— Există multe lucruri în viaţă, am spus eu, dar ăsta-i adevărul adevărat, universal.

— Dar, spuse Nettie, acum nu-i o luptă, lucrurile s-au schimbat, oamenii au raţiune.

— Alege, am spus.

— Dar dacă aleg să nu aleg?

— Ai ales.

— Oh, de ce sunt femeile întotdeauna sclavele sexului lor?! exclamă cu iritare. Oare acest măreţ ev al raţiunii şi luminii a venit spre a nu schimba nimic din toate acestea? Cred că totul e absurd. Nu cred că situaţia se poate rezolva aşa. Sunt doar relele obiceiuri ale timpurilor trecute… Instinctul! Voi, bărbaţii, nu vă lăsaţi conduşi de instinct într-o mulţime de alte lucruri. Iar eu, iată-mă între voi. Aici Edward – îl iubesc pentru că e vesel şi plăcut şi… pentru că… pentru c*ă îm i place* de el! Dincoace Willie – o parte din mine – primul meu secret, cel mai vechi prieten! De ce sunt împiedicată să-i păstrez pe amândoi? Oare nu am şi eu un suflet? Trebuie să vă gândiţi la mine doar ca la o femeie? Să fiu pentru voi doar un obiect de cucerit? Se opri, apoi îmi făcu o propunere chinuitoare: Să nu ne îndepărtăm unul de altul. Să nu ne despărţim. Despărţirea înseamnă ură, Willie. De ce n-am rămâne prieteni? Să ne întâlnim, să discutăm.

— Să discutăm despre asemenea lucruri?

M-am uitat peste masă la Verrall şi i-am întâlnit ochii; ne-am studiat unul pe altul, cu privirea scrutătoare, deschisă, a unei rivalităţi sincere.

— Nu! am decis. Între noi nu poate fi vorba de aşa ceva.

— Niciodată? întrebă Nettie.

— Niciodată, am spus eu, convins. Am făcut un efort ca să mă stăpânesc. Nu ne putem atinge de aceste legi şi datini; asemenea pasiuni sunt prea apropiate de esenţa eului fiecăruia. Mai bine cuţitul decât o boală lungă. De la Nettie, dragostea mea pretinde totul. Dragostea unui bărbat nu-i devotament, ci acaparare, chemare, provocare. Apoi – şi aici am forţat lucrurile – iubesc pe altcineva acum… şi, Nettie, eu sunt cel necredincios. În spatele tău şi mai presus de tine se ridică viitorul Oraş al Lumii şi-o să ajut la zidirea lui. Draga

mea! Tu reprezinţi fericirea, dar el – el într-adevăr mă cheamă! Chiar dacă ar fi numai atât, cu sângele meu îi voi boteza pietrele puse drept temelie – aproape că pot spera ca acesta să fie aportul meu. Nettie – voi lua şi eu parte la acţiune… Puneam toată puterea de convingere de care eram în stare în aceste cuvinte…

Nicio rivalitate pătimaşă, am adăugat, puţin nesigur, nu trebuie să mă distragă.

A urmat o pauză.

— Atunci trebuie să ne despărţim? spuse Nettie, având privirile unei femei pălmuite.

Am încuviinţat din cap.

După altă scurtă pauză, m-am ridicat în picioare. Ne-am ridicat în picioare toţi trei. Ne-am despărţit aproape supăraţi, fără alte cuvinte demne de reţinut şi am rămas singur în chioşc.

Cred că n-am privit în urma lor. Îmi amintesc doar că am rămas acolo, într-un fel îngrozitor de gol şi de singur. M-am aşezat la loc, profund scufundat într-o meditaţie amorfă.

5.

Deodată mi-am ridicat capul. Nettie se întorsese şi mă privea, stând în picioare.

— După discuţia noastră, îmi zise ea, m-am mai gândit. Edward m-a lăsat să vin la tine singură. Şi simt că, poate, singură voi putea vorbi mai limpede cu tine.

N-am scos un cuvânt şi asta o stânjenea vizibil.

— Nu cred că trebuie să ne despărţim, spuse. Nu, nu cred că este necesar să ne despărţim, repetă. Trăieşti, zise, în mai multe feluri. Mă întreb dacă înţelegi ceea ce spun, Willie. Îmi vine greu să exprim ceea ce simt eu. Dar vreau s-o spun. Dacă e să ne despărţim pentru totdeauna, vreau să ştii, foarte clar. Înainte am avut mereu instinctul şi educaţia care te face să ascunzi. Dar… Edward nu este cu totul al meu. Gândeşte-te la ceea ce spun – Edward nu-mi aparţine întru totul… Aş vrea să-ţi pot explica mai bine cum văd eu asta. Eu nu îmi aparţin în întregime. În orice caz, tu eşti o parte din mine şi nu pot îndura gândul să te părăsesc. Şi nu văd de ce trebuie să te părăsesc. Există un fel de legătură de sânge între noi, Willie. Am crescut împreună, suntem unul în sângele celuilalt. Eu te înţeleg. Acum într-adevăr înţeleg. Într-un fel anume, am ajuns să înţeleg dintr-odată. Într-adevăr, te înţeleg pe tine

şi visul tău. Doresc să te ajut. Edward – Edward nu are vise… Este îngrozitor pentru mine, Willie, să mă gândesc că noi doi trebuie să ne despărţim.

— Am stabilit că trebuie să ne despărţim.

— Dar *de ce*?

— Te iubesc.

— Ei bine, de ce aş ascunde-o, şi eu te iubesc, Willie… Privirile noastre s-au întâlnit. S-a îmbujorat, continuând cu îndârjire: Eşti un prost. Totul e o prostie. Vă iubesc pe amândoi.

— Nu-ţi dai seama ce spui. Nu!

— Cu alte cuvinte, să plec.

— Da, da! Pleacă.

O clipă ne-am uitat unul la altul, lipsiţi de grai, ca şi când, adânc, din întunericul de nepătruns ce zace dedesubtul înfăţişării reale a lucrurilor, năzuiau să iasă la suprafaţă înţelesuri mute. Vru să vorbească, apoi renunţă.

— Deci, *trebuie* să plec, spuse în cele din urmă cu buze tremurânde şi în ochii ei lacrimile străluceau ca nişte stele. Willie… începu apoi.

— Pleacă, am întrerupt-o. Da!

Tăceam din nou. Ea stătea acolo, o siluetă înlăcrimată, tristă, dorindu-se aproape de mine, fiindu-i în acelaşi timp milă de mine. Un crâmpei din acea iubire mare, cuprinzătoare, iubirea care-i va face, în cele din urmă, pe urmaşii noştri să înlăture limitele şi obligaţiile rigide, necruţător de severe ale propriilor noastre vieţi, ne-a mişcat sufletele asemeni unei adieri trecătoare, coborâte din cer. Am simţit impulsul de a-i prinde mâna şi a i-o săruta, apoi am început să tremur şi am ştiut că, de-aş fi atins-o, toată puterea s-ar fi scurs din mine…

Şi astfel, stând departe unul de altul, ne-am despărţit, iar Nettie a plecat, şovăitoare, privind în urma ei, spre bărbatul pe care şi-l alesese, spre soarta aleasă de ea însăşi; a ieşit din viaţa mea – ca şi cum din viaţa mea s-ar fi risipit lumina soarelui…

Cred că atunci am împăturit ziarul şi l-am pus în buzunar. Dar amintirea care mi-a rămas în legătură cu aceea întâlnire se sfârşeşte cu chipul lui Nettie, atunci când s-a întors şi a plecat.

6.

Îmi amintesc totul foarte clar, până în ziua de astăzi. Aproape că

aş putea garanta pentru vorbele pe care le-am atribuit mai multor personaje, sau pe care le-am rostit eu însumi. Apoi urmează un spaţiu gol. Îmi aduc vag aminte că eram iarăşi în casa din apropierea terenurilor de golf, revăd agitaţia plecării lui Melmount, energia lui Parker mi se părea nelalocul ei şi am coborât în drum cu intenţia fermă de a-mi lua rămas bun de la Melmount.

Poate începeam să mă îndoiesc de hotărârea de a mă despărţi pentru totdeauna de Nettie, fiindcă aveam de gând să-i povestesc lui Melmount despre întâlnirea noastră.

Dar nu cred să fi schimbat vreun cuvânt cu el, doar o strângere de mână grăbită. Nu sunt sigur. Am uitat, însă am păstrat o amintire foarte clară şi precisă despre neagra deznădejde ce m-a cuprins în timp ce-i priveam maşina alunecând puţin îndărăt, pornind apoi şi dispărând peste Mapleborough Hill, şi atunci mi-am dat pentru prima oară seama că, de fapt, această magnifică Schimbare şi noile mele ţeluri, largi, de viaţă nu aveau să însemne pentru mine fericirea supremă. Urmărindu-i plecarea, am avut o reacţie de protest, ca şi când mi s-ar fi făcut o mare nedreptate. Este prea devreme, îmi spuneam, să mă lase singur.

Simţeam că sacrificasem prea mult, că după ce renunţasem la dorinţa fierbinte şi la pasiunea pentru Nettie, la rivalitatea fizică şi personală, la tot ceea ce ţinea atât de intens de mine, era nedrept să mă lase singur şi cu inima îndurerată, să reiau atât de repede îndatoririle reci şi aspre ale vieţii din afara mea. Mă simţeam ca un nou-născut, fără apărare, ajuns într-o încercare dificilă.

Muncă! mi-am spus, încercând să fiu eroic şi m-am întors cu un oftat, bucuros că, cel puţin, drumul pe care trebuia să-l urmez mă va purta spre mama…

Dar, destul de ciudat, îmi amintesc totuşi că mi-am petrecut seara aceea destul de bine dispus, în oraşul Birmingham, într-o stare de spirit efervescentă. Am rămas la Birmingham, mersul trenurilor fiind deranjat. M-am dus în parcul public să ascult fanfara, care interpreta cântece vechi, şi am intrat în vorbă cu un bărbat care spunea că fusese reporter la unul dintre ziarele locale de mai mică importanţă. Era interesat şi entuziasmat de toate planurile de reconstrucţie ce aveau să transforme viaţa omenirii şi ştiu că, odată cu vorbele lui, revenea în mine ceva din acel vis nobil. Am făcut o

plimbare până la un loc numit Bourneville, discutând la lumina lunii despre grupările sociale menite să înlocuiască vechile case izolate şi despre condiţiile noi de locuit. Bourneville era preocupat chiar de această problemă. O firmă particulară de industriaşi făcuse o tentativă de îmbunătăţire a condiţiilor de viaţă ale muncitorilor ei. Lângă ideile noastre de astăzi, acest lucru apare ca un neînsemnat gest caritabil, însă în acele timpuri era considerat extraordinar şi făcuse vâlvă şi veneau oameni în lungi călătorii pentru a vedea căsuţele ordonate, cu băi plasate sub pardoseala bucătăriei (oare de ce vor fi ales tocmai acest loc?), cum şi alte invenţii ingenioase. Nimeni nu părea să mai ia în seamă pericolul care ameninţase libertatea în acel veac al agresiunii, pericol ieşit din faptul că muncitorii deveneau chiriaşi şi datornici ai patronilor lor, deşi pentru a împiedica asemenea situaţii, chiar de mai mică importanţă, fusese introdusă legea trocului, care limita sistemul plătirii muncitorilor în mărfuri… Deşi atât eu cât şi cunoştinţa mea întâmplătoare fusesem întotdeauna conştienţi de primejdia amintită, acum nu ne îndoiam câtuşi de puţin că era o datorie publică asigurarea condiţiilor de locuit. Eram interesaţi mai ales de posibilitatea creării unor creşe şi bucătării comune, a unor restaurante care ar aduce o economie de muncă, dând oamenilor timp şi libertate.

A fost o seară interesantă, puţin tristă totuşi şi, stând culcat, în noaptea aceea mă gândeam la Nettie şi la felul ciudat în care revenise asupra alegerii făcute şi într-un anume fel m-am rugat. M-am rugat în noaptea aceea, daţi-mi voie să vă mărturisesc, unei imagini pe care o înălţasem în inima mea, o imagine care pentru mine mai reprezintă şi acum simbolul lucrurilor neînţelese, unui Maestru, căpitan nevăzut al tuturor celor ce construiesc lumea şi făuresc omenirea.

Dar, înainte de a mă ruga şi după aceea, mi-am închipuit că discutam, căutând argumente, că mă întâlneam din nou cu Nettie… Ea n-a intrat niciodată în acel templu de rugă, alături de mine.

CAPITOLUL II. Ultimele zilei ale mamei

1.

În ziua următoare am revenit acasă, în Clayton.

Strălucirea nouă şi ciudată a lumii era şi mai puternică acolo, prin contrast cu mulţimea amintirilor mohorâte, dureroase ale copilăriei mele, ale tinereţii trudite, ale anilor de adolescenţă plini de înverşunare, din care se alcătuia pentru mine locul acela. Mi se părea

că văd dimineaţa, acolo, pentru prima oară. În ziua aceea nu fumega niciun coş, nu ardea niciun furnal, oamenii erau prinşi de alte treburi. Soarele limpede, scânteietor, aducea o veselie stranie în aerul lipsit de praf al străzilor înguste. Am trecut pe lângă numeroşi oameni cu feţe surâzătoare, care se înapoiau acasă după dejunurile publice organizate la primărie temporar, până la noi aranjamente. Printre ei s-a întâmplat să-l întâlnesc pe Parload.

— Ai avut dreptate în privinţa cometei! i-am strigat, văzându-l; iar el se apropie, întinzându-mi mâna.

— Ce fac oamenii aici? am întrebat.

— Ni se trimit alimente din afară, îmi spuse. Avem de gând să dărâmăm toate cocioabele şi să ne mutăm în corturi.

Începu să-mi povestească despre multe lucruri care erau în curs de organizare, comitetele din ţinutul Midland lucrau cu o remarcabilă iuţeală şi hotărâre şi în linii generale modul de retribuire a populaţiei era deja planificat. Parload lucra într-un colegiu improvizat de inginerie. Până la elaborarea unor noi proiecte de muncă, aproape toată lumea mergea iarăşi la şcoală, unde primeau cât mai multe cunoştinţe tehnice, pentru a face faţă uriaşei activităţi de reconstrucţie ce începea acum. M-a condus până la uşa casei, unde l-am întâlnit pe bătrânul Pettigrew coborând scările. Arăta obosit şi plin de praf, dar ochii îi erau mai strălucitori decât altă dată şi căra cu el, cu destulă stângăcie, o lădiţă cu unelte.

— Cum o duceţi cu reumatismul, domnule Pettigrew? l-am întrebat.

— Regimul alimentar poate face minuni, răspunse bătrânul. Mă privi în ochi. Cred că va trebui să dărâmăm casele astea şi în mare măsură să ne schimbăm părerea despre proprietate, lăsând să ne lumineze raţiunea; dar până una-alta am încercat să fac ceva cu acoperişul ăsta mizerabil, să-l cârpesc cumva. Parcă nu pot înţelege cum de m-am tot codit atâta…

Ridică mâna într-un gest ce exprima dezaprobare, lăsându-şi în jos colţurile gurii.

— Ce-a fost a trecut, domnule Pettigrew.

— Biata dumitale mamă, o femeie atât de bună şi de cinstită, atât de simplă şi bună la suflet şi iertătoare! Parcă nu-mi vine să cred! Dragă tinere – adăugă cu gravitate – mi-e ruşine.

— Lumea întreagă s-a înroşit de ruşine ieri dimineaţă, domnule Pettigrew, am spus, şi i-a stat foarte bine! Toate acestea s-au sfârşit acum. Dumnezeu ştie cui nu-i este ruşine de tot ceea ce s-a întâmplat înainte de marţea trecută!

I-am întins mâna în semn de iertare, uitând cu naivitate că în acel loc eu eram un hoţ, iar el mi-a strâns-o şi a pornit mai departe, clătinând din cap şi repetând că se simte ruşinat, dar cred că totuşi consolat.

Uşa s-a deschis şi în ea a apărut faţa fericită a bătrânei mele mame.

— Ah, Willie, băiatul meu! *Tu*… Tu!

Am urcat scările alergând spre ea, temându-mă că s-ar putea să cadă.

Cum se ţinea de mine, draga de ea!…

Dar mai întâi a închis uşa din faţă. Încă tot mai era stăpânită de o umbră de teamă în ceea ce privea firea mea iritabilă.

— Ah, dragul meu, spunea, ah, dragul meu, prin ce încercări chinuitoare ţi-a fost dat să treci!

Îşi ţinea faţa lipită de umărul meu, să nu-i văd ochii scăldaţi în lacrimi şi să mă supăr.

Îşi înghiţi plânsul şi stătu un timp nemişcată, ţinându-mă strâns, aproape de inima ei, cu palmele brăzdate de crăpături…

Apoi mi-a mulţumit pentru telegramă, iar eu am cuprins-o cu braţul, conducând-o în cameră.

— Totul e bine cu mine, mamă dragă, i-am spus, şi zilele negre s-au sfârşit, s-au dus pentru totdeauna, mamă.

Abia atunci avu curajul să se lase în voia hohotelor de plâns, sigură că n-o va dojeni nimeni.

Niciodată în ultimii cinci ani înecaţi în funingine nu mă lăsase să-i văd lacrimile…

2.

Draga de ea! îi mai rămăsese foarte puţin de trăit în această lume renăscută. Nu ştiam cât de scurt avea să fie acest răstimp, însă am făcut puţinul ce mi-a stat în putinţă – poate nu era puţin pentru ea – pentru a-mi răscumpăra brutalitatea zilelor de furie. Făceam totul ca să fiu permanent alături de ea, dându-mi acum seama câtă nevoie avea de mine. Nu că am fi avut întotdeauna ce să ne spunem sau aceleaşi

preferinţe de împărtăşit, însă îi plăcea să mă vadă la masă, să mă privească lucrând, să mă simtă umblând de colo-colo. Nu mai era nevoită să facă nimic, în afară de unele treburi mărunte, plăcute pentru o femeie în vârstă, vlăguită de muncă şi cred că a fost fericită chiar şi atunci când i-a venit sfârşitul.

Rămăsese întru totul credincioasă aceleiaşi curioase religii a secolului optsprezece. Purtase acest talisman atât de multă vreme încât acum făcea parte din ea. Totuşi, chiar şi în statornicia ei era vizibilă Schimbarea.

— Tot mai crezi în iadul ăla de flăcări, mamă dragă? am întrebat-o într-o zi. Tu, care ai o inimă atât de bună!

M-a asigurat că da.

Probabil există o urzeală teologică în ea, care o făcea să simtă nevoia credinţei, şi totuşi…

Un timp se uită gânditoare la stratul de primule pe care le avea în faţă, apoi îşi puse cu emoţie mâna tremurătoare pe braţul meu.

— Ştii, Willie, dragul meu, spuse ca şi cum ar fi clarificat o neînţelegere copilărească din parte-mi; nu cred că *va ajunge* cineva acolo. Niciodată n-am crezut asta.

3.

Discuţia mi-a rămas mai bine în amintire datorită acelei generoase schimbări întrezărite în concepţia ei religioasă, însă ea a fost doar una dintre multele purtate împreună. Era plăcut după-amiaza, după terminarea muncii de fiecare zi şi înainte de a începe studiul din fiecare seară – ce ciudat ar fi părut în alte vremuri ca un tânăr aparţinând clasei muncitorilor să facă studii de sociologie şi cât de normal pare acum! – să mă plimb prin parcul de la Lowchester House, să aprind o ţigară, lăsând-o pe mama să vorbească, trecând de la una la alta, despre lucrurile care o interesau… Marea Schimbare n-a făcut prea mult pentru întărirea puterilor ei – în bucătăria înfiorătoare din subsolul din Clayton trăise mult prea mult ca să mai poată fi vorba de vreo reînviorare trupească; într-adevăr, înflorirea şi strălucirea ei a fost că licărirea unei scântei muribunde într-un morman de cenuşă învolburată de un curent de aer rece – şi, cu siguranţă, abia i-a grăbit sfârşitul. Dar acele ultime zile le-a trăit nespus de liniştită, plină de o calmă mulţumire. Pentru ea viaţa a fost ca o zi ploioasă, răscolită de vânt, înseninată doar cât să dea la iveală o ultimă geană de lumină a

asfinţitului. Lumina însă trecuse. În mijlocul acestei noi şi tihnite existenţe, nu şi-a dobândit şi obiceiuri noi, le percepea doar pe cele vechi, într-un soi de strălucire îmbucurătoare. Locuia într-unul din apartamentele de la etaj, la Lowchester House, împreună cu alte câteva doamne în vârstă ce ţineau de comunitatea noastră. Apartamentele erau simple şi spaţioase, frumoase şi bine finisate, în stil georgian, construite pentru a oferi maximum de confort şi înlesniri şi necesitând minimum de efort în întreţinerea lor. Se declaraseră bun obştesc „marile case", cum erau numite de obicei, pentru a face din ele locuinţe şi cantine comune – aveau bucătăriile destul de spaţioase pentru asta – în general locuri plăcute oamenilor de peste şaizeci de ani, cărora le venise vremea să se bucure de linişte, unele case primind şi alte destinaţii de acelaşi gen. Asta se întâmplase nu numai cu proprietatea lordului Redcar, ci şi cu Checkshill House unde bătrâna doamnă Verrall juca rolul unei gazde distinse şi pricepute, ca şi cu majoritatea splendidelor reşedinţe din ţinutul larg şi frumos ce se întindea între districtul Four Towns şi munţii din Ţara Galilor. În apropierea acestor case mari se găseau de obicei dependinţe spaţioase, spălătorii, locuinţe pentru familiile servitorilor, grajduri, lăptării şi alte asemenea acareturi, ascunse în umbra copacilor, transformate acum în case bune de locuit, cărora li s-au adăugat mai întâi corturi şi căsuţe de lemn, iar după aceea complexe de locuit de forma unui patrulater închis. Pentru a rămâne în apropierea mamei, am ocupat două mici încăperi în noile clădiri universitare, construite pentru prima oară de comunitatea noastră, şi acestea erau foarte comode, situate în apropierea căii ferate electrice cu care mă deplasam cu uşurinţă la consfătuirile zilnice şi la îndatoririle mele de secretar şi statistician în Clayton.

Comunitatea noastră a fost printre primele care s-au organizat; am profitat mult de energia şi deosebita dragoste a lordului Redcar faţă de împrejurimile pitoreşti ale străvechiului său domeniu – drumul ce ocolea splendidul parc natural, atât de încântător, ocrotindu-l, şi ne purta paşii printre fagi, ferigi şi zambilele sălbatice din West Wood, era una din sugestiile lordului – şi aveam destule motive să fim mândri de împrejurimile ţinutului nostru. Aproape toate celelalte comunităţi care răsăreau pretutindeni prin dumbrăvile din jurul văii industrializate Four Towns, pe măsură ce muncitorii o părăseau, au venit la noi spre a se documenta în privinţa arhitecturii pieţelor şi complexelor de

locuinţe ce înlocuiau acum străzile dosnice care odinioară despărţeau marile clădiri de casele preoţilor, aflate în jurul catedralei, şi să studieze modul în care toate aceste clădiri fuseseră adaptate noilor noastre nevoi sociale. Unii aveau chiar pretenţia a ne fi şi întrecut. Nimic însă nu putea rivaliza cu parcul de rododendroni de dincolo de aleile străjuite de arbuşti; numai prin părţile noastre puteau creşte rododendroni atât de frumoşi, deoarece numai aici se găsea turbă de calitate bună, fără oxid de calciu în ea.

Parcul fusese plănuit pe vremea celui de al treilea lord Redcar, cu mai bine de cinzeci de ani în urmă; abundau rododendronii şi azaleele, iar în locuri mai îndepărtate şi însorite înfloreau năvalnic uriaşi arbori de Magnolia. Mai erau apoi nişte copaci înalţi, pe tulpinile cărora se înfăşurau trandafiri agăţători, galbeni şi purpurii, şi soiuri fără număr de tufe înflorite, şi minunaţi brazi şi alte conifere, toate crescute ca dintr-o uriaşă iarbă de pampas, aşa cum nu se mai vedea nicăieri. Brăzdate de umbrele alungite ale copacilor, se întindeau pajişti şi spaţii largi, de gazon de culoarea smaraldului, presărate ici-colo cu pâlcuri de trandafiri crescuţi pe ţăruşi, straturi de flori, valuri de primule, narcise şi alte soiuri de primăvară. Din tot ce se putea vedea în parc, mamei îi plăceau straturile cu flori, nenumăraţii ochişori rotunzi care parcă te priveau din mulţimea corolelor smălţate, galbene, cafenii, roşietice. Şi în primăvara Anului Schelelor obişnuiam să mergem împreună, în fiecare zi, până la o bancă de unde puteam admira cel mai bine minunata lor întindere.

Printre alte impresii plăcute, îi ofeream, cred, un sentiment de confort şi mulţumire. Odinioară nu cunoscuse deloc ce înseamnă să-ţi prisosească un lucru la care ţii foarte mult.

Şedeam de obicei pe bancă, scufundaţi în gânduri ori povestind; aveam curioasa senzaţie a unei înţelegeri perfecte, fie că vorbeam sau priveam, admirând lumea în tăcere.

— Raiul, îmi spuse într-o zi, raiul este o grădină.

Am simţit imboldul de a o tachina puţin.

— Da, şi mai sunt şi nestemate, ziduri şi porţi din nestemate, şi cântece.

— Pentru cei cărora le plac astea, spuse mama cu convingere. Şi se gândi un timp. Firește, vor fi existând multe, de toate pentru toată lumea. Dar pentru mine, dragul meu, raiul trebuie să semene cu o

grădină – o grădină frumoasă, scăldată în soare… Şi peste tot, în preajma ta, să simţi ceea ce-ţi este cel mai drag.

Voi, care aparţineţi generaţiei noi, fericite, nu vă puteţi imagina minunăţia acelor zile de început ale noii epoci, senzaţia de siguranţă, contrastul extraordinar cu ceea ce fusese viaţa înainte. Dimineaţa mă sculam până nu se iveau zorile, micul dejun îl luam în trenul ce mă purta lin şi iute, iar uneori, ieşit cu grabă din micul tunel care străbătea dealul Clayton-ului, mă lăsa să admir răsăritul soarelui în drum spre locul meu de muncă. Acum, când se strămutaseră locuinţele şi şcolile şi întregul farmec al vieţii departe de cărbune, de minereul de fier şi de lutul nostru, acum, când fuseseră şterse mii de „drepturi „şi timidităţi stânjenitoare, ne puteam manifesta spiritul de iniţiativă, contopeam întreprinderi desfiinţând parcelările pământului de atâtea generaţii piedică şi îngreunare; îmbinam şi despărţeam, făcând economii uriaşe, iar valea, nemaifiind o groapă a jalnicelor tragedii umane, a întreprinderilor industriale sfâşiate de rivalităţi meschine, primise o frumuseţe proprie, nemaiavută, o frumuseţe sălbatică, supraterestră, dată de forţă, maşini şi flăcări. Te simţeai în ea ca un titan în Etna. Acasă reveneam la prânz, mă spălam şi mă schimbam în tren, apoi luam masa în tihnă, printre discuţii prieteneşti, în sufrageria comună din Lowchester House. Urma destinderea în acea imensitate verde şi în liniştea însorită a după-amiezii.

Uneori, în momentele ei mai grave, mama se întreba dacă nu cumva tot acest ultim răstimp al vieţii ei era doar un vis.

— Un vis, îi spuneam, un vis într-adevăr – dar cu un pas mai aproape de trezire decât coşmarul timpurilor trecute.

Era o mare mângâiere şi adesea o surprindeam privându-şi îndelung hainele, îi plăcea nouă modă în vestimentaţie. De fapt, nu numai hainele îmi erau altele. Şi eu crescusem cu câţiva centimetri în înălţime, mi se lărgise pieptul şi sporisem cu câteva kilograme în greutate înainte de a împlini 23 de ani. Purtam un costum din stofă uşoară, cafenie, mama îi atingea mânecile ca într-o mângâiere plină de admiraţie; îi plăceau stofele de calitate, fine, ca oricărei femei.

Uneori medita la trecut, frecându-şi mâinile bătătorite, care nu şi-au mai regăsit moliciunea niciodată. Îmi spunea multe lucruri pe care nu mi le mai spusese până atunci, despre tata şi despre trecută ei tinereţe. Era ca şi când, deschizând o carte, aş fi descoperit câteva flori

veştede, presate, răspândind încă un dulce parfum – descoperirea că mama a fost cândva iubită cu pasiune; tatăl meu, pe care aproape îl uitasem, în braţele ei calde îşi ascunsese lacrimi de duioasă tandreţe. Alteori mă punea la încercare vorbindu-mi de Nettie, cu acele cuvinte obişnuite în vremurile vechi ce puteau denota îngustime, dar care pe buzele ei pierdeau orice răutate.

— Nu era de tine, dragul meu, zicea pe neaşteptate, lăsându-mă să ghicesc persoana la care se referea.

— Niciun bărbat nu merită dragostea unei femei, răspundeam. Nicio femeie nu merită dragostea unui bărbat. Am iubit-o, mamă dragă, şi asta nu se poate schimba.

— Mai sunt şi altele, reflecta ea.

— Dar nu pentru mine, ziceam. Nu! Atunci n-am tras numai un glonte, ci mi-am consumat întregul încărcător. Nu pot începe din nou, mamă, nu pot s-o iau de la capăt.

Ofta şi nu mai scotea niciun cuvânt.

— Ai să rămâi singur, când eu n-o să mai fiu! cred că acestea au fost cuvintele ei într-o altă împrejurare.

— Înseamnă că n-ai să mă laşi, am surâs.

— Dar, dragul meu! Bărbatul trebuie să se unească cu femeia.

La asta am tăcut.

— Te gândeşti prea mult la Nettie. Tare aş vrea să te văd însurat c-o fată bună şi cu *suflet*.

— Mamă dragă, sunt destul de însurat. Poate că într-o zi… cine ştie? Mai pot aştepta.

— Dar să fugi de orice femeie?!

— Am atâţia prieteni! Nu-ţi face griji, mamă. Sunt destule de făcut în această lume pentru fiecare, chiar dacă i-a fost smulsă din piept puterea de-a iubi. Nettie a fost pentru mine viaţă şi frumuseţe, ea este încă şi va fi. Nu crede că am pierdut prea mult, mamă.

(În sufletul meu îmi spuneam că încă nu se sfârşise totul.)

Odată, brusc, mi-a pus o întrebare surprinzătoare:

— Unde-s acum?

— Cine?

— Nettie şi cu el.

Nimerise până în miezul gândurilor mele.

— Nu ştiu, am răspuns, scurt.

Mâna ei zbârcită mi-a atins-o uşor pe a mea.

— E bine aşa, spuse, de parcă m-ar fi rugat. Într-adevăr… e bine aşa.

Ceva din vocea ei tremurătoare m-a întors pentru o clipă înapoi, peste timp, la vechile mele răzvrătiri şi la acele sfaturi, acele rugăminţi ale ei, de a nu-l supăra pe El, care întotdeauna zgândăreau în mine tocmai spiritul de răzvrătire.

— Mă îndoiesc de asta, am spus şi, brusc, am simţit că nu mai pot vorbi cu ea despre Nettie. M-am ridicat şi m-am îndepărtat revenind după un timp cu un buchet de narcise în mână, ca să vorbim despre alte lucruri.

Dar nu întotdeauna îmi petreceam după-amiezile cu mama. Erau zile când dorul meu înăbuşit pentru Nettie se trezea şi atunci trebuia să fiu singur; mă plimbam sau mergeam cu bicicleta şi în curând am început să iau lecţii de călărie, găsind în asta un nou interes şi o preocupare ce-mi aducea linişte. Chiar şi calul avu de beneficiat de pe urma Schimbării. După primul an al noii epoci, aproape nicăieri nu se mai vedeau cai de tracţiune, exploataţi cu cruzime, poverile şi sarcinile mari erau transportate cu ajutorul maşinilor, iar calul îi purta pe cei tineri oferindu-le adevărate momente de desfătare. Călăream cu şa, sau, mai plăcut, fără şa şi cu pieptul gol în bătaia vântului. Descopeream că exerciţiile fizice, solicitându-mi un consum mare de energie, îmi foloseau în stările melancolice care mă năpădeau din când în când, şi odată interesul pentru călărie scăzut, m-am ocupat de aviaţie, făcând exerciţii pe planoare şi aeroplane, peste Horsemnarden Hill… Însă tot a doua zi, cel puţin, o petreceam cu mama, consacrându-i astfel două treimi din după-amiezile mele.

4.

Când a pus stăpânire pe mama acea slăbiciune care la începutul vremurilor noi a curmat vieţile atâtor oameni bătrâni, a venit să o îngrijească, aproape ca o fiică – după cum începeau să se încetăţenească noile obiceiuri, Anna Reeves. Ea s-a oferit s-o facă. O cunoşteam într-o oarecare măsură din întâlniri întâmplătoare, când îi dăduse mamei ajutor la întreţinerea grădinii; ea căuta prilejurile. Părea a fi una din acele fete cu sufletul bun ca pâinea caldă, pe care lumea le-a dat la iveală cu regularitate în vremuri de restrişte, în timpurile întunecate de demult ele fiind neştiutul elixir al vieţilor

noastre trăite în constrângere, perfidie şi ură. Ele îşi rosteau fără glas ruga secretă, îşi îndeplineau nesilite de nimeni munca statornică, atât de generoasă şi atât de ingrată, în calitatea lor de fiice devotate, infirmiere, ajutoare de nădejde, umile providenţe ale familiilor. Era cu aproape trei ani mai mare decât mine. La început nu mi s-a părut deloc frumoasă; era scundă, dar destul de robustă, părul ei bogat avea reflexe arămii, plăcut armonizate cu blondul sprâncenelor dese şi căpruiul roşcat al ochilor. Dar aveam să aflu că mâinile ei pistruiate erau ocrotitoare şi pricepute, că vocea ei exprima alinare.

La început vedeam în ea doar caritatea în haine albastre şi şorţ alb, care se mişca în umbrele din spatele patului pe care bătrâna mea mamă îşi aştepta liniştită sfârşitul. Ştia să vină întotdeauna în întâmpinarea vreunei mici dorinţe, oferindu-i, cu simplitate, înţelegere şi de fiecare dată în astfel de ocazii mama îi zâmbea. În scurtă vreme am remarcat în întreaga ei atitudine frumuseţea acelui tact şi devotament de femeie, farmecul blândeţii ei neobosite, compasiunea plină de delicateţe şi nesfârşita bogăţie de nuanţe a vocii ei, în puţinele cuvinte de încurajare pe care le rostea. Mi-a rămas limpede în amintire cum o dată, pe când netezea cuvertura, mâna slabă şi îmbătrânită a mamei s-a alipit, ca atrasă de mâna ei puternică, plină de pistrui ca de nişte mici stropi de aur.

— E atât de bună cu mine, spuse mama într-o zi. E o fată bună. Aşa cum trebuie să fie o fiică… N-am avut niciodată o fiică. Un timp căzu pe gânduri. Surioara ta a murit, mai spuse.

Nu-mi vorbise niciodată despre această soră.

— Zece noiembrie, îngăimă mama, douăzeci şi nouă de luni şi trei zile… O, cât am plâns! Cât am plâns! Asta a fost înainte de-a veni tu pe lume, dragul meu. E atâta vreme de atunci – şi parcă ar fi fost ieri. Eram tânără soţie pe atunci şi tatăl tău era atât de bun… Parcă-i văd şi acum mânuţele nemişcate. Scumpele ei mânuţe nemişcate… Am auzit, dragul meu, că acuma, acuma nu-i mai lasă pe copilaşi să moară.

— Nu, mamă dragă, de-acum va fi cu totul altfel.

— Medicul de la asigurări n-a putut veni. Tatăl tău s-a dus de două ori. Mai era cineva, aşa că tata s-a dus până la Swathinglea, dar acela n-a vrut să vină decât după ce îşi primea banii. Şi tatăl tău îşi luase alte haine, să arate mai acătării, nu avea la el niciun ban, nici măcar pentru bilet de tramvai să se întoarcă acasă. Ce groaznic a fost

să aştept cu bietul copilaş care se chinuia… Şi nu pot să nu mă gândesc că, cine ştie, am fi putut-o salva. Dar aşa păţeau întotdeauna sărmanii în vremurile rele de demult. Întotdeauna! Când a venit, în cele din urmă, doctorul s-a şi supărat. „De ce nu m-aţi chemat mai devreme? „a strigat, şi nu s-a mai străduit deloc. Era supărat că nu i se spusese. M-am rugat de el, dar degeaba, era prea târziu.

Povestea toate acestea liniştită, cu pleoapele coborâte, ca şi cum ar fi descris un vis.

— O să scăpăm de astfel de lucruri, i-am spus, simţindu-mă cuprins de o ciudată indignare la povestea jalnică pe care mi-o depăna cu vocea ei monotonă.

— Vorbea, spuse mama, vorbea nemaipomenit pentru vârsta ei… Hipopotam…

— Poftim? am tresărit.

— Hipopotam, dragul meu… Într-o zi când tatăl ei îi arăta poze… Şi micile ei rugăciuni. „Eu sunt mic, Tu fă-mă mare… eu sunt slab, Tu… „I-am făcut şosetuţe, i le-am croşetat, dragul meu, la călcâi mi-a fost cel mai greu.

Acum îşi ţinea ochii închişi. Nu-mi mai vorbea mie, ci ei însăşi. Şopti alte lucruri nedesluşite, fragmente, năluci ale unor clipe moarte de mult… Vorba îi era tot mai îngăimată.

Curând adormi, iar eu m-am ridicat şi am ieşit din cameră, însă mintea îmi era obsedată straniu de imaginea acelei fiinţe mici ce fusese odinioară voioasă şi plină de speranţă, doar pentru a trece inexplicabil în afara tărâmului speranţei, în nefiinţă, această soră a mea despre care nu auzisem niciodată înainte.

Brusc m-a cuprins o furie oarbă împotriva tuturor nenorocirilor ireparabile ale trecutului, împotriva oceanului imens de suferinţe ce puteau fi împiedicate şi din care aceasta era doar o picătură sângerândă, licărind tremurătoare. Am ieşit în grădină, dar era prea mică pentru zbuciumul meu. Am pornit să hoinăresc pe întinderile pustii. „Trecutul e trecut! „am strigat şi, peste prăpastia celor douăzeci şi cinci de ani, auzeam plânsul sfâşietor al sărmanei mele mame după fetiţa moartă în chinuri. Într-adevăr, vechiul spirit de răzvrătire n-a dispărut din mine, cu toate prefacerile timpurilor noi. M-am liniştit în cele din urmă, cu slabă şi amară consolare la gândul că nu ne este dat să cunoaştem întregul, că mintea noastră nu poate cuprinde totul; în

orice caz, şi asta era ceva mult mai încurajator, acum avea putere şi cutezanţă şi noul har al iubirii izvorâte din înţelepciune şi, oricare ar fi fost lucrurile cumplite şi întristătoare care ne mutilaseră trecutul, alcătuind însăşi ţesătura vieţii pe atunci, niciunul nu avea să se mai repete. Eram în stare să prevedem, să împiedicăm, să ocolim. „Trecutul e trecut", am repetat între un suspin şi un sentiment de siguranţă, privind din nou, în drum spre casă, cele o sută de ferestre ale bătrânului Lowchester House, luminate de razele asfinţitului. „Durerile acelea s-au isprăvit".

Nu puteam alunga însă cu totul tristeţea simţită de fiecare la începutul vremurilor noi, acea amintire şi enigmă de nedezlegat a nenumăratelor vieţi care se poticniseră, eşuând în dureri şi întuneric înainte ca aerul existenţelor noastre să se fi purificat.

CAPITOLUL III. Sărbătoarea focului şi ajunul Anului Nou

1.

În cele din urmă mama a murit pe neaşteptate şi moartea ei a fost pentru mine o grea lovitură. Metodele de diagnosticare erau încă necorespunzătoare pe timpul acela. Medicii, bineînţeles, erau pe deplin conştienţi de neajunsurile mari ale formării lor şi făceau ce le stătea în putinţă spre a umple golurile, rămânând, totuşi, încă destul de ignoranţi. Un factor al bolii ei, scăpat din vedere, a început să acţioneze, temperatura i-a crescut vertiginos şi, destul de repede, viaţa i s-a stins. Nu ştiu ce anume s-a încercat spre a o salva. Aproape n-am ştiut ce se petrecea, până în clipa când totul se sfârşise.

Atenţia îmi era într-o bună măsură captivată de vâltoarea stârnită de marele festival Beltane, sărbătoarea focului ce avea loc în prima zi de mai a Anului Schelelor. Era cea dintâi dintre uriaşele acţiuni de incendiere a vechiturilor, cu care se începea nouă epocă. Cu greu şi-ar putea imagina tinerii din zilele noastre imensele mormane de gunoaie şi lucruri inutile de care trebuia să scăpăm; dacă nu s-ar fi stabilit o zi şi un anotimp anume, lumea întreagă ar fi fost afumată la nesfârşit de mulţimea fumegândă a nenumăratelor focuri. Şi a fost, cred, fericită ideea de a se reînvia această sărbătoare străveche a focului din lunile mai şi noiembrie. Era inevitabil că, odată cu ea, să reînvie şi vechea idee a purificării, înţelegându-se că în acele uriaşe flăcări nu ardeau numai nişte resturi materiale, ci piereau nenumărate lucruri cvasispirituale, fapte şi datorii ascunse în spatele unor

documente, catastife ţinute în scopul unor răfuieli. Oamenii treceau printre focuri, minunat simbol al toleranţei noi şi înţelepte, cei care îşi păstraseră iluzia în puterea credinţei veneau şi ei nechemaţi, rugându-se pentru ca toată ura ce sălăşluise în sânul breslelor lor să piară în flăcări. Fiindcă acum, când lepădaseră josnicia urii, adevăratul Dumnezeu putea fi găsit chiar şi în focurile lui Baal.

Nenumărate erau, aşadar, lucrurile pe care trebuia să le distrugem prin aceste purificări măreţe. În primul rând, toate casele şi imobilele timpurilor vechi. Până la urmă n-am mai păstrat în Anglia decât, poate, o clădire din cinci mii care erau în picioare la ivirea cometei. An de an, pe măsură ce se înălţau noile noastre construcţii, în concordanţă cu necesităţile familiilor noastre sociale, înlăturam din ce în ce mai multe edificii oribile, vechile case rezidenţiale ridicate în grabă, lipsite de imaginaţie, de frumuseţe, de bun simţ, fără să aibă cel puţin o comoditate funcţională, care găzduiseră prima parte a secolului douăzeci; am păstrat doar ceea ce era cât de cât frumos sau interesant în noianul mohorât şi dizgraţios. Nu puteam, desigur, târî în focurile noastre înseşi clădirile, însă târam uşile şi cercevelele ferestrelor, scările care-i chinuiseră atâta pe servitori, dulapurile întunecate, jilave, tapetele fojgăind de paraziţi pe pereţii scorojiţi, covoarele dospind în praf şi murdărie, mesele şi scaunele atât de pretenţioase în forma lor greoaie, bufete şi scrinuri, cărţile vechi şi prăfuite, ornamentaţiile, decorurile murdare, mucegăite şi atât de penibile, printre care îmi aduc aminte că uneori se vedeau până şi *păsări moarte umplute cu paie* – pe toate le-am ars. Cel mai spectaculos ardeau mobilele acoperite de straturi de vopsele, care mai de care mai dezgustătoare. Am mai încercat să vă dau o impresie cu privire la mobilele de pe timpuri, descriind dormitorul lui Parload, camera mamei mele, salonul domnului Gabbitas, dar, slavă Domnului, acum nu mai există nimic care să le evoce mizeria caracteristică. Şi asta pentru că am scăpat de arderea incompletă a cărbunelui, răspândită pretutindeni, nu mai sunt drumuri semănând cu nişte răni deschise, fără iarbă, de pe care să se ridice în permanenţă valuri de praf. Au fost pârjolite şi nimicite majoritatea clădirilor particulare şi toate construcţiile de lemn şi tot ce era mobilier – în afară de câteva mii de piese realizate cu iscusinţă artistică, din care s-au dezvoltat stilurile mobilierului folosit astăzi – aproape toate draperiile prăfoase,

covoarele şi zdrenţele. În muzeele noastre s-au păstrat doar câteva costume, şi acestea în prealabil bine dezinfectate.

Scriind acum despre îmbrăcămintea acelor timpuri, o faci cu o deosebită oroare. Costumele bărbaţilor se purtau ani de zile fără a mai fi curăţate, exceptând periatul ocazional, de suprafaţă; erau croite din stofe întunecate şi spălăcite, care să ascundă murdăria, din ţesături ca de pâslă, poroase, parcă anume făcute pentru a atrage tot felul de scame ce pluteau prin aer. Multe femei purtau fuste din materiale similare, atât de lungi şi de incomode încât poalele culegeau inevitabil tot gunoiul drumurilor străbătute de vehicule trase de cai. Eram peste măsură de mândri în Anglia că toată populaţia era încălţată cu ghete – picioarele oamenilor erau de cele mai multe ori suficient de urâte pentru a avea nevoie de ele, dar acum a devenit de neînţeles cum îşi putea ţine cineva picioarele prizoniere în acele uluitoare carcase din piele sau imitaţie, pe care le foloseau. Cineva spunea că, în bună parte, declinul vizibil al poporului nostru din ultimii ani ai secolului al nouăsprezecelea, fără îndoială cauzat şi de proasta calitate a diferitelor alimente consumate, putea fi atribuit detestabilei calităţi a încălţămintei ce se purta pe atunci. Exerciţiile fizice în aer liber erau cu desăvârşire evitate din cauza ghetelor, care, sau te aduceau la sapă de lemn, tocindu-se, sau te strângeau până la rănire. Am mai vorbit, cred, de rolul jucat de propriile-mi ghete în jalnica dramă a adolescenţei mele. M-a încercat o bucurie ascunsă, ca şi cum ai mai lovi o dată un duşman căzut la pământ, atunci când, în cele din urmă, am ajuns să mă văd împingând, unul după altul, vagonete de ghete şi pantofi de proastă calitate – un stoc rămas nevândut din Swathinglea – spre platforma superioară a cuptoarelor de la Glandville. Buf! cădeau, şi duduiala arzândă umplea aerul în această sărbătoare a focului. De-acum înainte nu va mai răcni nimeni din cauza umezelii tălpilor din carton. Stupida croială nimănui nu-i va mai produce bătături şi niciodată cuiele nu vor mai străpunge carnea suferindă…

Majoritatea clădirilor publice au fost demolate şi incendiate şi, pe măsură ce se înălţau locuinţele noi, dispăreau toate şoproanele ce serviseră drept teatre, bănci, crescătoriile de iepuri lipsite de orice profit, fabricile (acestea chiar în cel dintâi an), toată mulţimea de bisericuţe inexpresive, fals gotice, construite pe acelaşi calapod, casele de întrunire, jalnice cochilii de piatră şi mortar plănuite fără pasiune,

fără iscusinţă şi fără urmă de frumuseţe, pe care oamenii le aruncaseră în faţa Dumnezeului lor trudit cum aruncau hrana ieftină în gurile muncitorilor epuizaţi; pe toate acestea le-am spulberat în acea primă decadă. Apoi a trebuit să sfărâmăm şi să ne scăpăm de tot sistemul căilor ferate cu aburi, gări, semnalizatoare, îngrădituri, parcuri de vagoane; o uzină prost concepută de aparate ce nu făceau altceva decât pagubă şi fum şi care în vremurile vechi ar fi întreţinut timp de încă o jumătate de secol un mod de viaţă stânjenitor, degenerant. A urmat strângerea unei mari cantităţi de garduri, firme, panouri de afişaj depozite mizere, toată tăblăria ondulată din lume, tot ce era mânjit cu păcură, toate uzinele de gaz şi dughenele de vânzare a petrolului, toate vehiculele trase de cai, furgoane şi harabale, care trebuiau şterse de pe faţa Pământului… Cred că v-am spus acum destule pentru a vă putea face o idee despre imensitatea rugurilor şi despre ceea ce au mistuit ele, despre râvna noastră de a arde, topi şi distruge cu desăvârşire, râvnă care în anii de început întrecea cu mult efortul de a construi.

Însă acestea toate nu erau decât semnele exterioare şi vizibile ale focurilor Phoenix din întreaga lume; mai erau apoi nenumărate plângeri, drepturi, adeziuni, datorii, socoteli, înscrisuri, privilegii; o uriaşă îngrămădire de decoraţii şi uniforme, fără a fi măcar suficient de arătoase spre a fi păstrate, înteţeau flăcările, ca şi toată aparatura şi materialele de război, exceptând un număr mic de trofee şi amintiri cu adevărat glorioase. Au fost sacrificate apoi mulţimea de „succese „ale vechii noastre arte, pe jumătate comercială, de cea mai proastă calitate, bastardă; întinse picturi în ulei executate spre a mulţumi gustul claselor de mijloc cu o educaţie artistică precară străluceau orbitor o clipă şi dispăreau, colecţii de sculpturi de marmură executate la comandă erau acum prefăcute în pulbere de var folositor; luxurianta adunătură de statuete insipide şi faianţă decorativă, draperii şi broderii, partituri fără valoare şi instrumente muzicale, toate au împărtăşit aceeaşi soartă. Şi cărţi, cărţi fără număr, maldăre de ziare înteţeau şi ele focul acestor ruguri funerare. Numai din casele particulare din Swathinglea – pe ai căror locatari îi considerasem, poate pe nedrept, întru totul analfabeţi – s-au strâns căruţe de gunoi pline cu ediţii ieftine, prost tipărite, ale clasicilor englezi de mâna a doua – în marea lor majoritate scorneli anoste, doar puţin răsfoite – şi aproximativ un vagon de romane senzaţionale, murdare şi cu colţurile

îndoite, banale stupidităţi apoase, bune de dispreţuit, hidropizia cugetului nostru naţional… Şi mi se părea că, strângând într-un loc aceste cărţi şi ziare, adunam laolaltă mai mult decât tipar şi hârtie, adunam idei mutilate, pervertite, influenţe josnice şi contagioase, şabloane ale unei toleranţe seci, tertipuri mizere pentru a măslui deprinderile unei gândiri inerte şi evaziuni timide, lâncede. Trebuie să recunosc că, ajutând la strângerea tuturor acestora, eram stăpânit de un grăunte de satisfacţie mai mult decât răutăcioasă.

Eram atât de prins, îndeplinindu-mi partea ce-mi revenea din această muncă de asanare, încât n-am observat, aşa cum s-ar fi întâmplat în alte împrejurări, măruntele indicii care anunţau schimbări în starea sănătăţii mamei mele. De fapt, credeam că merge spre bine; avea faţa uşor îmbujorată şi devenise mai vorbăreaţă…

În ajunul sărbătorii focurilor, după ce se terminase strângerea vechiturilor din Lowchester, am străbătut valea până în celălalt capăt al oraşului Swanthinglea, să ajut la sortarea obiectelor produse de manufacturile de acolo – în cea mai mare parte erau ornamente din imitaţie de marmură pentru şemineuri – şi mi-am dat seama că nu prea aveam ce sorta; în cele din urmă a dat de mine infirmiera Anna, care mi-a anunţat, telefonic, moartea mamei, survenită pe neaşteptate, la foarte scurt timp după plecarea mea de acasă.

Un timp n-am putut crede; această întâmplare, de altfel iminentă, mă năucea, ca şi cum niciodată nu m-aş fi aşteptat măcar o clipă la asta. Am continuat să lucrez o vreme, apoi, într-o stare de apatie şi de şovăitoare curiozitate, am pornit-o spre Lowchester.

Când am ajuns, ultimele ritualuri erau împlinite; am văzut faţa mamei, albă, liniştită, nemişcată, dar parcă puţin rece şi severă, cu o expresie străină mie, înconjurată de flori albe.

Singur m-am dus spre ea, în încăperea tăcută, şi-am rămas multă vreme nemişcat lângă patul ei. Apoi m-am aşezat, copleşit de gânduri.

În cele din urmă, cu un calm ciudat, cu abisurile singurătăţii deschise sub paşii mei, am ieşit din încăpere între oameni, acei oameni vii, activi, gălăgioşi, fericiţi, febril preocupaţi de ultimele pregătiri ale nemaipomenitei incinerări a tot ce era vechi şi depăşit.

2.

Prima sărbătoare a focurilor, îmi aduc aminte, a coincis cu

noaptea în care m-am simţit mai singur decât oricând. În amintirea mea ea s-a păstrat fragmentar, frânturi ale unor emoţii intense, cu goluri uitate între ele.

Îmi aduc aminte că eram pe scara cea mare din Lowchester House (deşi nu mai ştiu cum am ajuns acolo din camera unde fusese aşezată mama) şi am descoperit-o pe Anna urcând în timp ce eu coboram. Aflase atunci de sosirea mea şi se grăbea spre mine. S-a oprit şi m-am oprit şi eu şi am stat aşa, ţinându-ne de mâini, iar ea îmi privea obrazul, cercetător, cum au uneori obiceiul femeile. Am rămas astfel câteva clipe. N-am putut să-i spun niciun cuvânt dar simţeam valul emoţiei ei. Am îngăimat ceva, răspunzând la strângerea mâinii ei fierbinţi, înfrigurate, apoi i-am dat drumul şi, după o curioasă clipă de şovăială, am continuat să cobor scările, preocupat de gândurile mele. Nu mi-a trecut deloc prin minte să mă întreb ce ar putea gândi sau simţi ea.

Revăd, ca atunci, coridorul inundat de lumina discretă a înserării, revăd şi cei câţiva paşi pe care i-am făcut, mecanic, înspre sufragerie. Observând mesele mici şi auzind vuietul gălăgiei dinăuntru în clipa în care cineva deschisese şi închisese uşa la loc, am simţit că nu doream să mănânc… Mă revăd plimbându-mă pe gazonul din faţa casei, retrăiesc imensa nevoie de singurătate încercată atunci, dorinţa imperioasă de a mă pierde în depărtare, hoinărind, când cineva, trecând pe alături, a pomenit despre o pălărie. Ieşisem fără pălărie.

Un crâmpei de gând mi-a rămas în amintire, contopit, cu umbrele alungite de pe gazonul aurit în lumina asfinţitului. Lumea era nespus de pustie fără Nettie şi fără mama. Era lipsită de orice sens. Nettie era iarăşi prezentă în gândurile mele…

M-am pomenit departe. Ocoleam coamele de deal pe care se ridicau ruguri, căutând locuri singuratice…

Atras de magnifica privelişte a apusului de soare, m-am săltat peste portiţa unui ţarc aflat chiar sub culmea care ascundea rugul de la Beacon Hill şi mulţimea ce i se agita în jur. Pământul şi cerul auriu îmi păreau asemeni unui mic balon de săpun plutind în cupa zădărniciei omeneşti… Apoi, spre amurg, m-am plimbat în lungul unui drum necunoscut, care trecea printre mărăcinişuri înalte; când şi când, pe deasupra săgetau nenumăraţi lilieci.

În noaptea aceea n-am dormit sub un acoperiş, dar mi s-a făcut

foame şi am mâncat. Am mâncat aproape de miezul nopţii, într-un mic han de la marginea drumului spre Birmingham, la câteva mile depărtare de casă. Instinctiv ocolisem dealurile pe care se adunau mulţimile în jurul focurilor, dar şi în han era multă lume şi am fost nevoit să stau la masă cu un bărbat care avea la el, cu intenţia să le arunce în foc, nişte înscrisuri de ipotecare, fără nicio valoare acum. Vorbeam cu el, îl auzeam, însă sufletul îmi era foarte îndepărtat de buzele ce-mi rosteau cuvintele…

Curând, pe fiecare vârf de deal strălucea câte o flăcăruie în formă de lalea. Mici siluete negre roiau împrejur ca nişte puncte presărate în marginea de jos a petalelor, grosul mulţimii fiind înghiţit în întunericul blând al nopţii.

Părăsind drumurile şi potecile bătătorite şi rătăcind peste câmpuri, am izbutit să rămân singur, deşi zgomotul confuz al glasurilor, vuietul şi trosnetele marilor focuri mă însoţeau pretutindeni.

Am străbătut în neştire o pajişte izolată, apoi m-am întins într-o adâncitură brăzdată parcă şi mai mult de umbrele nopţii şi mi-am înălţat privirile spre stele. Zăceam ascuns de întuneric şi mereu-mereu străbăteau până la mine freamătul şi larma din preajma focurilor în care ardeau nebuniile desuete ale unei epoci dispărute; auzeam glasurile oamenilor care treceau printre focuri murmurând rugăciuni întru descătuşarea dintr-o temniţă ce erau ei înşişi…

Mă gândeam la mama, la singurătatea mea, iar inima mea era înfometată de Nettie.

În noaptea aceea m-am gândit la multe lucruri, dar mai ales la prisosul de dragoste şi simţire ce se revărsa din mine în urma Schimbării, la imensa şi nepotolita dorinţă pentru acea fiinţă care îmi putea potoli toată suferinţa. Atâta timp cât trăise mama, inima îmi fusese că ţinută în frâu, hrănită de dragostea ei ce-mi uşura golul sufletesc, dar acum, dintr-odată, singurul meu sprijin mă părăsise. În perioada Schimbării mulţi aveau credinţa că această eliberare a omenirii va duce la dispariţia dragostei faţă de o persoană anume; în realitate, însă, Schimbarea făcuse ca dragostea să fie mai curată, mai deplină, mai vital necesară. Ei crezuseră că acum, când oamenii erau atât de captivaţi de pasiunea de a construi, bucuroşi şi iubitori, gata oricând să sară în ajutor oricăruia dintre semeni, nu vor mai simţi

nevoia acelei legături intime, pline de fidelitate, lucrul cel mai minunat în viaţa dinainte. Şi, firește, în măsura în care dragostea era o chestiune de avantaj şi de luptă pentru existenţă, aveau dreptate. Însă în măsura în care dragostea ţinea de spirit şi înnobila viaţa cu cele mai pure sentimente, greşeau întru totul.

Într-adevăr, dragostea n-a fost înlăturată, ci curăţată din falsele învelişuri de orgoliu, bănuială, mercantilism şi rivalitate, ridicându-se, în cele din urmă, în minţile noastre, pură, strălucitoare şi invincibilă. Era tot mai limpede că oricare ar fi fost sferele de desfăşurare a noii existenţe, oricât de diversificată şi bogată, pentru fiecare ins izvora din necunoscut acea misterioasă şi indescriptibilă atracţie pentru o anume fiinţă a cărei simplă prezenţă îţi făcea plăcere, a cărei simplă existenţă te umplea de interes, a cărei unicitate se îmbina cu întâmplarea, alcătuind o armonie desăvârşită şi predominantă. Acesta era lucrul esenţial în viaţă. Fără el, spectacolul minunat şi sărbătoresc al lumii renăscute ar fi fost ca un armăsar împodobit cu zorzoane, dar fără călăreţ, ca o vază fără floare, ca un teatru fără piesă… Şi, în noaptea rugurilor, pentru mine era la fel de limpede ca lumina flăcărilor că Nettie şi numai ea singură trezea în mine acele armonii. Ea era departe! Eu o alungasem de lângă mine; habar nu aveam încotro pornise. În prima mea nebunească pretenţie de integritate morală absolută, o îndepărtasem pentru totdeauna.

Astfel gândeam atunci, zăcând nevăzut în întuneric, zăcând şi chemând-o cu lacrimi în ochi pe Nettie, în timp ce mulţimea oamenilor forfoteau bucuroşi, iar spre stelele îndepărtate se înălţa perdeaua de fum dens şi pe pământ dansau reflexe roşietice, umbre şi fugare străluciri orbitoare.

Nu! Schimbarea ne eliberase într-adevăr de respingătoarele noastre porniri, de poftele trupeşti, instinctive sau nărăvite, de meschinăria preocupărilor şi de vulgaritatea imaginaţiei noastre, dar nu ne eliberase de patimile dragostei. Dăduse doar lui Eros, zeului vieţii, ceea ce i se cuvenea. În toată lunga nefericire a acelei nopţi, eu, cel care îl alungasem, îi recunoşteam printre lacrimi şi regrete de nepotolit supremaţia…

N-aş putea spune când m-am ridicat de acolo şi pe ce cărări întortocheate am rătăcit, în văile înconjurate de ruguri la acel ceas din miezul nopţii, şi nici cum am reuşit să ocolesc râsetele şi veselia

mulţimilor de oameni ce se revărsau spre casă între trei şi patru dimineaţa, pentru a-şi continua existenţele curăţite şi înfrumuseţate, eliberate din vechi învelişuri, acum purificate. Ştiu însă bine că, la ivirea zorilor, când spuza bucuriei pământului îşi încetase scânteierea – era o dimineaţă rece, care mă făcea să tremur în hainele mele subţiri, de vară – trecând peste un câmp, m-am pomenit într-o dumbravă plină de zambile de un albastru întunecat. O curioasă senzaţie că mai fusesem în acest loc mi-a încetinit paşii şi m-am oprit, nedumerit. Apoi am simţit imboldul de a mai face câţiva paşi, părăsind cărarea şi, deodată, neobişnuita contorsionare a crengilor unui copac se proiectă în memoria mea ca un semn încrestat pe răboj. Acesta era locul! Aici am stat, acolo mi-am aşezat vechiul zmeu şi m-am antrenat cu revolverul, trăgând la ţintă, învăţând să-l mânuiesc pentru ziua în care aveam să-l întâlnesc pe Verrall.

Zmeul şi revolverul dispăruseră odată cu trecutul meu învolburat şi lipsit de orizont, ultimele lui vestigii pieriseră în vârtejurile focurilor Beltane. Umblam astfel, printr-o lume de scrum, cenuşie, înapoi spre casa cea mare în care se afla chipul încremenit şi fără viaţă al mamei.

3.

Am revenit la Lowchester House obosit şi deprimat, epuizat de dorul meu zadarnic pentru Nettie. Nu-mi imaginam ce avea să mi se mai întâmple.

O tristă chemare îmi purta paşii spre casa aceea mare, să mai arunc o privire spre încremenirea chipului care fusese al mamei mele, şi pe când intram în cameră Anna s-a ridicat de lângă fereastra deschisă, venindu-mi în întâmpinare. Avea aerul cuiva care aştepta. Faţa ei era palidă de nesomn; toată noaptea şi-o petrecuse veghind între moartă dinăuntru şi focurile ce ardeau afară, dorindu-mi întoarcerea. Stăteam fără glas în spaţiul care mă despărţea de ea şi de marginea patului…

Willie, şopti, şi ochii şi trupul ei erau întruparea vie a milei.

O prezenţă nevăzută ne atrăgea unul spre altul. Faţa mamei parcă devenise poruncitoare, hotărâtă. M-am întors spre Anna, aşa cum un copil s-ar întoarce spre doica lui. Mi-am aşezat mâinile în jurul umerilor ei puternici, ea m-a atras la piept şi inima mi s-a înmuiat. Mi-am ascuns faţa la pieptul ei, agăţându-mă de ea, lipsit de vlagă şi

izbucnind în hohote de plâns…

Mă ţinea cu braţe flămânde. „Lasă, lasă”, îmi şoptea, cum ar fi alinat un copil… Apoi, deodată, m-am trezit că mă săruta. Mă săruta cu intensitatea înfometată a pasiunii, pe obraji, pe buze. Îmi săruta buzele cu buzele ei sărate de lacrimi. Şi eu îi răspundeam…

Apoi, brusc, ne-am îndepărtat unul de altul, privindu-ne.

4.

Se părea că la atingerea buzelor ei amintirea intensă a lui Nettie mi se ştergea cu desăvârşire din minte. O iubeam pe Anna.

Ne-am dus împreună la consiliul grupului nostru – se numea pe atunci comună – şi ne-am căsătorit, iar la un an mi-a dăruit un fiu. Eram tot timpul alături şi, împărtăşindu-ne gândurile, ne-am apropiat foarte mult. Ea a devenit, şi de atunci a fost mereu prietena mea credincioasă, şi un timp ne-am iubit cu pasiune. Ea m-a iubit întotdeauna, făcându-mă să-i păstrez în suflet multă recunoştinţă plină de atenţie şi dragoste; ori de câte ori ne întâlneam, mâinile şi privirile ni se împleteau într-un cald salut prietenesc, din ceasul acela ne-am acordat unul altuia, toată viaţa, sprijin sigur, refugiu şi ajutor neprecupeţit, deschizându-ne sufletele cu o totală şi încântătoare sinceritate… După un timp, însă, iarăşi m-a cuprins dragostea şi dorul de Nettie, ca şi cum niciodată n-ar fi dispărut din mine.

Acum nimănui nu-i va fi greu să înţeleagă cum s-a putut întâmpla asta; însă în zilele negre ale acelei lumi bolnave ar fi fost de neconceput. Eu ar fi trebuit să-mi înăbuş acea iubire reînviată în gândurile mele, s-o ascund de Anna, să mint în faţa lumii întregi. În concepţia lumii vechi exista doar o singură iubire – nouă, celor care plutim pe o mare a iubirii, ni se pare de neînţeles. Se considera că întreaga fiinţă a unui bărbat trebuia să se dăruiască unei singure fete sau femei, căreia îi era sortit, şi întreaga ei fiinţa să i se dăruiască la rându-i. Nu mai rămânea nimic – era un lucru ruşinos să ai surplusuri. Cei doi constituiau un organism tainic, izolat, ei doi şi copiii pe care ea i-i dăruia. Lui îi era oprit să găsească orice urmă de frumuseţe, farmec sau interes în oricare altă femeie; la fel ei, să le găsească într-un alt bărbat. Bărbaţii şi femeile vremurilor vechi se separau în perechi, în căsuţe ce-i apărau, asemeni sălbăticiunilor retrase în mici vizuine, şi în aceste „cămine „se instalau cu hotărârea de a se iubi, în realitate ajungând în foarte scurtă vreme să-şi pândească cu gelozie această

absurdă şi reciprocă proprietate. Orice prospeţime dispărea repede din dragostea lor, din conversaţia lor, pierind astfel tot farmecul vieţii lor comune. O cât de mică libertate pe care şi-ar fi permis-o unul era socotită o adevărată dezonoare. Dacă eu şi Anna, iubindu-ne, ne-am fi dus viaţa, îndată după călătoria de nuntă, independent unul de celălalt, participând la masele comune, până la apariţia maternităţii ei, ar fi apărut drept o gravă încălcare a principiilor de veşnică fidelitate. Tot aşa, dacă în sufletul meu continuam s-o iubesc pe Nettie – care, într-un fel diferit, mă iubea atât pe mine cât şi pe Verrall – asta ar fi ofensat însăşi chintesenţa vechilor tradiţii.

În zilele de demult iubirea însemna un cumplit drept de proprietate. Acum, însă, Anna o putea lăsa pe Nettie să trăiască în lumea gândurilor mele cu generozitatea cu care un trandafir îngăduie alături prezenţa unor crini albi. Dacă eu puteam recepta şi sunete inexistente în registrul ei, se bucura, fiindcă mă iubea, că puteam asculta o altă muzică decât a ei proprie. Şi ea putea înţelege frumuseţea lui Nettie. Viaţa e acum atât de bogată şi generoasă, oferind prietenie şi mii de atracţii, ajutoare şi încurajări gingaşe, încât nimeni nu retează altuia calea spre deplina realizare a tuturor aspiraţiilor spre frumuseţe. De la început Nettie a fost pentru mine întruchiparea frumuseţii, forma şi culoarea principiului divin ce iluminează lumea. Pentru fiecare există anumite tipuri, înfăţişări şi imagini, gesturi, sunete şi intonaţii care posedă o însuşire inexplicabilă, imposibil de analizat. Acestea răsar din mulţimea semenilor, bărbaţi şi femei, buni şi prietenoşi – sunt numai ale tale. Ajung până la tine în mod misterios, tulburând adâncuri altminteri dormitânde, pătrund şi descifrează universul. A te priva de această descifrare ar însemna să refuzi soarele, să umbreşti viaţa, lipsind-o de aromele ei… O iubeam pe Nettie. Iubeam tot ceea ce îi semăna, în măsura în care îmi aducea aminte de vocea ei, de ochii, de făptura sau de zâmbetul ei. Între mine şi soţia mea nu se năştea nicio amărăciune pentru faptul că marea zeiţă dătătoare de viaţă, Afrodita, regina însufleţitelor mări, se ivea astfel în imaginaţia mea. Asta nu ne micşora cu nimic iubirea reciprocă, de vreme ce în lumea schimbată în care trăiam iubirea nu are margini; ea este o plasă de aur întinsă jur-împrejurul globului nostru, cuprinzând laolaltă întreaga umanitate.

Mă gândeam mult la Nettie şi lucrurile mişcător de frumoase mă

întorceau spre ea, toată muzica sublimă, culoarea intensă şi pură, tot ceea ce era gingaş şi solemn. Ale ei erau stelele şi misterul razelor de lună, soarele îl purta în păr presărat într-o măruntă pulbere, încrustat în scânteieri şi firicele aurii printre buclele şi şuviţele părului ei… Pe neaşteptate, am primit într-o zi o scrisoare de la ea, cu aceleaşi litere caligrafice, dar într-o limbă de o nouă expresivitate; îmi spunea multe lucruri. Aflase despre moartea mamei şi gândul la mine devenise atât de puternic încât o silise să încalce tăcerea ce i-o impusesem. Ne-am scris unul altuia – la început ca prieteni, cu o oarecare reţinere, şi în inima mea se trezea marea dorinţă de a o revedea. Foamea asta am lăsat-o o vreme neexprimată, apoi am simţit imboldul de a i-o împărtăşi. Şi astfel, în ziua de Anul Nou, în anul al Patrulea, ea a venit la Lowchester şi la mine. Oh, cum îmi amintesc clipa aceea, peste prăpastia celor cincizeci de ani! Am traversat parcul spre a-i veni în întâmpinare şi pentru a fi singuri în clipa reîntâlnirii noastre. Dimineaţa, fără o adiere de vânt, era limpede şi rece, pământul era acoperit cu un proaspăt covor de zăpadă şi toţi copacii alcătuiau o dantelărie sclipitoare şi nemişcată, de cristale de gheaţă. Soarele, înălţându-se, colora aburul cu izbucniri de aur, iar în mine inima bătea nebuneşte şi cânta. Îmi amintesc culmea înzăpezită a dealului luminat de soare şi profilat pe albastrul strălucitor al cerului. Am zărit-o apoi pe femeia iubită, apropiindu-se printre copacii albi, nemişcaţi…

Făceam din ea o zeiţă şi, iată, era tot o fiinţă, ca mine! Se apropia caldă şi sfioasă, în ochi cu licărul unor lacrimi de duioşie, cu braţele întinse şi cu acel zâmbet fermecător tremurându-i pe buze. Din visul pe care eu îl plăsmuisem în jurul făpturii ei se ivea o fiinţă alcătuită din dorinţe, regrete şi bunătate omenească. Prinzându-i mâinile, i le-am găsit un pic reci. Zeiţa strălucea în ea, într-adevăr, lumina întregul ei trup, era pentru mine un templu demn de adorarea iubirii – da. Dar am simţit, ca pe un lucru abia acum descoperit, pielea fină şi tendoanele mâinilor ei vii, de fiinţă iubită şi muritoare.

EPILOG – Fereastra turnului

Asta-i tot ce scrisese omul cu tâmplele cărunte şi înfăţişarea plăcută. Am fost atât de absorbit de lectura povestirii lui, încât l-am uitat pe scriitor, am uitat camera lui şi turnul înalt în care se afla. Dar, treptat, apropiindu-mă de sfârşitul povestirii, îmi revenea senzaţia de straniu. Devenea din ce în ce mai limpede că era vorba de o umanitate

diferită de cea cunoscută de mine – ireală, cu alte obiceiuri, cu alte credinţe, alte interpretări, alte emoţii. Cometa adusese nu numai o simplă schimbare în condiţiile de viaţă şi în instituţii, ea produsese transformări ale inimii şi a minţii. Într-un fel, ea dezumanizase lumea, o lipsise de micile ei răutăţi şi de arzătoarele invidii, de nestatornicia şi umorul ei. La sfârşit şi, mai ales, după ce-i murise mama, am simţit că nu mai puteam avea nicio înţelegere pentru istorisirea lui. Acele sărbători ale focului nimiciseră în el ceva ce în mine trăia încă foarte puternic şi nu se arăta dispus să se lase eliminat, ceva care se răzvrătea mai ales împotriva întoarcerii lui Nettie. Nu mai puteam urmări cu atenţie. Nu mai eram alături de el şi nici nu-i mai înţelegeam în întregime spusele. Zeul său, Eros, într-adevăr! El şi oamenii lui transfiguraţi erau frumoşi şi distinşi, aidoma celor ce se întâlnesc în marile tablouri, aidoma unor zei sculptaţi, dar tot atât de departe de oamenii reali. Pe măsură ce se realiza Schimbarea, odată cu fiecare etapă a ei, se adâncea prăpastia şi îmi era tot mai greu să-l înţeleg.

Am lăsat din mână ultimul fragment şi i-am întâlnit privirile prietenoase. Era greu să nu-l îndrăgeşti.

M-am simţit oarecum stânjenit punându-i întrebarea care mă zgândărea. Şi totuşi, părea atât de esenţială pentru mine, încât n-am avut încotro.

— Şi aţi fost – am întrebat, aţi devenit amanţi?

Şi-a înălţat sprâncenele.

— Desigur.

— Dar soţia dumneavoastră…?

Era limpede că nu mă înţelegea.

Şovăiam. Eram uluit de sentimentul că intuiam totuşi ceva necurat.

— Dar… am început. V-aţi iubit şi după aceea…?

— Da.

Aveam mari îndoieli asupra faptului că îl înţelegeam. Ori el pe mine.

Am făcut o încercare şi mai curajoasă.

— Şi Nettie n-a avut şi alţi iubiţi?

— O femeie atât de frumoasă! Nu ştiu câţi i-au iubit frumuseţea şi nici ce a găsit ea în alţii. Însă, de atunci, noi patru am fost foarte apropiaţi, înţelegi, am fost prieteni, ne-am ajutat, iubiţi într-o lume a

iubirii.

— Patru?!

— Era şi Verrall.

Deodată am avut senzaţia că gândurile care îmi răscoleau mintea erau sinistre, ticăloase, că suspiciunile cumplite, trivialitatea şi geloziile primitive ale lumii mele nu mai atingeau aceste suflete desăvârşite.

— Aţi alcătuit – am spus, încercând să par lipsit de prejudecăţi – împreună un cămin?

— Un cămin!

Se uită la mine şi, nu ştiu de ce, mi-am coborât privirile, ce grosolane şi prost făcute erau ghetele mele, ce ţepene şi fără culoare îmi erau hainele! Cât de discordantă era prezenţa mea în acea încăpere splendidă, între acele lucruri minunate, desăvârşite. Am avut o clipă de revoltă şi dezgust. Voiam să scap de toate acestea. În definitiv, nu mă privea. Ardeam de dorinţa de a-i spune ceva care să-l pună la locul lui, să-mi verific, cum s-ar spune, propriile mele suspiciuni lansând o acuzare jignitoare. Mi-am ridicat ochii şi l-am văzut stând în picioare.

— Am uitat, spuse el. Dumneata pretinzi că lumea cea veche mai există… Un cămin!

Îşi întinse mâna şi, fără niciun zgomot, fereastra alunecă spre noi şi în faţă mi se deschise, apropiată, perspectiva copleşitoare a acelui oraş de vis. Într-o străfulgerare, l-am zărit, acolo, cu bulevardele şi spaţiile sale largi, cu copacii încărcaţi de fructe de aur şi cu apele de cristal, cu muzica şi veselia, dragostea şi frumuseţea nesfârşită revărsându-se printr-o reţea de străzi. Iar pe oamenii mai apropiaţi nu-i mai vedeam acum prin oglinda deformantă care atârna deasupra capetelor noastre, ci clar şi nemijlocit. Într-adevăr, ei nu-mi justificau suspiciunile, şi totuşi…! Semănau cu oamenii întâlniţi pe Pământ – dar erau schimbaţi. Cum s-ar putea exprima acea schimbare? Întocmai aşa cum o femeie apare schimbată în ochii unui îndrăgostit, aşa cum o femeie se schimbă prin dragostea celui care o iubeşte.

M-am ridicat în picioare, alături de bătrân şi am privit afară. Eram puţin emoţionat, îmi simţeam urechile uşor înroşite din cauza necuviincioaselor mele indiscreţii şi din cauza jenantei senzaţii pe care mi-o dădea impresia unei profunde diferenţe morale. El era mai înalt decât mine…

— Asta-i familia noastră! zâmbi şi mă privi gânditor.